

NICOLAI VIGELII IV-
RISCONSULTI

DIGESTO-
RVM
PARS SEXTA:

De obligationibus & actionibus
ex delicto descendentibus.

BASILEAE, EX OFFICINA
OPORINIANA

DE QUATUOR MALEFICIORVM
generibus, cum suis actionibus.DE POENALIBVS ACTIONIBVS
in genere. Cap. I.I. CAVSAE EX QVIBVS
actiones poenales com-
petunt.

IX delicto seu maleficio haec actiones nascuntur: ueluti ex furto, rapina, damno & iniuria, quae regula approbatur Inst. de obligat. quae ex delicto nascuntur, in princip. his uerbis: Cum sit expositum superiore libro de obligationibus ex contractu, & quasi ex contractu: sequitur ut de obligationibus ex maleficio, & quasi ex maleficio dispiciamus. Sed illae quidem (ut suo loco tradidimus) in quatuor genera diuiduntur: haec uero unius generis sunt. Nam omnes ex re nascuntur, id est, ipso maleficio: ueluti ex furto, rapina, damno, iniuria. Concordat l. ex maleficio. 4. in prim. ff. de action. & obligat. his uerbis: Ex maleficio nascuntur obligationes: ueluti ex furto, ex damno, ex rapina, ex iniuria: quae omnia unius generis sunt. Nam haec tantum re consistunt, id est ipso maleficio: cum alioquin ex contractu obligationes non tantum re consistant, sed etiam uerbis & consensu. Proposita regulae exceptiones haec sunt.

I. Exceptio: Nisi & actor pari delicto reum affectum. Haec exceptio approbatur l. cum par. 196. in fine. ff. de regulis iuris, hisce uerbis: Illi debet permitti poenam petere, qui in ipsam non incidit. Concordat d. l. 196. in prim. cuius uerba cum concordantibus uide §. lib. 5. cap. 9. membr. 1. reg. 2.

II. Exceptio: Nisi reus capite sit minutus. Haec exceptio reprobat l. 2. §. nemo. ff. de capite minutis, hisce uerbis: Nemo delictis exiit, quamuis capite minutus sit. Concordat l. tutelae. 7. §. iniuriarum. ff. eod. tit. his uerbis: Iniuriarum & actionum ex delicto uenientium obligationes cum capite ambulant. Vide item de exceptione proposita §. libro 4. 8. capite 21. quest. 1. except. 2. Plures propositae regulae exceptiones uide §. libro 3. capite 2. item libro 36. capite 3. item §. in singulis actionum poenaliu[m] speciebus.

II. QVIBVS ACTIO POE-
nalis competit?

Etiam heredibus actio poenalis competit. quae regula approbatur simul & distinguitur §. lib. 36. cap. 5. reg. 7. except. 3. cum sequentibus.

III. ADVERSVS QVOS
actio poenalis com-
petit?

I. Regula, De heredibus delinquentis. Aduersus hos poenalis actio non datur. quae regula approbatur simul & distinguitur §. lib. 36. cap. 6. reg. 5. except. 1.

II. Regula, De alio quam qui deliquit. Ex delicto alterius alius poenali actione non tenetur. quae regula approbatur quidem ipso iure: uerum eius exceptio prima haec est: Nisi seruus deliquerit: ex hoc enim delicto in dominum eius noxalis competit actio, de qua §. dicitur. Altera exceptio uidetur: Nisi filius familias deliquerit. nam & hoc casu aduersus patrem eius actio dari uidetur. Sed haec exceptio reprobat per ea quae proposita sunt §. lib. prox. cap. 11. quest. 3. except. 11. Concordat Inst. de noxalib. actionib. §. fin. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. quest. 2. except. 3. Tertia exceptio uidetur: Nisi uxor deliquerit. nam hoc casu aduersus maritum actio uidetur danda. Sed & haec exceptio reprobat l. cum te. 3. ibi: cum neq. maritum. C. ne uxor pro marito. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 6. reg. 4. exemplo 4. Plane admititur exceptio proposita in casu l. obseruare. 4. §. proficisci. ff. de officio procosulis. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 15. reg. 9.

III. Regula, De filio familias delincente. Aduersus hunc datur poenalis actio. quae regula approbatur Inst. de noxalib. actionib. §. fin. cuius uerba uide §. d. except. 3. Concordant ea quae proposita sunt §. libro 36. cap. 3. except. 4.

III. Regula, De ipso seruo delincente iam manumisso, proponitur §. lib. 19. cap. 10. q. 13. reg. 9. except. 3.

III. QUID QVANTVM QVE
ueniat in poenali actio-
ne?

Definitur haec questio Inst. de actionib. §. omnes autem. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 4. quest. 2. diuis. 6. Est item huius questionis regula, quod nunquam ex post facto praeteriti delicti aestimatio crescat. quae regula approbatur l. omnis. 180. in fine. ff. de reg. iuris. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 4. de reliquis circumstant. reg. 8. Sed & plures propositae questionis regulas uide d. cap. 4.

V. ADIUNCTA OFFICIA
actoris & iudicis.

I. Regula: Actor in crimen subscribere non cogitur. quae regula approbatur simul & distinguitur l. si quis. 3. ff. de priuatis delictis, hisce uerbis: Si quis actionem quae ex maleficijs oritur, uelit exequi: si quidem pecuniarie agere uelit, ad ius ordinarium remittendus erit, nec cogendus erit in crimine subscribere. Enim uero si extra ordinem

ordinem eius rei poena exercere uelit: tunc subseribere eum in crimen oportebit.

II. Regula: in poenabilibus causis benignius interpretandum est. quæ regula approbatur l. penult. ff. de poenis. cuius uerba uide 5. lib. 3. cap. 4. de reliquis circumstant. reg. 11. Concordat l. factum. 197. ff. de regul. iuris. cuius uerba uide 5. lib. 7. cap. 9. reg. 25.

VI. EVENTVS POENALIUM ACTIONUM.

Actiones ex maleficijs descendentes infamant. quæ regula approbatur simul & distinguitur 5. libro 3. capite 14.

DE FVRTIS. Cap. II.

PRIMO: Definitio furti proponitur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. ff. de his uerbis: Furtum est cõtractio fraudulosa lucri faciendi gratia, uel ipsius rei, uel etiam usus eius possessionis sue, quod lege naturali prohibetur est admittere. Concordat iisdem uerbis l. 1. ff. de furtis.

II. RATIO nominis seu etymologia furti proponitur Inst. d. tit. ff. de furtum autem, his uerbis: Furtum uel à furro, id est nigro, dictum est, quod elam & obfcurè fiat, & plerunq; nocte: uel à fraude: uel à ferendo, id est auferendo: uel à Græco sermone, quod d. p̄p̄as appellat fures. Imò & Græci à ferendo p̄p̄as dixerunt. Concordat iisdem uerbis l. 1. in prim. ff. de furtis.

III. DIVISIONES ET SPECIES FURTI.

Furti diuisio proponitur l. 2. ff. de furtis, his uerbis: Furto genera duo sunt: manifestum, & nec manifestum. Concordat Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. ff. de furtorum. cuius uerba cum alijs huc pertinentibus uide 7. cap. 6. reg. 1. sed & species furti uarias uide 7. cap. prox. quest. 2.

III. EVENTVS FVRTI.

I. Regula: Nascitur ex furto actio furti, item conditio ex uindicatione rei furtiue. de quibus dicitur infra in capitibus sequentibus.

II. Regula: Item nascitur hinc actio concepti & oblata, prohibiti & non exhibiti furti, quæ regula declaratur, approbatur & mutatur Inst. d. tit. ff. de conceptum, his uerbis: Conceptum furtum dicitur, cum apud aliquem testibus præsentibus furtiua res quaerita & inuenta sit. Nam in eum propria actio constituta est, quamuis fur non sit, quæ appellatur Concepti. Oblatum furtum dicitur, cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaq; apud te concepta sit: utiq; si ea mente tibi data fuerit, ut apud te potius quam apud eum qui dedit, conciperetur. Nam tibi, apud quem concepta sit, propria aduersus eum qui obtulit, quamuis fur non sit, constituta est actio, quæ appellatur Oblati. Est etiam prohibiti furti actio aduersus eum qui furtum quaerere testibus præsentibus uolentem prohibuerit. Præterea poena

constituitur editio prætoris per actionem furti non exhibiti aduersus eum qui furtiuam rem apud se quaeritam & inuentam non exhibuit. Sed hæc actiones, scilicet concepti & oblati, & furti prohibiti, nec non furti non exhibiti, in defuetudinem abierunt. Cum enim requisitio rei furtiue hodie secundum ueterem obseruationem non fiat: merito ex consequentia etiã præfatæ actiones ab usu communi recesserunt: cum manifestum sit, quod omnes qui scientes rem furtiuã susceperint & celauerint, furti nec manifesti obnoxij sunt.

DE FVRTI ACTIONE. Cap. III.

PRIMO: Differentia huius actionis à conditio- ne & uindicatione rei furtiue proponitur l. si pro. 7. ff. de furti actio. ff. de cõdit. furtiua. cuius uerba uide 7. quest. prox. except. 43. repl. 3. Concordat l. si pignore. 56. ff. de furtis, cuius uerba uide 7. quest. prox. except. 41.

II. CAUSAE EX QUIBUS competit actio proposita, & furti species.

I. Causa generalis: Si quis furtum fecerit, & rem alienam inuito domino contrectauerit. Hæc causa approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. ff. de furtum autem, his uerbis: Furtum fit non solum, cum quis intercipiendi causa rem alienam amouet: sed generaliter, cum quis alienam rem inuito domino contrectat. Itaq; siue creditor pignore, siue is apud quem res deposita est, ea re utatur: siue is qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quam cuius gratia ei data est, furtum committit: ueluti si quis argentum utendum accepit quasi amicos ad cenam inuitaturus, & id peregrè secum tulerit: aut si quis equum gestandi causa commodatum sibi longius alicui duxerit: quod ueteres scripserunt de eo qui in aciem equum perduxisset. Concordat l. qui iumenta. 4. ff. de furtis, hisce uerbis: Quia iumenta sibi commodata longius duxerit, alienaue re inuito domino usus sit: furtum facit.

II. Causa: Si quis rem alienã uirapuuerit. Hæc causa approbatur l. si uendidero. 82. ff. de raptor. ff. eod. tit. his uerbis: Cum raptor omnimodò furtum facit, manifestus fur existimandus est. Is autem cuius dolo fuerit raptum, furti quidem non tenebitur, sed ui bonorum raptorum. Concordat l. 1. ff. de ui bonorum raptorum. cuius uerba uide 7. cap. 9. quest. 3. except. gener. 14. Item concordat l. item si. 1. 4. ff. qui uim. ff. quod metus causa. cuius uerba uide 7. except. gener. 16. Concordat item Inst. de ui bonorum raptorum, in prim. cuius uerba uide 7. cap. 9. quest. 9. item quest. 1. causa 1. uide ite 7. cap. 9. quest. 10. reg. 2.

III. Causa: Seruus uel ancilla fugiens, si furtum facit.

cit. quæ causa approbatur l. 1. C. de seruis fugitiuis, hisce uerbis: Seruum fugitiuum sui furtum facere, & ideo non habere locum nec ufucapionem, nec longi temporis præscriptione, manifestum est: ne seruorũ fuga dominis suis ex quacunq; causa fiat damnosa. Concordat Lancilla. 62. ff. de furtis, hisce uerbis: Ancilla fugitiua quemadmodò sui furtum facere intelligitur, ita partum quoq; contrectando furtum facit. Concordant item ea que proponuntur 5. lib. 22. cap. 3. except. 22.

III. Causa: Si quis usum rei alienã in suum uerum conuertat. Hæc causa approbatur l. si pignore. 56. ff. de furtis. cuius uerba uide 7. causa 8. Huius exemplum est, si rem sibi commodatam alij commodaauerit. quod proponitur d. ff. 1. Aliud exemplum est, si quis pecuniam alienam creditori suo in solutum dederit, quod proponitur l. si alient. 78. ff. de solutionib. cuius uerba uide 7. lib. 48. cap. 9. except. 18. repl. 3.

V. Causa: Si creditor pignore, uel depositarij re deposita utatur. Hæc causa approbatur d. l. 56. in prim. ff. de furt. his uerbis: Si pignore creditor utatur, furti tenetur. Concordat Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. ff. de furti autem sit. cuius uerba uide 5. causa 1. Concordant item ea que proposita sunt 5. libro 39. capite 8. quest. 2. causa 2.

VI. Causa: Si fullo uel sarcinator uestimentis utatur. Hæc causa approbatur l. fullo. 84. in prim. ff. de furtis, hisce uerbis: Fullo uel sarcinator, qui polienda uel sarcinanda uestimenta accepit: si forte his utatur, ex cõtractatione eorum furtum fecisse uidetur: quia non in eam causam ab eo uidentur accepta.

VII. Causa: Si quis re, quam utendam accepit, aliter quam accepit utatur. Hæc causa approbatur per ea que proposita sunt 5. causa 1. item 5. lib. 39. cap. 5. quest. 5. exc. 6. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi putauit se nõ inuito domino aliter re commodata sui. quæ exceptio approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. ff. placuit. cuius uerba uide 7. except. gener. 25. Concordat l. qui re. 78. in prim. ff. de furtis. cuius uerba uide d. except. 6. repl. 1. Altera exceptio est: Nisi non inuito domino re aliter est usus. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur 7. except. gener. 21.

VIII. Causa: Si quis rem sibi commodatam alij commodaauerit. Hæc causa approbatur l. si pignore. 56. ff. de furtis, hisce uerbis: Eum qui, quod utendũ accepit, ipse alij commodaauerit, furti obligari, resposum est. Ex quo satis apparet, furtum fieri, etsi quis usum aliena re in suum lucrũ conuertat. Nec mouere quem debet, quasi is nihil lucri sui gratia faciat. Species enim lucri est, ex alieno largiri, & beneficij debitorẽ sibi adquirere. Vnde & is furti tenetur, qui ideo re amouet, ut eam alij donet.

IX. Causa: Si pecuniam quam quis perferendam accepit, retineat. Hæc causa approbatur l. si is. 7. C. de furtis, hisce uerbis: Si is cui re pecuniã ad matrem tuam perferendã dedisse proponis, parua

quantitate numerata, reliquã in usus suos conuertit: furtum fecit. Concordat l. falsus. 4. 4. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. causa 24. except. 3. Concordat item l. quemadmodum. 38. in fine. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Si seruo creditoris mei foluerim numos, ut is eos domino suo det: locus erit furti actioni, si is numos acceptos in terceperit. Huius causæ exceptio est: Nisi cum debitor aliquem falsò putaret creditoris procuratorẽ in rem suam, debitorẽ ei soluit. quæ exceptio approbatur uerbis d. ff. 1. hisce: Quod si ita det debitor, &c.

X. Causa: Si quis pecuniam à debitore acceptam, ut creditori eius solueret, suo non debitoris nomine soluerit. Hæc causa approbatur l. si quis. 53. ff. de furtis, hisce uerbis: Iulianus lib. 33. Digest. scripsit, Si pecuniam quis à me accepit, ut creditori meo soluat: deinde cum tantam pecuniam eidem creditori deberet, suo nomine soluerit: furtum eum facere.

XI. Causa: Si quis rem alienam sciens alienauerit. Hæc causa approbatur l. alienum. 6. C. de furtis, his uerbis: Alienũ seruũ sine uoluntate domini qui sciens uendiderit seu donauerit, uel alio modo alienauerit: nihil domino deminueri potest. Et si cõtractet, uel apud se detinuerit: etiam furtum facit. Concordat l. si seruũ. 26. C. d. tit. hisce uerbis: Si seruum uestrum nutriendum qui susceperat uenundedit: furtum commisit.

XII. Causa: Si creditor pignus sine causa uendit. Hæc causa approbatur l. si is qui. 75. ff. de furtis, hisce uerbis: Si is qui pignori rem accepit, cum de uendendo pignore nihil conuenisset, uendit: aut antequam dies uenditionis ueniret, pecunia non soluta, id fecit: furti se obligat. Concordat l. etiam furti. 8. C. eod. tit. cuius uerba uide 7. causa 22.

XIII. Causa: Si creditor soluto debito pignus non restituat. Hæc causa approbatur l. si quis. 53. ff. cum credit. ff. de furtis, cuius uerba uide 5. lib. 40. cap. 12. quest. 7. except. 2.

XIII. Causa: Si fructuarius celandẽ uel supprimendẽ proprietatis causa quid fecit. Hæc causa approbatur l. inter omnes. 47. ff. si seruus, in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Proprietarius quoq; agere aduersus fructuariũ potest iudicio furti, si quid celandẽ proprietatis uel supprimendẽ causa fecit.

XV. Causa: Si colonus post lustrum conductionis fructus percepit. Hæc causa approbatur l. in sciando. 69. ff. de furtis, hisce uerbis: Si colonus post lustrũ conductionis anno amplius fructus inuito domino percepit: uidentũ, ne mensis & uindemiæ furti cũ eo agi possit? Et mihi dubium nõ uidetur, quin fur sit: & si consumpserit rem subrepta, reperti ab eo possit.

XVI. Causa: Si depositarius depositum abnegat. Hæc causa reprobat sub conditione l. 1. ff. de furtis, hisce uerbis: Sola cogitatio furti faciendi non facit furem: sicut qui depositũ abnegat, non statim etiã furti tenetur: sed ita, si id in-

tercipiendi causa occultauerit. Concordat d.l. 69. in prim. his uerbis: In faciendo depositum nemo facit furtum. Nec enim furtum est ipsa inficiatio, licet prope furtum sit. Sed si possessione eius adipiscatur interuerti causa: facit furtum. nec refert, in digito habeat annulum, an daetylitheca, que cum depositum teneret, habere pro suo destinauerit.

XVII. Causa: Si furti faciendi causa conclave intravit, uel furtum facere destinauit. Hec causa reprobat per ea que proponuntur 7. except. 35.

XVIII. Causa: Si rem alienam a non domino quis sciens accepit. Hec causa approbatur l. ancille. 12. in fine. C. de furtis. cuius uerba uide 7. except. gener. 43. replic. 5. Concordat l. seruus. 36. ff. de condit. ind. cuius uerba uide 7. lib. 49. cap. 7. causa 8. except. 1.

XIX. Causa: Si alienum quid iacens sustulit retinendi animo. Hec causa approbatur simul et distinguitur l. falsus. 4. 4. §. qui alienum. ff. de furtis, hisce uerbis: Qui alienum quid iacens iurificandi causa sustulit, furti obstringitur: siue scit cuius sit, siue ignorauit. Nihil enim ad furtum minuendum facit, quod cuius sit ignoret. Quod si dominus id dereliquit: furtum non fit eius, etiam si ego animum furandi habuero. Nec enim furtum fit, nisi sit cui fiat. In proposito autem nulli fit: quippe cum placeat Sabini & Casij sententia, exultimantium statim nostram definire rem esse, quam derelinquimus. Sed et si non sit derelictum, putauit tamen derelictum: furti non tenetur. Sed si neq; fuit, neq; putauit, iacens tamen tulit, non ut lucraretur, sed redditurus ei cuius fuit non tenetur furti. Proinde uideamus, si nescit cuius esset, sic tamen tulit, quasi reddaturus ei qui desiderasset, uel qui ostendisset rem suam: an furti obligetur? Et non puto obligari eum debere. Pleniq; etiam hoc faciunt, ut libellum proponant continentem inuenisse se, & redditurum ei qui desiderauerit. Hi ergo ostendunt, se non animo furandi fecisse. Quid ergo, si quare Græci dicunt *επιπροσπετα*, petat? nec hic uidetur furtum facere, etsi non probe petat aliquid. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi ignorauit cuius res sit. Sed hæc exceptio reprobat uerbis iam propositis hisce: Siue scit cuius sit, siue ignorauit, &c. Altera exceptio est: Nisi dominus rem sponte reiecit. Hec exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Quod si dominus id dereliquit: furtum non fit eius, &c. Huius exceptionis prima replicatio uidetur: Nisi is qui tollit, furandi animum habuerit. Hec replicatio reprobat ibidem, his uerbis: Etiam si ego animum furandi habuero, &c. Altera replicatio est: Nisi dominus re reiciens, simul et se eam pro derelicto habere, cum reuera eam pro derelicto non habeat. Hæc replicatio reprobat d.l. 4. 4. §. si quis sponte, his uerbis: Si quis sponte rem iecit uel iactauit quasi pro derelicto habiturus, tuq; rem hanc tuleris an furti tenearis, Celsus li-

bro X. Digest. quærit? Et ait, si quidem putasti pro derelicto habitum non teneri. Quod si non putasti: hic dubitari posse ait. Et tamen magis defendit, non teneri: quia (inquit) res non interuertitur ei qui eam sponte iecit. Tertia replicatio est: Nisi non derelinquendi animo dominus rem reiecit. Hæc replicatio approbatur simul et distinguitur d.l. 4. 4. §. si iactum, his uerbis: Si iactum ex naue factum alius tulerit, an furti teneatur? Questio in eo est, an pro derelicto habitum sit? Et si quidem derelinquentis animo iactauerit (quod plerumq; credendum est, cum sciat periturum) qui inuenit, suum facit, nec furti tenetur. Si uero non hoc animo, sed hoc, ut si saluum fuerit, haberet: ei qui inuenit, auferendum est. Et si scit hoc qui inuenit, & animo furandi tenet: furti tenetur. Enim uero si hoc animo, ut saluum faceret domino: furti non tenetur. Quod si putas simpliciter iactatum: furti similiter non tenetur. Tertia proposita causæ exceptio est: Nisi is qui tollit, putet rem a domino pro derelicto habitam esse. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Quod si putans simpliciter iactatum: furti similiter non tenetur. Concordat d.l. 4. 4. §. qui alienum. ibi: sed est non sit, cuius uerba uide 5. ead. causa, in prim. Quartæ exceptio est: Nisi non ut retineret, sed ut restitueret inuentum, sustulit. Hæc exceptio approbatur d. §. qui alienum. ibi: sed si neq; fuit. ite §. si iactum. ibi: enim uero si hoc animo, cuius uerba uide 5. exc. 2. repl. 3. Huius replicatio est: Nisi domino reposciti non reddidit. Hæc replicatio approbatur l. Pomponius. 4. 4. in fin. ff. de adq. rer. dom.

XX. Causa: Si indebitum sciens quis accepit. Hæc causa approbatur l. quoniam. 18. in prim. ff. de conditio. ne furtiua, his uerbis: Furtum fit, cum quis indebitos numos sciens accepit. Concordat l. cui quis. 28. §. si debitorem. ibi: quoniam furtum. ff. de solutionib. cuius uerba uide 7. lib. 48. cap. 8. except. 10. repl. 1. dupl. 1. tripl. 3. Concordat item l. uulgaris. 21. §. si is qui. ff. de furtis, hisce uerbis: Si is qui uiginti nummorum saccum deposuisset, alium saccum, in quo scit triginta esse, errante eo qui dabat, accepit, putauerit autem illic sua uiginti esse: teneat furti decem nomine placet. Concordat item ea que proponuntur 7. causa 23. Huius causæ exceptio hæc est: Nisi is qui indebitum accipiebat, illud de legauerit alij soluendum. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. falsus. 4. 4. §. si quis. ff. de furtis, hisce uerbis: Si is qui indebitum accipiebat, de legauerit soluendum: non erit furti actio, cum eo absente solutum sit. Cæterum si præsentem: alia causa est, & furtum fecit.

XXI. Causa: Si quis rem alienam simulans suam esse, ab aliquo accepit. Hæc causa approbatur l. si rem. 45. §. 1. ff. de furtis, hisce uerbis: Si rem meam quasi tuam tibi tradidero scienti meam esse: magis est, furtum te facere, si lucrandi animo id feceris. Concordat l. si quis. 53. §. si fugiuum. ff. eod. tit. his uerbis: Si fugiuum meum quis quasi suum

XXII. Causa: Si quis simulans se creditorem, debitum accipiat. Hæc causa approbatur d.l. 4. 4. in prim. ff. de furtis, hisce uerbis: Falsus creditor, hoc est is qui se simulat creditorem, si quid accepit: furtum facit, nec numi eius sunt. Concordat d.l. 53. §. apud Labonem. ff. eod. tit. his uerbis: Apud Labonem relatum est: si filiginario quis dixerit, ut quisquis nomine eius filiginem petisset, ei daret: & quidam ex transeuntibus cum audisset, petierit eius nomine, & accepit: furti actionem aduersus eum qui sic petet, filiginario competere, non mihi. Non enim mihi negocium, sed sibi filiginarium gessisse. Concordat item l. si uendidero. 82. §. falsus. ibi: quod æque ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. causa prox.

XXIII. Causa: Si falsus procurator pecuniam a debitore accepit. Hæc causa approbatur d. §. falsus, his uerbis: Falsus procurator ita demum furtum pecuniæ facit, si nomine quoq; ueri procuratoris, quem creditor habuit, adsumpto, debitorem alienum circumuenerit. Quod æque probatur & in eo qui sibi deberi pecuniam ut heredi Sempronij creditoris adseuerauit, cum esset alius. Concordat l. falsus. 4. 4. §. 1. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. except. 5. item concordat l. si rem. 45. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 19. except. 1. item concordat l. si quis seruus. 18. in fine. ff. de solutionib. cuius uerba uide 7. lib. 48. cap. 8. replic. 10. dupl. 2. Concordat item l. cum quis. 28. §. si debitorem. ibi: quoniam furtum. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. item concordat l. si procuratori. 14. in fine. ff. de condit. causa dati. cuius uerba uide 7. lib. 49. cap. 6. que 4. except. 4. Concordat item l. falsus. 19. C. de furtis, hisce uerbis: Falsus procurator depositum recipiendo, uel a alienum exigendo circa domini uoluntatem, furtum facit, ac præter rei restitutionem actione dupli nec manifesti furti conuenitur. Planè propositæ causæ exceptio prima hæc est: Nisi promissum tantum, non solum sit falso procuratori. Hæc exceptio ap-

probatur l. si is qui. 77. ff. de furtis, hisce uerbis: Si is qui simulabat se procuratorem esse, effecerit ut uel sibi, uel cui me delegauit, promitterem: furti cum eo agere non possum: quoniam nullum corpus interuenisset, quod furandi animo contrectaretur. Altera exceptio est: Nisi is cuius nomine falsus procurator pecuniam accepit, ratum habuit. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. si uendidero. 82. §. si Titius. ff. eod. tit. his uerbis: Si Titius, cuius nomine pecuniam perperam falsus procurator accepit, ratum habeat: ipse quidem Titius negotiorum gestor agere: ei uero qui pecuniam in debitam dedit, aduersus Titium erit indebiti conditio, aduersus falsum procuratorem furtiua dabitur conditio: & a Titio non inique per doli exceptionem, ut præstetur ei furtiua conditio, desiderabitur. Quod si pecunia fuerit debita: ratum habentem Titio, furti actio euanescit: quia debitor liberatur. Huius exceptionis replicatio est: Nisi falso procuratori indebitum solum sit. Eunt enim, quamuis is cuius nomine solum est, ratum habuerit: nihilominus tamen furti actio durat, quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Ei uero qui pecuniam indebitam, &c. Tertia exceptio est: Nisi pecunia falso procuratori ita sit data, ut eius fiat. hoc enim casu furtum non fit. quæ exceptio approbatur l. falsus. 4. 4. §. 1. ibi: quod si ita. ff. de furtis, his uerbis: Falsus procurator furtum quidem facere uidetur: sed Neratius uidentium esse ait, an hæc sententia cum distinctione uera sit: ut si hac mente ei dederit numos debitor, ut eos creditori perferret, procurator autem eos interciperet, uera sit. Nam & manet numi debitoris, cum procurator eos non eius nomine accepit, cuius debitor eos fieri uult: & inuito domino eos contrectando sine dubio furtum facit. Quod si ita de debitor, ut numi procuratoris suam: nullo modo eum furtum facere ait, uoluntate domini eos accipiendo.

XXV. Causa: Si is cui alieno nomine recte solui potuit, eo tempore quo facultas ista soluendi ei desit, solum accepit. Hæc causa approbatur exemplis l. si is qui. 68. §. Iulianus. ff. de furtis, hisce uerbis: Iulianus respondit, eum qui pecunijs exigendis præpositus sit, si manu missus exigat, furti teneat. Quod ei consequens dicere est & in tuto re, cui post pubertatem solum est.

XXVI. Causa: Si seruus se liberum, uel filiusfamilias se patremfamilias simulet, ut sibi credatur. Hæc causa reprobat l. si quis. 53. §. seruus. ff. de furtis, hisce uerbis: Seruus qui se liberum adfirmat, ut sibi pecunia crederetur, furtum non facit. Namq; hic nihil amplius quam idoneum se debitorem adfirmat. Idem est & in eo qui se patremfamilias finxit, cum esset filiusfamilias, ut sibi promptius pecunia crederetur.

suum a duumuiro, uel ab alijs qui potestatem habent de carcere uel de custodia dimittendi, acceperit: an is furti teneatur? Et placet, si fideiussores dedit: in eos domino actionem dandam, ut hi actiones suas mihi mandent. Quod si non acceperint fideiussores, sed tanquam suum accipiet eum tradiderint: dominum furti actionem aduersus plagiarium habiturum.

XXII. Causa: Si tributorum exactor, cum nihil deberetur, nihilominus pignus abduxerit et uendiderit. Hæc causa approbatur l. etiam. 8. C. de furtis, hisce uerbis: Etiam furti actione & tributorum exactor tenetur, si te non cessante in tributaria exactio ne, scies quod nihil debetur, ancillam tui iuris abduxit aut uendidit. Quæ res facit, ut nec emptor usucapiat, uindicatioq; ipsius tibi competat.

XXIII. Causa: Si quis simulans se creditorem, debitum accipiat. Hæc causa approbatur d.l. 4. 4. in prim. ff. de furtis, hisce uerbis: Falsus creditor, hoc est is qui se simulat creditorem, si quid accepit: furtum facit, nec numi eius sunt. Concordat d.l. 53. §. apud Labonem. ff. eod. tit. his uerbis: Apud Labonem relatum est: si filiginario quis dixerit, ut quisquis nomine eius filiginem petisset, ei daret: & quidam ex transeuntibus cum audisset, petierit eius nomine, & accepit: furti actionem aduersus eum qui sic petet, filiginario competere, non mihi. Non enim mihi negocium, sed sibi filiginarium gessisse. Concordat item l. si uendidero. 82. §. falsus. ibi: quod æque ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. causa prox.

XXIII. Causa: Si falsus procurator pecuniam a debitore accepit. Hæc causa approbatur d. §. falsus, his uerbis: Falsus procurator ita demum furtum pecuniæ facit, si nomine quoq; ueri procuratoris, quem creditor habuit, adsumpto, debitorem alienum circumuenerit. Quod æque probatur & in eo qui sibi deberi pecuniam ut heredi Sempronij creditoris adseuerauit, cum esset alius. Concordat l. falsus. 4. 4. §. 1. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. except. 5. item concordat l. si rem. 45. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 19. except. 1. item concordat l. si quis seruus. 18. in fine. ff. de solutionib. cuius uerba uide 7. lib. 48. cap. 8. replic. 10. dupl. 2. Concordat item l. cum quis. 28. §. si debitorem. ibi: quoniam furtum. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. item concordat l. si procuratori. 14. in fine. ff. de condit. causa dati. cuius uerba uide 7. lib. 49. cap. 6. que 4. except. 4. Concordat item l. falsus. 19. C. de furtis, hisce uerbis: Falsus procurator depositum recipiendo, uel a alienum exigendo circa domini uoluntatem, furtum facit, ac præter rei restitutionem actione dupli nec manifesti furti conuenitur. Planè propositæ causæ exceptio prima hæc est: Nisi promissum tantum, non solum sit falso procuratori. Hæc exceptio ap-

probatur l. si is qui. 77. ff. de furtis, hisce uerbis: Si is qui simulabat se procuratorem esse, effecerit ut uel sibi, uel cui me delegauit, promitterem: furti cum eo agere non possum: quoniam nullum corpus interuenisset, quod furandi animo contrectaretur. Altera exceptio est: Nisi is cuius nomine falsus procurator pecuniam accepit, ratum habuit. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. si uendidero. 82. §. si Titius. ff. eod. tit. his uerbis: Si Titius, cuius nomine pecuniam perperam falsus procurator accepit, ratum habeat: ipse quidem Titius negotiorum gestor agere: ei uero qui pecuniam in debitam dedit, aduersus Titium erit indebiti conditio, aduersus falsum procuratorem furtiua dabitur conditio: & a Titio non inique per doli exceptionem, ut præstetur ei furtiua conditio, desiderabitur. Quod si pecunia fuerit debita: ratum habentem Titio, furti actio euanescit: quia debitor liberatur. Huius exceptionis replicatio est: Nisi falso procuratori indebitum solum sit. Eunt enim, quamuis is cuius nomine solum est, ratum habuerit: nihilominus tamen furti actio durat, quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Ei uero qui pecuniam indebitam, &c. Tertia exceptio est: Nisi pecunia falso procuratori ita sit data, ut eius fiat. hoc enim casu furtum non fit. quæ exceptio approbatur l. falsus. 4. 4. §. 1. ibi: quod si ita. ff. de furtis, his uerbis: Falsus procurator furtum quidem facere uidetur: sed Neratius uidentium esse ait, an hæc sententia cum distinctione uera sit: ut si hac mente ei dederit numos debitor, ut eos creditori perferret, procurator autem eos interciperet, uera sit. Nam & manet numi debitoris, cum procurator eos non eius nomine accepit, cuius debitor eos fieri uult: & inuito domino eos contrectando sine dubio furtum facit. Quod si ita de debitor, ut numi procuratoris suam: nullo modo eum furtum facere ait, uoluntate domini eos accipiendo.

XXV. Causa: Si is cui alieno nomine recte solui potuit, eo tempore quo facultas ista soluendi ei desit, solum accepit. Hæc causa approbatur exemplis l. si is qui. 68. §. Iulianus. ff. de furtis, hisce uerbis: Iulianus respondit, eum qui pecunijs exigendis præpositus sit, si manu missus exigat, furti teneat. Quod ei consequens dicere est & in tuto re, cui post pubertatem solum est.

XXVI. Causa: Si seruus se liberum, uel filiusfamilias se patremfamilias simulet, ut sibi credatur. Hæc causa reprobat l. si quis. 53. §. seruus. ff. de furtis, hisce uerbis: Seruus qui se liberum adfirmat, ut sibi pecunia crederetur, furtum non facit. Namq; hic nihil amplius quam idoneum se debitorem adfirmat. Idem est & in eo qui se patremfamilias finxit, cum esset filiusfamilias, ut sibi promptius pecunia crederetur.

XXVII. Causa: Si quis uerbis fraudem adhibuit, ut sibi vel alij credatur: ut puta dicendo se locupletem, fideiussores se daturum, pecuniam cōfestim soluturum, etc. Hæc causa reprobat̄ d. l. 4. 4. §. si quis nihil. ff. de furtis, hęc uerbis: Si quis nihil in sua persona mentitus est, sed uerbis fraudem adhibuit: fallax est magis, quàm furtum facit: ut puta si dixit se locupletem: si in mercem se collocaturum quod accepit: si fideiussores idoneos daturum, uel pecuniam cōfestim se soluturum. Nam his omnibus magis decepti, quàm furtum fecit. Et ideo furti non tenetur. Sed quia dolo fecit (nisi sit alia aduersus eum actio) de dolo dabitur. Huius causę reprobatę exemplum est 3. causa proxima. Planè admittitur causa proposita, si cum quis certę personę crediturus esset, alius pro ea subiectus sit minus idoneus, quę distinctio approbat̄ d. l. 53. §. cum Titio. ff. eod. tit. his uerbis: Cùm Titio honesto uiro pecuniam credere uellem, subieciisti mihi alium Titium egenum, quasi ille esset locupletis, & numos acceptos cum eo diuisti. furti teneris, quasi ope tua consilio quę furtum factum sit: sed & Titius furti tenebitur. Concordat l. si is qui. 68. §. si tu. ff. eod. tit. his uerbis: Si tu Titium mihi commendaueris, quasi idoneum cui crederes, & ignorem Titium quis sit: si deinde tu alij adducas quasi Titium: furtum facies, quia Titium hęc esse credo: scilicet si & ille, qui adducitur, scit. Quod si nesciat, non facies furtum: nec is qui adducitur, opem tulisse poterit uideri, cum furtum factum non sit. Sed dabitur actio in factum in eum qui adduxit.

XXVIII. Causa: Si ære pignori dato, adfirmat̄ id aurum esse. Hęc causa reprobat̄ l. cum æs. 20. in prin. ff. de furtis, hęc uerbis: Cum æs pignori datur, etiam si aurum esse dicitur: turpiter sit, furtum non fit. Sed si datum est aurum, deinde cum dixisset se ponderare, aut obfigurare uelle, æs subiecit: furtum fecit. Rem enim pignori datam interuertit. Concordat l. si quis. 36. ff. de pignoratitia action. cuius uerba uide 3. lib. 40. cap. 10. quęst. 1. causa 7.

XXIX. Causa: Si falsa pondera pro ueris subiecit uel commodauit. Hęc causa approbat̄ l. si quis. 53. §. si maiora. ff. de furtis, his uerbis: Si maiora quis tibi pondera commodauit, cum emerēs ad pondus: furti eum teneri uenditori, Mela scripsit: te quoque, si scisti, non enim ex uoluntate uenditoris accipis, cum erret in pondere.

XXX. Causa: Si nomen suum ex instrumento emptionis sustulit. Hęc causa approbat̄ d. l. 53. §. si quis seruo, his uerbis: Si quis seruo meo persuaserit, ut nomen suum ex instrumento (puta) emptionis tolleret: & Mela scripsit, & ego puto, furti agendum.

XXXI. Causa: Si tabulas meas quis descripserit,

uel ut id faceret, seruo meo persuaserit. Hęc causa reprobat̄ d. §. si quis seruo, his uerbis: Si seruo meo persuasum sit, ut tabulas meas describeret: puto siquidē seruo persuasum sit, serui corrupti agendum: si ipse fecerit, de dolo actionem dandam.

XXXII. Causa: Si quis tabulas uel cautiones uel librum aut imaginem interleuit. Hęc causa approbat̄ l. qui tabulas. 27. §. fin. cum quatuor legibus sequentibus. ff. de furtis, hęc uerbis: Si quis non amouit huiusmodi instrumenta, sed interleuit: non tantum furti actio locum habet, uerum etiam legis Aquilię: nam rupisse uidetur, qui corrumpit. Sed si subripuit, priusquam deleat: tanti tenetur, quanti domini interfuit non subripi. delendo enim nihil ad penam adjicit. Hoc amplius & ad exhibendum agi potest, & interdicto Quorum bonorum agi poterit, si hæreditarię tabulę deletę sint. Sed et si imaginem quis, uel librum deleuerit: & hic tenetur damni iniurię quasi ruperit. Si quis tabulas instrumentorum reipublicę municipij alicuius aut subripuerit, aut interleuerit: Labeo ait, furti eum teneri. Idemq; scribit & de cæteris rebus publicis, deq; societatibus. Ait Iuriconsultus: Huiusmodi instrumenta. De quibus dixerat in eadem l. 27. cuius uerba uide 7. cap. 6. reg. 4. except. 3. Huius causę exceptio prima hæc est: Nisi prius subripuerit, postea deleuerit. Hęc exceptio approbat̄ uerbis iam propositis hęc: Sed si subripuit, priusquam deleat, &c. Altera exceptio uidetur: Nisi reipublicę instrumenta deleuerit. Sed hæc exceptio reprobat̄ uerbis iam propositis hęc: Si quis tabulas instrumentorum reipublicę, &c. Tertia exceptio est: Nisi non furti faciendi, sed tantum damni dandi animo deleuit. Hęc exceptio approbat̄ l. si quis. 41. §. fin. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Interdum euenire Pomponius eleganter ait, ut quis tabulas delendo furti non teneatur, sed tantum damni iniurię: ut puta si non animo furti faciendi, sed tantum damni dandi deleuit. Nam furti non tenebitur: cum facto enim etiam animum furis furtum exigit.

XXXIII. Causa: Si tabulas uel libellum alicuius publicę legit. Hęc causa approbat̄ l. Semp. 74. ff. de furtis, hęc uerbis: Sempronia libellos composuit quasi datura centurioni, ut ad officium transmitteretur: sed non dedit. Lucius pro tribunali eos recitauit quasi officio traditos. quæro, cum non sint in officio inuenti, neq; centurioni traditi: quo crimine subijciatur, qui ausus est libellos de domo subtractos pro tribunali legere, qui non sunt dati? Modestinus respondit, si clam subtraxit: furtum commissum.

XXXIV. Causa: Si quis equum uel asinum alienum in equas suas gignendi causa admisit. Hęc causa reprobat̄ sub conditione l. si quis. 53. §. si quis asinum.

num. ff. de furtis, hęc uerbis: Si quis asinum meum in equas suas rursus duntaxat caprum admisisset: furti non tenetur, nisi fraudandi quoq; animū habuit. Quod & Herennio Modestino studioso meo de Dalmatia consulenti rescripti circa equos, quibus eiusdē rei gratia subiecit quis equas suas proponebatur: furti ita demum teneri, si furandi animo id fecisset: si minus, agendum in factum.

XXXV. Causa: Si creta fodiente causa specum fecit, & cretam abstulit. Hęc causa approbat̄ l. si creta. 59. ff. eod. tit. his uerbis: Si cretę fodientę causa specum quis fecisset, & cretam abstulisset: fur est, non quia fodisset, sed quia abstulisset.

XXXVI. Causa: Si fur aliquid fregit aut rupit. Hęc causa reprobat̄ l. si quid. 22. in prin. ff. de furtis, hęc uerbis: Si quid fur fregit aut ruperit, quod non etiam furandi causa contrectauerit: eius nomine cum eo furti agi non potest. Huius exemplum proponitur d. l. 22. §. 1. his uerbis: Si eo consilio arca fracta sit, ut uniones (puta) tollerentur, hiq; furti faciendi causa contrectati sint: eorum tantummodo furtum factum uideri, uerum est. Nam cæterę res quę seponuntur, ut ad uniones perueniantur, non furti faciendi causa contrectantur.

XXXVII. Causa: Si cuius ope & consilio furtum factum sit, si furem celat, rem furtiuam suscepit. De his alijsq; similibus causis uide 7. cap. 5.

XXXVIII. Causa: Si debitor rem pignori obligatam uendidit. Hęc causa approbat̄ per ea quę proponuntur 7. except. gener. 18. replica. 1.

XXXIX. Causa: Si quis pro re aliena uendita precium acceperit. Hęc causa reprobat̄ l. si quis. 53. §. si Titius. ff. de furtis, hęc uerbis: Si Titius alienam rem uendi dit, & ab emptore numos accepit: non uidetur numorū furtum fecisse.

XL. Causa: Si quis fugituum celauerit. Hęc causa approbat̄ l. aduersus. 4. C. de furtis, hęc uerbis: Aduersus eum duntaxat, quem seruum tuum sollicitasse dicis, si eum deterioris animi fecit, serui corrupti agere potes. Quod si sollicitatum occultauit, etiam furti cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per procuratorem exercere minime prohiberis. Concordat l. qui seruo. 36. §. si duo. ff. eod. tit. his uerbis: Si duo, &c.

EXCEPTIONES PRAECEDENTIAM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio: Nisi seruus domino, uel filius familię patri furtum fecerit. Hęc exceptio approbat̄ instit. de obligat. quę ex delicto nasc. §. hi qui in, his uerbis: Hi qui in parentum uel dominorum potestate sunt, si rem eis subripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtiuam causam cadit: nec ob id ab ullo usucapi potest, antequam in dominum potestatem reuertantur: sed

furti actio non nascitur. Quia nec ex alia uela causa potest inter eos actio nasci. Si uerò ope & consilio alterius furtum factum fuerit, quia utiq; furtum committitur, conuenienter ille furti tenetur: quia uerum est, ope & consilio eius furtum factum esse. Concordat l. ne cum filiofam. 16. ff. de furtis, cuius uerba uide 3. lib. 36. cap. 3. except. 5. Concordat item l. serui. 17. in princ. ff. eod. tit. his uerbis: Serui & filij nostri furtum quidem faciunt, ipsi autem furti non bis non tenentur. Neque enim qui potest in furem statuere, necesse habet aduersus furem litigare. Idcirco nec actio ei ad ueteribus prodita est. Vnde est quaesitum, si fuerit alienatus uel manumissus, an furti actio teneatur? & placet, non teneri. Neque enim actio quę fuit ab initio nata, oriri potest aduersus hunc furem. Planè si manumissus contrectauit: dicendum erit, teneri eum furti iudicio, quia hodie furtum fecit. Concordat item l. si quis. 53. in prin. ibi: idem dicendum. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. cap. 5. reg. 1. except. 6. replica. 5. Concordat item l. 1. C. de noxalib. actionibus, his uerbis: Si extat corpus numorum, quos ablatos ex patris tui hæritate ab eo quem liberum esse constitit, allegas: uindicare eos, uel ad exhibendum agere non prohiberis. Nam quamuis aliās noxa caput sequatur, & manumissus furti actione teneatur, quę in hæredem non competit: cum tamē seruus à domino aliquid aufert, quamuis furtum committat, furti tamē actio non est nata, neq; aduersus ipsum, si postea manumissus est, locum habet: nisi furtiuas res & post manumissionem contrectet. Huius exceptionis replicatio prima hæc uidetur: Nisi seruus qui domino furtum fecit, manumissus sit, uel alienatus. Sed hæc replicatio reprobat̄ uerbis d. l. 1. iam propositis hęc: Neq; aduersus ipsum, si postea manumissus est, locum habet. Concordat d. l. 17. in prin. ibi: unde est quaesitum. ff. de furtis, cuius uerba uide paulo superius. Concordat item l. 1. §. hæc autem. ibi: dominus autem. ff. si is qui testamento liber esse iussus erit. cuius uerba uide 7. lib. proxim. cap. 4. quęst. 2. Concordat item l. si seruus. 63. in prin. ibi: quod tamen non. ff. de furtis, cuius uerba uide 3. libro 44. capite 11. quęst. 3. causa 7. Planè admittitur replicatio proposita, si manumissus uel alienatus rem furtiuam contrectauerit. quę distinctio approbat̄ legibus iam propositis. Altera propositę exceptionis replicatio est: Nisi seruus communis uni ex dominis sursum fecerit. Hęc replicatio reprobat̄ l. falsus. 44. §. etiam si. ibi: quia etiam si. ff. de furtis, cuius uerba uide 7. except. 49. replica. 3. Concordat d. l. 63. in princ. Tertia replicatio est: Nisi filius familię, qui castrense peculium habet, patri furtum fecerit. Hęc replicatio approbat̄ l. si quis. 53. in prin. ibi: sed si filius. ff. de furtis, hęc uerbis: Si filius meus, qui habet castrense peculium, furtū mihi fecerit: an possim actione utili

utili aduersus eum agere, uide dum est: cum habeat unde satisfaciatur? Et potest defendi agendum. *Quarta replicatio est: Nisi seruus legatus uel liber esse iussus, ante aditam hereditatem heredi furtum fecerit. Hæc replicatio approbatur l. a Titio. 66. ff. de furtis, hisce uerbis: A Titio hærede homo Seio legatus, ante aditam hereditatem Titio furtum fecit. Si adita hereditate Seius legatum ad se pertinere uoluerit: furti serui eius nomine ager cum eo Titius: quia nec tunc, cum faceret furtum, eius fuerit. Et ut maximè quis existimet, si seruus esse cœperit eius, cui furtum fecerat, tolli furti actionem, ut nec si alienatus sit, agi possit eo nomine: ne post aditam quidem hereditatem Titij factus est: quia ea quæ legantur, recta uia ab eo qui legauit, ad eum cui legata sunt, transeunt. Concordat l. si iussu. 45. §. fin. ff. cod. it. his uerbis: Si seruus hereditarius nondum adita hereditate furtum hæredi fecerit, qui testamento domini manu missus est: furti actio aduersus eum competit: quia nullo tempore hæres dominus eius factus est. Quinta replicatio est: Nisi seruus, cum emptori furtum fecisset, postea inemptus sit factus. Hæc replicatio reprobat l. inficiando. 69. §. cum seruus. ff. de furtis. cuius uerba uide §. lib. 42. cap. 5. quæst. 4. reg. 10. Concordat l. serui. 17. §. cum autem. ff. cod. it. cuius uerba uide §. lib. 42. capite 4. quæst. 6. reg. 7. in prin. Sexta replicatio est: Nisi quoad exceptionem seu retentionem, si seruus uendit, antequam traderetur, uenditori furtum fecit. hoc enim casu uenditor retentionem habet de peculio. quæ replicatio approbatur l. seruus. 30. in prin. ff. de action. empti. cuius uerba uide §. lib. 42. cap. 9. quæst. 1. causa 6. except. 1. replic. 1. Septima replicatio est: Nisi is qui testamento liber esse iussus est, post mortem domini ante aditam hereditatem ex hereditate defuncti aliquid subripuit. Hæc replicatio approbatur simul et distinguitur §. lib. prox. cap. 4. Octaua replicatio est: Nisi seruus, cum in fuga esset, domino furtum fecerit, et ab alio possideatur. Hæc replicatio approbatur d. l. 17. §. fin. ff. de furtis, hisce uerbis: Illud quæsitum est, si cum in fuga esset seruus, furtum domino fecisset: an possit actionem habere aduersus eum qui in potestatem domini non, &c.*

11. Exceptio: Nisi is qui bona fide possideatur, ei à quo possideatur, furtum fecerit. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. apud ant. 21. C. de furtis, hisce uerbis: Apud antiquos quærebatur, si seruus quem aliquis bona fide possideat, furtum commiserit alienarum rerum, uel ipsius apud quem constitutus est: an ipse qui eum bona fide detinet, noxalem furti actionem aduersus uerum dominum habeat, uel ipse ab eo qui furtum passus est, prædicta conueniantur actione? Cumq; generalis regula ab antiqua prudentia exposita est, huius hominis gratia, pro quo furti noxalem

actionem suscipere aliquis compellitur, aduersus alium furti actionem habere non concedens: quidam ita eam per coniecturam interpretati sunt, aduersus bona fide possessores nullo modo furti actionem extendit: ipsi autem, si furtum fuerit passus, aduersus ueterem dominum furti actionem noxalem rectè decerni. Tunc autem bona fide possessorem furti nomine, quod passus est, noxalem actionem contra dominum habere posse, quando seruus sub domini fuerit constitutus possessio: & pro his rebus posse eum aduersus dominum habere actionem, non solum quas seruus subtraxit iam apud eum constitutus, sed & quas furatus est, quando fugit quidem à bona fide possessore, adhuc autem nondum sub manibus domini sui fuerit constitutus. Quam interpretationem prisca quidem iura per coniecturam introducebant. Nos autem altius & uerius ad eam respicientes, generalem regulam sic ab initio esse prolata accepimus. Cum igitur bona fide possessor domini cogitatione furem possidet: merito donec apud eum constitutus est, & alius tenetur noxali actione, si extranei furtum à seruo fuerint passus, & ipse aduersus uerum dominum non habet actionem, secundum regulam dicentem, Qui habet aduersus alium furti actionem, ipse ea teneri non potest. Sin autem desinat in serui retentione, & ille apud uerum dominum fuerit inuentus: tunc ipse quidem noxali furti actione minimè potest teneri, aduersus autem uerum dominum habet ipse furti noxalem actionem pro rebus, quas uel tunc furatus est, cum est apud uerum dominum: uel antea, postquam bona fide possessoris retentionem excessit, necdum apud uerum dominum factus est. Sic iterum regulæ generali casus euenit consentaneus. Qui enim habet tunc furti actionem aduersus dominum, ipse alijs teneri furti actione non potest. Et sic ex tempore omnibus discretis, uetustissima dubitatio nostro fœdere conquiescat, & bonæ fidei possessor in parte certa temporis & habeat actionem, & non teneatur actione: & ipse dominus in alio tempore non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur. De eo autem qui liber constitutus, ab alio bona fide tenetur, si furtum commiserit: rectè & sine aliqua dubitatione dicitur, posse eum qui liber est cognitus, & ab ipso qui bona fide eum detinet, pro furto conueniri: & bona fide possessorem, si extraneo furtum liber commiserit, non posse conueniri, sed ipsum pro suo furto respondere: quia generalis regula de seruo prolata est: & pro eo qui non seruus, sed

sed liber & suæ potestatis est, noxalem moueri actionem impossibile, nostrisq; legibus incognitum est.

111. Exceptio: Nisi pater filio, quem in potestate habet, furtum fecerit. Hæc exceptio approbatur per ea que propostia sunt §. lib. 35. cap. 3. except. 5. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi rem castrensis peculij pater abstulerit. quæ replicatio approbatur l. si quis. 53. in prin. ibi: autem pater. ff. de furtis, hisce uerbis: An pater filio teneatur, si rem eius castrensis peculij subtraxerit, uideamus? & puto teneri. Non tantum igitur faciet furtum filio, sed etiam furti tenebitur.

1111. Exceptio: Nisi utricus uel nouerca res priuigni sui abstulerit. Hæc exceptio reprobat l. si nondum. 3. C. de furtis, hisce uerbis: Si nondum rem tempore diuino dedicatam utricus tuus furto abstulit: habes aduersus eum furti actionem. Concordat l. de his. 11. C. d. it. his uerbis: De his quæ subtraxisse nouercam pupilli tui precib. si uignificas, rectorum prouinciæ ad: qui si eam, posteaquâ dominus rerum is pro quo supplicas, factus est, aliquid furatum cognouerit: non ignorat, in quadruplum manifesti, nec manifesti uerbis dupli actione furti constituta condemnationem formari.

V. Exceptio: Nisi libertus patrono, uel cliens, uel mercenarius ei qui eum conduxit, furtum fecerit. Hæc exceptio approbatur l. si lib. 91. ff. de furtis, hisce uerbis: Si libertus patrono, uel cliens, uel mercenarius ei qui eum conduxit, furtum fecerit: furti actio non nascitur.

V1. Exceptio: Nisi uxor marito, uel contrâ mariti uxori furtum fecerit. Hæc exceptio approbatur l. cum l. sequente. ff. rerum amotarum. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. in prin. Concordat l. uxor. 5. ff. expilate hæred. cuius uerba uide §. lib. prox. capite 8. quæst. 2. except. 1. Concordat item l. 2. C. rerum amotarum. cuius uerba uide §. d. cap. 5. quæst. 2. causa 1. Concordat item l. quamuis. 17. C. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 8. quæst. 6. reg. 2. Huius exceptionis replicatio hæc uidetur: Nisi uxor rem marito commodatam abstulerit. Sed hæc replicatio reprobat l. ult. §. cum autem. C. de furtis. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 1. except. 5. replic. 2.

V11. Exceptio: Nisi tutor pupillo, uel curator adulescenti furtum fecerit. Hæc exceptio reprobat l. tutor. 33. ff. de furtis, hisce uerbis: Tutor administrationem quidem rerum pupillarum habet, interceptiendi autem potestas ei non datur. Et ideo, si quid furandi animo amouerit, furtum facit, nec ufucapi res potest: sed & furti actione tenetur: quauis & tutelæ cum eo agi possit. Quod in tutore scriptum est, idem erit & in curatore adulescentis, cæterisq; curatoribus. Concordat l. 2. in prin. ibi: quod si furandi. ff. de tutelæ actione. cuius uerba uide §. lib. 18. cap. 11. quæst. 1. in prin.

V111. Exceptio: Nisi seruus furuius furti furtum

fecerit. Hæc exceptio reprobat l. inficiando. 69. §. quod furi. ff. de furtis, hisce uerbis: Quod furi ipsi furtum fecerit furuius seruus, eo nomine actionem cum domino furem habiturum placet: ne facinora talium seruorum non solum ipsis impunitatem præstent, sed dominis quoq; eorum quæstui sint. Plerumq; enim eius generis seruorum furtis peculia eorundem augentur.

1 X. Exceptio: Nisi impubes furtum fecerit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio hæc est: Nisi impubes proximus sit pubertati, et doli capax. Hæc replicatio approbatur l. de obligat. que ex delicto nasc. §. in summa, his uerbis: Scien dum est, quæsitum esse, an impubes rem alienam amouendo furtum faciat? Et placuit, quia furtum ex affectu furandi consistit, ita demum obligari eo crimine impubere, si proximus pubertati sit, & ob id intelligat se delinquere. Concordat l. impub. 22. cum l. sequente. ff. de furtis, hisce uerbis: Impubere furtum facere posse, si iam doli capax sit, Iulianus lib. XXII. Digesti. scripsit. Item posse cum impubere dâni iniuria agi: quia & furtum ab impubere fiat: sed modum esse adhibendum, ait. nam in infantes id non cadere. Nos putamus, cum impubere culpa capace, Aquilia agi posse. Item uerû est, quod Labeo ait, nec ope impuberis furto facto, teneri eum. Nec minus etiam condici ei posse, Iulianus scripsit, cû doli capax sit.

X. Exceptio: Nisi nemo sit rei subrepta dominus uel possessor. Hæc exceptio approbatur l. si hered. 6. ff. expilate hæred. his uerbis: Si hereditariam rem ignorans in ea causa esse subripuit: furtum re facere, Papinianus respondit. Paulus. Rei hereditariæ furtum non fit: sicut nec eius quæ sine domino est: & nihil mutat existimatio subripientis. Concordat l. 1. §. Scænola. ff. si is qui testamento liber esse iussus erit, &c. his uerbis: Scænola ait, possessionis furtum fieri. Deniq; si nullus sit possessor, furtum negat fieri. Idcirco autè hereditari furtum non fieri, quia possessionem hereditas non habeat, quæ facti est & animi. Sed nec hæredis est possessio, antequam possideat: quia hereditas in eum id tantum transfundit, quod est hereditatis: non autem fuit possessio hereditatis. Concordat item l. falsus. 44. §. qui alienum. ibi: nec enim furtum. ff. de furtis. cuius uerba uide §. causa 19. Huius exceptionis exemplum primum est, si quis rem hereditariam abstulerit. Quod uerbis iam enumeratis proponitur: de quo uide plura §. except. 15. Alterum exemplum est, si quis rem à domino pro derelicto habitam abstulerit. quod proponitur d. causa 19. except. 2. Planè huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi cum res eius qui est apud hostes, ablata esset, is postliminio redierit. Quæ replicatio approbatur l. si cum. 42. in prin. ff. de furtis, hisce

hiscce uerbis: Si cum quis in hostium potestate esset, furtum ei factum sit, & postliminio redierit: poterit quis dicere, eum furti habere actionem.

X. Exceptio: Nisi res sacra sit ablata. hoc enim casu non furti actio competit, sed accusatio publica de sacrilegio, de qua re uide 7. lib. prox. cap. 7.

XI. Exceptio: Nisi publica res sit ablata. Hec exceptio reprobatu r. Lob pecuniam. 83. ff. de furtis. cuius uerba uide 7. lib. prox. cap. 7. quæst. 1. except. 2. Concordat l. sed et si. 31. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide 5. causa 32. in princ.

XII. Exceptio: Nisi liber homo sit ablatu s. Hec exceptio ipso quidem iure approbatur exemplo L. mater. 38. in princ. ff. de furtis, hiscce uerbis: Mater filij subrepti furti actionem non habet. Verum eius replicatio hæc est: Nisi filiofamilias subrepto, pater furti agat. Quæ replicatio approbatur L. eum qui. 14. §. si filiusfamilias. ff. de iur. h. uerbis: Si filiusfamilias subreptus sit, patrem furti actionem habere, palam est. Concordat l. si filius. 39. ff. eod. tit. h. uerbis: Si filius subreptus sit, patrem habere furti actionem, palam est. Concordat item ins. de oblig. que ex delicto nasc. §. interdum etiam, h. uerbis: Interdum etiam liberorū hominum furtum fit: ueluti si quis liberorum nostrorum, qui in potestate nostra sunt, subreptus fuerit. Huius replicationis duplicatio est: Nisi pater non furti actione, sed conditione furtiuu s. agere uelit. Quæ duplicatio approbatur d. l. 38. h. uerbis: Liberorum personarum nomine licet furti actio sit, conditio tamen nusquam est.

XIII. Exceptio: Nisi seras bestias, uolucres uel pisces quis subriperit. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur 5. lib. 21. cap. 1. causa 2.

XV. Exceptio: Nisi res hereditaria sit subrepta. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur L. heredit. 70. cum duab. ll. sequentib. ff. de furtis, hiscce uerbis: Hæreditariæ rei furtum fieri Iulianus negabat, nisi forte pignori dederat defunctus, aut commoda uerat, aut in qua ususfructus alienus est. His enim casibus putabat hæreditariarum rerum fieri furtum, & usucapionem impediri: idcircoq; hæredi quoq; actionem furti competere posse. Concordant ea quæ propo s. 5. except. 10. in princ. Concordat item l. si seruus. 40. ff. de noxalibus action. cuius uerba uide 7. libro prox. capite 2. quæst. 2. except. 5. replic. 3. Huius exceptionis replicationes hæc sunt: Nisi res hæreditaria à defuncto alij fuerit pignori data, commodata, aut ususfructus eius alienus sit. Quæ replicationes uerbis iam propo s. 5. approbantur. Sed et replicatio eius hæc est: Nisi res subrepta ipsi defuncto pignori data fuerit, commodata aut locata. nam et hoc casu nihilominus dominus rei furti actionem habebit. Quæ replicatio approbatur L. eum qui. 14. §. si res. ff. de furtis. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 1. except. 1.

XVI. Exceptio: Nisi res immobilis ablata sit. Hec exceptio approbatur litem si. 14. §. qui uim. ff. quod

metus causa, h. uerbis: Qui uim intulit, cum possessionem à me sit consecutus, fur non est: quamuis qui ui rapuit, fur improbius esse uideatur, ut Iuliano placet. Concordat ins. de usucap. §. quod autem ad eas. ibi: abolita est. cuius uerba uide 5. lib. 22. capite 3. except. 2. replic. 7. Concordat item l. quære. 38. ibi: abolita est. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. replic. 7. Item concordat l. uerum est. 25. in princ. ff. de furtis. cuius uerba uide 7. proxime. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi non furti agatur, sed conditione. Quæ replicatio approbatur d. l. 25. in princ. h. uerbis: Verum est quod plerique probant, fundi nomine furti agi non posse. unde quæritur, si quis de fundo uideiectus sit, an condici ei possit qui deiecit? Labeo negat. Sed Celsus putat posse condici possessionem, quemadmodum potest re mobili subrepta.

XVII. Exceptio: Nisi fructus, arbores et alia quæ partes fundi sunt, auferantur. Hec exceptio reprobatu r. d. l. 25. in fine, h. uerbis: Eorum quæ de fundo tolluntur, utputa arborum, uel lapidum, uel arena, uel fructuum, quos quis fraudandi animo decerpserit: furti agi posse, nulla dubitatio est. Concordat l. si apes. 26. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 4. Item concordat l. si seruus. 63. §. locauit. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. except. prox. replic. 1.

XVIII. Exceptio: Nisi rem suam quis subriperit. Hec exceptio approbatur quidem ipso iure, uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi debitor pignus subriperit uel uendiderit. Hec replicatio approbatur ins. de oblig. que ex delicto. §. aliquando, h. uerbis: Aliquando etiam suæ rei furtum quis committit: ueluti si debitor rem quam creditori pignoris causa dedit, subtraxerit. Concordat ins. eod. tit. §. furti autem, in fine. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 1. in princ. Concordat item l. itaq; 12. §. sed si res. ibi: uerum contra ipsum. ff. de furtis. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 15. Item concordat l. in actione. 19. §. fin. ff. eod. tit. h. uerbis: Qui rem pignori dat, eamq; subripit: furti actione tenetur. furtum autem rei pignoratæ dominus non tantum tunc facere uideatur, cum possidenti suæ tenenti creditori auferit: uerum & si eo tempore abstulerit, quo non possidebat: utputa si rem pignoratam uendidit. Nam & hic furtum eum facere constat. Et ita Iulianus scripsit. Concordat item d. l. 63. §. locauit. ff. eod. tit. h. uerbis: Locauit tibi fundum, & (ut adfolet) conuenit, uti fructus ob mercedem mihi pignori essent: si eos clam deportaueris, furti me tecum agere posse aiebat. Sed & si tu alij fructus pendentes uendideris, & emptor eos deportauerit: consequens esse, ut in furtiuam causam eos incidere dicamus. Etenim fructus, quandiu solo cohæreant, fundi esse. Et ideo colonum; quia uoluntate domini eos percipere

percipere uideatur, suos fructus facere. Quod certe in proposito non æquè dicitur. qua enim ratione coloni fieri possunt, cum emptor eos suo nomine cogat? Concordat item l. si is. 63. in princ. ff. eod. tit. h. uerbis: Si is qui rem pignori dedit, uendiderit eam: quamuis dominus sit, furtum facit: siue eam tradiderit creditori, siue speciali pactione tantum obligauerit. Idq; & Iulianus putat. Altera replicatio est: Nisi pars rei alterius sit. Hec replicatio approbatur l. si soci. 46. ff. de furtis, hiscce uerbis: Si socius communis rei furtum fecerit (potest enim communis rei furtum facere) indubitate dicendum est, furti actionem competere. Tertia replicatio est: Nisi ususfructus rei alterius sit. Hec replicatio approbatur L. creditoris. 15. §. dominus. ff. de furtis, hiscce uerbis: Dominus qui rem subripuit, in qua ususfructus alienus est, fur in ususfructuario tenetur. Concordat l. cum es. 20. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. replic. prox. Quarta replicatio est: Nisi dominus rem suam bonæ fidei possessori auferat. Quæ replicatio approbatur d. §. fin. h. uerbis: Si bona fide rem meam emeris, eaq; ego subripero: uel etiam tuus ususfructus sit, & eam contrectauero: tenebor tibi furti actione, et si dominus rei sum. Sed his casibus usucapio quasi furtiuæ rei non impeditur: quoniam etsi alter subripiat, & in meâ potestatem reuera res fuerit, usucapietur. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi nihil inter sit bonæ fidei possessoris, rem ei à domino subreptam esse. Quæ duplicatio approbatur l. qui iniuria. 55. §. fin. ff. de furtis, h. uerbis: Si ex donatione alterius rem meam teneas, & eam subripiam: ita demum te furti agere mecum posse Iulianus ait, si inter sit tua retinere possessionem: ueluti si hominem donatum noxali iudicio defendideris, uel ægrum curaueris, ut aduersus uindicantem iustam habiturus sis retentionem. Quinta replicatio est: Nisi dominus rei commodate commodatario rem commodatam auferat. Hec replicatio reprobatu r. sub conditione d. l. 15. §. dominus. ff. de furtis, hiscce uerbis: Eum qui tibi commoda uerit, si eam rem subripiat, non teneri furti placuisse Pomponius scripsit: quoniam nihil tua inter sit, utpote cum nec commodati tenearis. Ergo si ob aliquas impensas, quas in rem commodatam fecisti, retentionem eius habueris: etiam cum ipso domino, si eam subripiat, habebis furti actionem: quia eo casu quasi pignoris loco ea res fuerit. Concordat l. si is. 61. ff. eod. tit. h. uerbis: Si is qui rem commoda uerit, eam rem clam abstulisset: furti cum eo agi non potest: quia suū recepisset, & ille comodatari liberatus esset. hoc tamen ita accipiendum est, si nullas retinendi causas is cui commodata res erat, habuit. Nam si impensas necessarias in rem commodatam fecerat: inter fuit eius potius

per retentionem eas seruare, quam ultra comodatari agere. Ideoq; furti actionem habebit. Sexta replicatio est: Nisi non rem suam, sed precium rei suæ uendit, e dominus subriperit. Hec replicatio approbatur l. qui uas. 49. §. fin. ff. de furtis, hiscce uerbis: Cum fur rem furtiuam uendidisset, eiq; numos precij dominus rei per uim extorsisset: furtum eum numorum fecisse, rectè responsum est. Idem etiam Vi bonorum raptorum actione tenebitur. Quod enim ex re furtiuâ redigitur, furtiuum non esse, nemini dubium est. Numus ergo hic, qui redactus est ex precio rei furtiuæ, non est furtiuus. Concordat l. quem admodum. 33. §. si seruus. ff. de noxalibus actionibus. h. uerbis: Si seruus meus rem tuam subtraxerit, & uendiderit, inq; numos quos ex precio habebat, ei exuulseris: locus erit furti actioni ultra citatioq; nam & tu aduersus me furti ages noxali serui nomine, & ego aduersus te numorum nomine.

XIX. Exceptio: Nisi quis rem sibi debitam subriperit. Hec exceptio approbatur exemplo L. cum cred. 57. ff. de furtis, hiscce uerbis: Cum creditor rem sibi pignoratam auferat, non uidetur contrectare, sed pignori suo incumbere. Aliud exemplum proponitur in emptore, L. eum qui. 14. §. ad eod. ff. eod. tit. h. uerbis: Ad eod emptor ante traditionem furti actionem non habet, ut sit quæsitum, an ipse subripiendo rem emptor furti teneatur? Et Iulian. lib. 22. Digest. scribit, si emptor rem, cuius custodiam uenditorem præstare oportebat, soluto precio subriperit: actione furti eum non teneri. Planè si antequàm pecuniam solueret, rem subtraxerit: furti actione teneri, perinde ac si pignus subtraxisset. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi debitor retentionem in re habuit; uel per exceptionem aliquam defendebatur. Quæ replicatio approbatur exemplo iam proposito, hiscce uerbis: Planè si antequàm pecuniam solueret, rem subtraxerit, &c. Altera replicatio est: Nisi creditor debitoris condemnati bona propria autoritate distrahaxerit. Quæ replicatio approbatur l. miles. 6. §. pen. ff. de re iudicata. cuius uerba uide 5. lib. 8. ca. 4. quæst. 6.

XX. Exceptio: Nisi seruus commodatariis commodatario rem commodatam subriperit. Hec exceptio reprobatu r. sub conditione l. qui iniuria. 55. §. 1. ff. de furtis. cuius uerba uide 5. lib. 39. cap. 5. quæst. 1. except. 5. Concordat l. rem mihi. 21. §. in exercitu. ibi: sed et illi. ff. commodatari. cuius uerba uide 5. lib. 39. cap. 5. quæst. 1. except. 5. Concordat d. l. 21. §. fin. cuius uerba uide d. exc. 5.

XXI. Exceptio: Nisi non inuito, sed uolente domino quis rem eius contrectauerit. Hec exceptio approbatur l. qui uas. 49. §. qui ex uoluntate. ff. de furtis, hiscce uerbis: Qui ex uoluntate domini seruum recipit: quin neq; fur, neq; plagiarius sit, plus quam manifestum est. Quis enim uoluntatem domini habens, fur dici potest? Quid si dominus uetuit, & ille suscepit: & si quidem

non celandi animo, non est fur: si celauerit, tunc esse incipit fur. Qui igitur suscepit, nec celauit, etsi inuito domino: fur non est. Vetare autem dominum accipimus etiam eum qui ignorat, hoc est, eum qui non consentit. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi domino ignorante quis rem eius contrectet. Que replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Vetare autem dominum accipimus etiam eum qui ignorat, hoc est, eum qui non consentit. Altera replicatio est: Nisi qui subripuit, inuito domino se hoc facere putauit. Hæc replicatio reprobatur Inst. de oblig. que ex delicto nasc. §. sed est creditat, his uerbis: Esti credat aliquis inuito domino se rem commo datam sibi contrectare, domino autem uolente id fiat: dicitur furtum non fieri. Concordat l. inter omnes. 47. §. pen. ff. de furtis, hisce uerbis: Quæritur, si ego me inuito domino facere putarem, cum dominus uellet: an furti actio sit? Et ait Pomponius, furtum me facere. Verum tamen est, ut cum ego uelim te uti, licet tu ignores, ne furto sis obligatus. Tertia replicatio est: Nisi cum quis seruum alicuius sollicitasset, ut res aliquas domino auferret, et ad se perferret, seruus id domino indicauerit, et dominus, ut sollicitatorem in ipso delicto deprehenderet, permiserit seruo rem ad eum perferre. Hæc replicatio approbatur Inst. d. §. sed est creditat. ibi: unde illud. et l. si quis. 20. C. de furtis. de qua re uide j. lib. prox. cap. 9. quest. 2. except. 14. repl. 2.

XXII. Exceptio: Nisi sciente et non prohibente domino, rem eius quis subripuerit. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. si quis. 93. ff. de furtis, hisce uerbis: Si quis, cum sciret quid sibi subripi, non prohibuit: non potest furti agere. Paulus. Imò contrà. Nam si quis scit sibi rari, & quia non potest prohibere, quieuit: furti agere potest. Sed etsi potuit prohibere, nec prohibuit: nihilominus furti aget. Et hoc modo patronus quoque liberto, & is cuius magna uerecundia, ei quem in presentia pudor ad resistendum impedit, furtum facere solet. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi dominus sciens prohibere non potuit. Que replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Et quia non potest prohibere, quieuit, &c. Altera replicatio est: Nisi uerecundia motus prohibere noluit. Que replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed etsi potuit prohibere, &c.

XXIII. Exceptio: Nisi quis seruis domini mandantibus pecuniam eius abstulerit, eaq; prædium emerit, dominusq; id ratum habuerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. C. de furtis, hisce uerbis: Si pecunia tua mandantibus seruis quidam prædia compauerunt: eligere debes, utrum furti actione & conditionem, an mandati potius inferre debeas. neq; enim æquitas patitur, ut & criminis causam persequaris, & bonæ fidei contractum impleri postules.

XXIII. Exceptio: Nisi non ferandi animo quis rem alienam abstulerit, uel contrectauerit. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 41. §. fin. ff. ad l. Aquilliam. cuius uerba uide §. causa 22. except. 3. Concordat l. uerum est. 40. ibi: nec enim factum ff. de furtis. cuius uerba uide j. exemplo 4. Item concordat l. in furti. 51. §. recte Pedius. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 3. except. 8. Item concordat Inst. de oblig. que ex delicto nasc. §. placuit, in fin. cuius uerba uide j. except. prox. Concordat item Inst. eod. tit. §. in summa. ibi: quia furtum. cuius uerba uide §. except. 9. Huius exceptionis exemplum primum est in eo qui per infantiam rem alienam auferat, ut non intelligat quid agat: de quo Inst. d. §. in summa. Alterum exemplum est in eo qui per lasciuiam pecus alienam fugat. quod proponitur Inst. d. tit. §. interdum quoq; ibi: sed si quid eorum. cuius uerba uide j. cap. 5. reg. 1. except. 6. in prin. Tertium exemplum est in eo qui asinum alienum in equis suis generandi causa immittit. quod proponitur l. si quis. 53. §. si quis asinum. ff. de furtis. cuius uerba uide §. caus. 34. Quartum exemplum est in eo qui ancillam alienam libidinis causa rapit. quod proponitur d. l. 40. ff. de furtis, hisce uerbis: Verum est, si meretricem alienam ancillam rapuit quis, uel celauit, furtum non esse: nec enim factum quæritur, sed causa faciendi. Causa autem faciendi libido fuit, non furtum. Et ideo etiam eum qui fores meretricis effregit libidinis causa, & fures non ab eo inducti, sed aliâ ingressi, meretricis res egerunt: furti non teneri. an tamen uel Fauia teneatur, qui suppressit scortum libidinis causa? & non puto teneri: & ita etiam ex facto, cum incidisset, dixi, hic enim turpius facit, quam qui subripuit. Sed secum facti ignominiam compensat: certe fur non est. Huius quarti exempli replicatio hæc est: Nisi ancillam alienam, non meretricem libidinis causa rapuit. Que replicatio approbatur l. fillo. 84. §. qui ancillam. ff. eod. tit. his uerbis: Qui ancillam, non meretricem libidinis causa subripuit, furti actione teneretur: & si suppresserit, pœna legis Fauia coercetur. Reliqua propositæ exceptionis exempla seu species uide in exceptionibus proximè sequentibus.

XXV. Exceptio: Nisi putauit se domino uolente, uel non inuito, rem eius contrectare. Hæc exceptio approbatur Inst. de oblig. que ex delicto nasc. §. placuit, his uerbis: Placuit tam eos qui rebus commo datis aliter uterentur, quam utendas acciperint, ita furtum committere, si se intellegant id inuito domino facere: eum q; si intellexisset, nõ permissurum. At si permissurum credant, extra crimen uideri: optima sanè distinctio, quia furtum sine affectu furandi non committatur. Concordat l. inter omnes. 47. §. recte ff. de furtis, hisce uerbis: Recte dictum est, qui putauit se domini uoluntate rem attingere, non esse furem. quid enim dolo fecit, qui putat dominum consensurum

rum fuisse, siue falsò id, siue uerè putet: Is ergo solus fure est, qui id adtrectauit, quod inuito se domino facere scinit. Concordat item l. qui re. 78. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra lib. 39. cap. 5. quest. 5. except. 6. repl. 1.

XXVI. Exceptio: Nisi putauit rem à domino pro derelicto habitam. Hæc exceptio approbatur l. falsus. 44. §. qui alienum. ibi: sed est non sit. ff. de furtis. cuius uerba uide §. causa 19. in prin. Concordat d. l. 44. §. si quis sponte. cuius uerba uide d. causa 19. exc. 2. repl. 2. Concordat item d. l. 44. §. si iactum, in fine. cuius uerba uide d. except. 2. repl. 3.

XXVII. Exceptio: Nisi putauit rem suam esse. Hæc exceptio approbatur Inst. u. bonor. raptor. §. ita tamen competit, in fine. cuius uerba uide infra cap. 9. quest. 3. except. 5. Huius exemplum proponitur l. si quis. 85. in prin. ff. de furtis, hisce uerbis: Si quis ex bonis eius quem putabat mortuū, qui uiuus erat, pro hærede res adprehederit: Neratius ait, eum furtum non facere.

XXVIII. Exceptio: Nisi redditurus domino rem iacentem sustulit. Hæc exceptio approbatur per eam quæ proposita sunt §. causa 19. except. 4.

XXIX. Exceptio: Nisi ideo rem subripuit, ut eam alij donaret. Hæc exceptio reprobatur l. si pignore. 56. §. 1. ibi: unde et is. ff. de furtis. cuius uerba uide §. causa 8.

XXX. Exceptio: Nisi cum eo quis furtum fecerit, qui ipse furti actione conueniri non potest. Hæc exceptio reprobatur l. si quis. 53. in prin. ibi: sed est furtum. ff. de furtis. cuius uerba uide infra cap. 5. reg. 1. except. 6. repl. 5.

XXXI. Exceptio: Nisi ei furtum factum sit, apud quem in alea lusum est. Hæc exceptio approbatur edicto prætoris l. 1. in prin. ff. de aleatoribus, his uerbis: Prætor ait: Si quis eum, apud quem in alea lusum esse dicitur, uerberauerit, damnūne ei dederit, siue quid eo tempore domo eius subtractum erit: iudicium non dabo. In eum qui alea ludendæ causa uim intulerit, utiq; quæ res erit, animaduertam. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi furtum factum sit alio tempore, quam quo alea lusum est. Hæc replicatio elicitur ex uerbis iam propositis hisce: Siue quid eo tempore, &c. Concordat d. l. 1. §. item notandum. cuius uerba uide j. repl. prox. Altera replicatio est: Nisi non in domo, in qua alea lusum est, sed a libi furtum factum sit. Et hæc replicatio elicitur ex uerbis edicti §. propositis hisce: Domo eius, &c. Cui concordat d. §. item notandum, his uerbis: Notandum, quod Prætor susceptorem uerberatum quidem, & damnum passum ubicunq; & quandoquocunq; non uindicat: uerum furtum factum dicit: & eo tempore quo alea ludebatur: licet lusor non fuerit, qui quid eorum fecerit, impune sit. Declaratur replicatio proposita d. l. 1. §. domum, his uerbis: Domum pro habitatione & domicilio nos accipere debere, certum est. Tertia replicatio uidetur: Nisi

alium quam lusor furtum fecerit. Sed reprobatur uerbis d. §. item notandum, iam propositis hisce: Licet lusor non fuerit, qui quid eorum fecerit, impune sit. Quarta replicatio est: Nisi non furti actione, sed conditione uel uindicatione furtiua agatur. Hæc replicatio approbatur d. l. 1. §. quod autem, his uerbis: Quod Prætor negat se furti actionem datum: uideamus, utrum ad pœnalem actionem solam pertineat, an & si ad exhibendum uelit agere, uel uindicare, uel condicere? Et est relatum apud Pomponium, solūmodò pœnalem actionem negaram: quod puto uerum. Prætor enim simpliciter ait: Si quid subtractum erit, iudicium non dabo.

XXXII. Exceptio: Nisi fur ignoret cuius res sit. Hæc exceptio reprobatur l. falsus. 44. §. qui alienum. ff. de furtis. cuius uerba uide §. causa 19. in prin.

XXXIII. Exceptio: Nisi actoris nihil interfit, rem subreptam esse. Hæc exceptio approbatur exemplo l. si quis. 53. §. fin. ff. de furtis, his uerbis: Si statum liber subreptus sit, uel res sub conditione legata: deinde antequam adeatur hæreditas, extiterit condicio: furti iam agi non potest, quia desijt interesse hæredis. Pendente autem conditione, tanti æstimandus est, quanti emptorem potest inuenire. Concordat l. qui tabulas. 27. §. inde potest. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. 6. reg. 4. except. 3.

XXXIII. Exceptio: Nisi fur rem non celauerit. Hæc exceptio approbatur exemplo l. qui uas. 49. §. qui ex uoluntate, in fine. ff. de furtis, uerbis supra except. 22. propositis hisce: Qui suscepit, nec celauit, etsi inuito domino: fur non est.

XXXV. Exceptio: Nisi contrectatio secuta non sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 53. §. neq; uerbo. ff. d. tit. his uerbis: Neque uerbo, neque scriptura quis furtum facit: hoc enim iure utimur, ut furtum sine contrectatione non fiat. Quare & opem ferre uel consilium dare tunc nocet, cum secuta contrectatio est. Concordat l. 1. §. sola. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 16. Item concordat l. uulgatis. 21. §. qui furti. ff. eod. tit. his uerbis: Qui furti faciendi causa con clauē intrauit, nondum fur est, quamuis furandi causa intrauerit. Quid ergo, qua actione tenebitur? utiq; iniuriarum: aut de ui accusabitur, si per uim introiuit. Concordat item l. si quid. 22. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 36. Concordat d. l. 22. §. 1. cuius uerba uide d. causa 36. Concordat item l. possideri. 3. §. si rem, in fine. ff. de acquir. posses. cuius uerba uide §. lib. 23. cap. 4. causa 23. except. 1. Item concordat l. sepe. 53. §. fin. in fin. ff. de uerb. sign. cuius uerba uide j. cap. 5. reg. 1. except. 6. repl. 2.

XXXVI. Exceptio: Nisi res subrepta perierit. Hæc exceptio reprobatur l. inter. 47. in prin. ff. de furtis, his uerbis: Inter omnes constat, etsi extincta sit res furtiua, artamen furti remanere actionem aduersus furem. Proinde mortuo quoque homine, quem quis furto abstulit,

uiget furti actio. Sed nec manumissio furti actionem extinguit. Nec enim dissimilis est morti manumissio, quod ad subtrahendum domino seruum attingit. Itaque qualiter qualiter domino seruus sit subtractus, attamen superesse aduersus furem furti actionem: eoque iure utimur. Competit enim actio non ideo, quia nunc abest, sed quia unquam beneficio furis abfuit. Hoc idem in conditione quoque placet: nam condici furi potest, etiam si res sit aliqua ratione extincta. Hoc idem dicendum, si res in potestatem hostium peruenerit. Nam constat, de ea posse furti agi. Sed etsi pro derelicto sit postea a domino habita: furti nihilominus agi poterit. Concordat l. in furti. si. in prim. ibi: sed etsi in reb. ff. cod. et cuius uerba uide j. cap. 6. reg. 5. Concordat item l. subtracto. 9. C. d. tt. his uerbis: Subtracto furto uel ui abrepto mancipio, quamuis rebus humanis non oblatum fuerit exemptum: tam ad raptorem, quam ad furem periculum redundabit, & uterque eorum poena legitima coercebitur.

XXXVII. Exceptio: Nisi res subrepta ad hostes peruenerit. Et haec exceptio reprobatu uerbis d. l. 4. 7. in prim. iam propositis hisce: Hoc idem dicendum, si res in potestatem, &c.

XXXVIII. Exceptio: Nisi seruus subreptus, postea manumissus sit. Et haec exceptio reprobatu uerbis d. l. 4. 7. in prim. s. propositis hisce: Sed nec manumissio furti actionem extinguit, &c.

XXXIX. Exceptio: Nisi res a domino pro derelicto habita sit. Et haec exceptio reprobatu ibidem, his uerbis: Sed etsi pro derelicto sit, postea a domino habita, furti nihilominus agi poterit.

XL. Exceptio: Nisi statulibero uel re sub conditione legata subreptis, conditio ante aditam hereditatem extiterit. Haec exceptio approbatu l. si quis. 53. §. fin. ff. de furtis. cuius uerba uide s. except. 33.

XLI. Exceptio: Nisi dominus rem receperit. Haec exceptio reprobatu l. si pignore. 56. §. cum furti. ff. de furtis, hisce uerbis: Cum furti actio ad poenae persecutionem pertineat, conditio uero & uindicatio ad rei recuperationem: apparet recepta re nihilominus saluam esse furti actionem, conditionem uero & uindicacionem tolli: sicut ex diuerso post solutam dupli aut quadrupli poenam, salua est uindicatio & conditio. Concordat l. qui uas. 49. in prim. ff. eod. tt. cuius uerba uide j. except. 46. Item concordat l. qui ea. 67. ff. cod. tt. his uerbis: Qui ea mente alienum quid contrectauit, ut lucrifaceret: tamen si mutato consilio id domino postea reddidit, fur est. Nemo enim tali peccato poenitentia sua nocens esse desijt. Concordat ite l. post decisionem. 13. C. d. tt. cuius uerba uide j. exc. 44. Plane admittitur exceptio proposita in casu l. interdum. 58. §. si furem. ff. de furtis. cuius uerba uide j. except. prox.

XLII. Exceptio: Nisi dominus furem deprehensum deduxit ad praefectum uigilum uel praesidem, & ab eo condemnatione facta, rem ablatam recepit. Haec exceptio approbatu d. §. qui furem, his uerbis: Qui furem deducit ad praefectum uigilum, uel ad praesidem, existimandus est elegisse uiam qua rem persequeretur. & si negotium ibi terminatum est, & damnato fure recepta est pecunia sublata in simplum: uidetur furti quaestio sublata: maxime si non solum rem furtiuam fur restituere iussus fuerit, sed amplius aliquid in eum iudex constituerit. Sed etsi nihil amplius quam furtiuam rem restituere iussus fuerit: eo ipso quod in periculum maioris poenae deductus est fur, quaestio furti sublata esse.

XLIII. Exceptio: Nisi furti nomine actum sit. Haec exceptio approbatu quidem ipso iure, quo exceptio rei indicatae introducta est: uerum eius replicatio prima haec est: Nisi cum alio antea sit actum. Haec replicatio approbatu l. qui re. 78. §. fin. ff. de furtis. cuius uerba uide j. cap. prox. reg. 1. except. 1. Concordat l. uulgaris. 21. §. pen. ff. eod. tt. cuius uerba uide j. cap. 5. reg. 3. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi cum domino serui furis sit actum: hoc enim casu seruus manumissus exceptione defenditur. Quae duplicatio approbatu l. si seruus. 43. in fine. ff. eod. tt. cuius uerba uide j. cap. 5. reg. 1. except. 1. repl. 1. dupl. 1. Altera replicatio est: Nisi alterius nomine antea sit actum. Haec replicatio approbatu l. si quis. 35. in fine. ff. eod. tt. his uerbis: Si unus e seruis tuis hauisset, & abstulisset, alter hauriendo deprehensus esset: prioris nomine nec manifesti, alterius manifesti teneberis. Concordat l. si quis. 85. §. fin. ff. eod. tt. his uerbis: Et cum quo suo nomine furti actum est, etiam si serui nomine de alia re aduersus eum agatur: non danda exceptionem furti una facti placet. Tertia replicatio est: Nisi de alia re antea sit actum. Haec replicatio approbatu uerbis iam propositis hisce: De alia re, &c. Concordat l. interdum. 58. §. fin. ff. eod. tt. his uerbis: Si duo serui tui uellem & argentum subriperent, & alterius nomine de ueste tecum actum fuerit, & alterius de argento agetur: nulla exceptio dari debebit ob eam rem, quod iam de ueste actum fuerit. Concordat item l. si pro. 7. §. 1. ff. de conditione furtiua, his uerbis: Furti actio poenam perit legitimitam, conditio rem ipsam. Ea res facit, ut neque furti actio per conditionem, neque conditio per furti actionem constimatur. Is itaque cui furtum factum est, habet actionem furti, & conditionem, & uindicacionem: habet & ad exhibendum actionem. Concordat item l. ancilla. 12. ibi: quapropter. C. de furtis. cuius uerba uide j. repli. 5. dist. 1. Quarta replicatio est: Nisi ex alia causa agatur, & ex alia contrectatione, quam actum est prius. Haec replicatio

40
50

catio approbatu l. inter omnes. 47. §. fin. ff. de furtis, hisce uerbis: Si furtiua res ad dominum redijt, & iterum contrectata est: competit alia furti actio. Concordat l. interdum. 58. in prim. ff. d. tt. his uerbis: Interdum fur etiam manente poenae obligatione in quibusdam casibus rursus obligatur, ut cum eo saepius eiusdem rei nomine furti agi possit. Primus casus occurrit, si possessionis causa mutata esset: ueluti si res in domini potestate redijisset, eandemque idem subriperet, uel eidem domino, uel ei cui is commo dasset, aut uendidisset. Sed etsi persona domini mutata esset: altera poena obligatur. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi fur retenta rei furtiuae possessione, eam saepius contrectauerit. Quae duplicatio approbatu l. ei qui. 9. in prim. ff. d. tt. his uerbis: Ei qui furti actionem habet, alsidua contrectatione furis non magis furti actio potest nasci: ne in id quidem, in quod creuisset postea res subrepta. Huius duplicationis triplicatio prima haec uidetur: Nisi res, postquam creuit, rursus fuerit contrectata. Sed haec triplicatio reprobatu uerbis iam propositis hisce: Ne in id quidem, &c. Altera triplicatio est: Nisi post dominium rei mutatum, fur eam rursus contrectauerit. Quae triplicatio approbatu uerbis d. l. 58. in prim. paulo superius propositis hisce: Sed etsi persona domini mutata esset, altera poena obligatur. Concordat l. si dominium. 48. ff. eod. tt. cuius uerba cum concordantibus uide infra cap. prox. reg. 21. Quinta replicatio est: Nisi alia actione antea sit actum. Haec replicatio reprobatu l. si is. 73. in prim. ff. de furtis, hisce uerbis: Si is cui commodata res erat, furtum ipsius admisit, agi cum eo & furti & commo dati potest: & si furti actum est, & commo dati actio extinguitur: si commo dati, actioni furti exceptio obijcitur. Concordat l. si quis. 90. ff. eod. tt. his uerbis: Si quis egerit Vi bonorum raptorum, etiam furti agere non potest: quod si furti elegerit in duplum agere, potest & Vi bonorum raptorum agere, sic ut non excedat quadruplum. Concordat item l. 1. C. de furtis, cuius uerba uide s. except. 23. Concordat item l. 1. ff. in bonorum raptorum, cuius uerba uide infra cap. 9. quaest. 3. except. 14. replicat. 1. Plane admittitur replicatio proposita, si conditione uel uindicatione rei furtiuae actum sit. hoc enim casu furti nihilominus agi potest. Quae distinctio approbatu l. anc. 12. C. d. tt. his uerbis: Ancillae subtractae partus apud furem editi, priusquam a domino possideantur, usucapi nequeunt. Matris furem etiam horum causa furti actione teneri conuenit. Quapropter furti actione, & conditione, uel aduersus possidentem uindicatione de mancipijs uti non prohibetur: cum altera poenam continent, alterius electione minime tolli possit. Nam extra poenam rei persecutionem esse, nulla iuris quaestio est: cum etiam hi

qui aliena mancipia comparauerint, si hanc causam non ignorant, furti actione teneantur. Concordat l. si pro. 7. §. 1. ff. de condit. furtiua. cuius uerba uide supra replicat. 3. Sexta replicatio est: Nisi alius antea egerit. Quae replicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius duplicatio haec est: Nisi unus ex duobus commodatarijs, uel quibus res simul locata fuit, furti egerit. hoc enim casu alij postea agenti obstat exceptio. Quae duplicatio approbatu l. si ut. 5. §. fin. cum lege sequente. ff. commodati. cuius uerba uide s. lib. 39. cap. 5. quaest. 3. reg. 5.

XLIIII. Exceptio: Nisi de furto transactum sit. Haec exceptio approbatu l. post dec. 13. C. de furtis, hisce uerbis: Post decisionem furti leges agi prohibent. Quod si non transegit, sed de sublatis partem tantum accepisti: residua uindicare, uel condicere, & actione furti apud Praesidem prouinciae agere potes. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi non transgendi animo sit factum. Haec replicatio approbatu uerbis iam propositis hisce: Quod si non transegit, sed de sublatis partem tantum accepisti, &c. Altera replicatio est: Nisi alius, non actor de furto transegerit. Haec replicatio approbatu l. inter omnes. 47. §. hoc amplius. ff. de furtis. cuius uerba uide infra cap. 6. reg. 4. except. 1. Huius replicationis duplicatio prima haec est: Nisi cum seruo res peculiaris ablata esset, seruus transegerit: hoc enim casu etiam domino agenti transactionis exceptio nocet. Quae duplicatio approbatu l. si quis. 53. §. si seruus. ff. de furtis, hisce uerbis: Si seruus meus, qui habebat liberam peculij administrationem, pactus sit cu eo non donationis causa, qui rem eius peculiarem subriperat: recte transactum uidetur. Quamuis enim domino quaeratur furti actio: attamen in peculio serui est. Sed etsi tota poena dupli furti seruo soluta sit: non dubie fur liberabitur. Cui consequens est, ut si forte a fure accepit seruus, quod eius rei satis esse uideatur: similiter recte transactum uideatur. Altera duplicatio est: Nisi tutor uel curator actoris de furto transegerit. Haec duplicatio approbatu l. si pignore. 56. §. fin. ff. d. tt. his uerbis: Si tutor qui negocia gerit, aut curator transegerit cum fure, euanescit furti actio. Concordat l. interdum. 58. §. qui tutelam. ff. eod. tt. cuius uerba uide s. lib. 17. cap. 1. quaest. 8. reg. 1.

XLV. Exceptio: Nisi reus delato iureiurando iurauerit, furtum se non fecisse. Haec exceptio approbatu simul est distinguitur l. si quis. 53. §. si quis iurauerit. ff. de furtis, hisce uerbis: Si quis iurauerit se furtum non fecisse, deinde rem furtiuam contrectet: furti quidem actio perimitur, rei tamen persecutio domino seruatur.

XLVI. Exceptio: Nisi dominus rem furi auferat. Haec exceptio reprobatu l. qui uas. 49. in prim. ff. de furtis, hisce uerbis: Qui uas argenteum perdidit, eoque nomine furti egerat, de poena

de possidetur, furti actio ad possessorem non pertinet, quamuis usufructuarius quis possit: quia furti agere potest is cuius interest rem non subripi. Interesse autem eius uidetur, qui damnus passurus est: non eius qui lucrum facturus est. *Concordat l. qui re. 78. §. si quis alteri libi: nec uimur. ff. cod. tit. cuius uerba uide supra except. 1.* Quinta exceptio est: Nisi negotiorum gestor, tutor uel curator domini. Hec exceptio approbatur d. l. 87. ff. de furtis, hisce uerbis: **Is cuius interest non subripi, furti actionem habet, si & rem tenuit domini uoluntate: ut est is cui res locata est. Is autem qui sua uoluntate, uel etiam pro tutore negotia gerit: item tutor uel curator ob rem subreptam non habebit furti actionem.** Sexta exceptio est: Nisi is cui res subrepta ex stipulatu uel ex testamento debetur. Hec exceptio approbatur d. l. 87. in fine, his uerbis: **Item is cui ex stipulatu, uel ex testamento seruus debetur, quamuis interfit eius, non habet furti actionem.** Concordant ea que proponuntur infra reg. 23. uide item j. reg. 24. except. 1. Septima exceptio est: Nisi fideiussor eius cuius periculo res est. Hec exceptio approbatur ibidem, his uerbis: **Sed nec is qui fideiussor pro colono. Plures proposita regulæ exceptiones, sed & species uide in regulis sequentibus.**

II. Regula, De domino rei subrepte. Huic regulariter competit furti actio. Cuius regula exceptio hec est: Nisi domini nihil interfit rem saluam esse. Que exceptio approbatur Inst. de oblig. que ex delicto nasc. §. furti autem. cuius uerba uide §. reg. prox. in prim. Huius exemplum uide in regulis sequentibus.

III. Regula, De locata subrepta, conductor, non domino competit furti actio. Que regula approbatur l. cum qui. 14. §. quod si condux. ff. de furtis, hisce uerbis: **Quod si conduxerit quis, habebit furti actionem, si modo culpa eius res subrepta est.** Concordat d. l. 14. §. qualis. cuius uerba uide j. reg. ii. except. 3. Item concordat l. si filiosum. 60. in fine. ff. cod. tit. cuius uerba uide j. reg. 26. Huius regulae exceptio prima hec est: Nisi sine culpa conductoris res subrepta sit: tunc enim domino competit, non conductori. Que exceptio elicitur ex uerbis iam propositis hisce: **Si modo culpa eius res subrepta est.** Altera exceptio est: Nisi mortuo conductore, nondum adita eius hereditate, res locata subrepta sit. Que exceptio approbatur d. l. 14. §. si res commodata. ff. cod. tit. cuius uerba uide j. reg. ii. except. 1.

III. Regula, De colono. Huic etiam competit furti actio. Que regula approbatur d. l. 14. §. praterea, his uerbis: **Habent actionem furti coloni, quamuis domini non sint: quia eorum interest.** Concordat l. si apes. 26. in fine. ff. cod. tit. his uerbis: **Constat, colonum qui numis colat, cum eo qui fructus stantes subriperit, acturum furti: quia ut primum decerpi essent, eius esse ceperunt.** Concordat item l. fullo. 84. §. frugibus. ff. cod. tit. his uerbis: **Frugibus ex**

fundo subreptis, tam colonus quam dominus furti agere possunt: quia utriusque interest rem persequi. Concordat item l. si quis. 53. §. si sulphuraria. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 8. reg. 4.

V. Regula, De caupone & magistro nauis, nec non domino rei subrepte. Cauponi uel nauæ, non domino rei subrepte in nauis, furti actio competit. Que regula approbatur l. sed & 4. in princ. ff. nauæ, caupones. cuius uerba uide supra lib. 39. cap. 9. quæstion. 9. reg. 2. Concordat l. unica. §. quod si recipit. ff. furti aduersus nauas. cuius uerba uide d. reg. 2. item concordat l. cum qui. 14. §. fin. in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide infra reg. 10. Huius regulae exceptio prima hec est: Nisi ipse naua subriperit, & postea ab eo subripiatur. Altera exceptio est: Nisi ipse naua soluendo non sit. Hæc due exceptiones approbantur d. l. 44. in princip.

VI. Regula, De fullone & sarcinatore, nec non domino rei subrepte. Fulloni & sarcinatori non domino furti actio competit. Que regula approbatur Inst. de obligat. que ex delicto nasc. §. item si fullo, his uerbis: **Si fullo poliendæ curandæ, aut sarcinator sarcienda uestimenta mercede certa constituta acceperit, ea que furto amiserit: ipse furti habet actionem, non dominus: quia domini nihil interest eam rem non perire, cum iudicio locati a fullone aut sarcinatore rem suam persequi possit.** Concordat l. itaque. 12. in princ. ff. de furtis, hisce uerbis: **Fullo qui curanda poliendæ que uestimenta accepit, semper agit. Præstare enim forma per custodiam debet. Si autem soluendo non est, ad dominum actio redit: nam qui non habet quod det, eius periculo nihil est.** Concordat item l. qui uas. 49. §. si ego tibi. ff. cod. tit. cuius uerba uide infra reg. 20. except. 1. Huius regulae exceptio prima hec est: Nisi fullo uel sarcinator locati actione conuentus, non sit soluendo. Hec exceptio approbatur uerbis d. l. 12. in princ. propositis hisce: **Si autem soluendo non est, &c.** Concordat Inst. de obligat. que ex delicto. §. fulloni uero, his uerbis: **Fulloni & sarcinatori non autem furti actionem competere placuit, quam si soluendo fuerint: hoc est, si domino rei estimationem soluere possent. Nam si soluendo non sint: tunc quia ab eis suum dominus consequi non possit, ipsi domino furti competit actio: quia hoc casu ipsius interest rem saluam esse. Idem est, etsi in parte soluendo fuerit fullo aut sarcinator.** Altera exceptio est: Nisi fullo uel sarcinator locati actione sit liberatus. Hec exceptio approbatur l. fullo. 92. in princ. ff. de furtis, hisce uerbis: **Fullo actione locati de domino liberatus est. Negat eum furti recte acturum Labeo, item si furti egisset, priusquam ex locato cum eo ageretur, & antequam de furto iudicaretur, locati actione liberatus esset: & furem ab eo absolui**

solui debere. Quod si nihil horum ante accidisset: furem ei condemnari oportere. Hæc idcirco, quoniam furti catenus habet actionem, quatenus eius interest. Tertia exceptio est in conditione & uindicatione furtiua, que domino magis quam fulloni aut sarcinatori competit. de qua re j. suo loco dicitur. Huc pertinet l. cum in plus res. 60. §. uestimenta. ibi: sed iudicem. ff. locati. cuius uerba uide §. lib. 43. cap. 6. quæst. 1. causa 9. except. 4.

VII. Regula, De eo qui rem inspiciendam accepit, proponitur l. rem inspici. 80. ff. de furtis, hisce uerbis: **Rem inspiciendam quis dedit. si spectat periculum eum qui accepit, ipse furti agere poterit.** Concordat l. cum qui. 10. §. 1. ibi: & ideo. ff. commodati. cuius uerba uide §. lib. 39. cap. 5. quæst. 1. except. 3. replic. 2. duplic. 2.

VIII. Regula, De eo qui rem perferendam accepit, proponitur l. cum qui. 14. §. idem Pomponius, in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide j. reg. ii. except. 4. Concordat d. l. 14. §. fin. cuius uerba uide j. reg. 10.

IX. Regula, De eo qui mandauit rem exigenti dandam, & eo qui mandauit eius dedit exigenti furi, proponitur l. si quis. 53. §. apud Labronem. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 2. causa 23. Concordat l. hac ratio. 3. §. fin. ibi: nam etsi is. ff. de donat. inter utr. & uxor. cuius uerba uide j. lib. 48. capite 8. except. 10. replic. 1. duplic. 6.

X. Regula, De eo cui epistola subrepta missa est, & eo qui misit, proponitur l. cum qui. 14. §. si epistola. ff. de furtis, hisce uerbis: **Si epistola quam ego tibi misi, intercepta sit: quis furti actionem habeat? & primum querendum est, cuius sit epistola: utrum eius qui misit, an eius ad quem missa est. Et si quidem dedi seruo eius: statim ipsi quaerita est, cui misi. Si uero procuratori: æquè (quia per liberam personam possessio queri potest) ipsius facta est: maxime si eius interceptum eam habere. Quod si ita misi epistolam, ut mihi remittatur: dominium meum manet, quia eius nolui amittere uel transferre dominium. Quis ergo furti agat? Is cuius interfuit eam non subripi, id est, ad cuius utilitatem pertinebant ea que scripta sunt. Et ideo quaeri potest, an etiam is cui data est perferenda, furti agere possit? Et si custodia eius ad eum pertinebat, potest. Sed etsi interfuit eius epistolam reddere, furti habebit actionem. Inge enim eam epistolam fuisse, que continebat, ut ei quid redderetur heretue. Potest habere furti actionem, etsi uel custodiam eius rei recepit, uel mercedem perferendam accepit. & erit in hoc casu similis causa eius & cauponis, aut magistri nauis. nam his damus furti actionem, si sint soluendo: quoniam periculum rerum ad eos pertinet.**

XI. Regula, De commodatario re commodata subrepta, & domino rei. Regulariter quidem commodatario, non commodatori hoc casu competit furti actio.

Que regula approbatur simul & distinguitur Inst. de obligat. que ex delicto. §. que de fullone, his uerbis: **Que de fullone & sarcinatore diximus, eadem & ad eum cui comodata res est, transferenda ueteres existimabant. Nam ut ille fullo mercedem accipiēdo custodiam præstaret: ita is quoque qui commodatum utendi causa accepit, similiter necesse habet custodiam præstare. Sed nostra prouidentia etiam hoc in nostris decisionibus emendauit, ut in domini uoluntate sit, siue commodati actionem aduersus eum qui rem commodatam accepit, mouere desiderat, siue furti aduersus eum qui rem subriperit: & alterutra earum electa, dominum non posse ex poenitentia ad alteram uenire actionem. Sed siquidē furem elegerit: illum qui rem utendam accepit, penitus liberari. Sin autem comodator ueniat aduersus eum qui rem utendam accepit, ipsi quidem nullo modo competere posse aduersus furem furti actionem: eum autem qui pro re comodata conuenitur, posse aduersus furem furti habere actionem: ita tamen, si dominus sciens rem esse subreptam, aduersus eum cui res comodata fuerit, peruenit. Sin autem nescius & dubitans rem esse subreptam, apud eum commodati actionem instituerit, postea autem re comperita uoluerit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem actionem peruenire: tunc licentia ei conceditur & aduersus furem uenire, obstaculo nullo ei opponēdo, quoniam incertus constitutus mouit aduersus eum qui rem utendam accepit, commodati actionem nisi domino ab eo satisfactum fuerit: tunc etenim omnino furem a domino quidem furti actione liberari: suppositum autem esse ei qui pro re sibi comodata domino satisfecit: cum manifestissimum sit, etiam si ab initio dominus actione commodati instituerit, ignarus rem esse subreptam, postea autem hoc ei cognito aduersus furem transferit: omnino liberari eum qui rem commodatam acceperit, quemcumque; causæ exitum dominus aduersus furem habuerit: eadem definitione obtinente, siue in parte, siue in solidum soluendo sit is qui rem commodatam acceperit. Ait Imp. Quæ de fullone & sarcinatore diximus, scilicet §. reg. 6. Ait insuper: Sed nostra prouidentia, &c. De hac re uide j. except. 5. Proposita regula concordat l. si ut. 5. §. fin. in fine. ff. commodati. cuius uerba uide §. lib. 39. capite 5. quæst. 3. reg. 5. Huius regulae exceptio prima hec est: Nisi mortuo commodatario, nondum adita eius hereditate, res sit subrepta. Que exceptio approbatur l. cum qui. 14. §. si res. ff. de furtis, hisce uerbis: **Si res comodata est, & is cui comodata est, decesserit: quamuis hereditaria****

reditati furtum fieri non possit: & ideo nec hæres eius, cui commodata est, possit agere: tamen commodator poterit furti agere. Idem q; & in re pignorata, uel in re locata. Licet enim hæreditati furti actio non adquiratur: tamen alij cuius interest, adquiritur. Altera exceptio uidetur: Nisi non principalis res commodata, sed accessoria sit subrepta. Hæc exceptio reprobat d. l. 14. §. non solum, his uerbis: Non solum in re commodata competit ei cui commodata est, furti actio: sed etiam in ea quæ ex ea adgnata est: quia & huiusmodi custodia ad eum pertinet. Nam & si seruum tibi commodauero, etiam uestis eius nomine furti ages: quamuis uestem qua uestitus es, tibi non commodauerim. Item si iumentum tibi commodauero, quorum sequela erat equuleus: puto competere furti actionem etiam eius nomine, quamuis ipse non sit commodatus. Tertia exceptio est: Nisi non furti actio, sed condictione furtiua agatur. Hæc exceptio approbatur d. l. 14. §. qualis, hisce uerbis: Qualis furti actio detur ei cui res commodata est, quæ situm est? & puto omnibus quorum periculo res alienæ sunt, ueluti commodatæ, item locatæ, pignoris uel nomine acceptæ, si hæc subrepta sint: omnibus furti actionem competere. conditio autem ei demum competit, qui dominum habet. Quarta exceptio est: Nisi commodatarius dolo fecerit circa rem commodatam. Hæc exceptio approbatur d. l. 14. §. idem Pomponius, his uerbis: Pomponius libro X. ex Sabino scribit, si is cui commodauit, dolo fecerit circa rem commodatam: eum furti agere non posse. Idem Pomponius probat & in eo qui rem mandatu alicuius cepit perferendam. Quinta exceptio est: Nisi dominus rei commodatario commodati actionem remiserit, & furti agere malit: hoc enim casu domino non commodatario furti actio competit. Quæ exceptio approbatur simul & distinguitur l. manifest. in princip. usque ad §. sed cum in secundam. C. de furtis, hisce uerbis: Manifestissimi quidem iuris est, perpetrato furto, ei competere furti actionem, cuius interest ne furtum committatur. Sed quærebatur apud antiquos legum interpretes, si quis commodauit alij rem suam ad se pertinentem, & ipsa subtrahita est: an furti actio aduersus furem institui possit ab eo qui rem utendam suscepit, idoneo scilicet constituto, qui & ipse commodati actione à domino pro ea re conueniri possit: & hoc quidem penè iam fuerat concessum, ut habeat ipse actionem, nisi inopia dignoscatur laborare: tunc enim furti actionem domino competere, dicebant. Sed ea satis in crebuit dubitatio, si tempore quo furtum committebatur, idoneus erat is qui rem commodatam acceperat, postea

autem ad inopiam peruenit, antequam moueatur actio, quæ ei antea competebar: an debeat actio, quæ semel ei ad quæ sita est, firmiter apud eum manere, uel ad dominum reuertitur? tum & hoc quærebatur, an in casu furti actio ambulatoria sit, necne? Sed omnem talem tractatum alia sequitur subditio, si ex parte soluendo sit is qui rem utendam accepit, ut possit non in totum, sed particularem solutionem ei facere: an habeat furti actionem, uel non? Tales itaque ambiguitates ueterum, imò magis (quod melius dicendum est) ambages nobis decidentibus, in tanta rerum difficultate simplicior sententia placuit: ut in domini sit uoluntate, siue commodati actionem aduersus res accipientem mouere desiderat, siue furti aduersus eum qui rem subripuit: & alterutra earum electa, dominum non posse ex penitentia ad alteram uenire actionem. Sed si quidem furem elegerit: illum qui re utendam accepit, penitus liberari. Sin autem quasi commodator ueniat actionem eum qui rem commodatam accepit: ipsi quidem nullo modo competere posse aduersus furem furti actionem: eum autem qui pro re commodata conuenitur, posse aduersus furem quidem furti actionem habere: ita tamen, si dominus sciens rem esse subreptam, aduersus eum cui res commodata fuit, perueniat. Sin autem nescius & dubitans rem non esse apud eum, commodati actionem instituit, postea autem re comperita uoluit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem peruenire: tunc licentia ei concedatur & aduersus furem uenire, nullo obstaculo ei opponendo: quoniam iam incertus constitutus mouit aduersus eum qui re utendam accepit, commodati actionem: nisi domino ab eo satisfactum est. tunc etenim omnimodò furem à domino quidem furti actione liberari: suppositum autem esse ei qui pro re tibi commodata domino satisfecit. cum manifestissimum sit, etiam si ab initio dominus actionem instituit commodati, ignorans rem esse subreptam, postea autem hoc ei cognito aduersus furem transtulit: omnimodò liberari eum qui rem commodatam suscepit, quem cunq; causæ exitum dominus aduersus furem habuerit: eadem definitione obtinente, siue in partem, siue in solidum soluendo sit is qui rem commodatam accepit. Concordat Inst. de oblig. que ex delicto nasc. §. quæ de fullone. cuius uerba uide §. ead. reg. in prim. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi dominus commodati actionem instituerit: hoc enim casu postea penitentia ductus, ad furti actionem redire non potest. Quæ replicatio approbatur uerbis ita propositis hisce: Et alterutra earum electa, dominum non posse ex peni-

penitentia ad alteram uenire actionem. Itæ hisce: Sin autem quasi commodator ueniat ad eum, &c. Concordat Inst. de uerbis Inst. d. §. quæ de fullone. ibi: & alterutra. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi dominus ignorans aut dubitans rem subreptam esse, commodati egerit. Quæ duplicatio approbatur uerbis d. l. 22. §. propositis hisce: Ita tam è, si dominus sciens rem esse subreptam, &c. Concordat Inst. de uerbis Inst. d. §. quæ de fullone. Huius duplicationis triplicatio hæc est: Nisi domino à commodatario sit satisfactum. Quæ triplicatio approbatur ibidem, hisce uerbis: Nisi domino ab eo satisfactum est, &c. Altera proposita exceptionis replicatio est: Nisi commodatario res commodata ab uxore eius sit subrepta: hoc enim casu dominus, quamuis commodati actionem remittat, furti actionem non habet. Quæ replicatio approbatur d. l. 22. §. fin. his uerbis: Cum apertissimi iuris est, non posse maritum constante matrimonio furti actionem contra suam uxorem habere: quia lex ita atrocem actionem dare in personam ita sibi coniunctam erubuit: eiusmodi incidit ueterum sensibus quæstio. Quidam etenim re sibi commodata, huiusmodi rei furtum à sua muliere passus est: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem præstetur, an propter necessitatem causæ & maritus eius, utpote commodati actioni suppositus, possit habere furti actionem? Eratores quidem iuris satis & in hac specie contra se iurgium exercuerunt. Ex presenti autem lege, & anterioribus nostris decisionibus, quæ in ista positæ sunt constitutione, potest & hæc species apertius dirimi. Si enim dominus dedit electionem, ad quem uoluerit peruenire, siue ad eum qui rem commodatam accepit, siue contra eum qui furtum commisit: & in hac specie maritus quidem propter matrimonij pudorem non furti, sed rerum amotarum actionem habeat, si ipsum dominus elegerit. Dominus autem omnem licentiam possideat, siue aduersus maritum commodati, siue aduersus mulierem furti actionem extendere: ita tamen, ut si ipse qui rem commodatam accepit, soluendo sit, nullo modo aduersus mulierem furti actio extendatur: ne ex huiusmodi occasione inter maritum & uxorem, qui non bene se eum uiuunt, aliqua machinatio oriatur, & forsitan marito uolente uxor eius extrahatur, & furti patiatu pœnalem condemnationem. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi maritus non sit soluendo. Quæ duplicatio elicitur ex uerbis tam propositis hisce: Ita tamen, ut si ipse qui rem commodatam accepit, soluendo sit, &c. Hæc de quinta exceptione. Sexta exceptio est: Nisi commodatarius non sit soluendo, hoc enim casu domino furti actio competit, non com-

modatario. Quæ exceptio approbatur l. manifestissimi. 22. in princip. ibi: sed omnem talem. item §. sin autem nescius. C. de furtis. cuius uerba uide supra except. prox. in prin. XII. Regula, De eo qui precario rem rogauit. Huius furti actio non datur. Quæ regula approbatur simul & distinguitur l. cum qui. 14. §. is qui precario. ff. de furtis, hisce uerbis: Is qui precario seruum rogauerat, subrepto eo potest quæri, an habeat furti actionem? Et cum non est contra eum ciuilibus actio (quia simile donato precarium est) ideoq; & interdictum necessarium uisum est, non habebit furti actionem. Planè post interdictum redditum, puto eum etiam culpam præstare, & ideo & furti agere posse. XIII. Regula: Pignore subrepto, creditori furti actio competit. Quæ regula approbatur l. itaq. 12. §. sed si res. ff. de furtis, hisce uerbis: Si res pignori data sit, creditori quoq; damus furti actionem, quamuis in bonis eius res non sit. Quinimò non solum aduersus extraneum, uerum contra ipsum quoq; dominum furti actionem damus. Et ita Iulianus scripsit. Necnon & ipsi domino dari placet: & sic sit, ut non teneatur furti, & agat. Ideo autè datur utriq; quia utriusq; interest. Sed utrum semper creditoris interest: an ita demum, si debitor soluendo non est? Et putat Pomponius, semper eius interesse pignus habere. Quod & Papinianus lib. XII. Quæst. probat. Et uerius est, ubiq; uideri creditoris interesse: & ita Iulianus sæpissime scripsit. Concordat Inst. de oblig. que ex delicto nasc. §. furti autem. cuius uerba uide §. reg. 1. in prin. Concordat item l. si tibi. 26. C. de pignorib. & hypoth. his uerbis: Si tibi notarium pignoris titulo debitor tuus obligauit: eam à quo mancipium abreptum præponis, apud rectorem prouinciæ conueni. Huius regula exceptio prima hæc est: Nisi debitor sit soluendo. Sed hæc exceptio reprobat uerbis d. §. sed si res, iam propositis hisce: Sed utrum semper creditoris interest, &c. Concordat Inst. d. §. furti autem. ibi: etiam si idoneum. Altera exceptio uidetur: Nisi debitor pignus subripuerit. Sed hæc exceptio reprobat per ea que proposita sunt §. cap. prox. quæst. 2. exc. 18. repl. 1. Tertia exceptio uidetur: Nisi una ex duob. reb. pignori obligatis subrepta, altera quam creditor adhuc habet, sufficiat debito soluendo. Et hæc exceptio reprobat l. cum qui. 14. §. Papinianus. ff. de furtis, hisce uerbis: Papinianus tractat, si duos seruos ob decem aureos pignori acceperim, & alter subripiaur: cum alter quoq; qui sit retentus, non minoris decem ualeret, utru usq; ad quinque tantum habeam furti actionem, quia in alio habeo saluos quinq;: an uerò, quia mori potest, dici debeat in decem fore actionem, etiam si magni precij sit is qui retinetur? Et ita putat. Non enim debemus re-

spicere pignus quod subreptum non est, sed id quod subtractum est. *Quarta exceptio est: Nisi creditor antea furti actione consecutus sit, quantum sibi debetur. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur d.l. 1.4. §. idem scribit, his uerbis: Papi- nianus scribit, Si cum mihi decem deberentur, seruis pignori datus subtractus sit, & actione furti consecutus fuero decem: non competere mihi actionem furti, si iterum subripiatur: quia deserit mea interesse, cum semel sum consecutus. hoc ita, si sine mea culpa subripiatur. Nam si culpa mea: quia interest, eo quod teneor pignoratitia actione: agere potero. Quod si culpa abest, sine dubio actio competere domino uideatur, quæ creditori non competit. Quam sententiam Pomponius quoque lib. X. ex Sabino probat. Iidem dicunt, etiam si duo serui subrepti sint, simul competere utriusque nomine furti actionem creditori: sed non in totum, sed pro qua parte in singulos diuisi eo quod eis debetur, eius interest. Separatim autem duobus subreptis, si unius nomine solidum consecutus sit, alterius nomine nihil consequetur. Plura de hac exceptione uide §. cap. 6. reg. 4. except. 1. replic. 1. Quinta exceptio est: Nisi mortuo creditore, nondum adita eius hereditate, pignus sit subreptum. Hec exceptio approbatur d.l. 1.4. §. si res commodata. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 1. Sexta exceptio est: Nisi creditor non furti actione, sed conditione furtiua agere uelit. Hec exceptio approbatur d.l. 1.4. §. qualis. cuius uerba uide §. d. reg. 1. except. 3. Septima exceptio est: Nisi non agentis creditori, sed alij res pignori sit obligata: hoc enim casu creditor, cui res pignori obligata non est, furti actionem non habet. Quæ exceptio approbatur l. si quis. 53. §. si ex duob. ff. de furtis, hinc uerbis: Si ex duobus socijs omnium bonorum unum rem pignori acceperit, eaque subrepta sit: Mela sciabit, eum solum furti habere actionem, qui pignori acceperit, & socium non habere. Concordat l. interdum. 50. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 2.*

§ 111. Regula: Pignore subrepto, etiam debitori furti actio competit. quæ regula approbatur l. itaq. 12. §. sed si res. ibi nec non et ipsi. ff. de furtis. cuius uerba uide §. reg. prox. in prin. Concordat l. inter omnes. 47. §. hoc amplius. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 4. except. 1.

§ V. Regula, De depositario. Hic furti actionem non habet. quæ regula approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. sed is apud quem, his uerbis: Is apud quem res deposita est, custodiam non præstat, sed tantum in eo obnoxius est, si quid ipse dolo malo fecerit. Qua de causa si res ei subrepta fuerit, quia restituendæ eius rei nomine depositi non tenetur, nec ob id eius interest rem saluam esse: furti agere non potest, sed furti actio domino competit. Concordat l. eum qui. 14. §. si autem. ff. de furtis, hinc

ce uerbis: Is apud quem res deposita est, uideamus an habeat furti actionem? Et cum dolum dicitur præter: merito placet, eum non habere furti actionem. Quid enim eius interest, si dolo careat? Huius regula exceptio hæc est: Nisi depositarij intersit rem subreptam non esse. quæ exceptio approbatur l. 2. §. et generaliter. ibi dicit aliquis. ff. ni honor. raptor. cuius uerba uide §. cap. 9. quest. 2. except. 1. Huius exceptionis prima replicatio hæc est: Nisi ideo intersit, quod depositarius dolo ita re deposita sit uersatus, ita ut periculum rei ad eum pertineat. Hæc replicatio approbatur d. §. is autem, in fine, cum sequente, his uerbis: Quod si dolo fecit, iam quid periculum ipsius est: sed non debet ex dolo suo furti querere actionem. Iulianus quoque lib. XX 11. Digesti. scribit: quia in omnium furum persona est constitutum, ne eius rei nomine furti agere possint, cuius ipsi fures sint: non habebit furti actionem is, apud quem res deposita est, quamuis periculo eius res esse ceperit: quia eam contrectauit. Altera replicatio est: Nisi ideo intersit depositarij, quia culpam rei depositæ promisit, uel precium depositionis accepit. Hæc replicatio approbatur d. l. 2. §. si in re deposita. cuius uerba uide d. except. 1.

§ V I. Regula: Re dotali subrepta, non mulier, sed maritus furti actionem habet. quæ regula approbatur l. interdum. 50. in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 2. Concordat l. de his. 11. C. de iure dotium. cuius uerba uide §. lib. 15. cap. 10. reg. 9. except. 1.

§ V I I. Regula: Re cuius usus fructus uel usus alterius est subrepta, uterque, tam usus fructuarius uel usufructuarius, quam proprietarius, furti habet actionem. quæ regula approbatur l. inter omnes. 47. §. si seruus. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 4. except. 1. Concordat l. si fur. 14. ff. de usufructu et quæmadmodum. cuius uerba uide §. cap. 8. quest. 2. reg. 4.

§ V I I I. Regula, De negotiorum gestore, tutore, et eo qui pro tutore negocia gerit. His non datur actio furti. quæ regula approbatur l. qui iniuria. 55. §. qui alienis. ff. de furtis, hinc uerbis: Qui alienis negocijs gerendis se obtulit, actionem furti non habet, licet culpa eius res perierit: sed actione negotiorum gestorum ita damnandus est, si dominus actionem ei cedat. Eadem sunt in eo qui pro tutore negocia gerit, uel in eo tutore qui diligentiam præstare debet: ueluti qui ex pluribus tutoribus testamentis datis, oblata satisfactio, solus administrationem suscepit. Concordat l. is cuius. 87. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 5.

§ I X. Regula: Si quis pecuniam suam pro alio falso creditori soluerit: soluenti, non ei pro quo solutum est, furti actio competit. quæ regula approbatur l. si uendidero. 82. §. fin. ff. de furtis, hinc uerbis: Qui rem Titij agebat, eius nomine falso procuratori creditoris soluit, & Titius ratum habuit. non nascitur ei furti actio, quæ statim cum pecunia

nia soluta est, ei qui dedit, nata est: cum Titij numerorum dominium non fuerit, neque possessio. sed conditionem indebiti quid Titius habebit, furtiuam autem qui pecuniam dedit: quæ (etsi negotiorum gestorum actione Titius conueniri ceperit) arbitrio iudicis ei præstabitur. Huius regula exceptio hæc est: Nisi iussu debitoris alius falso procuratori soluerit. quæ exceptio approbatur l. si iussu. 45. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si iussu debitoris ab alio falso creditoris procurator accepit: debitori iste tenetur furti, & numi debitoris erunt.

§ X. Regula, De male fidei possessore, et fure, cui res aliena subrepta est. Hic furti actionem non habet. quæ regula approbatur per ea que proposita sunt §. reg. 1. except. 1. Concordat l. eum qui. 14. §. Iulianus. ff. de furtis. cuius uerba uide §. reg. 15. except. 1. Huius regula exceptio hæc est: Nisi is cui res locata est, eam alteri commodauerit inuito locatore. hoc enim casu, quamuis furtum eius committat: si tamen res commodatarie subripiatur, ipse furti actionem habet. quæ exceptio approbatur l. qui uis. 49. §. si ego. ff. de furtis, his uerbis: Si ego tibi poliendum uestimentum locauero, tu uero inficio aut inuito me commodaueris Titio, & Titio furtum factum sit: & tibi competit furti actio, quia custodia rei ad te pertinet: & mihi aduersus te, quia non debueras rem commodare, quod faciendo furtum admiseris. Et ita erit casus, quo fur furti agere possit.

§ X I. Regula, De nouo domino, cui res subrepta est alienata. Hic furti actio competit. quæ regula approbatur l. si dom. 48. ff. de furtis, hinc uerbis: Si dominium rei subreptæ quacunq; ratione mutatum sit, domino furti actio competit: ueluti hæredi & bonorum possessori, & patri adoptiuo, & legatario. Concordat l. si is. 68. §. si is cui. ff. eod. tit. his uerbis: Si is cui res subrepta sit, dum apud furem sit, legauerit eam mihi: an si postea fur eam contrectet, furti actionem habeam? Et secundum Othoueni sententiã mihi soli competit furti actio, cum hæres suo nomine non habeat: quia quacunq; ratione dominiũ mutatum sit, domino competere furti actionem constat. Concordat item l. interdum. 58. in prin. ibi: sed etsi persona. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 2. exc. 43. repl. 4. Huius regula exceptio hæc est: Nisi res nouo domino nondum fuerit tradita. quæ exceptio approbatur l. si uend. 82. in prin. ff. de furtis, hinc uerbis: Si uendidero, neq; tradidero seruũ, & is sine culpa mea subripiatur: magis est, ut furti mihi competat actio. & mea uideatur interesse: quia dominium apud me fuit, uel quoniam ad præstandas actiones teneor. Concordat l. eum qui. 14. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Eum qui emit, si non est tradita ei res, furti actio non habere, sed adhuc uenditoris esse hanc actionem, Celsus scripsit. Mandare eum planè oportere emptori.

furti actionem, & conditionem & iudicacionem: & si quid ex his actionibus fuerit consecutus, id præstare eum emptori oportere. Quæ sententia uera est: & ita Iulianus. Et sanè periculum rei ad emptorem pertinet, dummodo uenditor custodiam ante traditionem præstet.

§ X I I. Regula, De bonæ fidei possessore. Hic quoque furti actio competit. quæ regula approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. sed et bone, his uerbis: Et bonæ fidei emptori, subrepta re quæ em erit, quamuis dominus non sit, omnino competit furti actio, quæ ad modum & creditori. Concordat l. itaq. 12. §. sed furti actio. ibi: et ideo. ff. de furtis. cuius uerba uide §. reg. 1. exc. 1. item concordat l. si quis. 53. §. sed etsi rem. ff. d. tit. his uerbis: Si rem furtiuam imprudens quis em erit, & ei subrepta sit: habebit furti actionem. Concordat item l. furtiuã. 76. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 4. Huius regula exceptio hæc est: Nisi ex causa lucratiuã possideat. quæ exceptio approbatur l. si is. 73. §. eius rei. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 4.

§ X I I I. Regula, De eo cui res ex stipulatu debetur. Hic furti actio non datur. quæ regula approbatur l. is cui. 13. ff. de furtis, hinc uerbis: Is cui ex stipulatu res debetur, furti actionem non habet, si ea subrepta sit, cum per debitorem steterit, quo minus eam daret. Concordat l. si is. 68. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si stipulatus de te sim, per te non fieri, quo minus homo Eros intra calendarum illas mihi detur: quamuis mea intersit eum non subripi, cum subrepto eo ex stipulatu non tenearis (si tamen per te factum non sit, quo minus mihi daretur) non tamen furti actionem me habere. Concordat item l. is cuius. 87. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. exc. 6.

§ X I I I I. Regula, De hæredibus et ceteris successoribus. Furti actio his quoque datur. quæ regula approbatur l. 1. §. hæredes. ff. de priuatis delictis, hinc uerbis: Hæredes furti agere posse constat. executio enim quorundam delictorum hæredibus est data. Ita & legis Aquiliæ actionem hæres habet. Sed iniuriarum actio hæredi non competit. Concordat l. si dominium. 48. ff. de furtis. cuius uerba uide §. reg. 21. Huius regula exceptio hæc est: Nisi res subrepta alij legata sit. hoc enim casu legatario, non hæredi furti actio competit. quæ exceptio approbatur l. si is. 68. §. si is cui. ff. de furtis. cuius uerba uide §. reg. 21. in prin. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi postquam res alij legata est, sit subrepta. hoc enim casu hæredi, non legatario furti competit actio. quæ replicatio approbatur d. l. 87. in fine. ff. d. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 6. Altera replicatio est: Nisi sub conditione res subrepta sit legata. quæ replicatio approbatur l. si quis. 53. §. fin. ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 2. except. 33. Concordat l. si uendidero. 82. §. 1. ibi: idque in statutis. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 4. Tertia replicatio est: Nisi una re ex pluribus legata, una sit subrepta.

pta. que replicatio approbatur d.l.82. §. si ad exhiben-
dū, his uerbis: Si ad exhibendum egissem opra-
tus seruum mihi legatū, & unus ex fami-
lia seruus subreptus esset: hæres furti habe-
bit actionem. Eius enim interest: nihil enim
refert, cum præstare custodiam debeat.

XXV. Regula, De patre eius cui furti actio cõpe-
tit. Huic quoq; furti actio competit. que regula appro-
batur quidem ipso iure, uerum eius exceptio prima hæc
est: Nisi peculium filij non sit soluendo. Hæc exceptio
approbatur d.l.53. §. si seruus. ff. de furtis, hisce uerbis:
Si seruus tuus uel filius poliendo uestimēta
susceperit: an furti actionē habeas, queritur?
Et si quidē peculii serui soluendo sit, potes
habere furti actionē: si non fuerit soluendo,
dicendū est, non competere furti actionem.
Altera exceptio est: Nisi res filiofamiliis commodata
subrepta sit. que exceptio approbatur l. cum qui. 14. §.
an pater. ff. eod. tit. his uerbis: An pater, cuius filio
cõmodata res est, furti actionē habeat, que-
ritur? Et Iulianus ait, patre hoc nomine age-
re non posse: quia custodiā præstare nõ de-
beat: sicut (inquit) ille qui pro eo, cui cõmo-
data res est, fideiussit, non habet furti actio-
nem. Neq; enim (inquit) cuiuscunq; inter-
erit rem non perire, habet furti actionē: sed
qui ob eam rem tenetur, quod ea res culpa
eius perierit. Quam sententiā Celsus quoq;
libro XII. Digestorum probat. Tertia exce-
ptio uidetur: Nisi post furtum factum pater esse cõpe-
rit per adoptionem. Hæc exceptio reprobat l. si cum.
42. §. 1. ff. de furtis, hisce uerbis: Adrogatorem pos-
se furti agere, scilicet eius furti nomine, qd
factum est ei quem adrogauit, antequam
adrogaret, certum est. Cæterum si postea
nulla dubitatio erit. Concordat l. si dominium. 48.
ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 21.

XXVI. Regula, De filiofamiliis sui iuris effecto,
proponitur l. si fil. 60. ff. de furtis, hisce uerbis: Si filio-
familiis furtum factum esset: re etē is pater-
familiis factus eo nomine ager. Sed & si res
ei lo cata subrepra fuerit: paterfamiliis fa-
ctus idem agere poterit.

XXVII. Regula, De fideiussore eius cui res aliena
subrepta est. Huic furti actio non competit. que regula
approbatur l. cum qui. 14. §. an pater. ff. de furtis. cuius
uerba uide §. reg. 25. except. 2. Concordat l. si cuius. 87.
§. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 7.

XXVIII. Regula, De pluribus quibus actio hæc
competit ex diuersis causis. Omnibus simul experiri
permittitur. que regula approbatur l. inter omnes. 47.
§. si seruus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 4.
except. 1.

ADVERSVS QVOS COMPE-
tit furti actio? Cap. V.

Primaregula: Regulariter quidem aduersus aliu,
quam qui furtum commisit, furti actio non datur.
Cuius regule exceptiones hæc sunt.

1. Exceptio: Nisi seruus furtum commisit. hoc enim
casu aduersus dominum eius noxalis furti actio compe-
tit. que exceptio approbatur l. si cum. 42. §. quandoq;
ff. de furtis, hisce uerbis: Quamdiu uiuit is qui
furtum fecit, non petit furti actio. aut enim
sui iuris est is qui furtum fecit, & cum ipso
actio est: aut alieni iuris esse cõcepit, & actio
furti cum eo est, cuius potestati subiectus
est. Et hoc est quod dicitur: Noxa caput se-
quitur. Concordat l. si seruus. 62. in prin. ibi: ut quoda-
modò ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 44. cap. 11. quest.
3. causa 7. Concordat item l. si quis. 35. in fine. ff. eod. tit.
cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. except. 43. replicat. 2.
Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi sur-
uus sit manumissus. tunc enim in ipsum manumissum a-
ctio competit. que replicatio approbatur l. si seruus.
43. ff. de furtis, hisce uerbis: Si seruus nauem exer-
ceat non uoluntate domini: de eo quod i-
bi perit, uulgaris formula in dominū dan-
da est: ut quod alter admisit, õt taxat de pe-
culio: quod ipse exercitor, adiciatur, aut no-
xæ dedere. Igitur si manumissus sit: persecu-
tio quidē in peculio manebit aduersus do-
minum intra annum: noxalis ipsum seque-
tur. Concordat d.l. 63. in prin. ibi: quod tamen, ff. eod.
tit. cuius uerba uide §. lib. 44. cap. 11. quest. 3. causa 7.
Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi ob id
sit manumissus, ne dominus furti iudicio teneatur. que
duplicatio approbatur d.l. 43. his uerbis: Interdum
& manumissus, & qui eum manumisit, ob
furtum tenetur: si ideo manumissus sit, ne
furti cum eo agi possit. Sed si cum domi-
no actum fuerit: ipso iure manumissum
liberari, Sabinus respondit, quasi deci-
sum sit. Altera duplicatio est: Nisi statulibero
iure manumisso, dominus actori non præstet id quod
conditionis implendæ causa à statulibero accepit.
que duplicatio approbatur simul & distinguitur d.
1. 63. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Statuliberum,
qui si decem dedisset, liber esse iussus e-
rat, hæres noxali iudicio defenderat. pende-
nte iudicio seruus, datis decem hære-
di, ad libertatem peruenit. quæritur, an
non aliter absolutio fieri debeat, quam si
decem, quæ accepisset hæres, actori de-
disset? Africanus referre existimauit, un-
de ea pecunia data esset: ut si quidem ali-
unde quàm ex peculio, hæc saltem præ-
ster: quandoquidem, si nondum ad liber-
tatem seruus peruenisset, noxæ deditus,
ei cui deditus esset, daturus fuerit. Si ue-
rò ex peculio: quia numos hæredi dede-
rit, quos utique is passurus eum non fue-
rit ei dare: contra statuendum esse. Alte-
ra replicatio est: Nisi seruus mortuus sit: que repli-
catio approbatur simul & distinguitur d.l. 63. in prin-
cip. ibi: ex his igitur. cuius uerba uide supra libro 44.
cap. 11. quest. 3. causa 7. Tertia replicatio uidetur:
Nisi dominus ipse, si furtum actori fecisset, furti a-
ctione

ctione conueniri non potuit. hoc enim casu uidetur nec
ex serui sui furti conueniendus. Sed hæc replicatio re-
probat exemplis l. si quis. 53. in prin. ibi: serui uero sui.
ff. de furtis. cuius uerba uide §. except. 6. repl. 5. Sed &
plura de hac re uide §. lib. prox. cap. 5. quest. 3. except. 3.
Quarta replicatio est: Nisi seruus rem domino commo-
daram subrepperit. Hæc replicatio approbatur l. qui in-
iuri. 55. §. quod si seruus. ff. d. tit. cuius uerba uide §. lib.
3. cap. 59. quest. 1. except. 5. Plura de exceptione propo-
sita uide §. lib. prox. cap. 2.

11. Exceptio: Nisi is qui furtum fecit, ab alio pro ser-
uo bona fide possideatur. hoc enim casu aduersus bone
fidei possessorem furti actio noxalis competit. que ex-
ceptio approbatur simul & distinguitur l. apud anti-
quos. 21. C. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2.
except. 2.

111. Exceptio: Nisi in nauē, cauona uel stabulo fur-
tum sit factum. ex hoc enim furti aduersus nauam, cau-
onem uel stabularium actio competit. de qua re uide §.
lib. 39. cap. 9.

1111. Exceptio: Nisi alius furti rem furtiuam subripi-
erit. hoc enim casu aduersus utrumq; domino furti actio
competit. que exceptio approbatur l. qui re. 78. §. si
quis alteri. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. proxim.
reg. 1. except. 1.

V. Exceptio: Nisi fur mortuus sit. hoc enim casu ad-
uersus eius hæredes actio furti uidetur competere. Sed
hæc exceptio reprobat l. furti. 15. C. de furtis, hisce
uerbis: Furti actione minimè teneri successo-
res, ignorare non debueras. De instrumen-
tis autem ablatis in rem actione conuenire
potes tenentes. Concordat l. 1. in prin. ff. de priua-
tis delictis. cuius uerba uide §. cap. 7. reg. 5. Sed & plura
de hac re uide §. lib. 36. cap. 6. reg. 5. except. 1.

VI. Exceptio: Nisi alterius ope & consilio furtum
factum sit. hoc enim casu & is cuius ope & consilio
furtum factum est, furti actione tenetur. que exceptio
approbatur Inst. de obligat. que ex delicto nasc. §. in-
terdum quoq; his uerbis: Interdum furti tene-
tur, qui ipse furtum non fecit: qualis est is,
cuius ope & consilio furtum factum est. In
quo numero est is qui tibi numos exculsit,
ut alius eos raperet: aut tibi obstitit, ut ali-
us rem tuam exciperet: aut oues tuas uel bo-
ues fugauerit, ut alius eas acciperet. Et hoc
ueteres scripserunt de eo qui panno rubro
fugauit armentum. Sed si quid eorum per
lasciuam, & non data opera, ut furtum ad-
mitteretur, factum est: in factum actio dari
debet. At ubi ope Mæuij Tirti furtum fece-
rit: ambo furti tenentur. Declaratur exceptio
proposita tum exemplis iam propositis, tum definitio-
ne consilij & opis. l. in furti. 51. §. rectè. ibi: consilium. ff.
de furtis, hisce uerbis: Consilium dare uidetur,
qui perlua det, & impellit atq; instruit con-
silio ad furtum faciendum. Opem fert, qui
ministerium atq; adiutorium ad subripien-
das res præbet. Declaratur insuper exceptio pro-
posita speciebus & exemplis proponendis §. exceptio-

nibus sequentibus. Planè huius exceptionis replica-
tio prima hæc est: Nisi non firandi animo opem tulit
aut consilium dedit. que replicatio approbatur d. §. re-
ctè, in prin. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 3. except. 8.
Concordat d.l. 51. §. fin. cuius uerba uide §. except. 8. Cõ-
cordat item Inst. d. §. interdum. uerbis paulò superius
propositis hisce: Sed si quid eorum per lasciuia,
& non data opera, ut furtum admitteretur,
factum est: in factum actio dari debet. Huius
exemplū etiam proponitur l. uerū est. 40. ibi: & ideo e-
tionem ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. ex-
cept. 24. Concordat l. qui iniuria. 53. in prin. ff. eod. tit. cu-
ius uerba uide §. lib. 3. cap. 2. except. 2. Huius replica-
tionis duplicatio hæc est: Nisi inimicitiarum causa opē
tulit aut consilium dedit. tunc enim, quamuis non furan-
di animo fecit, nihilominus tenetur. que duplicatio ap-
probatur d.l. 51. §. ope. ff. d. tit. his uerbis: Ope & cõ-
silio furtum factum Celsus ait, non solum
si idcirco fuerit factum, ut socij furarentur:
sed et si non ut socij furarentur, inimicitiarū
tamen causa fecerit. Altera replicatio est: Nisi
consilium tantum dedit, non etiam opem tulit ad furtū
faciendum. Hæc replicatio approbatur Inst. de obligat.
que ex delicto nasc. §. ope & consilio. ibi: certè qui, his
uerbis: Qui nullam opem ad furtum facien-
dum adhibuit, sed tantum consilium dedit,
atq; hortatus est ad furtum faciendum: non
tenetur furti. Concordat l. sepe. 53. §. item dubitatis,
in fine ff. de uerb. signif. his uerbis: Post ueterum au-
thoritatem eò peruentum est, ut nemo ope
uideatur fecisse, nisi & consilium malignū
habuerit: nec consilium habuisse nec eat, ni-
si & factum secutum fuerit. Huius replica-
tionis duplicatio hæc est: Nisi furtum fuerit secutum.
que duplicatio approbatur uerbis iam propositis his-
ce: Nisi & factum secutum fuerit. Concordat l.
qui seruo. 36. in prin. ibi: sed si alius. ff. de furtis. cuius uer-
ba uide §. tripl. prox. Est enim huius duplicationis
triplicatio hæc: Nisi seruo persuasit ut fugeret. hoc enim
casu, quamuis seruus sui furtum faciat fugiendo, is ta-
men qui consilium dedit, furti non tenetur. que triplica-
tio approbatur d.l. 36. in prin. his uerbis: Qui seruo
persuasit ut fugeret, fur non est: nec enim
qui alicui malum consilium dedit, furtum
fecit: non magis quàm si persuasit, ut se
precipitaret, aut manus sibi inferret. hæc enim
furti non admittunt actionem. Concordat
d.l. 36. §. si duo. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. causa
40. Item concordat l. aduersus eum. 4. C. de furtis. cuius
uerba uide §. d. causa 40. Huius quadruplicatio pri-
ma hæc est: Nisi ideo fugam suasis, ut ab alio subripiat-
ur. que quadruplicatio approbatur d.l. 36. in prin. his
uerbis: Sed si alius fugam ei persuaserit, ut ab
alio subripiatur: furti tenebitur is qui per-
suasit, quasi ope consilioque eius furtum fa-
ctum sit. Altera quadruplicatio est: Nisi seruus fu-
giens, postea furtum committat. que quadruplicatio ap-
probatur ibidem, his uerbis: Pius Pomponius
incipit, cum quis persuasit, quamuis inte-

rim furti non teneretur: tunc tamen incipere teneri, cum quis fugitiuus fur esse cœperit, quasi uideatur ope consiliiue eius furtum factum. Tertia quadruplicatio est: Nisi seruus fugiens res aliquas secum auferat. quæ quadruplicatio approbatur d. l. 36. §. idem Pomponius, his uerbis: Pomponius ait, si cum rebus aufererit fugitiuus, posse furti actione sollicitatorem conueniri rerum nomine: quia opem consiliiue cōtrectatori tulit. quod & Sabinus significat. Concordat d. l. 36. §. fin. cuius uerba uide supra cap. 3. quæst. 2. causa 40. Tertia proposita exceptionis replicatio est: Nisi contrectatio consilium et opem non sit secuta. quæ replicatio approbatur l. si quis. 53. §. neque uerbo, in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide supra cap. 3. quæst. 2. except. 35. Concordat l. sepe. 53. §. fin. ff. de uerb. significat. cuius uerba uide §. repl. prox. Quarta replicatio est: Nisi is opem et consilium dedit, qui ipse furtum faciens actione furti non tenetur. quæ replicatio approbatur l. fullo. 92. in fine. ff. de furtis, hisce uerbis: Nemo opem aut consilium alij præstare potest, qui ipse furti faciendi consilium capere non potest. Concordat l. impubercem. 23. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 9. Concordat l. si quis. 53. in prim. ibi: ipsa quoq; ff. eod. tit. cuius uerba uide §. repl. prox. Quinta replicatio est: Nisi ei opem tulit, uel consilium dedit, qui ipse furti actione non tenetur. Hæc replicatio reprobatur l. qui seruo. 36. §. item placuit. ff. de furtis, hisce uerbis: Placuit, eum qui filio uel seruo uel uxori opem fert furtum facientibus, furti teneri, quamuis ipsi furti actione non conueniantur. Concordat l. si quis. 53. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis uxori res mariti subtrahenti opem consiliumue accommodauerit, furti tenebitur. Sed & si furtum cum ea fecit, tenebitur furti, cum ipsa non teneatur. Ipsa quoq; si opem furti tulit, furti non tenebitur, sed rerum amotarum. Serui uero sui nomine furti eam teneri, nequaquam ambigendum est. Idem dicendum est & in filiofamilias milite. Nam ipse patri non tenebitur furti: serui autem sui nomine castrensis tenebitur, si patri seruus furtum fecerit. Concordat item Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. hi qui in, in fine. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 1. Sexta replicatio est: Nisi seruo ut fugeret persuasit, hoc enim casu, quamuis seruus fugiens sui furtum faciat, tamen is qui consilium fugæ dedit, furti non tenetur. quæ replicatio approbatur simul et distinguitur per ea quæ proposita sunt §. repl. 2. duplic. i. tripl. i. Septima replicatio est: Nisi fugitiuo iter monstrauit. quæ replicatio approbatur l. furtum. 64. ff. de furtis, hisce uerbis: Furtum non committit, qui fugitiuo iter monstrauit. Hæc de replicationibus proposita exceptionis. Sequuntur nunc eiusdem aliquot species.

VII. Exceptio: Nisi alius numos de manu domini excusserit, ut alius eos subtraheret. nam et hic furti a-

ctione tenetur. quæ exceptio approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. interdum. cuius uerba uide §. except. prox. in prim. Concordat l. si seruus. 27. §. si quis de manu. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. cap. 10. quæst. 3. causa 49. Item concordat l. quemadmodum. 38. §. si seruus. ff. de noxalib. action. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 18. repl. 6. Huius exceptionis replicatio prima est: Nisi alio animo, quam ut aliquis eos subriperet, de manu excussit. quæ replicatio approbatur l. si quis. 53. §. si quis de ff. de furtis, hisce uerbis: Si quis de manu alicuius numos aureos, uel argenteos, uel aliam rem excusserit: ita furti tenetur, si ideo fecerit, ut alius tolleretur, isq; sustulerit. Altera replicatio est: Nisi alius numos excussos non sustulerit. quæ replicatio elicitur ex uerbis iam propositis hisce: Isq; sustulit eum. Concordat d. l. 27. §. si quis de. cuius uerba uide (ut dixi) d. causa 49.

VIII. Exceptio: Nisi alius pecus fugauit, ut ab alio subriperetur. Nam et hic furti actione tenetur. quæ exceptio approbatur simul et distinguitur l. in furti. 51. §. fin. cum l. sequente. ff. de furtis, hisce uerbis: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitq; pecus ut in fures incidere, si quidem dolo malo fecit: furti actio est. Sed etsi non furti faciendi causa hoc fecit: non debet impunitus esse lusus tam perniciosus. Idcirco Labeo scribit, in factum dandam actionem. Nam si præcipitata sint pecora: utilis actio damni iniuriæ, quasi ex lege Aquilia dabitur. Concordat Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. interdum. ibi: aut oues. cuius uerba uide §. except. 6. in prim. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi non furandi animo pecus fugauit. quæ replicatio approbatur uerbis d. §. fin. iam propositis hisce: Sed etsi non furti faciendi, &c. Concordat Inst. d. §. interdum. ibi: sed si quid. Altera replicatio est: Nisi pecus ab alio subreptum non sit. quæ replicatio approbatur l. si pau. 37. ff. de furtis, hisce uerbis: Si pauonem meum mansuetum, cum de domo mea effugisset, persecutus sis, quo ad is periit: agere tecum furti ita potero, si aliquis eum habere cœperit.

IX. Exceptio: Nisi alius domino obstitit, quo magis res eius ab alio subriperetur. nam et hic furti actione tenetur. quæ exceptio approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. interdum quoq; cuius uerba uide §. except. 6. in prim.

X. Exceptio: Nisi alius dolo malo dominum eiusue seruum in ius uocauerit, quo magis res eius ab alio subriperetur. Nam et hic furti actione tenetur. quæ exceptio approbatur l. si is. 68. §. cum qui. ff. de furtis, hisce uerbis: Eum qui mulionem dolo malo in ius uocasset, si interea mulæ perisissent, furti teneri, ueteres responderunt.

XI. Exceptio: Nisi alius ostium uel fenestras effregit, per quas alius ingressus furtum fecit. Nam et is quoq; qui effregit, furti tenetur. quæ exceptio approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. ope et consilio, his uerbis: Ope & consilio eius quoq; furtum

furtum admitti uideretur, qui scalas forte fenestris supponit, aut ipsas fenestras uel ostium effringit, ut alius furtum faceret: quæ ue ferramenta ad effringendum, aut scalas, ut fenestris supponeretur, commodauerit, sciens cuius rei gratia commodauerit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi non furandi animo ostium effregit. quæ replicatio approbatur l. uerum est. 40. ibi: et ideo etiam ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 24. Concordat l. qui iniurie. 55. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 2. exc. 2.

XII. Exceptio: Nisi alius scalas fenestris supposuit, uel ferramenta ad effringendum, aut scalas ad furtum faciendum commodauit. Nam et hic furti actione tenetur. quæ exceptio approbatur uerbis Inst. d. §. ope et consilio, iam propositis. Concordat l. si pignore. 56. §. qui ferramenta. ff. de furtis, hisce uerbis: Qui ferramenta sciens commodauerit ad effringendum ostium, uel armarium: uel scalas, sciens cuius rei gratia id fieret, commodauerit ad ascendendum: licet nullum eius consilium principaliter ad furtum faciendum interuenit, tamen furti actione tenetur.

XIII. Exceptio: Nisi quis furem celauerit. nam et hic furti actione tenetur. quæ exceptio approbatur simul et declaratur l. qui uas. 49. §. qui furem. ff. de furtis, hisce uerbis: Qui furem nouit, siue indicet eum, siue non indicet, fur non est: cum multum interit, furem quis celet, an non indicet. Qui nouit, furti non tenetur: qui celat, hoc ipso tenetur.

XIII. Exceptio: Nisi quis furem non indicet. Hæc exceptio reprobatur uerbis d. §. qui furem, iam propositis.

XV. Exceptio: Nisi quis sciens rem furtiuam suscipiat et celet. nam et hic furti actione tenetur. quæ exceptio approbatur l. eos qui. 14. C. de furtis, hisce uerbis: Eos qui a seruo furtim ablata scientes susceperint, non tantum de susceptis conuenire, sed etiam penali furti actione potest. Concordat Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. sed hæc actiones, in fine. cuius uerba uide §. cap. 2. quæst. 4. Concordat item l. si quis. 35. in prim. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 1. except. 6. Plures huiusmodi exceptiones uide §. cap. 3. quæst. 2. inter causas actionis furti. Hæc de prima regula.

II. Regula: Qui aduersus alium habet furti actionem, is furti actione teneri non debet. quæ regula approbatur l. apud antiquos. 21. §. cumq; generali. C. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 2.

III. Regula: Si plures trabem alienam abstulerint, quam unus solus auferre non potuisset, omnes furti actione tenentur. quæ regula approbatur l. uulgaris. 21. §. penult. ff. de furtis, his uerbis: Si duo plures ueniam tignum furati sint, quod singuli tollere non potuerint: dicendum est, omnes eos furti in solidum teneri, quamuis id unus nec contrectare, nec tollere solus potuit. Et ita utimur, nec enim potest dici, pro parte

furtum fecisse singulos, sed totius rei uniuersos. Sic fiet, singulos furti teneri. Concordat l. si ita. 51. §. fin. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. lib. 1. cap. 6. reg. 1.

III. Regula: Si plures furtum fecerint, singuli in solidum tenentur. De qua re uide §. cap. prox. reg. 19.

V. Regula, De seruo si re manumisso, proponitur l. quod ab alio. 15. ff. de cōdicti. furtiua. cuius uerba uide §. cap. 8. quæst. 3. reg. 3.

QVID QUANTVM QVE
ueniat in furti actione?
Cap. V I.

Prima regula: Furti manifesti poena, quadruplum est: nec manifesti, duplum. quæ regula approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. poena manifesti, his uerbis: Poena manifesti furti, quadrupli est tam ex serui quam ex liberi persona: nec manifesti, dupli. Concordat Inst. de actionib. §. poenam tantum. cuius uerba uide supra lib. 36. cap. 4. quæst. 2. diuis. 5. Item concordat Inst. eod. tit. §. omnes autem actiones. ibi: in duplum. item ibi: quadrupli autem. cuius uerba uide §. d. quæst. 2. diuis. 6. Declaratur regula proposita definitione furti manifesti et nec manifesti, Inst. d. tit. §. furtorum autem, his uerbis: Furtorum duo sunt genera: manifestum, & nec manifestum. Nam conceptum & oblatum species potius actionis sunt furto coherentes, quam genera furtorum, sicut inferius apparebit. Manifestus fur est, quem Græci *αὐτοπῶρον* appellant: nec solum is qui in ipso furto deprehenditur, sed etiam is qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit: ueluti qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam, deprehensus fuerit: & qui in oliueto oliuarum, aut in uineto uuarum furtum fecit, quamdiu in eo oliueto aut uineto deprehensus fuerit. Imò ulterius furtum manifestum est extendendum, quamdiu eam rem fur tenens uisus uel deprehensus fuerit, siue in publico, siue in priuato, uel à domino, uel ab alio, antequam eò perueniret, quò deferre uel deponere destinasset. Sed si pertulit quò destinauit, tamen si deprehendatur cum re furtiua, non est manifestus fur. Nec manifestum furtum quid sit, ex ijs quæ diximus intelligitur. nã quòd manifestum non est, id scilicet nec manifestum est. Ait Imperator: Sicut inferius apparebit. Scilicet eod. tit. §. conceptum. cuius uerba uide §. cap. 2. quæst. 4. reg. 2. Concordat definitioni proposita l. fur manifestus. cum quinq; legib. sequentib. ff. de furtis, hisce uerbis: Fur manifestus est, quem Græci *αὐτοπῶρον* appellant, hoc est, qui deprehenditur in ipso furto. Et parui refert, à quo deprehendatur, utrum ab eo cuius res fuit, an ab alio. Sed utrum ita demum fur sit manifestus, si in faciendò furto deprehendatur,

an uerò et si alibi fuerit deprehensus? Et magis est (ut & Iulianus scripsit) et si nò ibi deprehendatur, ubi furtum fecit, tamen esse furem manifestum, si cum re furtiua fuerit deprehensus, priusquam eò loci rem pertulerit, quò destinauerat. Quò destinauerit quis perfere, sic accipiendum est, quò destinauerit eo die manere cum furto. Siue igitur in publico, siue in priuato deprehendatur, antequam ad locum destinatum rem perferret: in ea caussa est, ut fur manifestus sit, si cum re furtiua deprehendatur. Et ita Celsus scribit. Sed si pertulerit quò destinauit: tamen deprehendatur cum re furtiua, non tamen est manifestus fur. Quamuis enim sepe furtum contrectando fiat: tamen iniriò, id est, faciendi furti tempore constitute uisum est, manifestus nec ne fur esse. Si quis in seruitute furtum fecerit, & manumissus deprehendatur: an fur manifestus sit, uideamus? Et ait Pomponius lib. XIX. ex Sabino, non posse eum manifesti conueniri: quia origo furti in seruitute facti non fuit manifesta. Idem Pomponius eleganter scribit, deprehensione fieri manifestum furem. Cæterum si, cum tibi furtum facerem, de domo tua abscondisti re, ne te occidam: etiam si uideri furtum fieri, artem non est manifestum. Sed Celsus deprehensione hoc etiam adijcit: si cum uideres eum subripientem, & ad comprehendendum eum occurrisses, abiecto furto fugit, furem manifestum esse: paruiq; referre putat, dominus, an uicinus quilibet transiens adprehendat. Nec manifestum furtum quid sit, apparet. nam quò manifestum non est, hoc scilicet nec manifestum est. Ex his patet, furtum manifestum regulariter quidem esse, si quis cum re furtiua deprehendatur, & pœnam quadrupli esse. Cuius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi non eo loco, in quo furtum factum est, nec in itinere deprehendatur: sed eo loco, quò rem perferre destinauerat. hic enim nec manifestus fur est. Altera exceptio est: Nisi alio tempore, quàm quo furtum factum est, cum re furtiua deprehendatur. Hæc due exceptiones ex uerbis iam propositis constant. Huius autem secunde exceptionis replicatio uidetur esse: Nisi seruus fur, postquam manumissus est, cum re furtiua deprehendatur. hoc enim casu, quamuis non eo tempore, quo furtum factum est, deprehensus sit, fur tamen manifestus uidetur. Sed hæc replicatio reprobatu uerbis iam propositis hæc: Si quis in seruitute furtum fecerit, &c. Tertia exceptio est: Nisi dominus uidens furtum fieri, metuens ne occidatur, se abscondit, uel furem persecutus non est. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hæc: Cæterum si, cum tibi, &c. Quarta exceptio est: Nisi alius, non dominus furem deprehenderit. Sed hæc exceptio reprobatu uerbis iam propositis hæc: Et parui referet à quo deprehendatur, &c. Item hæc:

Paruiq; referre putat, dominus, an uicinus quilibet transiens adprehendat. Item uerbis Inst. supra propositis hæc: Vel à domino, uel ab alio. Concordat l. si quis. 24. §. penult. ff. de usuris. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 9. quæst. 1. caussa 2. except. 5. Quinta exceptio est: Nisi cum deprehensus esset in contrectatione rerum, quasdam res secum abstulerit, reliquas postea allaturus. hoc enim casu de ijs rebus, quas non secum abstulit eo tempore quo deprehendebatur, furti nec manifesti tenetur. quæ exceptio approbatur l. uulgaris. 21. in prin. ibi: nam & si quis armarium. ff. de furtis. cuius uerba uide infra reg. 8. Sexta exceptio est: Nisi alius, non fur cum re furtiua sit deprehensus. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 35. in prin. ff. de tit. his uerbis: Si quis perferendum acceperit, quòd scierit furtiuum esse: constat, si deprehendatur, ipsum duntaxat furem manifestum esse. si nescierit: neutrum, quia fur non sit: alium, quia non sit deprehensus. Septima exceptio est, quoad eum qui opem tulit. hic etiam manifesti furti actione non tenetur, quamuis fur ipse cum re furtiua sit deprehensus. quæ exceptio approbatur l. is qui. 34. ff. de furtis, his uerbis: Is qui opem furtum facienti fert, nunquam manifestus est. Ita que accidit, ut is quidem, qui opem tulit, nec manifesti furti: is autem qui deprehensus est, ob eandem rem manifesti teneatur. Huius exceptionis replicatio est: Nisi opem in re perscrenda ferens, cum ipsa deprehendatur. quæ replicatio approbatur uerbis d. l. 35. in prin. ff. de furtis, supra except. prox. propositis. Octaua exceptio est: Nisi falsus promotor debitum accipiat. hoc enim casu, quamuis dante & uidente domino accipiat, tamen furti nec manifesti tenetur. quæ exceptio approbatur l. falsus. 19. C. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. caussa 24.

11. Regula: Ex supradictis patet, eum qui cum re furtiua non deprehenditur, uel in ipso furti: non manifestum furem esse, ideoq; dupli tantum actione teneri. Cuius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi raptor sit. hic enim, quamuis non deprehendatur, nihilominus tamen in quadruplum tenetur. quæ exceptio approbatur l. si quis. 54. ff. de furtis, hæc uerbis: Si quis ex domo, in qua nemo erat, rapuerit: actione de bonis raptis in quadruplum conuenietur: furti nec manifesti uidelicet actione, si nemo eum deprehenderit, tollenda. Concordat l. si uendidero. 82. §. cum raptor. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. caussa 2. Altera exceptio est: Nisi socius furis sit deprehensus. Hæc exceptio reprobatu l. si quis. 35. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra reg. prox. except. 6. Concordat d. l. 35. in fine. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 43. repl. 2.

111. Regula: Ipsa res furtiua non uenit in bane actionem. quæ regula approbatur Inst. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. fin. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 5. Concordat l. qui uas. 49. in prin. ibi: nam in actionem ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except.

41. Concordat item l. si pignore. §. §. cum furti. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. except. 41.

1111. Regula: Quadruplicatur non id quò actoris interest, sed rei uerum precium. quæ regula approbatur l. in furti. 51. in prin. ff. de furtis, his uerbis: In furti actione non quòd interest quadruplicabitur uel duplicabitur, sed rei uerum precium. Concordat l. si uendidero. 82. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Cùm iure dominij defertur furti actio: quamuis non aliàs, nisi nostra interit, competat: tamen ad æstimationem corporis furti actio, & si nihil amplius interit, utilitas mea referenda est. Idq; & in statuliberis, & in legato sub conditione relicto probatur. alioquin diuersum probantibus statui facile quantitas non potest: quia tunc sola utilitas æstimationem facit, cum cessante dominio furti actio nascitur. In istis causis ad æstimationem corporis furti actio referri non potest. Concordat item l. si quis. 33. §. fin. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 33. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi non dominus, sed alius ratione sui interesse furti agat. hoc enim casu id quò actoris interest, non uerum rei precium, quadruplicatur. quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hæc: Quia tunc sola utilitas æstimationem facit, cum cessante dominio furti actio nascitur. In istis causis ad æstimationem corporis furti actio referri non potest. Concordat l. furt. 76. ff. eod. tit. his uerbis: Furtiuam ancillam bona fide duobus aureis emptam cum possiderem, subripuit mihi Attius, cum quo & ego & dominus furti agimus. quæro, quanti æstimatio pro utroque fieri debeat? Sabinus respondit: Emptori duplo, quanti eius interest, æstimari debet: domino autem duplo, quanti ea mulier fuit. nec nos mouere debet, quòd duobus pœna furti præstabitur: quippe cùm eiusdem rei nomine præstetur, emptori eius possessionis, domino ipsius proprietatis causa præstanda est. Concordat item l. inter omnes. 47. §. si seruus. ff. eod. tit. his uerbis: Si seruus fructuarius subreptus sit, uterque, & qui fruebatur, & dominus, actionem furti habet. Diuidetur igitur actio inter dominum & fructuarium. Fructuarius ager de fructibus, uel quanti interfuit eius furtum eius factum non esse, dupli: proprietarius nero ager, quòd interfuit eius proprietatem non esse subreptam. Quòd dicimus dupli, sic accipere debemus, & quadrupli, si manifestum furtum sit. Hæc actio, & si sit qui in eo seruo tantum usum habeat, poterit ei competere. Et si quis propofuerit hunc feruum etiam pignorum esse: eueniet, ut etiam is qui pignori acceperit, habeat furti actionem. Hoc amplius, etiam debitor (si modo plus ualeat, quàm pro pignore de-

betur) furti habet actionem. Usque ad auctorem diuersæ sunt actiones, quæ eis competunt, ut si quis eorum pro fure damnum deciderit, dici oporteat solum modo actionem sibi competentem amisisse eum: ceteris uerò superesse. Nam et si proponas communem seruum subreptum, & alium ex dominis pro fure damnum decidisse: is qui non decidit, habebit furti actionem. Huius exceptionis replicatio est in creditore, qui pignore subrepto furti agit. quæ replicatio approbatur l. cred. 89. ff. de furtis, hæc uerbis: Creditori actio furti in summam pignoris, non debiti, competit. Concordat l. creditoris. 15. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 40. cap. 12. quæst. 4. reg. 6. Huius duplicatio prima hæc est: Nisi ipse debitor pignus subripuerit. Quæ duplicatio approbatur d. l. 89. his uerbis: Sed ubi debitor ipse subtraxisset pignus, contra probatur, & in summam pecuniæ debitor & usurarum eius furti conuenietur. Altera duplicatio est: Nisi periculum pignoris ad creditorem non pertineat. Quæ duplicatio approbatur l. eum qui. 14. §. idem scribit. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 4. reg. 13. except. 4. Concordat d. l. 14. §. idem dicitur. cuius uerba uide d. exc. 4. Altera exceptio est: Nisi parte subrepta, totius fur efficiatur. hoc enim casu tantum id quòd domini interest, duplicatur. quæ exceptio approbatur exemplo l. si quid. 22. §. fin. ff. de furtis, his uerbis: Qui lancem rabi- tius fur est, & furti tenetur ad id quòd domini interest. Tertia exceptio est: Nisi cautiones uel tabulæ sint subreptæ. hoc enim casu non tantum precium, sed etiam interesse domini duplicatur. quæ exceptio approbatur l. qui tab. 27. ff. eod. tit. his uerbis: Qui tabulas uel cautiones amouerit: furti tenetur, non tantum precij earum tabularum, uerum & eius quòd interfuit, quòd ad æstimationem refertur eius summæ, quæ in his tabulis continetur, scilicet si tantum interfuit: ut puta si chirographa aureorum decem tabulæ fuerint. Nam dicimus hoc duplicari. Quòd si iam erant inanes, quia solum proponeretur: nunquid ipsarum tantum tabularum precij uideatur esse æstimatio faciendæ? quid enim interfuit huius? Sed potest dici, quia nonnunquam debitores tabulas sibi restitui petunt, quòd nonnunquam calumniantur debitores quasi indebito soluto ab his: interest creditoris tabulas habere, ne forte controuersiam super ea re patiat. Et generaliter dicendum est, id quòd interest duplicari. Inde potest quæri, si quis, cum alias probationes mensæ quàm scripturam haberet, chirographi furtum sit passus: æstimari duplo chirographi quantitas debeat: & nunquid non, quasi nihil interfuit? quantum enim interest, cum possit debitum aliunde probare? quemadmodum

si in binis tabulis instrumentum scriptum sit? nam nihil uidetur deperdere: sed futurum est, ut alio chirographo saluo, securior sit creditor. Apocha quoque si fuerit subrepta: æquè dicendum est, furti actionem in id quod interest, locum habere. Sed nihil uidetur interesse, si sunt & aliæ probationes solutæ pecuniæ. *Concordat l. sed si. 28. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. except. 32. Item concordat l. quidam. 32. ff. eod. tit. his uerbis: Quidam tabularum duntaxat æstimationem faciendam in furti actione existimant: quia si iudici, apud quem furti agatur, possit probari quantum debitum fuerit: possit etiam apud eum iudicem eadem probare, apud quem pecuniam petat. Si uerò in furti iudicio probare non potest: ne illud quidem posse ostendi, quanti eius interest. Sed potest post furtum factum, si tabulas nactus est actor, ut ex eo probet quanti sua interest, si tabulas nactus non esset. De lege Aquilia maior questio est: quemadmodum possit probari, quanti eius interest. Nam si potest aliàs probare: non patitur damnum. Quid ergo, si fortè pecuniam sub conditione credidit, & interim sunt testimonia, quorum probationem habeat, quæ possunt mori conditione pendente: aut puta me petijisse creditum, & quia testes & signatores, qui rem meminissent, præsentem non haberem, uisum remanuisse: nunc uerò cum furti agam, eorum memoria & præsentia ad fidem creditæ pecuniæ uti possim? *Concordat item l. fullo. 84. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Qui tabulas cautione uel subripuit, in adscriptam summam furti actione tenebitur: nec refert, cancellatæ necne sint: quia ex his debitum magis solutum esse comprobari potest. *Concordat item l. argentarius. 10. §. fin. ff. de edendo. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 4. in fine, quest. 3.***

V. Regula: *Æstimatio sit eius temporis quo furtum factum est. quæ regula approbatur simul & distinguitur l. in furti. 51. in prin. ff. de furtis, hisce uerbis: Et si in rebus humanis res esse desierit cum iudicatur: nihilominus condemnatio facienda est. Idem quod & si nunc deterior sit: æstimatione relata in id tempus, quo furtum factum est. Quod si preciosior facta sit: eius duplū quanti tunc, cum preciosior facta est, æstimabitur: quia & tunc furtum factum eius esse, uerius est. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi res furtiua melior, non deterior sit effecta. hoc enim casu eius temporis æstimatio faciendæ, quo res plurimi fuerit. quæ exceptio approbatur uerbis iā propositis hisce: Quod si preciosior facta sit, &c. *Concordat l. inficiando. 69. §. infans. ff. eod. tit. his uerbis: Infans apud furem adoleuit, tam adolescentis furtum fecit ille, quam infantis, & unum tamè est furtum. Ideo quod dupli tenetur tanti, quāti**

unquam apud eum plurimi fuit. Nam quod semel duntaxat furti agi cum eo potest, quid refert propositæ quæstioni? quippe si subreptus furi foret, ac cursus à fure altero eum recuperasset: etiam si duo furti fecisset, non amplius quàm semel cum eo furti agi posset. Et nec dubitauerim, quin adolescentis potius, quàm infantis æstimationem fieri oporteret. Et quid tam ridiculum est, quàm meliorem furis conditionem esse propter continuationem furti existimare? *Concordat item l. ex argento. 13. in fine. ff. de cond. furtiua. cuius uerba uide §. cap. 8. quest. 4. reg. 2.*

VI. Regula: *Ancilla subrepta, etiam partus æstimatio faciendæ, quæ regula approbatur l. ancilla. 12. ibi: matris furem. C. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. except. 43. repl. 5. distinct. 1. Concordat l. ancilla. 62. ff. de furtis. cuius uerba uide d. quest. 2. causa 3. Huius regulæ exceptio est: Nisi non apud furem, sed alium parius edatur. quæ exceptio approbatur l. qui uas. 49. §. si ancilla. ibi: sed in hoc. ff. d. tit. cuius uerba uide §. lib. 22. cap. 3. except. 23. casu 1.*

VII. Regula, *De precio hereditatis, quam dominus seruo subrepto amisit, proponitur l. si quis. 53. §. si seruus subreptus. ff. de furtis, hisce uerbis: Si seruus subreptus hæres institutus fuerit: furti iudicio actor consequetur etiam precium hæreditatis: si modò seruus, ante quam iussu domini adeat, mortuus fuerit. Concedendo quoque mortuum, idem consequetur.*

VIII. Regula: *Si partem aliquam ex toto subripuit, non de toto, sed de parte ablata furti actione tenetur. quæ regula approbatur l. uulg. 21. in prin. ff. de furtis, his uerbis: Vulgaris est quæstio, an is qui ex acervo frumenti modium sustulerit, totius rei furtum faciat, an uerò eius tantum quod abstulit? O filius totius acerui furem esse putat. Nam & qui aurem alicuius tetigit (inquirit Trebatius) totum uideri eum tetigisse.*

IX. Regula: *Proinde (inquit) qui dolium aperuit, & inde parum uini abstulit: non tantum eius quod abstulit, uerum totius uidetur fur esse. Sed uerum est, in tantum eos furti actione teneri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res quæ in eo erant contrectauerit, atque ita discesserit, deinde reuersus unam ex his abstulerit, & antequam se reciperet quod destinauerat, deprehensus fuerit: eiusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed & qui segetem ante lucem secat, & contrectat: eius quod secat, manifestus, & nec manifestus fur est. *Concordat d. l. 21. §. sed si de nauis, his uerbis: Si de nauis onerata furto quis sextarium frumenti tulerit: utrum totius oneris, an uerò sextarii tantum furtum fecerit: facilius hoc quæritur in horreo pleno. Et durum est dicere, totius furtum fieri. Et quidem si cisterna uini sit, ut a quæ cisterna, quid**

quid dices? quid deinde, si de nauis uinaria, ut sunt multæ, in quas uinum infunditur? quid dicemus de eo qui uinum hausit? an totius oneris fur sit? & magis est, ut & hic non totius dicamus. Certè si proponas in apotheca amphoras esse uini, easque subtractas: singularum furtum sit, non totius apothecæ: quemadmodum si ex pluribus rebus mouebus in horreo reclusis unam tulerit. *Concordat d. l. 21. §. item si quis, hisce uerbis: Item si quis maioris ponderis quid aperuit aut refregit, quod tollere non possit: non est omnium rerum cum eo furti actio, sed earum tantum quas tulerit: quia totum tollere non potuit. Proinde si in uolucrum, quod tollere non potuit, soluit ut contrectet, deinde contrectauerit quasdam res: quamuis singulas res quæ in eo fuerant, tollere potuerit: si tamen totum in uolucrum tollere non potuit, singularum rerum quas tulerit, fur est, cæterarum non est. Quod si totum uas tollere potuit: dicemus, eum totius esse furem, licet soluerit ut singulas uel quasdam tolleret. Et ita Sabinius ait. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi totum tollere potuit, & id soluendo partem abstulerit: tunc enim totius nomine furti actione tenetur. Quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Quod si totum uas tollere potuit: dicemus, eum totius esse furè, licet soluerit ut singulas uel quasdam tolleret. *Concordat d. l. 21. §. fin. cuius uerba uide §. repl. prox. Contradicere uidetur l. si quid. 22. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 4. except. 2. Huius regulæ exceptio est: Nisi non furti, sed conditione furtiua agatur. quæ replicatio approbatur d. l. 21. §. fin. his uerbis: Quamuis earum quoque rerum, quas quis non abstulit, furti teneatur: attramen condici ei non potest: idcirco quia condici ea res quæ ablata est, potest. Et ita Pomponius scripsit.**

X. Regula, *De rebus quæ dum furtum fit, franguntur aut seponuntur, ut ad res furtiuas perueniri possit. Harum rerum æstimatio non duplicatur. quæ regula approbatur per ea quæ proposita sunt §. cap. 3. quest. 2. causa 36.*

XI. Regula, *De sacco, in quo pecunia furtiua continetur. Eius æstimatio duplicatur. quæ regula approbatur l. qui saccum. 79. ff. de furtis, his uerbis: Qui saccum habentem pecuniam subripuit: furti etiam sacci nomine tenetur, quamuis non sit ei animus sacci subripiendi.*

XII. Regula: *Si duabus rebus subreptis, unam suam esse putauit, alteram sciuit alienam: huius tantum furtum sit, non illius. quæ regula approbatur l. uulg. 21. §. sed est qui quis. ff. de furtis, hisce uerbis: Si quis subripuit furto duos sacculos, unum decem, alterum uiginti, quorum alterum suum putauit, alterum scit alienum: profectò dicemus, tantum unius, quem putauit alienum, furtum eum facere: quemadmodum si duo pocula abstulerit,*

quorum alterum suum putauit, alterum scit alienum. nam & hic unius sit furtum. Huius regulæ exceptio est: *Nisi rem quæ rei alienæ accessit, suam putauit. hoc enim casu utriusque furtum sit. quæ exceptio approbatur exemplo totius & partis, d. l. 21. §. sed si ansam, his uerbis: Sed si ansam in poculo suam putauit, uel uerè fuit: totius poculi eum furtum facere, Pomponius scripsit.*

XIII. Regula: *Si ære subrepto, aurum illud putauit, uel contra: eius furtum sit, quod in ueritate est, non quod in opinione. quæ regula approbatur d. l. 21. §. si quis æs, his uerbis: Si quis æs subripuit, dum aurum se subripere putat, uel contra (ut libro VIII. Pomponius ex Sabino ait) minus esse putat, cum plus esset: eius quod subripuit, furtum committit. Idem Iulianus scribit.*

XIV. Regula: *Si ex materia subrepta species aliqua facta sit, potest uel materia uel species factæ nomine furti agi. quæ regula approbatur l. si quis. 53. §. si quis massam. ff. de furtis, hisce uerbis: Si quis massam meam argenteam subripuerit, & pocula fecerit: possum uel poculorum uel massæ furti agere, uel conditione. Idem est & in uinis, & in musto, & in uinacijs. Nam & uuarum, & musti, & uinaciorum nomine furti agi potest, sed & condici. *Concordant ea quæ proponuntur §. cap. 8. quest. 4. reg. 2.**

XV. Regula: *Numi ex uenditione rei furtiuae redacti, furtiui non sunt. quæ regula approbatur d. l. 53. §. si Titius. cuius uerba uide supra cap. 3. quest. 2. causa 39.*

XVI. Regula, *De poena, in quam actor incidit, quia rem subreptam sua die soluere non potuit, proponitur l. inficiando. 69. §. si tibi. ff. de furtis, his uerbis: Si tibi subreptum est, quod nisi die certa dedisses, poenam promissisti, ideoque sufferre eam necesse fuit: furti actione hoc quoque æstimabitur.*

XVII. Regula: *Tabulis seu cautionibus subreptis, adscripta summa quadruplicatur. quæ regula approbatur l. fullo. 84. §. fin. ff. de furtis. cuius uerba cum concordantibus uide §. reg. 4. except. 3.*

XVIII. Regula, *De expilatoribus, effi actoribus, & alijs huiusmodi furibus puniendis, uide §. reg. 1.*

XIX. Regula: *Si plures furti agant ex diuersis causis: in quantum quisque agere possit, definitur per ea quæ proponuntur §. reg. 4. except. 1.*

XX. Regula: *Pluribus furtum facientibus, singuli in solidum furti actione tenentur, nec alter alterius poena liberatur. quæ regula approbatur l. C. de condici. furtiua, his uerbis: Præses provincie sciens furti quidem actione singulos quosque in solidum teneri, conditionis uerò numerum furti subtractorum electionem esse, ac tum demum, si ab uno satisfactum fuerit, cæteros liberari iure sententiæ proferri curabit. *Concordat ea quæ proposita sunt §. cap. prox. reg. 3. Concordat item l. 1. §. fin. ff. si is qui testamento liber esse. cuius uerba uide §. lib. 2.**

lib. prox. cap. 4. quest. 3. exceptio. Huius regule exceptio est: Nisi plures serui eiusdem domini furtum fecerint. hoc enim casu dominus punitur perinde ac si unus liber furtum fecisset. que exceptio approbatur j. lib. prox. cap. 3.

XX. Regula: Etiam criminaliter de furto agi potest. que regula approbatur l. ult. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 7. reg. 2. Huius regule exceptio hæc est: Nisi furta sint domestica leuiora. que exceptio approbatur simul & declaratur l. respiciendum. u. ff. de furtis. ff. de pœnis. hinc uerbis: Furta domestica, si leuiora sint, publicè uindicanda non sunt: nec admittenda est huiusmodi accusatio, cum seruus à domino, uel libertus à patrono, in cuius domo moratur, uel mercenarius ab eo cui operas suas locauerit, offeratur quæstioni. Nam domestica furta uocantur, quæ serui dominis, uel liberti patronis, uel mercenarij ijs apud quos degunt, subripiunt.

XXI. Regula: Quæ pœna criminaliter & extra ordinem fures puniendi, definitur l. cum duob. legib. sequentibus. ff. de furtis. balnearijs, hinc uerbis: Fures nocturni extra ordinem audiendi sunt, & causa cognita sunt puniendum: dum modo sciamus, in pœna eorum operis publici temporarij modum non egrediendum. Idem est in balnearijs furibus. Sed si telo se fures defendunt, uel effractores, uel cæteri his similes, nec quenquam percusserunt: metalli pœna, uel honestiores relegationis adficiendi sunt. Sed si interdium furtum faciunt: ad ius ordinarium remittendi sunt. Miles qui in furto balneario deprehensus est, ignominia mitti debet. Similis regula proponitur l. i. ff. expilatores. cum sequentibus usque ad finem tituli. ff. de effractoribus. hinc uerbis: Expilatores, qui sunt atrociores fures, hoc est nocturni, in opus publicum, uel perpetuum, uel temporarium dari solent: honestiores, autem ordine ad tempus moueri, uel patriæ fines iuberi excedere. Quibus quia nulla specialis pœna rescriptis principalibus imposita est: idcirco causa cognita liberum erit arbitrium statuendi ei qui cognoscit. Simili modo & sacularij, & directarij erunt puniendi. Item & effractores. Sedenim diuus Marcus effractorem equitem Romanum, qui effracto perforatoque pariete pecuniam abstulerat, quinquennio abstinere iussit provincia Africa unde erat, & urbe, & Italia. Oportebit autem æquè & in effractores, & in cæteros supra scriptos causa cognita statui, prout admittum suggerit: dummodo ne quis in plebeio operis publici pœnam, uel in honestiore relegationis excedat. Paulus. In effractores uarie anima ducitur. Atrociores enim sunt nocturni effractores. Et ideo hi furtibus cæsi in metallum damnari solent: diu-

ni uerò effractores, post furtum castigationem, in opus perpetuum uel temporarium dandi sunt. Similis regula proponitur l. sac. 7. in princ. ff. de extraord. criminibus. hinc uerbis: Saccularij, qui uetitas in sacculis artes exercentes partem subducunt, partem subtrahunt: ite qui directarij appellantur, hoc est, hi qui in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo, plus quàm fures puniendi sunt. Idcirco aut ad tempus in opus dantur publicum, aut fustibus castigantur, & dimituntur, aut ad tempus relegantur.

XXII. Regula, De mortis pœna uel amputatione membri ob furtum non irroganda, proponitur Nouell. c. 134. ff. pro furto, hinc uerbis: Pro furto nolumus ut ullum membrum amputetur, aut mors irrogetur, sed alia ratione castigatio procedat. Fures uerò appellamus eos, qui clam & sine armis talia delinquant. Eos enim qui uiolenter grassantur, uel cum armis, uel sine armis, siue in domo, siue in uia, siue in mari: legibus comprehensas sustinere pœnas iubemus. Mutatur hæc regula, & ultimo supplicio furtum uindicatur cõstitut. Frederici Imp. ff. si quis quinq. item constit. de pace tenenda inter subd. ff. iniuria seu furtum.

ADFINIA FVRTI ACTIONIS REMEDIA, DE UINDICATIONE REI FURTIVE. Cap. VII.

Primaregula: Ex furto seu causis supra cap. 3. quest. 2. enumeratis, regulariter furti, non alia competit actio. Cuius regule exceptio prima hæc est: Nisi quis non furandi animo fecerit: hoc enim casu non furti, sed in factum actio competit. Que exceptio approbatur Inst. de obligat. que ex delicto nasc. ff. interdum quoque ibi: sed si quid eorum, cuius uerba uide s. cap. 5. reg. 1. except. 6. in princ. Concordat l. in furti. 51. ff. de furtis. cuius uerba uide s. d. reg. 1. except. 8. Concordat item l. si seruus. 27. ff. si quis de manu, in fine. ff. ad l. Aquilianam. cuius uerba uide 7. cap. 10. quest. 3. causa 49. Aliud exemplum proponitur l. si quis. 53. ff. si quis asinum. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. causa 34. Item aliud exemplum proponitur l. si is. 68. ff. si tu Titium. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra d. quest. 2. causa 27. distinct. 1. Altera exceptio est: Nisi uxor uiro, uel uir uxori furtum fecerit. hoc enim casu rerum amotarum, non furti actio est. que exceptio approbatur j. lib. prox. cap. 5. Tertia exceptio est: Nisi ex eo quòd conclauis furandi causa quis sit ingressus, agatur, furto nondum factò. hoc enim casu non furti, sed iniuriarum actio est, aut accusatio de ui. que exceptio approbatur l. uulgaris. 21. ff. qui furti. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. causa 35. Quarta exceptio est: Nisi non clam, sed in furtum sit factum. hoc enim casu etiam Vi bonorum raptorum actio est. que exceptio approbatur l. qui uis. 49. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. except. 18. Concordat l. si quis.

quis. 54. ff. eod. tit. cuius uerba uide s. cap. prox. reg. 2. except. 1. Quinta exceptio est: Nisi ex eo quòd res deterior facta sit, agatur. hoc enim casu legis Aquiliæ actio est. que exceptio approbatur l. qui tabulas. 27. ff. fin. ff. d. tit. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. causa 32. Concordat l. sed & si. 31. in princ. ff. eod. tit. cuius uerba uide de d. causa 32. Item concordat l. nam si. 52. ff. eod. tit. cuius uerba uide s. cap. 5. reg. 1. except. 8. Sexta exceptio est: Nisi ex eo quòd serui persuaserit ut furtum faceret, agatur. hoc enim casu serui corrupti actio est. que exceptio approbatur l. si quis. 53. ff. si quis seruo. ff. d. tit. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. causa 30. Concordat l. aduersum eum. 4. C. eod. tit. cuius uerba uide s. d. quest. 2. causa 40. Septima exceptio est: Nisi ex eo quòd hæreditarie tabule delictæ sint, agatur. nam hoc casu interdictum Quorum bonorum competit. que exceptio approbatur l. hoc amplius. 29. cum lege sequente. ff. de furtis. cuius uerba uide d. quest. 2. causa 32. Octaua exceptio est: Nisi ex eo agatur, quòd uerbis tantum frus sit adhibita. hoc enim casu de dolo actio est. que exceptio approbatur l. si quis. 44. ff. si quis nihil. ff. d. tit. cuius uerba uide d. quest. 2. causa 27. Nona exceptio est: Nisi commodatarius re comodatã alter quam accepit, usus sit. hoc enim casu etiam comodatã actio est. que exceptio approbatur l. si is. 73. in princ. ff. d. tit. cuius uerba uide s. d. quest. 2. exc. 43. repl. 5. Decima exceptio est: Nisi res alij comodatã subrepta sit. hoc enim casu in arbitrio domini est, utrum comodatã, an furti agere malit. que exceptio approbatur l. manifestissimi. 22. C. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 4. reg. 1. except. 5. Concordat l. qui iniuria. 55. ff. eod. tit. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. exc. 20. Undecima exceptio est: Nisi seruus mandantibus quis domini pecunia prædia comparauerit. hoc enim casu etiam mandati actionem dominus ad prædia adquirenda habet. que exceptio approbatur l. i. C. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. exc. 23. Duodecima exceptio est: Nisi tutor res pupilli interceperit. hoc enim casu etiam tutelæ actio est. que exceptio approbatur l. tutor. 33. ff. de furtis. cuius uerba uide s. d. quest. 2. exc. 7. Decimertia exceptio est: Nisi seruus pignori acceptus, creditori furtum fecerit. hoc enim casu etiam contraria pignoratitia actio creditori competit. que exceptio approbatur l. si seruus. 63. ff. his etiam illud. ff. d. tit. cuius uerba uide s. lib. 40. cap. 10. quest. 1. causa 11. Decimaquarta exceptio est: Nisi seruus redhibendus emptori furtum fecerit. hoc enim casu etiam empti actio est. que exceptio approbatur d. s. his etiam illud. Decimaquinta exceptio est: Nisi seruus qui mandatu alterius emptus est, emptori furtum fecerit. hoc enim casu etiam mandati actio contraria competit. que exceptio approbatur d. l. 63. ff. quod uerò ad mandati. cuius uerba uide s. lib. 43. cap. 14. quest. 1. causa 2. Decimasexta exceptio est: Nisi seruus depositus, depositario furtum fecerit. hoc enim casu depositi actio contraria competit. que exceptio approbatur d. s. quod uerò. ibi: idque euidens. Decimasextima exceptio est: Nisi seruus communis uni ex dominis furtum fecerit. hoc enim casu communi diuiduò actio est. que exceptio approbatur d. l. 63. in princ.

cuius uerba uide s. lib. 44. cap. 11. quest. 3. causa 7. Concordat l. & puto. 16. ff. fin. ff. familiae erciscund. cuius uerba uide s. lib. 44. cap. 9. quest. 3. causa 11. Decima octaua exceptio est: Nisi liberum hominem uel seruũ alienum quis suppresserit. hoc enim casu legis Fautæ accusatio est. que exceptio approbatur l. fulto. 84. ff. qui ancillam. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. except. 24. exemplo 4. repl. 1. Decimanona exceptio est: Nisi quis rem sacran aut publicam furatus sit. hic enim crimine peculatus aut sacrilegij tenetur. de qua re dicitur j. lib. prox. cap. 7. Vicecima exceptio est: Nisi res hæreditaria subrepta sit. hoc enim casu expilatæ hæreditatis crimen est. que exceptio approbatur per ea que proponuntur j. lib. prox. cap. 8.

II. Regula: Fuit olim etiam concepti & oblati furti actio: que tamen actiones hodie sunt sublatae. de qua re uide s. cap. 2. quest. 4. reg. 2.

III. Regula: De furto etiam criminaliter agi potest. que regula approbatur per ea que proposita sunt s. cap. prox. reg. 20. cum duabus regulis sequentibus.

III. Regula: Eum etiam interdum occidere licet. de qua re uide s. lib. 4. cap. 4. quest. 1. exc. 7.

V. Regula: Ex furto etiam competit condictio & uindicatio rei furtiue, necnon ad exhibendum actio. que regula approbatur Inst. de obligat. que ex delicto nasc. ff. fin. hinc uerbis: Furti actio siue dupli, siue quadrupli, statim ad pœnæ persecutionem pertinet. Nam ipsius rei persecutionem extrinsecus habet dominus, quam aut uindicando, aut condicendo potest auferre. Sed rei uindicatio quidem aduersus possessorem est, siue fur ipse possidet, siue alius quilibet. Condictio autem aduersus forem ipsum, hæredemue eius, licet non possideat, competit. Concordat l. i. in princ. ff. de priuatis delictis, hinc uerbis: Ciuilibus constitutio est, pœnalis actionibus hæredes non teneri, nec cæteros quidem successores. Idcirco nec furti conueniri possunt. Sed quamuis furti actione non teneantur: atamen ad exhibendum actione eos teneri oportet, si possideant, aut dolo fecerint, quo minus possideant. Sedenim & uindicatione tenebuntur re exhibita, item conditio aduersus eos competit. Concordat item l. si pro furto. 7. ff. de eondict. furtiua. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 2. exc. 43. repl. 3. Concordat item l. etiam. 8. in fine. C. de furtis. cuius uerba uide s. d. quest. 2. causa 22. Concordat item l. ancilla. 12. C. d. tit. cuius uerba uide d. except. 43. repl. 5. distinct. 1. Concordat ite l. furti. 15. C. d. tit. cuius uerba uide s. cap. 5. reg. 1. exc. 5. Itẽ concordat l. quibus. 17. in fin. C. d. tit. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 8. q. 6. reg. 2. Concordat ite l. si tibi. 5. C. de noxalib. act. hinc uerbis: Si tibi per furtum nec manifestum ancillam seruus ope cõsilioq; domini cũ alijs rebus subtraxerit: cum inter seruũ & liberum ciuile iudicium non possit consistere: eũ ob hoc delictũ dupli pœnali actione, & de rebus proprijs uindicatione, uel condictione cõuenire potes.

De conditione furtiua dicitur j. cap. prox. De uindicatione rei furtiue nunc dicitur. Sed et plura furti actionis remedia uide j. lib. prox.

DE VINDICATIONE REI FURTIUAE.

I. Regula: Si res furto sit ablata, a quolibet possessore res uindicare potest. Quae regula approbatur per ea quae proposita sunt s. reg. prox. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi actor rem receperit. Quae exceptio approbatur l. si pignore. s. cum furti. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. except. 41. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi partem tantum receperit: hoc enim casu nihilominus reliquam partem persequi potest. Quae replicatio approbatur l. post decisionem. c. de furtis. cuius uerba uide s. d. quae s. 2. except. 44. Altera exceptio uidetur: Nisi actor penam furti actione sit consecutus. Haec exceptio reprobatur d. s. cum furti. Tertia exceptio est: Nisi actor antea conditione furtiua litis aestimationem sit consecutus. Haec exceptio approbatur l. ei qui. 9. ibi: quod si ex. ff. de furtis. his uerbis: Si rem a fure uendicasset: conditio mihi manebit. Sed potest dici, officio iudicis, qui de proprietate cognoscit, contineri, ut non aliter iubeat ei restitui, quam si conditionem petitor remittat. Quod si ex conditione ante damnatus, reus litis aestimationem sustulerit: ut aut omnimodò absoluat reum, aut (quod magis placet) si paratus esset petitor aestimatione restituere, nec restituere ei homo: quanti in litem iurasset, damnaretur ei possessor. Huius exceptionis replicatio est: Nisi actor litis aestimationem restituere sit paratus. Quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Aut (quod magis placet, &c. Quarta exceptio est: Nisi actor conditionem furtiua remittere nolit. Quae exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed potest dici, officio iudicis qui de proprietate cognoscit, &c. Quinta exceptio est: Nisi reus delato iurando iurauerit se furtum non fecisse. Quae exceptio reprobatur l. si quis. 53. s. si quis iurauerit. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. except. 45. Sexta exceptio est: Nisi actor reo precium quod pro re dedit, non restituat. Haec exceptio reprobatur per ea quae proposita sunt s. lib. 21. cap. 8. reg. 7. except. 1.

II. Regula: Emptor rei furtiuae uindicationem non habet, nisi mandatam sibi a uenditore. Quae regula approbatur l. eum qui. 14. in prin. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 4. reg. 21. except. 1.

DE CONDICTIONE FURTIUAE. Cap. VIII.

I. CAUSAE EX QUIBVS CONDICTIO PROPOSITA COMPETIT.

PRIMA CAUSA: Si furtum alicui factum sit: ad rem recuperandam, et id quod eius interest, datur ei actio proposita. Quae causa approbatur per ea quae proposita sunt s. cap. prox. reg. 3.

II. Causa: Si alicuius bona uirapta sunt. Haec causa approbatur l. siue manifestus. 10. s. ei quoq; ff. de cond. furtiua, his uerbis: Ei quoq; qui uiraptorum raptorum tenetur, condici posse, Iulianus lib. XXI. Digest. significat.

III. Causa: Si quis de fundo uisus deiecit. Haec causa approbatur l. uerum est. 25. in prin. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. exc. 16.

III. Causa: Si quis re commodata uel deposita utatur. Haec causa approbatur l. qui furtum. 16. ff. de cond. furtiua, his uerbis: Qui furtum committit uel re commodata uel deposita utendo, conditione quoq; ex furtiua causa obstringitur. Quae differt ab actione commodati in hoc, quod etiam si sine dolo malo & culpa eius interierit res, conditione tamen tenetur: cum in commodati actione non facile ultra culpam, & in deposito ultra dolum malum teneatur is cum quo agetur.

V. Causa: Si falsus procurator debitum a debitore accepit. Haec causa approbatur l. si uendidero. 82. s. si Titius. ibi: aduersus falsum. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. causa 24. except. 2. Sed et plures propositae actionis causas uide s. d. quae s. 2.

EXCEPTIONES PRAECEDENTIUM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio, sumpta ex genere furti, reprobatur l. siue manifestus. 10. in prin. ff. de cond. furtiua, his uerbis: Siue manifestus fur, siue nec manifestus sit: poterit condici.

II. Exceptio: Nisi impubes furtum fecerit. Haec exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio haec est: Nisi doli capax sit. Quae replicatio approbatur l. nec minus. 24. ff. de furtis. cuius uerba uide supra cap. 3. quae s. 2. except. 9.

III. Exceptio: Nisi liber homo subreptus dicatur. Haec exceptio approbatur l. mater. 38. ff. de furtis. cuius uerba uide d. quae s. 2. exc. 13. repl. 1. dupl. 1.

III. Exceptio: Nisi cautio subrepta sit. Haec exceptio reprobatur l. argentarius. 10. s. fin. ff. de edendo. cuius uerba uide s. lib. 6. cap. 4. in fine, quae s. 3.

V. Exceptio: Nisi dominus rem receperit. Haec exceptio approbatur l. siue. 10. in prin. ff. de cond. furtiua, his uerbis: Ita demum manifestus fur conditione tenebitur, si deprehensa non fuerit a domino possessio eius. Caeterum nemo furum conditione tenetur, postquam dominus deprehenderit. Et ideo Iulianus (ut pro creditum fure manifesto tractare) de conditione ita proponit: furem manifestum aut occidisse, aut fregisse, aut effudisse id quod interceperat. Concordat l. si pignore. s. cum furti. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. exc. 41.

Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi occisum, fractum uel effusum dominus receperit. Quae replicatio approbatur uerbis d. l. 10. iam propositis hisce: Et ideo Iulianus, &c. Concordat l. in re. 8. s. si ex causa. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quae s. 4. reg. 10. exc. 1. Altera replicatio est: Nisi partem tantum dominus receperit.

ceperit. Quae replicatio approbatur l. post decisionem. 13. c. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. exc. 44.

VI. Exceptio: Nisi dominus precium rei receperit. Haec exceptio approbatur l. si seruus. 14. s. sed si dominus. ff. de conditione furtiua. cuius uerba uide infra quae s. 4. reg. 3.

VII. Exceptio: Nisi dominium rei ab auctore recesserit. Haec exceptio approbatur l. siue manifestus. 10. s. tam diu. ff. d. tit. his uerbis: Tam diu conditioni locus erit, donec domini facto dominium eius rei ab eo recedat. Et ideo si eam re alienauerit: condicere non poterit. Vnde Celsus lib. XI. Digestor. scribit, si rem furtiuam dominus pure legauerit furi: haeredem eius condicere non posse. Sed et si non ipsi furi, sed alij idem dicendum est, cessare conditionem: quia dominium facto testatoris, id est domini, discessit. Concordat l. que cumq; 55. in fine. ff. de action. et obligat. cuius uerba uide s. lib. 36. cap. 5. reg. 2. except. 1. Huius exceptionis replicatio prima est: Nisi sine suo facto actor dominum rei amiserit. Quae replicatio approbatur l. et ideo. 12. ff. de conditione furtiua, his uerbis: Eleganter Marcellus definit lib. VI. Ait enim: Si res mihi subrepta, tua remaneat: condices. Sed et si dominum non facto tuo amiseris, etque condices. In communi igitur re eleganter ait interesse, utrum tu prouocasti communi diuidendo iudicio, an prouocatus es? ut si tu prouocasti communi diuidendo iudicio, amiseris conditionem: si prouocatus es, retineas. Altera replicatio est: Nisi dolo furis res domini esse deserit. Quae replicatio approbatur l. si seruus. 14. in prin. ibi: et haec si res. ff. d. tit. cuius uerba uide j. except. prox.

VIII. Exceptio: Nisi dominus rei furtiuae eam alij legauerit. Haec exceptio speciem praecedentis approbatur d. l. 10. s. tam diu. ibi: unde Celsus ff. d. tit. cuius uerba uide s. except. prox. in prin. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi sub conditione eam legauerit: hoc enim casu pendente conditione nihilominus heredi conditio competit. Quae replicatio approbatur d. l. 14. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Si seruus furtiuus sub conditione legatus fuerit: pendente ea haeres conditionem habebit. Et si lite contestata conditio extiterit: absolutio sequi debebit, perinde ac si idem seruus sub conditione liber esse iustus fuisset, & lite contestata conditio extitisset. Nam nec petitoris iam interest hominem recipere. Et haec si res sine dolo malo furis eius esse desijt. Quod si pendente conditione iudicetur: iudex estimare debebit, quanti emptorem inuenierit. Cauere autem ex hac actione petitor ei, cum quo agit, non debebit.

IX. Exceptio: Nisi res furtiua perierit. Haec exceptio reprobatur l. si pro furto. 7. s. conditio. ff. de cond. furtiua, his uerbis: Conditio rei furtiuae, quia rei habet persecutionem, haeredem quoque furis obligat: nec tantum si uiuat fer-

uus furtiuus, sed etiam si decesserit. Sed et si apud furis haeredem diem suum obiit seruus furtiuus, uel non apud ipsum, post mortem tamen furis: dicendum est, conditionem aduersus haeredem durare. Quae in haerede diximus, eadem erunt & in caeteris successoribus. Ratio huius exceptionis reprobatur l. ult. in fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. distinct. 3. Concordat l. eum qui. 7. in fin. c. de cond. ob turpem causam. cuius uerba uide j. lib. 49. c. 11. quae s. 1. causa 1. Item concordat l. in re. 8. in prin. ff. de cond. furtiua, his uerbis: In re furtiua conditio ipsorum corporum competit. Sed utrum tam diu, quam diu exten: an uero et si deserint esse in rebus humanis? Et si quidem obtulit fur: sine dubio nulla erit conditio. Si non obtulit: durat conditio aestimationis eius. Corpus enim ipsum praestari non potest. Concordat item l. siue. 10. s. et ideo Iulianus. ff. d. tit. cuius uerba uide s. except. 5. Concordat item l. qui furtum. 16. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius causa 4. Concordat item l. inter omnes. 47. in prin. ibi: hoc idem in condit. ff. de furtis. cuius uerba uide s. cap. 3. quae s. 2. except. 36. Concordat item l. inficiano. 69. s. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. quae s. 2. causa 15. Concordat item l. seruus. 30. in prin. ff. de action. empt. et uenditi. cuius uerba uide s. lib. 42. cap. 9. quae s. 1. caus. 6. except. 1. repl. 1. Concordat item l. 2. c. de cond. furtiua, his uerbis: Ante obligationem interemptae rei furtiuae damnum ad furem pertinere, certi sui iuris est. Plane admittitur exceptio proposita primum quidem, si fur rem domino obtulit, eoque accipere eam nolente, ea postea interijt. Quae distinctio approbatur uerbis d. l. 8. in prin. paulo superius propositis hisce: Et si quidem obtulit fur: sine dubio nulla erit conditio. Concordat l. parui refert. 17. ff. de cond. furtiua. cuius uerba uide j. distinct. prox. Item concordat l. qui decem. 72. s. idem responsum ff. de solutionibus. cuius uerba uide j. lib. 48. cap. 19. except. 11. repl. 3. dupl. 4. Deinde admittitur exceptio proposita, si nouatio conditionis furtiuae sit facta. Quae distinctio approbatur d. l. 17. his uerbis: Parui refert ad tollendam conditionem, offeratur seruus furtiuus, an in aliud nomen, aliumque statum obligationis transferatur. Nec me mouet, praesens homo fuerit, nec ne: cum mora, quae ueniebat ex furto, ueluti quadam obligatione finiatur. Concordat l. scire debemus. 29. s. final. in fin. ff. de uerb. oblig. cuius uerba uide s. lib. 37. cap. 3. exc. 30. repl. 5. Tertio admitti uidetur exceptio proposita, si cum fur paratus esset excipere conditionem, per dominum stetit, quod minus egeret. Sed haec distinctio reprobatur l. ult. ff. de cond. furtiua, his uerbis: Licet fur paratus fuerit excipere conditionem, & per me steterit, dum in rebus humanis res fuit, condicere eam: postea autem perempta est: tamen durare conditionem ueteres uoluerunt, quia uideretur, qui primo inuito domino re contestasset, semper

in restituenda ea,quam nec debuit auferre, moram facere.

X. Exceptio: Nisi nouatio conditionis sit facta. Hec exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 29. §. ff. de iure. ff. de uerb. obligat. cuius uerba uide §. lib. 37. cap. 3. except. 30. repl. 5.

X I. Exceptio: Nisi furti actione actum sit. Hec exceptio reprobatu r. l. si pro furto. 7. §. 1. ff. de condit. fur. tina. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 43. repl. 3. Concordat l. si pignore. 56. §. cum furii. ff. de furtis. cuius uerba uide §. d. quæst. 2. except. 41. Concordat l. ancille. 12. C. de furtis. cuius uerba uide §. d. repl. 3.

X I I. Exceptio: Nisi cum duobus conditio com- peteret, unus ex ijs egerit. Hec exceptio approbatur l. quoniam. 18. in fine. ff. de condit. furtina. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 3.

X I I I. Exceptio: Nisi ab alio satisfactum sit. Hec exceptio approbatur l. 1. C. de condit. furtina. cuius uer- ba uide §. cap. 6. reg. 19.

X I I I I. Exceptio: Nisi uindicatione rei furtiue actum sit. Hec exceptio approbatur l. qui. 9. ff. de fur- tis. cuius uerba uide §. cap. prox. in fine. reg. 1. except. 3.

X V. Exceptio: Nisi pro furto damnum decusum sit. Hec exceptio reprobatu r. l. si pro furto. 7. in prin. ff. de cond. furtina. his uerbis: Si pro furto damnũ decusum sit, conditio nō impediti, certifi- cum est. Decisione enim furti quidem a- ctio, non autem conditio tollitur.

X V I. Exceptio: Nisi seruus qui furtum commi- sit, noxæ dedit sit. Hec exceptio approbatur l. 2. §. 30. item qui furtum, in fine. ff. de priuatis delictis. cuius uerba uide §. lib. 48. cap. 16. except. 5. dist. 2.

II. QVIBVS COMPETIT conditio furtina?

I. Regula: Soli domino competit hac actio, non alij. Quæ regula approbatur l. 1. ff. de condit. furtina. his uerbis: In re furtina soli domino conditio competit. Concordat l. sed nec. 12. ff. eod. tit. cuius uer- ba uide §. except. 2. Item cōcordat l. cum qui. 14. §. qua- lis, in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 4. reg. 11. except. 3. Huius regule exceptio prima hæc uidetur esse: Nisi alij res sit subrepta. Sed hæc exceptio repro- batur l. ex ideo. 12. in prin. ff. de condit. furtina. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 7. repl. 1. Altera exceptio est: Nisi tutori uel curatori domini. Hec ex- ceptio approbatur l. interdum. 58. §. qui tutelam, in fine. ff. de furtis, his uerbis: Condiceret etiam re fur- tiuam tutor & curator furiosi eorum nomi- ne possunt. Tertia exceptio uidetur: Nisi ei cui dominus rem furtiuam alienauit. Sed hæc exceptio re- probatur l. eum qui. 14. in prin. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 4. reg. 21. except. 1. Concordat l. sed nec. 11. ff. de condit. furtina. his uerbis: Nec legatarius condicere potest. ei enim competit condi- ctio, cui res subrepta est, uel heredi eius. Sed uindicare rem legatam ab eo potest. Concor- dat itē ea quæ proposita sunt §. quæst. prox. except. 7.

I I. Regula: De hæredibus domini. His quoque da- tur conditio furtina. Quæ regula approbatur uerbis

d. l. uiam propositus hinc: Vel hæredi eius. Hu- ius regule exceptio hæc est: Nisi defunctus rem alij le- gauerit. Quæ exceptio approbatur simul & distin- guitur per ea quæ proposita sunt §. quæst. prox. ex- cept. 8.

I I I. Regula: Si quis pecuniam suam pro debitore falso creditori soluerit; soluenti, nō ci pro quo soluitur, conditio furtina competit. Quæ regula approbatur l. si uendidero. 82. §. fin. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 4. reg. 19. Concordat l. quoniam. 18. ff. de condit. furtina, his uerbis: Quoniam furtum sit, cum quis indebitos numos sciens acceperit: ui- dendum est, si procurator suos numos sol- uat, an ipsi furtum fiat: Et Pomponius lib. V I I. Epist. ipsum condicere ait ex causa fur- tiua: sed & me condicere, si ratum habeam, quod indebitum datum sit: sed altera condi- ctione alteram tolli. Ait Iurisconsultus: Sed & me condicere, scilicet condicione indebiti, non fur- tiua: ne contradicat d. §. fin.

I I I I. Regula: Fructibus pendentibus subreptis, proprietario, non fructuario competit conditio. Quæ regula approbatur l. arboribus. 12. §. si fur. ff. de usufru- ctu & quædam. his uerbis: Si fur decerpserit uel defecerit fructus maturos pendentes, cui condicione teneatur, domino fundi, an fru- ctuario: Et putat Iulianus, quoniam fructus non sunt fructuarij, nisi ab eo percipiuntur: si ab alio terra separentur, magis proprietaria condicione competere fructuario au- tem furti actionem: quoniam interfuit eius fructus non esse ablatos. Marcellus autem mouetur eo, &c.

III. ADVERSVS QVOS CON- ditio furtina competit?

I. Regula: Solus fur, non alius hac condicione te- netur. Quæ regula approbatur l. ex furtina. 5. ff. de cō- dit. furtina. cuius uerba uide §. except. 2. repl. 1. Hu- ius regule exceptio prima hæc est: Nisi siue mortuo, heres eius conueniatur. Quæ exceptio approbatur d. l. 5. in fine. Concordat l. si pro furto. 7. §. conditio. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 1. except. 9. Concor- dat item l. 1. in prin. ibi item conditio. ff. de priuatis de- lictis. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 5. Huius ex- ceptionis replicatio prima hæc est: Nisi res furtina in- terierit. Hæc replicatio reprobatu r. d. §. conditio. Al- tera replicatio uidetur: Nisi hæres furiosus sit, uel in- fans. Hæc replicatio reprobatu r. l. 2. ff. de condicione furtina, his uerbis: Condicione ex causa furti- ua & furiosi & infantes obligantur, cum hæ- redes necessarij extiterunt: quamuis cū eis agi non possit. Tertia replicatio uidetur: Nisi ni- hil ad hæredem peruenierit. Sed & hæc replicatio re- probatur l. in cond. 9. §. eod. tit. his uerbis: In con- ditione ex causa furtina non pro parte quæ peruenit, sed in solidum tenemur: dum soli hæredes sumus. pro parte autem hæres, pro ea parte, pro qua hæres est, tenetur. Quar- ta replicatio est: Nisi pro parte hæres in solidum con- ueniatur.

ueniatur. Quæ replicatio uerbis iam propositis ap- probatur. Altera exceptio est: Nisi filiusfamilias fur- tum fecerit: hoc enim casu pater quoque conueniri po- test. Quæ exceptio approbatur l. iul. 19. ff. d. tit. his uer- bis: Iulianus ex persona filiae quæ res amo- uit, dandum in patrem conditionem in pe- culium respondit. Concordat l. si seruus. 4. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox. Item concordat l. li- cet. 3. §. ex furtina, in fine. ff. de peculio. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 11. quæst. 3. except. 11. repl. 2. Huius ex- ceptionis replicatio hæc est: Nisi pater ex furto filij lo- cupletior non sit factus, nec peculium auctum. Quæ re- plicatio approbatur d. §. ex furtina. & d. l. 4. item l. ex furt. 5. ff. de condit. furtina. his uerbis: Ex furtina causa filiofamilias condici potest. Nunquā enim ea condicione alius quā qui fecit tenetur, aut hæres eius. Tertia exceptio est: Nisi seruus furtum fecerit: tunc enim dominus eius condicione tenetur. Quæ exceptio approbatur d. l. 4. §. eod. tit. his uerbis: Si seruus uel filiusfamilias fur- tum commiserit: condicendum est do- mino id quod ad eum peruenit. In residuo- rum autem noxæ seruum dominus dedere potest. Concordat d. §. ex furtina. Quarta exce- ptio est: Nisi si cuius ope & consilio furtum factum est. Hæc exceptio reprobatu r. l. proinde. 6. ff. de condit. fur- tiua, his uerbis: Et si ope & consilio alicuius fur- tum factum sit: condicione non tenebitur, et si furti teneatur. Quinta exceptio est: Nisi is qui furti rem subripuit: nam & hic domino condicione tenetur. Quæ exceptio approbatur l. qui re. 78. §. fin. in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide supra cap. 4. reg. 1. except. 1.

I I. Regula, De filiofamilias fure. Hic condicione furtina tenetur. Quæ regula approbatur l. licet. 3. §. ex furtina. ff. de peculio. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 11. quæst. 3. except. 11. repl. 2. Concordat l. ex furtina. 5. ff. de condit. furtina. cuius uerba uide §. reg. prox. ex- cept. 2. repl. 1.

I I I. Regula, De seruo fure. Hic proposita actio- ne non tenetur: siquidem cum seruis nulla actio est. ue- rum eius exceptio hæc est: Nisi seruus fuerit manumif- sus. Sed hæc exceptio reprobatu r. certa condicione l. quod ab. 15. ff. de condit. furtina, his uerbis: Quod ab alio seruus subripuit, eius nomine liber fa- ctus, furti tenetur: condici autem ei non po- test, nisi liber contractauerit.

I I I I. Regula, De uno ex pluribus conueniendo, proponitur l. 1. C. de condit. furtina. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 19.

III. QUID VENIAT IN actione proposita?

I. Regula, De ipsa re subrepta, proponitur l. in re furtina. 8. in prin. ff. de condit. furtina. cuius uerba uide §. quæst. 1. except. 9. Concordant ea quæ proposita sunt §. cap. prox. reg. 5.

I I. Regula, De eo quod ex re subrepta factu est, pro- ponitur l. ex arg. 13. ff. d. tit. his uerbis: Ex argento subrepto pocula facta condici posse, Fulci-

nus ait. Ergo in condicione poculorum e- tiam cælaturæ æstimatio sit, quæ impensa furis facta est: que ma dmodu in infans sub- reptus adoleuerit, æstimatio fit adolefcētis: quamuis cura & sumptibus eius furis creue- rit. Cōcordat l. si seruus. 14. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Idē iuris est uuis subreptis: nam & mustū & ui- nacia condici iure possunt. Concordat item l. si quis. 53. §. si quis massam. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 13.

I I I. Regula: Bone subrepto & mortuo: bos, caro, co- riu & cornua cōdici possunt. Quæ regula approbatur d. l. 14. §. boue subrepto, his uerbis: Boue subrepto & occiso: cōdicio & bouis & corij & carnis domino cōpetit, scilicet si & corium & caro cōtractata fuerint. Cornua quoq; cōdicētur. Sed si dominus cōdicione bouis precij cō- secutus fuerit, & postea aliquid eorū, de qui- bus supra dictū est, condiceret: omnimodō ex- ceptione submouebitur. Contra si coriū cō- dixerit, & precium eius consecutus, bouem condiceret: offerente fure precium bouis, de tracto precio corij, doli mali exceptione submouebitur. Idē iuris est uuis subreptis, &c. Cetera uerba uide §. reg. prox.

I I I I. Regula, De fructibus rei furtiue, proponitur l. in re furtina. 8. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Sciendum, etiam fructus in hanc actionem uenire.

V. Regula, De partu ancille furtiue, proponitur l. ancille. 12. C. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 2. quæst. 2. except. 43. repl. 5.

V I. Regula, De rebus non ablati, proponitur l. uulgaris. 21. §. fin. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 8. except. 1. repl. 1.

V I I. Regula, De possessione condicenda, si quis de re soli sit deictus, proponitur l. uerū est. 25. in prin. ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 16.

V I I I. Regula, De eo quod interest, proponitur l. si cond. 3. ff. de condit. furtina, his uerbis: Si condica- tur seruus ex causa furtina: id uenire in con- ditione certum est, quod interest agentis: ueluti si hæres sit institutus, & periculum subeat dominus hereditatis perdēdę. quod Iulianus scribit. Item si mortuum hominem condicat: consecururum ait precium hære- ditatis. Concordat l. si quis. 53. §. si seruus subreptus. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 7.

I X. Regula, De æstimatione condicenda seu pre- cio, re extincta, proponitur §. quæst. 1. except. 9.

X. Regula: Acstimatio eius temporis quo furtum factum est, faciendā est. Quæ regula approbatur simul & distinguitur l. rerum. 29. ff. rerū amotarum, his uer- bis: Rerum amotarū æstimatio ad tempus quo amotæ sunt res, referri debet. Nam ue- ritate furtum sit, et si leuius coercetur muli- er. Quare nec a bonæ fidei possessore ita res amotæ usucapiuntur. Sed si pluri factæ nō restituuntur, quæ amotæ sunt: crescit æsti- matio, ut in condicione rei furtiue. Concor- dat l.

VI BONORVM RAPTORVM. Cap. IX.

dat l. in furti. si. in prin. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 5. Concordat item l. 2. §. item quastum. ibi: conditio autem. ff. de priuatis delictis. cuius uerba uide §. lib. 4. 8. cap. 16. except. 5. dist. 3. Concordat item l. 2. C. de condit. furtiua. cuius uerba uide §. quest. 1. except. 9. Huius regule exceptio hec est: Nisi res furtiua post furtum factum melior, nō deterior sit effecta. hoc enim casu spectatur tempus, quo res plurimi fuerit. Quae exceptio approbatur uerbis d. l. 2. §. iam propositis hisce: Sed si pluris facta non restituantur, quae amotae sunt: crescit aestimatio, &c. Cui concordat l. in re furtiua. §. si ex causa. ff. de condit. furtiua, his uerbis: Si ex causa furtiua res condicatur, cuius temporis aestimatio fiat, quæricur: Placeat tamen id tempus spectandum, quo res unquam plurimi fuit: maximè cum deteriori rem factam fur dando nō liberatur. Semper enim moram facere fur uidetur. Concordat item l. ex argento. §. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 2. Huius exceptionis replicatio hec uidetur: Nisi sumptibus furis res melior sit effecta. Hec replicatio reprobat d. l. 1. §.

X I. Regula: Si seruus furtiuus alij sub conditione legatus est: tanti aestimatio faciendae, quanti uendi potest. Quae regula approbatur l. si seruus. §. 1. in prin. ibi: quod si pendente. ff. de condit. furtiua. cuius uerba uide §. quest. 1. except. 8. repl. 1.

X II. Regula: vnus ex pluribus in solidum tenetur: ex uno solente, ceteri liberantur. Quae regula approbatur l. 1. C. de condit. furtiua, cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 19.

X III. Regula: In quantum pater filij, uel dominus serui nomine tenentur: uide §. quest. prox. reg. 1. except. 2. & except. 3.

V. QVAMDIU COMPETIT?

Perpetua est actio. Quae regula approbatur l. si mulier. §. §. h. h. actio. ff. rerum amotarum. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. quest. 6. reg. 1.

VI. EVENTVS.

Astor reo litis aestimationem offerenti de euiditione cauere non tenetur. Quae regula approbatur l. si seruus. §. §. cauere. ff. de condit. furtiua, his uerbis: Cauere ex hac actione petitor ei, cum quo agitur, non debet.

VII. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De rei uedicatione, proponitur l. sed nec. §. ff. de condit. furtiua. cuius uerba uide §. quest. 2. regula 1. except. 3.

I I. Regula, De incerti conditione, proponitur l. ex ideo. §. §. ff. d. tit. his uerbis: Neratius libris Mébranarum Aristonem existimasse refert, eū cui pignori res data est, incerti conditione acturum, si ea subrepta sit.

I I I. Regula: Si commodatarius uel depositarius re commodata uel deposita usus est: etiam commodati uel depositi actione tenetur. Quae regula approbatur l. qui furtum. §. §. d. tit. cuius uerba uide §. quest. 1. causa 4. Hec de furto, eiusque actionibus, sed ex plures actiones ex furto competentes uide §. lib. prox.

PRIMO: Verba edicti, quo actio proposita approbatur, proponuntur l. 2. in prin. ff. ui bonor. raptor. h. h. nimirum: Praetor ait, Si cui dolo malo hominib. coactis damni quid factum esse dicitur, siue cuius rapta bona: ei intra annū, quo primū de ea re experiūdi potestas fuerit, in quadruplum: post annū in simplum iudiciū dabo. Item si seruus fecisse diceretur in dominum iudicium noxale dabo. I I. NOMEN huius actionis proponitur d. l. 2. §. h. h. actio, his uerbis: Hæc actio uulgò Vi bonorum raptorum dicitur. Concordat in ff. eod. tit. in prin. ibi: quae appellatur, cuius uerba uide §. caus. prox.

I I I. CAUSA EX QVIBVS datur hæc actio?

I. Causa: Si alicuius bona ui rapta sunt. Hæc causa approbatur uerbis edicti §. propositis hisce: Siue cuius rapta bona. Concordat in ff. eod. tit. in prin. his uerbis: Qui res alienas rapit, tenetur quidem etiam furti (quis enim magis alienam rem inuito domino contrectat, quam qui ui rapit? Ideoq; rectè dictum est, cum improbum furem esse) sed tamè propriam actionem eius delicti nomine Praetor introduxit, quae appellatur Vi bonorum raptorū: & est intra annum quadruplum, post annum simpliciter quae actio utilis est, etiam si quis unam rem, licet minimam, rapuerit. Concordat item l. 2. C. eod. tit. his uerbis: Si res mobiles, quarum in te fuerat dominium perfecte donatione traslatum, uiolenter hæres donatricis arripuit: Vi bonorum raptorum actionem intra annum quidem, quo experiūdi potestas fuerit, in quadruplum, post annum in simplum intendere non ueraris.

I I. Causa: Si cui dolo malo coactis hominibus damni quid factum est. Hæc causa approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis. Concordat l. praetor ait. §. §. ff. de condit. furtiua, his uerbis: Huius cause exceptio prima uidetur: Nisi non is qui hominibus coactis damnum dedit, eos coegit, sed alius. Hæc exceptio reprobat d. l. 2. §. dolo autem. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Dolo malo facere potest (quod edictum ait) non tantum is qui rapuit: sed & qui precedente cōsilio ad hoc ipsum homines collegit armatos, ut damnum det, bonæ rapiat. Siue igitur ipse quis cogat homines, siue ab alio coactis utatur ad rapiendum: dolo malo facere uidetur. Concordat d. l. 2. §. si quis homines. cuius uerba uide §. quest. 5. reg. 2. Secunda exceptio est: Nisi non eo animo homines coacti sint, ut damnum daretur. Hæc exceptio approbatur d. l. 2. §. homines, his uerbis: Homines coactos accipere debemus, ad hoc coactos, ut damnum daretur, neq; additur quales homines.

mines. Qualescunque igitur, siue liberos, siue seruos: sed et si unus homo coactus sit, adhuc dicemus homines coactos esse. Concordat d. l. 4. §. si quis aduentu. ibi: et uide §. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 14. quest. 2. Tertia exceptio, sumpta ex qualitate hominum coactorum, reprobat uerbis d. §. homines, iam propositis hisce: Neq; additur quales homines, &c. Quarta exceptio est: Nisi homines coacti sint inermes. Et hæc exceptio reprobat d. l. 2. §. item si proponas. cuius uerba uide §. except. 6. Quinta exceptio est: Nisi unus tantum sit coactus. Et hæc exceptio reprobat uerbis d. §. homines, in fine, paulò superius except. 2. propositis. Sexta exceptio est: Nisi quis solus, non coactis hominibus damnum dederit. Hæc exceptio reprobat d. §. item si proponas, his uerbis: Si proponas solum damnum dedisse, non puto deficiens uerba. hoc enim quod ait, Hominiibus coactis: sic accipere debemus, ut siue solus uim fecerit, siue etiam hominibus coactis, uel armatis uel inermibus, hoc edicto teneatur. Concordat d. l. 4. §. si quis aduentu. ibi: uel raptum. ff. ui bonorum raptorum. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 14. quest. 2. Septima exceptio est: Nisi sine ui damnum sit datum. Hæc exceptio approbat uerbis d. §. §. ff. de damno. ff. de gener. 4. Octaua exceptio est: Nisi homines tantum coacti sint, sed nullum damnum datum. Hæc exceptio reprobat d. 2. §. dolo autem. ff. ui bonor. raptor. cuius uerba uide §. except. 1.

I I I. Causa: Si homines coacti sint ad damnum alteri dandum. Hæc causa approbatur d. §. dolo autem.

I I I I. Causa: Si per uim pecus abductum sit. Hæc causa approbatur l. 2. §. si per uim. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Si per uim pecus abductum incluserit quis, utique ui bonorum raptorum cōueniri poterit.

V. Causa: Ex quibuscunque causis furti actio competit in re clam facta, ex iisdem causis omnes habent hanc actionem. Hæc regula generalis approbatur in §. ff. ui bonor. raptor. §. §. in his uerbis: Generaliter dicendum est, ex quibus causis furti actio competit in re clam facta, ex iisdem causis omnes habere hanc actionem. Concordat iisdem uerbis l. 2. §. §. ff. de gener. ff. eod. tit. Plura de hac causa uide §. except. gener. 11.

EXCEPTIONES PRAECEDENTIVM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio: Nisi impubes uim fecerit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 2. §. in impuberem, his uerbis: In impuberem, qui doli mali capax non est, nō dabitur: nisi seruus ipsius, uel familia eius admisisse proponatur. Et serui & familiae nomine noxali ui bonorum raptorum actione tenebitur.

I I. Exceptio: Nisi collusores inuicem rapinam fecerint. Hæc exceptio reprobat l. 1. §. 1. ff. de aleatoribus, his uerbis: Si rapinam fecerint inter se

collusores, ui bonorum raptorum non denegabitur actio. Susceptorem enim duntaxat prohibuit iudicari, non & collusores: quamuis & hi indigni uideantur. At iurisconsultus: Susceptorem enim duntaxat prohibuit iudicari. De hac re uide §. cap. 3. quest. 2. except. 31.

I I I. Exceptio: Nisi non coactis hominibus factum sit. Hæc exceptio reprobat per ea quae proposita sunt §. caus. 2. except. 6.

I I I I. Exceptio: Nisi clam uel callidè, non ui damnum dedit, aut rapuit. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. doli mali. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Doli mali mentio hic & uim in se habet. nam qui uim facit, dolo malo facit: non tamen qui dolo malo facit, utique & uim facit. Et ita dolum habet in se & uim: & sine ui si quid callidè admissum est, æquè continebitur. At iurisconsultus: Æquè continebitur. scilicet doli mentione, non autè edicto propositum uel dic ut §. repl. prox. Concordat d. l. 2. §. damni, his uerbis: Damni, Praetor inquit. Omnia ergo damna continet, & clandestina: sed nō puto clandestina, sed ea quae uiolentia permista sunt. Huius exceptionis replicatio est: Nisi coactis hominibus sit admissum: tunc enim quamuis sine ui, continetur tamen edicto proposito. Quae replicatio approbatur d. l. 2. §. etia quis rectè, his uerbis: Etiam quis rectè definit, si quid solus admisit quis non uim non contineri hoc edicto. & si quid hominibus coactis, etiam si sine ui, dummodo dolo sit admissum: ad hoc edictum spectare.

V. Exceptio: Nisi sine dolo malo sit admissum. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Dummodo dolo sit admissum. Concordat d. l. 2. §. hac actione, his uerbis: Hac actione is demum tenetur, qui dolum malum adhibuit. Si quis igitur suam rem rapuit: ui quidem bonorum raptorum non tenebitur, sed aliter multabitur. Concordat item in ff. eod. tit. §. ita tamen, his uerbis: Ita competit hæc actio, si dolo malo quis rapuerit: nam qui aliquo errore ductus, rem suam esse existimans, & imprudens iuris eo animo rapuerit, quasi domino liceat etiam per uim rem suam auferre à possessoribus: absolui debet. Cui scilicet conueniens est, nec furti teneri eum qui eodem hoc animo rapuit. Sed ne dum talia excogitantur, inueniatur uia, per quam raptores impune suam exerceant auaritiā: melius diualibus constitutionibus pro hac parte prospectum est, ut nemini liceat ui rapere uel rem mobilem, uel se mouentem, licet suam eandem rem existimet: sed si quis contra statuta principum fecerit, rei quidē suę dominio cadere: in autem aliena res sit, post restitutionem eius, etiam aestimatione eiusdem rei praestare. Quod non solum in mobilibus rebus, quae rapi possunt, con-

stitutiones obtinere censuerunt: sed etiā in inuasionibus, quæ circa res soli fiunt: ut ex hac causa ab omni rapina homines abstineant. *Ait. imp. Diualib. constitutionibus. His cōstitutiones uide §. lib. 2. cap. 11. quæst. 8. reg. 8.* *Proposita exceptionis exemplum primū est, si quis rem suam, uel quam suam esse putat, rapuerit. quod uerbis iam dictis proponitur. de eo plura uide §. except. 8.* *Aliud exemplū proponitur l. 2. §. si publicanus. ff. ui bonor. rapt. his uerbis: Si publicanus pecus meum abduxerit, dum putat cōtra legem uectigalis aliquid à me factum: quamuis errauerit, agi tamen cum eo Vi bonorum raptorum nō potest. Labeo ait: sanè si dolo caret. Si tamē ideo includerit ne pasceretur, & ut fame periret: etiam utili lege Aquilia teneri.*

V I. *Exceptio: Nisi una res uel minima rapta sit. Hæc exceptio reprobat l. 2. §. quod ait. ff. ui bonor. rapt. his uerbis: Quod ait Prætor, Bona rapta: sic accipiemus, etiam si una res ex bonis rapta sit. Concordat Inst. eod. tit. in prim. ibi: que actio, cuius uerba uide §. causa 1.*

V I I. *Exceptio: Nisi res immobilis sit rapta. Hæc exceptio approbatur l. 1. C. ui bon. rapt. his uerbis: Vi bonorum raptorum actionem, que cum pona sua retrahit ablata, potius ad mobilia mouentia q̄, quam ad fundos per iniuriam occupatos spectare, explorati iuris est.*

V I I I. *Exceptio: Nisi rem suam quis rapuerit, uel quam putat suam esse. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. hac actione. ff. ui bonorū raptorum. cuius uerba uide §. except. 5.* *Concordat d. l. 2. §. sed et si quis, his uerbis: Si quis fugitiuum seruum, quem quis bona fide possidebat, rapuit: æquè hac actione non tenebitur: quia rem suam auferret. Quid ergo, si sibi obligatam rapuit: debet teneri Vi bonorum raptorum actione. Concordat item Inst. eod. tit. §. ita tamen. cuius uerba uide §. except. 5.*

X. *Exceptio: Nisi rem sibi obligatam rapuit. Hæc exceptio reprobat uerbis iam propositis hisce: Quid ergo, si sibi obligatam rapuit, &c. Concordat l. 1. res obl. 3. C. eod. tit. his uerbis: Res obligatas sibi creditorem ui rapientem non rem licitam facere, sed crimen committere conuenit: eumq̄; etiam Vi bonorum raptorum intra annum utilem in quadruplum, post simpli actione conueniri posse, non ambigitur.*

X. *Exceptio: Nisi rem non eius qui rapinam patitur, sed alienam rapuerit. Hæc exceptio reprobat Inst. ui bonorum raptorum. §. sanè in hac, his uerbis: In hac actione non utique spectatur rem in bonis actoris esse. nam siue in bonis sit, siue non: si tamen ex bonis sit, locum hæc actio habebit. Quare siue locata, siue commodata, siue etiam pignorata, siue deposita sit res apud Titium, sic ut interfit eius eam rem per uim non auferri (uel uti si in deposita res culpam quoque promissit) siue*

bona fide possideat, siue usum fructum quis habeat in ea, uel quid aliud iuris, ut interfit eius non rapti: dicendum est, ei competere hanc actionem, non ut dominium accipiat: sed illud solum, quod ex bonis eius qui rapinam passus est, id est, quod ex substantia eius ablatum esse proponatur. Et generaliter dicendum est, ex quibus causis furti actio competit in re clam facta, ex istidem causis omnes habere hanc actionem. *Concordat istdem propè uerbis l. 2. §. in hac actione non utiq̄; ff. eod. tit. Planè admittitur exceptio proposita, si nihil interfit eius qui uim passus est, rem alienā raptam esse. Quæ distinctio elicitur ex uerbis iam propositis hisce: Sic ut interfit eius eam rem per uim nō auferri. item hisce: Vt interfit eius non rapti, &c. Concordat d. l. 2. §. in hac actione non utiq̄; item §. dicit aliquis. cuius uerba uide §. except. prox. replicat. 1. Concordat item d. l. 2. §. si in re, in fine. cuius uerba uide d. replic. 1.*

X I. *Exceptio: Nisi furti actio non competeret, si clam res subrepta esset. Hæc exceptio elicitur ex uerbis Inst. iam propositis hisce: Et generaliter dicendum est, ex quibus causis furti actio, &c. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi depositaria res deposita ui rapta sit: hic enim, quamuis furti actionem non habet, Vi tamen bonorum raptorum actionem habet. Quæ replicatio approbatur d. l. 2. §. dicit aliquis, cum sequentibus, his uerbis: Dicit aliquis, Atquin ob rem depositam furti actionem non habemus. Sed ideo addidi, Si interfit nostra nō esse rapta. nam & furti actionem habeo. Si in re deposita culpā quoq̄; repromisi, uel precii depositionis non quasi mercedē accēpi: utilius dicendū est, etsi cesset actio furti ob re depositā, esse tamen Vi bonorum raptorū actionem: quia non minima differentia est inter eū qui clam facit, & eum qui rapit: cum ille celet suum delictū, hic publicet, & crimen etiam publicum admittat. Si quis igitur interesse sua uel modicè docebit: debet habere Vi bonorum raptorū actionem.*

X I I. *Exceptio: Nisi nihil interfit eius qui rapinam passus est, rem raptam esse. Hæc exceptio elicitur ex uerbis iam propositis hisce: Si quis igitur interesse sua uel modicè docebit: debet habere Vi bonorum raptorum actionem. Concordat ea quæ proposita sunt §. except. 10. in fine.*

X I I I. *Exceptio: Nisi raptor rem raptam restituit. Hæc exceptio reprobat l. non prodest. 5. ff. ui bonor. rapt. his uerbis: Non prodest ei qui ui rapuit, ad euitandam pœnam, si ante iudicium restituat rem quam rapuit.*

X I I I I. *Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi furti antea sit actum, non Vi bonorum raptorum. Quæ replicatio approbatur l. 1. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Qui rem rapuit, & furti nec manifesti tenetur in duplum, & Vi bonorū raptorum*

raptorum in quadruplum. Sed si antè actum sit Vi bonorum raptorum, deneganda est furti. Sed si antè furti actum est, non est illa deneganda: ut tantum id quod amplius in ea est, consequatur. *Concordat l. si quis, 90. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 43. repl. 5.* *Altera replicatio est: Nisi cum alio antea sit actum. Cuius duplicatio hæc est: Nisi antea cum domino sit actum: tunc enim, si cum seruo manu misso postea agatur, obstat exceptio. Quæ duplicatio approbatur l. si seruus, 10. §. ff. ui bonor. raptor. cuius uerba uide §. quæst. 6. reg. 1.*

III. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

I. *Regula: De omni eo cui rapina facta est, cuiusq̄; interest rem raptam non esse, uide §. quæst. prox. except. 10.*

II. *Regula, De domino cuius seruo rapina facta est, proponitur l. 2. §. si fugitiuus. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Si fugitiuus meus qualdam res instruedi sui causa emerit, hæq̄; raptae sint: quia in bonis meis hæ sunt, reponsum est de his Vi bonorum raptorum posse me agere.*

III. *Regula, De heredibus cæterisq̄; successoribus, proponitur d. l. 2. §. fin. cuius uerba uide §. quæst. proxima, reg. 1.*

V. ADVERSVS QVOS COMPETIT actio proposita?

I. *Regula, De heredibus cæterisq̄; successoribus raptoris. Aduersus hos non datur actio proposita. Quæ regula approbatur d. §. fin. his uerbis: Hæc actio hæredi cæterisque successoribus dabitur. Aduersus hæredes autem, uel cæteros successores non dabitur: quia pœnalis actio in eos non datur. An tamen in id quo locupletiores facti sunt, dari debeat, uideamus: Et ego puto Prætorem ideo non esse pollicitum in hæredes in id quod ad eos peruenit, quia putauit sufficere conditionem. Huius regule exceptio uidetur: Nisi in id quod ad hæredes peruenit. Sed hæc exceptio reprobat uerbis iam propositis hisce: An tamen in id quo locupletiores, &c.*

II. *Regula, De eo qui homines coegit, & coactio qui damnus dedit. Vterq̄; hac actione tenetur. Quæ regula approbatur l. 2. §. si quis homines. ff. ui bonor. raptorum, his uerbis: Si quis homines non ipse coegerit, sed inter coactos ipse fuerit, & quid aut rapuerit, aut damni dederit: hac actione tenetur. Sed utrum hoc solum contineat edictum, quod dolo malo hominibus à reo coactis damnus datum sit, uel raptum: an uerò quod dolo malo rei raptum, uel damnus datum sit, licet ab alio homines sint coacti? Quare melius dicitur etiam hoc contineri, ut omnia hic contineantur, & quod ex coactis ab aliquo damnus datum sit, in id & is qui coegit, & is qui coactus est, teneri uideatur. *Concordat l. raptor ait.**

4. §. si quis aduentu. ibi: at hic de eo. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 14. quæst. 2.

III. *Regula, De domino serui raptoris. Aduersus hunc quoque actio proposita competit. Quæ regula approbatur uerbis edicti supra eodem capite in princip. propositis hisce: Item si seruus fecisse dicitur: in dominum iudicium noxale dabo. *Concordat l. 2. §. hac actio etiam. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Hæc actio etiam familiæ nomine competit, non imposita necessitate ostendendi, qui sunt ex familia homines, qui rapuerunt, uel etiam damnus dederunt. Familiæ autè appellatio seruos continet: hoc est, eos qui in ministerio sunt, etsi liberi esse proponantur, uel alieni bona fide nobis seruiantes. *Concordat item l. de his. 4. C. d. tit. his uerbis: De his quæ seruum alienum nesciente domino ui rapuisse dicitis: infra annum in quadruplum Vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus eius noxali actione apud competentem iudicem conueniri potest. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi dominus sit impubes. Sed hæc exceptio reprobat d. l. 2. §. in impubere. cuius uerba uide §. quæst. 3. except. 1. Altera exceptio est: Nisi dominus seruum noxa dederit. Quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Noxali actione. Item: Iudicium noxale dabo. Huius exceptionis replicatio uidetur: Nisi dominus non totam familiam coactam noxa dederit. Hæc replicatio reprobat d. l. 2. §. ex hac actione, his uerbis: Ex hac actione noxa deditio nō totius familiæ, sed eorum tantum uel eius qui dolosè fecisse comperietur, fieri debet.***

III. *Regula, De eo cui seruus raptor bona fide seruit. Hic quoq̄; actio proposita tenetur. Quæ regula approbatur l. 2. §. familia. ff. ui bonor. raptor. cuius uerba uide §. reg. prox.*

VI. QVANTVM QVE ueniat in actione proposita?

I. *Regula: In quadruplum actio est. Quæ regula approbatur simul & distinguitur uerbis edicti §. eod. cap. in princip. propositis hisce: Intra annum, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, in quadruplum: post annum, in simplum iudicium dabo. *Concordat Inst. ui bonor. raptor. in princ. cuius uerba uide §. quæst. 3. causa 1. Concordat l. si quis. 54. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 2. except. 1. Concordat item l. 2. C. ui bonor. raptor. cuius uerba uide §. quæst. 3. causa 1. Concordat item l. res obligatas. 3. C. eod. tit. cuius uerba uide d. quæst. 3. except. 9. item concordat l. de his. 4. C. eod. tit. cuius uerba uide supra quæst. 5. reg. 3. Concordat item l. siue negotiorum. 5. C. eod. tit. cuius uerba uide infra quæst. 10. reg. 6. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi annus præteritus sit: tunc enim non nisi in simplum competit actio. Quæ exceptio approbatur legibus iam propositis. Cuius replicatio hæc est: Nisi actor experiundi potestatem non habuerit. Quæ replicatio approbatur uerbis edicti §. propositis hisce: Quo pri-**

mum de ea re experiendi potestas fuerit. Concordat d.l.2.3. et 5. C. ui bonor. raptor. Huius replicationis duplicatio hoc est: Nisi cum alio experiendi potestas fuerit: tunc enim, quamuis non contra eum qui nunc conuenitur, experiendi potestas fuerit, nihilominus obstat annalis prescriptio. *Que duplicatio approbatur exemplo l. si seruus. 3. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Si seruus rapuerit, & cum libero agatur: etiamsi cum domino experiendi potestas fuit, non recte cum manumisso post annum agetur: quia cum quocunque experiendi potestas fuerit, excluditur actor. & si cum domino intra annum actum sit, deinde cum manumisso agatur: rei iudicatur exceptio nocere, Labeo ait. Altera exceptio est: Nisi dominus serui nomine conueniatur: hic enim seruuum noxæ dedendo liberatur, de qua re dictum est. *quest. 3. quest. prox. reg. 3. except. 2. Tertia exceptio est: Nisi furti antea sit actum: hoc enim casu id tantum uenit, quod minus quadruplo actor sumi actione est consecutus. *Que exceptio approbatur per ea que proposita sunt §. quest. 3. except. 1. repl. 1.***

I. Regula: In quadruplo etiam rei persecutio continetur. *Que regula approbatur inst. ui bonor. raptor. §. quadruplum autem, his uerbis: Quadruplum non totum pena est, sicut in actione furti manifesti diximus: sed in quadruplo inest & rei persecutio: ut pena tripli sit, siue comprehendatur raptor in ipso delicto, siue non. Ridelicium enim esset, leuioris conditionis esse eum qui ui rapit, quam qui clam amouet.*

II. Regula: Rei uerum precium quadruplicatur, non id quod interest. *Que regula approbatur l. 2. §. in hac actione. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: In hac actione intra annum utilem, uerum precium rei quadruplicatur, non id quod interest. Huius regule exceptio hoc est: Nisi alius, non rei dominus rapinam passus sit: tunc enim estimatur id quod eius interest, non uerum rei precium. *Que exceptio approbatur inst. ui bonor. raptor. §. sane in hac. ibi: non ut dominus. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 10. Concordat iisdem uerbis l. 2. §. in hac actione non utique. ibi: non ut dominus. ff. eod. tit.**

III. Regula: Si plures serui rapinam fecerint: dominus tantum offerendo, in quantum, si unus liber rapinam fecisset, actio datur, liberatur. *Que regula approbatur d. l. 2. §. hac actione, his uerbis: Hac actione non puto posse actorem singulorum seruorum nomine agere aduersus dominum eorum: quia sufficit dominum semel quadruplum offerre.*

VII. QVAMDIU COMPETIT HÆC ACTIO?

Annalis est actio. *Que regula approbatur simul et distinguitur per ea que proposita sunt §. quest. prox. reg. 1. except. 1. Sed et eius exceptio hoc est: Nisi post annum in simplicium agatur. *Que exceptio approbatur per ea que proposita sunt d. reg. 1. in prin.**

VIII. ADIUNCTA.

Actor non habet necesse ostendere, qui ex familia rapinam fecerint. *Que regula approbatur l. 2. §. hac actio etiam. ff. ui bonorum raptorum. cuius uerba uide §. quest. 5. reg. 3.*

IX. EVENTVS.

An preiudicetur hac actione legi Iulie de ui publica uel priuata, desinitur d. l. 2. §. hoc edito, his uerbis: Hoc edito contra ea que ui committuntur, consulit Prætor. Nam si quis se uim passum docere possit, publico iudicio de ui potest experiiri: neque debere publico iudicio priuata actione preiudicari, quidam putat. Sed utilius uisum est, quamuis preiudicium legi Iulie de ui priuata fiat: nihilominus tamen non esse denegandam actionem eligentibus priuata perfectionem.

X. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula: Potest etiam quis agere iudicio publico de ui publica et priuata. *Que regula approbatur uerbis d. §. hoc edito, iam propositis. Concordat d. l. 2. §. si in re deposita. ibi: et crimen, cuius uerba uide §. quest. 3. except. 1. repl. 1.*

II. Regula: Etiam furti actio ex rapina competit. *Que regula approbatur l. 2. §. rerum. ff. ui bonor. raptor. his uerbis: Rerum raptarum nomine etiam furti, uel damni iniuriæ, uel condictione agi potest: uel certe singulæ res uindicari possunt. Concordat d. l. 2. §. ceterum neque, his uerbis: Neque furti actio, neque legis Aquiliæ contributæ sunt in hoc edito: licet interdum communes sint cum hoc edito. Nam Iulianus scribit, eum qui rapuit ui, furem esse improbiorem: & si quid damni coactis hominibus dederit, utiq; etiam Aquilia posse teneri. Concordat d. l. 2. §. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 1. repl. 1. Item concordat inst. eod. tit. in prin. cuius uerba uide §. quest. 3. causa 1.*

Hic regule quodammodo uidetur contradicere l. si quis. 5. §. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 6. reg. 2. except. 1. item l. si uendidero. 82. §. cum raptor. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. causa 2.

III. Regula: Si quis per uim damnum dederit, etiam legis Aquiliæ actio competit. *Que regula approbatur l. 2. §. ceterum neq; in fine. ff. ui bon. rapt. cuius uerba uide §. reg. prox. Concordat d. l. 2. §. si publicanus, in fine, cuius uerba uide §. quest. 3. except. 5. Concordat item d. l. 2. §. rerum, cuius uerba uide §. reg. prox. in prin.*

III. Regula: Ex rapina etiam condictio rei raptæ competit. *Que regula approbatur d. §. rerum. Concordat d. l. 2. §. fin. in fine, cuius uerba uide §. quest. 3. reg. 1. Item concordat l. siue manifestus. 10. §. ei quoq; ff. de condictione furtiua. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 1. causa 2.*

V. Regula: Competit etiam rei raptæ uindicatio. *Que regula approbatur d. §. rerum.*

VI. Regula: Si res rapta uendita sit, etiam negotiorum gestorum actione precium codici potest. *Que regula approbatur l. siue. 5. C. ui bonor. raptor. his uerbis:*

Siue negotiorum gestorum contra noxeram tuam, siue actione ui bonorum raptorum, quæ in quadruplum intra annum utilem, ac post in simplicium constituta est, ptaueris agendum: motione præfidali poteris experiiri. *Alia huius actionis ad finia remedia, ut de damno in turba dato, et c. uide §. lib. prox.*

DE ACTIONE LEGIS Aquiliæ. Cap. X.

PRIMO: Verba legis Aquiliæ, primi quidem capitis, proponuntur l. 1. in prin. ff. ad l. Aquiliam, hæc: *Lege Aquilia capite primo cauetur: Qui seruum seruamue alieni alienamue, quadrupedem uel pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas esto. quod etiam congruit cum ijs que habentur §. quest. 3. except. 21. Secundi capitis uerba desunt. Tertijs capitis uerba proponuntur l. si seruus. 27. §. huius legis. ff. eod. tit. hæc: Huius legis secundum quidem caput in defuetudinem abijt. Tertio autem capite ait eadem lex: Cæterarum rerum, præter hominem & pecudem occisos, si quis alteri damnum falsit, quidue uerit, fregerit, ruperit iniuria: quamvis ea res fuit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas esto.*

II. PROPRIA HUIVS LEGIS: item genus huius actionis.

I. Regula: Lex Aquilia omnibus legibus ante se de damno latis derogat. *Que regula approbatur l. 1. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Lex Aquilia omnibus legibus, quæ ante se de damno iniuria locutæ sunt, derogauit, siue XII. Tabularum, siue aliæ quæ fuerunt: quas nunc referre non est necesse.*

II. Regula: Lex Aquilia plebiscitum est. *Que regula approbatur d. l. 1. in fine, his uerbis: Lex Aquilia plebiscitum est: cum eam Aquilius tribunus plebis à plebe rogauerit.*

III. Regula: Penalis est actio. *Que regula approbatur inst. de lege Aquilia. §. his autem. ibi: qua ratione, cuius uerba uide §. cap. 12. quest. 3. reg. 1. Concordat l. unde Neratius. 23. §. hanc actionem. ibi: cum sit. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 12. quest. 1. reg. 1. in prin. Sed et mixta dicitur actio inst. de action. §. ex maleficijs. uers. sed et legis Aquiliæ.*

III. CAUSÆ EX QUIBUS actio proposita competit?

Prima et generalis causa est: Si damnum iniuria datum sit. *Que causa declaratur definitione iniuriæ l. sed et si. §. iniuria. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Iniuriam hic accipere nos oportet, non quemadmodum circa iniuriarum actionem, contumeliam quandam: sed quod non iure fa-*

ctum est, si contra ius & culpa quis occiderit. Et ideo interdum concurrat actio legis Aquiliæ & iniuriarum: sed duæ erunt estimationes, alia damni, alia contumeliæ. Igitur iniuriam hic accipiemus, damnum culpa datum etiam ab eo qui nocere noluit. Concordat l. si quis. 49. §. quod dicitur. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 17. Concordat item l. 1. in prin. ibi: interdum. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. 17. quest. 3. causa 1. Item concordat inst. eod. tit. in prin. ibi: alius culpa, cuius uerba uide d. causa 1.

I. Causa: Si quis alienum hominem, alienamue quadrupedem, quæ pecudem numero est, iniuria occiderit. *Hæc causa approbatur uerbis legis Aquiliæ §. eod. cap. in prin. propositis. Concordat l. si seruus. 3. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si seruus seruauit iniuria occisus occisæue fuerit, lex Aquilia locum habet. Iniuria merito adijcitur: non enim sufficit occisum, sed oportet iniuria id esse factum. Concordat item inst. eod. tit. in prin. cuius uerba uide §. cap. 12. quest. 3. reg. 1. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi iure occidit. Hæc exceptio approbatur uerbis d. l. 3. iam propositis hinc: Iniuria merito adijcitur, &c. Concordat inst. de lege Aquilia. §. iniuria. cuius uerba uide §. except. proximo. Huius exceptionis species sunt aliquot exceptiones sequentes.*

II. Exceptio: Nisi sui defendendi causa occidit. *Hæc exceptio approbatur inst. d. §. iniuria, his uerbis: Iniuria occidere intelligitur, qui nullo iure occidit. Itaque qui latronem insidiatorem occiderit: non tenetur, utique si aliter periculum effugere non potest. Concordat l. utiq; 4. in prin. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 4. quest. 1. except. 3. Concordat item l. scientiam. 45. §. qui cum aliter. ff. eod. tit. his uerbis: Qui cum aliter rueri se non possent, damnum culpa dederint: innoxij sunt. Vim enim ui defendere, omnes leges omniaq; iura permittunt.*

Huius exceptionis replicatio est: Nisi sui defendendi causa alium quam à quo uim patiebatur, casu occiderit. *Que replicatio approbatur d. §. qui cum, his uerbis: Si defendendi mei causa lapidem in aduersarium misero, & non eum, sed prætereuntem percussero: lege Aquilia tenebor. Illum enim solum qui uim infert, ferire conceditur: & hoc si tuendi duntaxat, non etiam ulciscendi causa factum sit. Plura de exceptione proposita uide §. cap. prox. except. 15.*

III. Exceptio: Nisi ferro se petentem occiderit. *Hæc exceptio approbatur l. sed et si. 5. in prin. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba uide §. d. except. 3.*

III. Exceptio: Nisi seruum in adulterio deprehensum occiderit. *Hæc exceptio approbatur l. qui occidit. 30. in prin. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Qui occidit adulterum deprehensum seruum alienum, hac lege non tenebitur.*

V. Exceptio: Nisi magistratus aduersus resissent: eius uiolentius quid fecerit. *Hæc exceptio approbatur l. quemadmo-*

quemadmodum. 29. §. pen. ff. d. de his uerbis: Si quid magistratus aduersus resistentem uolentius fecerit: non tenebitur Aquilia. Nam et si, cum pignori seruum cepisset, ille se suspendit: nulla datur actio.

V I. Exceptio: Nisi casu sine dolo malo occiderit. Hec exceptio approbatur Inst. de lege Aquilia. §. iniuria. ibi: ac ne is quidem, his uerbis: Ne is quidem hac lege tenetur, qui casu occidit, si modò culpa eius nulla inueniatur. nam alioqui non minus ex dolo, quam ex culpa quisque hac lege tenetur. Itaque si quis, dum iaculis ludat, uel exercitatur, transeuntem seruum tuum traecerit: distinguitur. Nam si id à milite in eo campo, ubi solitum est exercitari, admissum est: nulla culpa eius intelligitur. Si alius tale quid admiserit: culpa reus est. Idem iuris est de milite, si in alio loco, quam qui ad exercitandum militibus destinatus est, id admiserit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi culpa rei conuenti sit occisus. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Si modò culpa eius nulla inueniatur. nam alioqui non minus ex dolo, quam ex culpa quisque hac lege tenetur. Concordat Inst. eod. tit. §. illud palam. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 18. Culpe exempla duo proponuntur uerbis iam propositis: primum quidem, si non miles iaculando seruum transeuntē casu occiderit, alterū, si miles extra locum iaculis destinatum idem fecerit. de quib. exemplis cum alijs similib. uide §. exceptiones et causas sequentes. Sed et plura de exceptione proposita uide §. cap. prox. except. 18.

V I I. Exceptio: Nisi dum alium sui defendendi causa petit, seruum alienum casu occidit. Hec exceptio reprobatur l. scientia. 45. §. qui cum. ibi: sed si defendendi. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. except. 2. repl. 1.

V I I I. Exceptio: Nisi seruum alienum quem occidit, liberum esse putauit. Hec exceptio reprobatur d. l. 45. §. si meum, his uerbis: Si meū seruum, cū liberū putares, occideris: lege Aquilia teneberis.

I X. Exceptio: Nisi dum iaculis ludat, transeuntē seruum occidit. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur Inst. de lege Aquilia. §. itaq; si quis. cuius uerba uide §. except. 6. Concordat litem si obstritrix. 9. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si cum alij in campo iacularentur, seruus per eum locū transferret: Aquilia cessat, quia non debuit per campum iaculatorum iter intempertū facere. Qui tamen data opera in eum iaculatus est, utique Aquilia tenebitur. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi data opera in seruum transeuntem sit iaculatus. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Qui tamē data opera, &c. Altera replicatio est: Nisi non miles iaculando seruum transeuntem occiderit. Quæ replicatio approbatur Inst. d. §. itaq; si quis. ibi: si alius tale. Tertia replicatio est: Nisi miles in loco iaculis non destinato iaculando seruum transeuntem occiderit. Quæ replicatio approbatur d. §. itaq; si quis. ibi: idem iuris est.

X. Exceptio: Nisi cum quidam pila luderet, uehementius pila percussa in tonforis manum eam deiecerit, et sic serui qui tondebatur, gula percussa sit. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur litem Mela. 11. in prin. ff. d. de his uerbis: Mela scribit, si cum pila quidā luderent, uehementius quis pila percussa, in tonforis manum eādem deiecerit, & sic serui quem tonfora debeat, gula sit percussa abiecto cultello: in quo cūq; eorum culpa sit, eum lege Aquilia teneri. Proculus ait, in tonfore esse culpam. Et sanè si ibi tondēbat, ubi ex consuetudine ludebatur, uel ubi transitus frequens erat: est quod ei imputetur. Quamuis nec illud malè dicitur: si in loco periculoso fellam habēt tonfori se quis commiserit, ipsum de se queri debere.

X I. Exceptio: Nisi putator ex arbore ramo deiecto seruum transeuntem casu occiderit. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur Inst. de lege Aquilia. §. item si putator, his uerbis: Si putator ex arbore deiecto ramo seruum tuum transeuntem occiderit: si prope uiam publicam aut uicinalem id factum est, neq; proclamauit, ut casus euitari posset: culpæ reus est. Sed si proclamauit, nec ille curauit præcauere: extra culpam est putator. Et quæ extra culpam esse intelligitur, si seorsim à uia fortè, uel in medio sumendo egrediebatur, licet non proclamauit: quia in eo loco nulli extraneo ius fuerat uersandi. Concordat l. si put. 31. ff. eod. tit. his uerbis: Si putator, cū ex arbore ramū deieceret, uel machinarius hominem prætereuntem occidit: ita tenetur, si is in publicum decidat, nec ille proclamauerit, ut casus eius euitari possit. Sed Mutius dixit, etiam si in priuato idem accidisset, posse de culpa agi: culpam autē esse, cum quod diligenter prouideri potuerat, non esset prouisum: aut tunc denunciatum esset, cum periculū euitari non posset. Secundum, quam ratione non multum refert, per publicum, an per priuatum iter fiat: cum plerumq; per priuata uulgò loca iter fiat. Quod si uolum iter erit: dolum dūtaxat prestare debet, ne immittat in eū quem uiderit transeuntē. Nam culpa ab eo exigenda non est: cum diuinare non potuerit, an per eum locū aliquis transiret. Concordat item l. in lege Cornelia. 7. ff. ad l. Cornelianam de sicarijs. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 4. quæst. 1. except. 1. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi putator non proclamauit. Quæ replicatio approbatur uerbis Inst. §. item si putator. §. propositis hinc: Neq; proclamauit, ut casus euitari posset, &c. Concordat d. l. 31. uerbis iam propositis hinc: Nec ille proclamauerit, &c. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi eo loco ramus decidat, quo iter fieri non solet. Quæ duplicatio approbatur uerbis Inst. §. propositis hinc: Et quæ extra culpam esse intelligitur, &c. Concordat d. l. 31. uerbis iam propositis hinc: Quod si nullū iter erit, &c.

Huius

Huius duplicationis triplicatio hæc est: Nisi putator uidens transeuntem non proclamauit. Quæ triplicatio approbatur d. uers. quod si nullum, &c. Altera replicatio est: Nisi eo tempore proclamauit, quo casus euitari amplius non posset. Quæ replicatio approbatur uerbis d. l. 31. iam propositis hinc: Aut tunc denunciari esset, cum periculū euitari non posset.

X I I. Exceptio: Nisi per lusum uel certamen exercendi causa factum, seruus sit occisus, uel damnū passus. Hec exceptio approbatur l. si plagis. 52. §. fin. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Cum pila complures luderent, quidam ex his seruulū, cum pilam percipere conaretur, impulit. seruus cecidit, & crus fregit. quærebatur, an dominus serui lege Aquilia cū eo, cuius impulsu ceciderat, agere potest? Alphenus respondit, non posse: cum casu magis quam culpa uideretur factum. Contradicit litem si obstritrix. 9. §. fin. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Si à iaculantibus per lusum seruus fuerit occisus: Aquiliæ locus est. Nam lusus quoq; noxius in culpa est. Planè huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi talis ludus sit, quo serui exerceri non debent. Quæ replicatio approbatur l. qua actione. 7. §. si in coluclat. ff. eod. tit. his uerbis: Si in coluclatione, uel in pancratione, uel pugiles, dum inter se exercentur, alius alium occiderit: si quidem in publico certamine, cessat Aquilia: quia gloriæ causa & uirtutis, non iniuriæ gratia uidetur datum. Hoc autem in seruo non procedit, quoniam ingenui solent concertare: in filiofamilias uulnerato procedit. Planè si cedentem uulnerauerit, erit Aquiliæ locus, aut si non in certamine serui occiderit: nisi domino committente hoc factū sit. tunc enim Aquilia cessat. Huius replicationis duplicatio est: Nisi domino permittente seruus luserit. Quæ duplicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Nisi domino committente hoc factū sit. tunc enim Aquilia cessat. Huic interpretationi Accursius contradicit. Altera replicatio est: Nisi cedentem, non repugnantem uulnerauerit uel occiderit. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Planè si cedentem uulnerauerit, erit Aquiliæ locus. Tertia replicatio est: Nisi serui qui non colludebat, sed adstantē uel transeuntē per lusum occiderit. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Aut si non in certamine serui occiderit. Cui concordat ea que proposita sunt §. except. 9. repl. 1. cum sequentibus.

X I I I. Exceptio: Nisi cum duo stramenta ardentia transilierit, concurrerint, amboq; ceciderint, alterq; flamma sit consumptus. Hec exceptio approbatur l. scientia. 45. §. cum stramēta. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Cū stramenta ardentia transilieret duo, concurrerunt, amboq; deciderunt, & alter flamma consumptus est: nihil eo nomine agi potest, si non intelligitur uter ab utro eneris sit.

X I I I I. Exceptio: Nisi dum impetum equi uel muli propter imperitiam uel infirmitatem retinere non

posset, seruum alterius per equum oppressit. Hec exceptio reprobatur l. idem iuris. §. mulionem. ff. d. de his uerbis: Mulionem, si per imperitiam impetum mularum retinere non potuerit, & eam alienum hominem obtinerint, uulgò dicitur culpæ nomine teneri. Idem dicitur, et si propter infirmitatem sustinere mularum impetum non potuerit. Nec uidetur iniquum, si infirmitas culpæ adnumeretur: cum ad se stare quis non debeat, in quo uel intelligit, uel intelligere debet, infirmitatem suam alij periculofam futuram. Idem iuris est in persona eius qui impetum equi quo uehebatur, propter imperitiam uel infirmitatem retinere non potuerit. Concordat Inst. eod. tit. §. impetu, his uerbis: Impetu mularum, quas mulio propter imperitiam retinere non potuit, si seruus tuus oppressus fuerit: culpæ reus est mulio. Sed et si propter infirmitatē eas retinere non potuerit, cum alius firmior eas retinere potuisset: æquè culpæ tenetur. Eadem placuerunt de eo quoque, qui cum equo ueheretur, impetum eius aut propter infirmitatem, aut propter imperitiam suam retinere non potuerit.

X V. Exceptio: Nisi per errorem uenenū pro medicamento, uel furioso gladium dederit. Hec exceptio approbatur l. qua actione. 7. §. sed et si quis. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. cap. 12. quæst. 5. except. 3.

X V I. Exceptio: Nisi non occidit, sed mortis causam præbuit. Hec exceptio approbatur d. §. sed et si quis. de qua re uide plura §. d. except. 3.

X V I I. Exceptio, sumpta ex instrumento et modo quo occidit, reprobatur d. l. 7. §. 1. his uerbis: Occisum accipere debemus, siue gladio, siue etiam fuste, uel alio telo, uel manibus (si fortè strangulauit eum, uel calce petijt) uel capite, uel qualiter qualiter. Hactenus exceptiones desumptæ ex causa et modo, quo seruum alienum, aut quadrupedem occidit, propositæ sunt: sed et plures huiusmodi exceptiones uide §. in causis proximè sequentibus. Nunc sequuntur exceptiones desumptæ ex persona occisi, et ex alijs huiusmodi circumstantijs.

X V I I I. Exceptio: Nisi infans nondum anniculus sit occisus. Hec exceptio reprobatur l. unde Neratius. 23. §. si infans. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si infans sit occisus nondum anniculus: uerius est, sufficere hanc actionem, ut æstimator referatur ad id tempus, quod intra annum uixit.

X I X. Exceptio: Nisi debilis et ægrotus seruus sit occisus. Hec exceptio reprobatur d. l. 7. §. sed et si quis seruum. ff. d. de his uerbis: Si quis seruum ægrotum leniter percusserit, & is obierit: rectè Labeo dicit, lege Aquilia eū teneri: quia aliud alij mortiferū esse solet. Contradictore uidetur l. flammium. 24. §. idem Seruius, in fine. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. lib. 27. cap. 6. quæst. 1. except. 6. repl. 2.

X X. Exceptio: Nisi seruus hereditarius sit occisus. Hec exceptio reprobatur l. liber homo. 13. §. si seruus. ff. ad l. Aquiliam.

ad l. Aquiliam, his uerbis: Si seruus hæreditarius occidatur: quæritur quis Aquilia agat, cum dominus nullus sit huius serui? Et ait Celsus, legè domino damna salua esse uoluisse. Dominus ergo hæreditas habebitur. Quare a dita hereditate, heres poterit experiri.

XXI. Exceptio: Nisi quadrupes, quæ pecudum numero non est, nec gregatim pascitur, occisa sit. Hæc exceptio approbatur Institut. de lege Aquilia, §. 1. his uerbis: Quod non præcisè de quadrupede, sed de ea tantum, quæ pecudum numero est, cauetur: eò pertinet, ut neque de feris bestiis, neq; de canibus cautum esse intelligamus: sed de ijs tantum, quæ gregatim propriè pasci dicuntur: quales sunt equi, muli, asini, oues, boues, capræ. De suis quoque idem placet. Nam & sues pecudum appellatione continentur: quia & hi gregatim pascuntur. Sic deniq; & Homerus in Odyssæa ait, sicut Aelius Marianus in suis Institutionib. refert: 20

ἄδεις τέρπε σίωσι παρῆμον, οὐ δὲ νῆμονται
πρὸς κέρπος σίτησι, ἀνὶ τε νηλίον Ἀγεῖδον. hoc est: Sectantem uidetas, qui errant per pascua, porcos ad Coracis saxum, iuxta fontemq; Arethusam. Concordat l. 2. §. ut igitur. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Ut apparet, seruus exæquat quadrupedes, quæ pecudum numero sunt, & gregatim habentur: ueluti ueris, capræ, boues, equi, muli, asini. Sed an sues pecudum appellatione contineantur, quæritur? Et rectè Labeoni placet, contineri. Sed canis inter pecudes non est. Longè magis bestia in eo numero non sunt: ueluti ursi, leones, pantheræ. Plane exceptio proposita prodest ad poenam minuendam, non ad totam actionem perimendam: ut patet ex ijs quæ proponuntur j. causa 17.

XXII. Exceptio: Nisi fera bestia occisa sit. Hæc exceptio approbatur uerbis d. §. ut igitur, iam propositis hisce: Longè magis bestia in eo numero non sunt, &c. Concordat Institut. d. §. uerbis paulò superioribus propositis hisce: Ut neq; de feris bestiis, &c. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi elephantii sint uel cameli, quæ replicatio approbatur l. 2. §. fin. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Elephantii & cameli, quoniam misti sunt (nam & iumentorū operam præstant, & natura eorum fera est) ideo primo capite contineri eos oportet.

XXIII. Exceptio: Nisi mortiferè uulneratus, postea alio casu fortuito perierit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur l. huic scriptura. 15. §. si seruus. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba cum concordantibus uide j. cap. 12. quæst. 3. reg. 6.

XXIII. Exceptio: Nisi non mortiferè uulneratus, postea negligentia perierit. Hæc exceptio approbatur l. qui occidit. 30. §. fin. ff. d. tt. cuius uerba uide d. reg. 6. Plures propositæ causæ exceptiones uide §. lib. 4. cap. 4. quæst. 1. item j. cap. prox. Hæc de secunda propositæ actionis causâ. Sed & eius species sunt causæ aliquot proximè sequentes.

III. Causa: Si obstetrix medicamentum dederit, quo ancilla perierit. Hæc causa approbatur simul & distinguitur litem si obij. 9. in prin. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si obstetrix medicamentum dederit, & inde mulier perierit: Labeo distinguit, ut si quidem suis manibus supposuit, uideatur occidisse: si uerò dedit, ut illi mulier offerret, in factum actionem dandam. Quæ sententia uera est. Magis enim causam mortis præstitit, quàm occidit.

III. Causa: Si per uim, uel per uisum alicui medicamentum insudit: uel eum malo ueneno unxit. Hæc causa approbatur d. l. 9. §. si quis per, his uerbis: Si quis per uim, uel per uisum alicui medicamentum insudit uel ore, uel clystere, uel si eum unxit malo ueneno: lege Aquilia, quemadmodum obstetrix supponens, tenetur.

V. Causa: Si laqueos posuit, in quos uicini pecus incidit. Hæc causa approbatur l. quemadmodum. 29. in prin. ff. d. tt. hisce: Quemadmodum si laqueos eo loco posuisses, quomodo non haberes, & pecus uicini in eos incidisset.

VI. Causa: Si medicus medicamento perperam sit usus, unde seruus mortuus est. Hæc causa approbatur litem. 8. in prin. ff. d. tt. his uerbis: Idem iuris est, si medicamento perperam usus fuerit.

VII. Causa: Si medicus curationem serui reliquit, unde seruus mortuus est. Hæc causa approbatur d. l. 8. in prin. his uerbis: Et si bene fecuit, sed dereliquit curationem: securus non erit, sed culpa reus intelligitur. Concordat Institut. eod. tit. §. præterea si medicus, his uerbis: Si medicus qui seruū tuū fecuit, dereliquerit curationem eius, & ob id mortuus fuerit seruus: culpa reus erit.

VIII. Causa: Si quis id quod sustinet dimittit, eoq; seruus alienus uel quadrupes occidatur. Hæc causa approbatur l. si plagis. 52. §. in clino. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba uide j. cap. 12. quæst. 2. reg. 4.

IX. Causa: Si de ponte uel ripa seruum alienū uel pecudem præcipitauit. Hæc causa approbatur d. l. 7. §. sed si quis de ponte. ff. d. tt. his uerbis: Si quis de ponte aliquem præcipitauit: Celsus ait, siue ipso icu perierit, aut continuo submersus est, aut lassatus ui fluminis uictus perierit: lege Aquilia teneri, quemadmodum si quis puerū saxo illisisset. Concordat Institut. d. tt. §. pen. his uerbis: Si quis alienum seruum aut de ponte, aut de ripa in flumē deiecerit, & is suffocatus fuerit: eo quod proiecit, corpore suo damnum dedisse non difficulter intelligi potest: ideoq; ipsa lege Aquilia tenetur.

X. Causa: Si foueas ferarū uel bestiarū capiendarū causa exciderit, in quas seruus alienus uel pecus incidit atq; perierit. Hæc causa approbatur simul & distinguitur l. que foueas. 28. ff. ad l. Aquilia, his uerbis: Qui foueas urserit ceruorumq; capiendorū causa faciūt: si in itinerib. fecerint, eoq; aliquid deciderit, factūq; sit deterius: lege Aquilia obligati sunt. At si in alijs locis, ubi solent fieri, fecerint: nihil tenentur. Hæc tamè actio ex causa danda est: id

est: id est, si neque denunciatum est, neque fecerit, aut prouidere potuerit. Et multa huiusmodi deprehenduntur, quib. submouetur petitor, si euitare periculum potuerit. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi eo loco foueas fecerit, quo fieri solet. quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: At si in alijs locis, ubi solent fieri, fecerunt: nihil tenentur. Altera exceptio est: Nisi denunciatum sit seruo, ut præcaueret. Tertia exceptio est: Nisi seruus qui incidit, sciuit foueā ibi esse. Quarta exceptio est: Nisi seruus qui incidit, facile scire potuit & prouidere. Hæc tres exceptiones approbantur uerbis iam propositis hisce: Hæc tamè actio ex causa danda est, &c. Alia huiusmodi exceptiones permittuntur causæ cognitioni iudicis, uerbis iam propositis hisce: Et multa huiusmodi deprehenduntur, &c.

XI. Causa: Si laqueos posuit, in quos uicini pecus incidit. Hæc causa approbatur l. quemadmodum. 29. in prin. ff. d. tt. hisce: Quemadmodum si laqueos eo loco posuisses, quomodo non haberes, & pecus uicini in eos incidisset.

XII. Causa: Si quis pecus alienum fugauit, ut præcipitaretur. Hæc causa approbatur l. nam si. 52. ff. de furtis. cuius uerba uide §. cap. 7. reg. 1. except. 5. Concordat Institut. de lege Aquilia, §. ceterum, cuius uerba uide j. cap. 12. quæst. 5. except. 1.

XIII. Causa: Si pecus alienum plus iusto onerauit, ut rumpetur. Hæc causa approbatur l. si seruus. 27. §. est mulum. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si mulū plus iusto onerauerit, & aliquid membri ruperit: Aquilia locum fore, Brutus ait.

XIII. Causa: Si quis plus iusto oneratus, onus reiecit, & seruum alienum occidit: uel lapsus seruum onere prestet. Hæc causa approbatur l. qua actione. 7. §. sed est quis. ff. d. tt. his uerbis: Si quis plus iusto oneratus, deiecerit onus, & seruum occiderit: Aquilia locum habet. Fuit enim in ipsius arbitrio ita se non onerare. Nam et si lapsus aliquis seruum alienum onere prestet: Pe- 40 gatus ait, lege Aquilia eum teneri: ita demum, si uel plus iusto se onerauerit, uel negligentius per lubricum transferit.

XV. Causa: Si seruus pignori datus apud creditorem se suspenderit. Hæc causa reprobat l. quemadmodum. 29. §. penult. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 2. except. 5.

XVI. Causa: Si tegula ex tecto cadens alterius seruum uel quadrupedem occiderit. Hæc causa reprobat l. sed est. 5. §. & ideo querimus. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba uide j. cap. prox. except. 1. Hactenus causæ primi capituli legis Aquiliae propositæ sunt: quarum exceptiones generales uide §. causa 2. Sequuntur nunc causæ tertij eiusdem legis capituli: & primum de damno in seruo alieno uel quadrupede dato.

XVII. Causa: Si quis seruum alienum, uel quadrupedem quæ pecudum numero est, uulnerauerit: aut eam quadrupedem quæ pecudum numero non est, uulnerauerit aut occiderit: tertio legis Aquiliae capite a-

ctio constituitur. quæ causa approbatur Institut. de lege Aquilia, §. capite tertio, his uerbis: Capite tertio de omni cætero damno cauetur. Itaque si quis seruum, uel eam quadrupedem quæ pecudum numero non est, ueluti canem aut feram bestiam, uulnerauerit aut occiderit: hoc capite actio constituitur. In cæteris quoq; omnibus animalibus, item in omnibus rebus quæ anima carent, damnum per iniuriam datum hac parte uindicatur. Ait Imper. Capite tertio. Huius capituli uerba uide §. eod. cap. in prin. Concordat d. l. 29. §. ex hoc. ff. eod. tit. his uerbis: Ex hoc legis capite de omnibus animalibus læsis, & quæ pecudes non sunt, agendum est: ut puta de cane. Sed & de apro, & leone, cæterisq; feris, & auibus idem erit dicendum.

XVIII. Causa: Si quis seruum alienum uulnerauerit, fregerit, ruperit. Hæc causa approbatur l. si seruus. 27. §. si quis igitur. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si quis non occiderit hominem uel pecudem, sed uulnerauerit, fregerit, ruperit: sine dubio ex his uerbis legis agendum erit. Proinde si facem seruo meo obieceris, & eum aduuleris: te neberis mihi.

XIX. Causa: Si ancillam immaturam stuprauit. Hæc causa approbatur l. si stuprum. 25. in fine. ff. de iniurijs, cuius uerba uide j. cap. 12. quæst. 3. causa 8.

XX. Causa: Si ancilla pugno, uel equa icu percussa eiecerit. Hæc causa approbatur d. l. 27. §. si mulier. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si mulier pugno, uel equa icu à te percussa eiecerit: Brutus ait, Aquilia teneri quali ruperis.

XXI. Causa: Si boues alienos in angustum coegisti, eoq; effectum est ut eiecerent. Hæc causa approbatur l. boues. 53. ff. d. tt. his uerbis: Si boues alienos in angustum locum coegisti, eoq; effectum est ut eiecerent: datur in te ad exemplum legis Aquiliae in factum actio. Concordat l. Quintus Mutius. 39. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. prox. except. 14. repl. 2. Concordat item Institut. eod. tit. §. ceterum, cuius uerba uide j. cap. 12. quæst. 5. except. 1.

XXII. Causa: Si puerum alienum saxo illisit. Hæc causa approbatur l. qua actione. 7. §. sed si quis de ponte. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba uide §. causa 9.

XXIII. Causa: Si canem irritauit, ut aliquem morderet. Hæc causa approbatur l. ite Mela. 11. §. item cum eo. ff. d. tt. his uerbis: Cum eo qui canem irritauerat, & effecerat ut aliquem morderet: quamuis eum non tenuit, Proculus respondit, Aquiliae actione esse. Sed Iulianus eum demum Aquilia teneri, qui tenuit, & effecit, ut aliquem morderet: cæterum si non tenuit, in factum agendum.

De damno in ædibus, pariete, & uilla dato.

XXIII. Causa: Si domum uel uillam alienam incendiderit. Hæc causa approbatur l. 2. C. de lege Aquilia, his uerbis: Legis Aquiliae actione expertus aduersus

aduersus eum quem domum tuam depo-
suisset, uel incendio cōcremasset, damnoq; te
afflixisset proponis: ut id damnum sarcatur,
competentis iudicis autoritate conseque-
ris. Quinetiam si aqua per iniuriam aliō de-
riuada sit: ut in priorem statum restituatur,
eiusdem iudicis cura impetrabit. *Concordat*
l. si seruus. 27. §. item si arbutum. ff. cod. de. uerbis: Si
arbutum meum uel uillam meam incen-
deris, Aquiliae actionem habebō. Concordat
d. l. 27. §. si quis insulam, his uerbis: Si quis insulam
meam uoluerit exurere, & ignis etiam ad
uicini insulam peruenerit: Aquilia tenebitur
etiam uicino. non minus: quod etiam in quilli-
nis tenebitur ob res eorum exustas. Concor-
dat item l. qui occidit. 30. §. in hac actione. ff. cod. de. cu-
ius uerba uide §. cap. prox. except. 18. replic. 1.

XXV. *Causa: Si quis aedificij fores frerit, aut ip-*
sum aedificium diruerit. Hec causa approbatur d. l. 27.
§. si quis aedific. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si quis
aedificij mei fores refrerit, aut ipsum aedi-
ficiū diruerit: lege Aquilia tenetur. Concor-
dat l. qui domum. 50. ff. de. it. his uerbis: Qui domum
alienam inuito domino demolitur, & eo lo-
co balnea extruxit: praeter naturalis ius, quo
superficies ad dominū soli pertinet, etiam
dāni dati nomine actioni subiicitur. Concor-
dat item l. 2. C. eod. de. cuius uerba uide §. causa prox.

XXVI. *Causa: Si perquirendis metallis uel marmo-*
ribus alienarum aedium fundamēta labefactat. Hec cau-
sa approbatur l. quosdam. 6. C. de metallarijs, his uerbis:
Quosdam operta humo esse saxa dicentes,
id agere cognouimus, ut defosis in altum
cuniculis, alienarum aedium fundamenta
labefactent. Qua de re si quando huiusmodi
marmora sub aedificijs latere dicantur,
perquirendi eadem copia denegetur.

XXVII. *Causa: Si uicini aedes ruinosae in meas a-*
edes ceciderint. Hec causa reprobatur l. euenit. 6. ff. de
damno infecto. cuius uerba uide §. lib. 27. cap. 3. quest. 2. 40
Concordat l. praetor ait. 7. §. hoc editum. ff. cod. de. it. cu-
ius uerba uide d. quest. 2.

XXVIII. *Causa: Si parietem domus sustulit. Hec*
causa approbatur l. scientiam. 43. §. fin. ff. ad l. Aquil. his
uerbis: Qui idoneum parietem sustulit, da-
mini iniuriā domino eius renetur.

De damno in fundo, sylua & se-
gete dato.

XXIX. *Causa: Si in syluam alienam ignem immi-*
sit, uel excidit eam. Hec causa approbatur l. 1. C. de lege
Aquila, his uerbis: Damnum per iniuriā datum
immissio in syluā igne, uel excisa ea, si pro-
bare potes: actione legis Aquiliae utere.

XXX. *Causa: Si arbutum alienum incenderit. Hec*
causa approbatur l. si seruus. 27. §. item si arbutum. ff.
ad l. Aquil. cuius uerba uide §. causa 24.

XXXI. *Causa: Si lolium uel auenam in segetem*
iniecit, quo eam inquinaret. Hec causa approbatur d.
l. 27. §. inquit lex. cuius uerba uide §. causa 47.

XXXII. *Causa: Si oliuam decerpserit, segetem*
uel syluam defecuerit, uel alios fructus arborū ēue. Hec
causa approbatur simul & distinguitur d. l. 27. §. si o-
liuam, his uerbis: Si oliuam immaturam de-
cerperit, uel segetem defecuerit immatu-
ram, uel uuas crudas: Aquilia tenebitur.
Quod si iam maturas, cessat Aquilia: nulla
enim iniuria est, cum tibi etiam impensas
donauerit, quae in collectione huiusmodi
fructuum impenduntur. At si collecta haec
interceperit, furti tenetur. Octauenus in
uuis adjicit, nisi (inquit) in terram uuas
proiecerit, ut effunderentur. Idem in sylua
cædua scribit: ut si immaturā, Aquilia: quod
si maturam interceperit, furti teneri eum, &
arborum furtim cæsarum. Concordat l. 1. C. eod.
de. cuius uerba uide §. causa 29. Huius cause exceptio
haec est: Nisi fructus maturos uel syluam maturam de-
fecuerit. Hec exceptio approbatur uerbis iam propo-
stis hisce: Quod si iam maturas, &c. Concordat
d. l. 27. §. si salictum, his uerbis: Si salictum matri-
rum, ita ne stirpes laederes, ruleris: cessare
Aquiliam, Octauenus scribit. Huius excep-
tionis replicatio haec est: Nisi uuas maturas in terram
proiecerit, quae replicatio approbatur uerbis d. §. si oli-
uam, §. propositis hisce: Nisi in terram uuas pro-
iecerit, ut effunderentur.

XXXIII. *Causa: Si fructus alienos depaui. Hec*
causa approbatur l. ult. C. de lege Aquilia, his uerbis:
De ijs quae per iniuriam depasta contendis,
ex sententia legis Aquiliae agere minime
prohiberis. Plane hoc casu non legis Aquiliae, sed in
factum actio competit. quae exceptio approbatur l. qui
seruandarum. 14. §. fin. ff. de praescriptis uerbis, in haec
uerba: Si glans ex arbore tua in meum fun-
dum cadet, eamq; ego immisso pecore de-
pascaui: Aristoteles scribit, non sibi occurrere le-
gitimam actionē, qua experiri possit. nam
neq; ex lege 11. Tabularum de pastu pe-
coris, quia non in tuo pasceatur: neq; de pau-
perie, neq; damni iniuriā agi posse. In fa-
ctum itaq; erit agendum. Sed & ad exhiben-
dum actio competit. quod approbatur l. Iulianus. 9. §.
glans. ff. ad exhibendum. cuius uerba uide §. lib. 21. cap.
10. quest. 4. causa 3.

De damno in frumento & uino
dato.

XXXIII. *Causa: Si uinum alienum spurcauit,*
effudit, uel acetum fecit, aut alio modo uiciauit. Hec
causa approbatur l. si seruus. 27. §. cum eo planē. ff. ad l.
Aquiliam, his uerbis: Cum eo qui uinum spur-
cavit, uel effudit, uel acetum fecit, uel alio
modo uiciauit: agi posse Aquilia, Celsus ait:
quia & effusum uel acetum factum corrup-
ti appellatione contineatur. ait Iuriconsul-
tus: Agi posse Aquilia. Hinc contradiicit d. l. 27. §.
fin. ubi in factum actio dicitur competere. cuius uerba
uide §. lib. 43. cap. 2. quest. 7. reg. 1. except. 3.

XXXV. *Causa: Si quis milium uel frumentum*
alienum

alienum in flumen effuderit. Hec causa approbatur d.
l. 27. §. item si quis milium, his uerbis: Si quis miliū
uel frumentum meum effuderit in flumen,
sufficit Aquiliae actio.

XXXVI. *Causa: Si quis in uinum aut oleum id*
miscuit, quo naturalis eius bonitas corrumpetur. Hec
causa approbatur uerbis d. §. cum eo planē, §. causa 34.
propositis. Concordat instit. eod. tit. §. capite tertio, in
fine, his uerbis: Responsum est, si quis in alie-
num uinum aut oleum id miscuerit, quo na-
turalis bonitas uini aut olei corrūperetur:
ex hac parte legis Aquiliae eum teneri.

XXXVII. *Causa: Si quis frumento alieno are-*
nam uel quid aliud miscuit. Hec causa approbatur d. l.
27. §. item si quis frumento, his uerbis: Si quis fru-
mento arenam uel aliud miscuerit, ut dif-
ficilis separatio sit: quasi de corrupto agi
poterit.

XXXVIII. *Causa: Si quis uinum uel frumentum*
alienum consumpsit. Hec causa approbatur l. qui oc-
cidit. 30. §. si quis alienum. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis:
Si quis alienum uinum uel frumentum con-
sumperit, non uidetur damnum iniuria da-
re: id eoq; utilis danda est actio.

De damno in naue, aqua & aquae-
ductu dato.

XXXIX. *Causa: Si aquam aliō deriuauerit. Hec*
causa approbatur l. 2. in fin. C. de lege Aquilia, cuius uer-
ba uide §. causa 24.

XL. *Causa: Si aqueductum alienum diruerit. Hec*
causa approbatur l. si seruus. 27. §. si quis aqueductum.
ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si quis aqueductum
meum diruerit: licet caemeta mea sunt, quae
diruta sunt: tamen quia terra mea non sit,
qua aquam ducō: melius est dicere, actio-
nem uilem dandam.

XLI. *Causa: Si funem quo religata nauis erat, pra-*
eciderit. Hec causa approbatur l. quemadmodum. 29. §.
si funem. ff. de. it. his uerbis: Si funem quis, quo re-
ligata erat nauis, praeciderit: de naue quae pe-
riit, in factum agendum. Huius cause excep-
tio haec est: Nisi aliter se explicare non potuit, nisi
praecisis funibus. Hec exceptio approbatur d. l. 29. §.
item Labeo, his uerbis: Labeo scribit, si cum ui-
uentorum nauis impulsa esset in funes an-
chorarum alterius, nauis funes praecidif-
sent: si nullo alio modo, nisi praecisis funi-
bis, explicare se potuissent, nullam actio-
nem dandam. Idemq; Labeo & Proculus
& circa retia piscatorum, in quae nauis in-
ciderat, existimauerunt. Planē si culpa nau-
tarum id factum sit, lege Aquilia agendum.
Sed ubi damni iniuriā agit ob retia, non
piscium qui ideo capti non sunt, fieri aesti-
mationem: cum in certum fuerit, an cape-
rentur. Idemq; & in uenatoribus & aucu-
piibus probandum.

XLII. *Causa: Si nauis nauem contra se uenientem*
obruerit. Hec causa approbatur simul & distinguitur d.

l. 29. §. si nauis, hisce uerbis: Si nauis alteram con-
tra se uenientem obruisset: aut in gubernato-
rem aut in ductorem actionem compete-
re damni iniuriā, Alfenus ait. Sed si tanta
uis nauis facta sit, quae temperari non potue-
rit: nullam in dominum dādam actionem.
Si autem culpa nauatarum id actum sit: puto
Aquiliae sufficere.

XLIII. *Causa: Si nauis in scapham alterius impa-*
cta, damnum illi dederit. Hec causa approbatur simul
& distinguitur d. l. 29. §. si nauis, hisce uerbis: Si na-
uis tua impacta in meam scaphā, damnum
mihī dedit: quod si uel est, quae actio mihī com-
petat? Et ait Proculus, si in potestate naua-
rum fuerit, ut id accideret, & culpa eorum
factū sit: lege Aquilia cum nautis agendum.
quia parui referret, nauem immittendo, aut
uericulum ad nauem ducendo, an tua ma-
nu damnum dederis: quia omnibus modis
his per te damno afficior. Sed si fune rupto,
aut cum à nullo regetur, nauis incurrit: si
cum domino agendum non esse.

XLIII. *Causa: Si nauem perforauit. Hec causa*
approbatur l. si seruus. 27. §. si nauem. ff. ad l. Aquiliam,
his uerbis: Si nauem uenalicium mercium
perforasset quis: Aquiliae actionē esse quasi
ruperit, Viuianus scribit.

De damno in tabulis & instrumen-
tis dato.

XLV. *Causa: Si testamentum deleuit. Hec causa*
approbatur l. si quis. 42. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si
quis testamentum deleuerit: an damni in-
uriā actio competat, uideamus? Et Marcel-
lus lib. v. Digestorum dubitans, negat com-
petere. quemadmodum enim (inquit) aesti-
matio inibitur? Vlpianus. Ego apud eum no-
taui, in testatore quidē hoc esse uerum: quia
quod eius interest, aestimari non potest. Ve-
runtamē in hęrede uel legatarijs diuersum:
quibus testamenta penē chirographa sunt.
Ibidem autem Marcellus scribit, chirogra-
pho deleto competere legis Aquiliae actio-
nem. Concordat l. qui tabulas. 42. ff. eod. tit. cuius uer-
ba uide §. lib. 39. cap. 7. quest. 3. except. 10. replic. 4.

XLVI. *Causa: Si chirographum alicuius aut aliam*
cauionem deleuit aut corrupit. Hec causa approbatur
uerbis iam propositis hisce: Ibidem autem Mar-
cellus scribit, &c. Concordat l. qui tabulas. 27. §.
fin. cum quatuor legib. sequentib. ff. de furtis, cuius uer-
ba uide §. cap. 3. quest. 2. causa 32. Concordat item l. qui-
dam. 32. §. de lege Aquilia. ff. cod. tit. cuius uerba uide §.
cap. 6. reg. 4. except. 3. Item concordat l. argentarius.
10. §. fin. ff. de edendo. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 4.
in fin. quest. 3. Huius cause exceptio haec est: Nisi con-
ditio debiti, de quo chirographum acceptum est, defe-
cerit. quae exceptio approbatur l. in lege. 40. ff. ad le-
gem Aquiliam, his uerbis: In lege Aquilia, si dele-
tum chirographum mihī esse dicam, in quo
sub conditione mihī pecunia debita fuerat,

& interim teltib. quinq; id probare possim, qui non possint eo tempore quo conditio existat: & summam re exposita, ad suspicionem iudicem adducam: debebo quidem uincere, sed condemnationis exactio tunc competet, cum debiti conditio exitit. Quod si defecerit: condemnatio nullas uires habebit.

De reliquis damni speciebus.

XLVII. *Causa: Si aliquid usum, ruptum uel fractum sit, aut alio modo deterius factum. Hec causa approbatur insit. de lege Aquilia. §. capite tertio. ibi: si quid enim, his uerbis: Si quid usum, aut ruptum, aut fractum fuerit: actio ex hoc capite constituitur. quanquam poterat sola rupti appellatio in omnem istas causas sufficere. Ruptum enim intelligitur, quod quo modo corruptum est. Vnde non solum fracta aut uista, sed etiam scissa, & collisa, & effusa, & quoquo modo perempta atq; deteriora facta, hoc uerbo continentur. Ait Imper. Ex hoc capite. Scilicet tertio legis Aquiliae. cuius uerba proponuntur l. si seruus. 27. §. tertio autem. ff. eod. tit. qua uide §. eod. cap. in prin. Ait insuper: Ruptum enim intelligitur, &c. Huic concordat d. l. 27. §. inquit lex, his uerbis: Inquit lex, Ruperit. Quod uerbum ferè omnes ueteres sic intellexerunt, Corruerit. Et ideo Celsus querit, si lolium uel auenam in segetem alienam inieceris, quo eam inquinare: non solum Quod ui aut clam, dominum posse agere, uel (si locatus fundus sit) colonum: sed etiam in factum agendum. Et si colonus eam exercuit, cauere eum debere Amplius non agi: scilicet ne dominus amplius inquietet. Nam alia quaedam species damni est, ipsum quid corrumperet & mutare, ut lex Aquilia loci habeat: alia, nulla ipsius mutatione adplicare aliud, cuius molesta separatio sit. Concordat item d. l. 27. §. cum eo planè. ibi: nec negat, his uerbis: Non negat Celsus, fractum & usum contineri corrupti appellatione: sed non esse nouum, ut lex specialiter quibusdam enumeratis generale subijciat uerbum, quo specialia complectatur. Quæ sententia uera est. Definitur insuper Rupti uocabulum d. l. 27. §. ruperit, his uerbis: Ruperit eum utiq; accipiemus, qui uulnerauerit: uel uirgis, uel loris, uel pugnis cæciderit: uel telo, uel quo alio sciderit alicui corpus: uel tumorem fecerit. Sed ira demum, si damnum iniuria datum est.*

XLVIII. *Causa: Si uestimenta aliena sciderit, uel inquinauerit. Hec causa approbatur d. l. 27. §. si quis uestimenta, hic uerbis: Si quis uestimenta sciderit, uel inquinauerit: Aquilia quasi ruperit tenetur.*

XLIX. *Causa: Si quis alicui de manu numos excusserit, ut perirent. Hec causa approbatur d. l. 27. §. si quis de manu, his uerbis: Si quis de manu mihi*

numos excussit: Sabinus existimat, damni iniuriæ esse actionem, si ita perierint, ne ad aliquem peruenirent: puta si in flumen, uel in mare, uel in cloacam ceciderunt. Quod si ad aliquem peruenierint ope & consilio, furti quidem agendum est: quod & antiquis placuit. Idem tamen & in factum dari posse actionem, ait.

L. *Causa: Si alienas merces in mare proiecit. Hec causa approbatur simul & distinguitur l. qui seruand. 14. in prin. ff. de prescriptis uerbis, in hæc uerba: Qui seruadatum mercium causa alienas merces in mare proiecit, nulla tenetur actione: si sine causa id fecit, in factum: si dolo, de dolo.*

L. *Causa: Si calicem argenteum alienum in profundum abiecerit. Hec causa approbatur d. l. 14. §. sed et si calicem, his uerbis: Si calicem argenteum quis alienum in profundum abiecerit, idq; damni dandi causa, non luci faciendi: Pomponius lib. X. V. Lad Sabinum scribit, neque furti, neq; damni iniuriæ actionem esse: in factum tamen esse agendum.*

L. *Causa: Si cum plaustrarij male lapides composuisset, lapis ex plostro cadens ruperit aliquid uel fregerit. Hec causa approbatur l. si seruus. 27. §. si ex plastro. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si ex plastro lapis ceciderit, & quid ruperit uel fregerit: Aquilia plaustrarium teneri placet, si male composuerit lapides, & ideo lapsi sunt.*

L. *Causa: Si causam ex occasione damni dedit. Hec causa approbatur l. qui occidit. 30. §. in hac actione. ibi: nam & qui. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 18. replic. 1. Concordat l. pretor ait. 4. §. si cum seruum. ibi: uerum est. ff. u. bon. raptor. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 14. quæst. 4. except. 3. Hactenus causas actionis legis Aquiliae enumerauimus. Sed & plures huiusmodi causas, ex quibus utilis legis Aquiliae uel in factum actio competit, uide §. capite 12. quæst. 3. except. 1. 2. & 3.*

DE EXCEPTIONIBVS PRÆCEDENTIUM CAUSARUM GENERALIBVS. Cap. XI.

Prima exceptio: Nisi furiosus damnum dederit. Hec exceptio approbatur l. sed et si. 5. §. ex ideo. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Queritur, si furiosus damnum dederit, an legis Aquiliae actio sit? Et Pegasus negauit: quæ enim in eo culpa sit, qui suæ mentis non est? Et hoc uerissimum est. Cessabit igitur Aquiliae actio: quemadmodum si quadrupes damnum dederit, aut regula ceciderit. Sed & si infans damnum dederit, idem erit dicendum.

II. Exceptio: Nisi infans damnum dederit. Hec exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed & si infans damnum dederit, idem erit dicendum.

III. Exceptio: Nisi impubes damnum dederit. Hec exceptio reprobatur ibidem, his uerbis: Quod si impubes id fecerit: Labeo ait, quia furti tenetur,

5637 LIB. XLVI. CAP. XI. dem liberatur, lege autem Aquilia hoc casu non rectè experietur. nam creditor ipse sibi potius quam alij iniuriam fecisse uideatur. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi ante moram factam creditor in re debita damnum dederit. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Legis Aquiliae actio, &c. Concordat l. Stichum. 55. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. proxim. quæst. 3. reg. 3.

IIII. Exceptio: Nisi quadrupes damnum dederit. Hec exceptio approbatur uerbis d. §. ex ideo, §. except. 1. propositis hisce: Quemadmodum si quadrupes damnum dederit. Planè hoc casu alia datur actio. de qua uide §. lib. prox. cap. 1.

V. Exceptio: Nisi magistratus alicui damnum dederit. Hec exceptio reprobatur l. quemadmodum. 19. §. municipales. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Municipales magistratus si damnum iniuria dederint, possunt Aquilia teneri. Nam & cum pecudes aliquis pignori cepisset, & fame eas necasset, dum non patitur eis cibaria adferri: in factum actio danda est. Item si, dum parat se ex lege capere pignus, non ex lege ceperit, & res ritas corruptasq; reddat: dicitur legem Aquilianam locum habere. Quod dicendum est, etsi ex lege pignus ceperit. Si quid tamen magistratus, &c. Reliqua uerba uide §. cap. prox. causa 2. except. 5. Sed & plura de exceptione proposita uide §. lib. 36. cap. 14. reg. 8.

VI. Exceptio: Nisi dominus seruo suo damnum dederit. Hec exceptio ipso quidem iure subsistit: quoniam inter dominum & seruum actio non datur. uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi alius in seruo usum fructum habeat. quæ replicatio approbatur l. sed et si. 12. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si proprietatis dominus uulnerauerit seruum, uel occiderit, in quo usus fructus meus est: danda est mihi ad exemplum legis Aquiliae actio in eum proportionem usus fructus, ut etiam ea pars anni in æstimationem ueniat, qua nondum usus fructus meus fuit. Altera replicatio est: Nisi alius seruum bona fide possideat. Tertia replicatio est: Nisi alius seruum pignori acceperit. Hæc duæ replicationes approbantur l. si dom. 17. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Si dominus seruum suum occiderit: bonæ fidei possessori, uel ei qui pignori accepit, in factum actione tenebitur. Quarta replicatio est: Nisi hæres seruum alij legatum occiderit. Hec replicatio approbatur l. quod si. 14. ff. eod. tit. his uerbis: Si hæres seruum legatum occiderit: dicendum est, dandam in eum legatario actionem. Quinta replicatio est: Nisi pars in seruo alterius sit. Hec replicatio approbatur l. sed et si. 19. cum l. sequente. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si communem seruum occiderit quis, Aquilia teneri eum Celsus ait. Idem est, etsi uulnerauerit, scilicet pro ea parte, pro qua dominus est qui agit.

VII. Exceptio: Nisi creditor in re sibi debita damnum dederit. Hec exceptio approbatur simul & distinguitur exemplo l. legis Aqu. 54. ff. eod. tit. his uerbis: Legis Aquiliae actio competit debitori, cum reus stipulandi ante moram promissum animal uulnerauit. Idem est, & si occiderit animal. Quod si post moram promissoris is qui stipulatus fuerat, occiderit: debitor qui-

5638 dem liberatur, lege autem Aquilia hoc casu non rectè experietur. nam creditor ipse sibi potius quam alij iniuriam fecisse uideatur. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi ante moram factam creditor in re debita damnum dederit. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Legis Aquiliae actio, &c. Concordat l. Stichum. 55. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. proxim. quæst. 3. reg. 3.

VIII. Exceptio: Nisi seruus communis uni dominorum damnum dederit. Hec exceptio approbatur simul & distinguitur l. si seruus. 27. §. 1. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si seruus communis, id est meus & tuus, seruum tuum occiderit: legi Aquiliae locus est aduersus te, si tua uoluntate fecit. Et ita Proculum existimasse Urfelius refert. Quod si non uoluntate tua fecit, cessare noxalem actionem: ne sit in potestate serui, ut tibi soli seruiat. Quod puto uerum esse.

IX. Exceptio: Nisi liber homo qui bona fide possidet, ei à quo possidetur, damnum dederit. Hec exceptio reprobatur l. liber homo. 13. §. Iulianus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Iulianus scribit, si homo liber bona fide mihi seruiat: ipsum lege Aquilia mihi teneri. Concordat l. homo liber. 14. §. item promittendo. ibi: sed & damnum. ff. de adq. rer. dominio. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 3. except. 6. repl. 9.

X. Exceptio: Nisi in eo seruo, qui bona fide à non domino possidetur, à seruo bonæ fidei possessoris damnum sit datum. Hec exceptio reprobatur l. si eo. 18. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si eo tempore, quo tibi seruus meus, quem bona fide emisti, seruiabat, ipse à seruo tuo uulneratus est: placuit omnino me tecum rectè lege Aquilia experiri.

XI. Exceptio: Nisi in re mariti uxor damnum dederit. Et hæc exceptio reprobatur l. mulier. 56. ff. d. tit. his uerbis: Mulier, si in re mariti damnum dederit, pro tenore legis Aquiliae conuenitur. Concordat l. si seruus. 27. §. si cum maritus. ff. eod. tit. his uerbis: Si cum maritus uxori margaritas extricatas dedisset in usum, eas inuito uel inscio uiro perforasset, ut pertusis in linea ueretur: Ulpianus ait, teneri eam lege Aquilia, siue diuerterit, siue nupta est adhuc. Concordat item l. 2. in fine. C. rerum amotarum. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. quæst. 3. causa 1.

XII. Exceptio: Nisi in sua re quis damnum dederit. Hec exceptio approbatur simul & distinguitur exemplo serui §. except. 6.

XIII. Exceptio: Nisi iure factum sit. Hec exceptio approbatur l. si seruus. 3. in fine. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 3. causa 2. in prin. Concordat l. nemo. 193. ff. de reg. iuris, hisce uerbis: Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere ius non habet. Huius exceptionis species sunt exceptiones aliquot sequentes. Planè si quis in suo ignem habuerit, ex quo damnum datur alteri, quamuis iure ignem habeat: tamen in factum actione tenetur. quæ

replicatio approbatur l. si seruus. 27. §. si furnum. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide j. cap. prox. quest. 5. except. 1. exemplo 7.

XIII. Exceptio: Nisi in re aliena, in suo loco non iure constituta, quis damnum dederit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur l. quemadmodum. 29. §. 1. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si protectum meum, quod supra domum tuam nullo iure habebam, recidisset: posse me tecum damni iniuriæ agere, Proculus scribit. debuisse enim mecum, ius mihi non esse protectum ita habere, agere: nec æquum esse, damnum me pati, rescissis à te meis tignis. Aliud est dicendum ex rescripto Imperatoris Seueri, qui ei per cuius domum traiectus erat aqueductus citra feruitutē, rescripsit, suo iure posse eum interdicere: & merito. Interest enim, quod hic in suo protexit, ille in alieno fecit. At Iuriconsultus: Aliud est dicendum ex rescripto, &c. Hisce uerbis exceptio proposita approbatur, cuius replicatio prima hæc est: Nisi protectum alienum supra suam domum extensum reciderit. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Si protectum meum, &c. Altera replicatio est: Nisi quis in pecore alieno, quod in suo loco deprehendit, damnum dederit. quæ replicatio approbatur l. Quintus. 39. ff. d. t. his uerbis: Quintus Mutius scribit, Equa cum in alieno pasceretur, in cogendo (quod prægnans erat) eiecit. quærebatur, dominus eius possētne cum eo qui egisset, lege Aquilia agere: quia equam eiciendo ruperat? Si percussisset, aut consulto uehementius egisset: uisum est agere posse. Pomponius. Quamuis alienæ pecus in agro suo quis deprehendit: sic tamen illud expellere debet, quomodo si suum deprehendisset: quoniam si quid ex ea re damni ceperit, habet proprias actiones. Itaq; qui pecus alienum in agro suo deprehendit, non iure includit: nec agere illud aliter debet, quàm (ut supra diximus) quasi suum: sed uel abigere debet sine damno, uel admonere dominum ut suum recipiat. Quod dictum de pecore, idem de apibus cauetur l. si seruus. 27. §. si cum apes. ff. eod. tit. his uerbis: Si cum apes meæ ad tuas aduolassent, tu eas exuisses: legis Aquiliæ actione competere, Celsus ait.

XV. Exceptio: Nisi sui defendendi causa damnum alteri dedit. Hæc exceptio approbatur per ea quæ proposita sunt §. cap. prox. quest. 3. causa 2. except. 2. eiusq; exemplum proponitur l. si plagis. 52. §. 1. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Tabernarius in semita noctu supra lapidem lucernam posuerat, & quidam præteriens eam sustulerat. tabernarius eum cõsecutus lucernam reposcebat, & fugientem retinebat. Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolo inerat, uerberare tabernarium cõperat, ut se dimitteret: & ex eo maiore rixa facta, tabernarius ei qui lu-

cernam sustulerat, oculum effoderat. Consulebat, num damnum iniuria uideretur dedisse: quoniam prior flagello percussus esset? Alfenus respondit, nisi data ad hoc opera effodisset oculum, nõ uideri damnum iniuria fecisse. Culpam enim penes eum qui prior flagello percussus, residere. Sed si ab eo non prior uapulasset, sed cum ei lucernam eripere uellet, rixatus esset: tabernarij culpa factum uideri. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi reus prior ceperit percussore. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis. Concordat l. 1. §. cum arietes. ff. si quadrupes pauperiem fecisse. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 1. quest. 2. except. 3. Aliam replicationem uide §. cap. prox. quest. 3. causa 2. except. 2.

XVI. Exceptio: Nisi ulciscendi sui causa alteri damnum dederit. Hæc exceptio reprobat l. scientiam. 45. §. qui cum, in fine. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide d. except. 2. replic. 1.

XVII. Exceptio: Nisi arcedi incendi gratia uicinas ædes intercedit. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 49. §. quod dicitur. ff. d. t. his uerbis: Quod dicitur, damnum iniuria datum Aquilia persequitur: sic erit accipiendum, ut uideatur damnum iniuria datum, quod cum damno iniuriam attulerit: nisi magna uicogente fuerit factum: ut Celsus scribit circa eum qui incendij arcedi gratia uicinas ædes intercedit. Nam hoc scribit, cessare legis Aquiliæ actionem. Iusto enim metu ductus, ne ad se ignis perueniret, uicinas ædes intercedit. Et siue peruenit ignis, siue antè extinctus est: existimat legis Aquiliæ actionem cessare. Concordat l. quo naufragium. 3. §. quod ait pator. in fine. de incendio, ruina, &c. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 15. quest. 3. causa 4. except. 1. Concordat item l. si alius. 7. §. est autem & alia. ff. quod ut ait clam. cuius uerba uide §. lib. 23. cap. 12. quest. 3. except. 27.

XVIII. Exceptio: Nisi sine dolo malo damnum datum sit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur Inst. de lege Aquilia. §. illud palam, his uerbis: Illud palam est, sicut ex primo capite ita demum quisq; tenetur, si dolo aut culpa eius homo aut quadrupes occisus occisus fuerit: ita ex hoc capite de dolo aut culpa, & de cætero damno quenq; teneri. At Imperator: Sicut ex primo capite, &c. De hac re uide §. cap. prox. quest. 3. causa 2. except. 6. Huius exemplum proponitur l. si quis. 49. §. quod dicitur. ff. ad l. Aquiliam, cuius uerba uide §. except. prox. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi culpa rei conueni damnum datum sit. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Dolo aut culpa, &c. Concordat l. qui occidit. 30. §. in hac actione. ff. d. t. his uerbis: In hac actione, quæ ex hoc capitulo oritur, & dolo & culpa punitur. Ideoq; si quis in stipulam suam uel spinam cõburendæ eius causa ignem immiserit, & ulterius euagatus

euagatus & progressus ignis, alienam segetem uel uinea læserit: requiramus num imperitia eius aut negligentia id acciderit. nõ si die uentoso id fecit, culpe reus est. nam & qui occasione præstat, ipse damnum fecisse uideatur. In eodè crimine est & qui non obseruauit, ne ignis longius procederet. At si omnia quæ oportuit, obseruauit, uel subita uis uenti longius produxit igne: caret culpa. Concordat ea quæ proposita sunt §. cap. prox. quest. 3. causa 2. exc. 6. Huius exemplum proponitur l. si plagis. 52. §. in cliuo. ibi nam nihilominus. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide j. cap. prox. quest. 2. reg. 4. Sanè propositæ replicationis species & exempla sunt replicationes proximè sequentes. Huius replicationis duplicatio hæc uideatur esse: Nisi leuissima fuerit culpa. Sed hæc duplicatio reprobat l. in lege. 44. in prim. ff. ad l. Aquil. his uerbis: In lege Aquilia etiam leuissima culpa uenit. Planè admittitur duplicatio proposita in damno dato à libero homine, bona fide possessore, ei à quo possidetur. l. homo liber. 54. §. item promittendo. ibi: ut tamen culpam. ff. de adq. rer. dom. cuius uerba uide §. lib. 36. cap. 3. except. 6. repl. 9. Altera replicatio est: Nisi imperitia damnum datum sit. quæ replicatio approbatur uerbis d. §. in hac actione, §. propositis hisce: Requiritur num imperitia, &c. Concordat l. lillitas. 6. §. sicut medico. ff. de officio præsidis. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 4. quest. 1. except. 1. Sed & concordant ea quæ proposita sunt §. lib. 36. cap. 3. except. 8. repl. 1. dupl. 3. tripl. 2. item lib. 43. cap. 6. quest. 1. causa 9. except. 1. repl. 2. Tertia replicatio est: Nisi propter infirmitatem damnum dederit. Hæc replicatio approbatur l. idem iuris. 8. §. mulionem. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 3. causa 2. except. 14. Quarta replicatio est: Nisi nimia seuitia præceptor in disciplina discipulo damnum dederit. Hæc replicatio approbatur l. sed et si. 5. §. in cum legib. sequentib. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si magister in disciplina uulnerauerit seruum, uel occiderit: an Aquilia teneatur, quasi damnum iniuria dederit? Et Iulianus scribit, Aquilia teneri eum qui eluscauit discipulum in disciplina. Multò magis igitur in occiso idem erit dicendum. Proponitur autem apud eum species talis. Tutor (inquit) puero discenti ingenuo filiofamilias, parum bene facienti quod demonstratum erat, forma calcei ceruicem ita percussit, ut oculus puero perfunderetur. Dicit igitur Iulianus, iniuriarum quidem actionem non competere: quia non faciendæ iniuriæ causa percussit, sed monendi & docendi causa. An ex locato, dubitatur quia leuis duntaxat castigatio concessa est docenti. Sed lege Aquilia posse agi, non dubito. Præceptoris enim nimia seuitia culpe adsignatur. Quæ actione patrem consecuturum ait, quo minus ex opera filij sui propter uiciatū oculum sit habiturus, & impendia quæ pro eius curatione secerit, Concordat l. item queritur. 13. §.

item Iulianus. ff. locati. cuius uerba uide §. lib. 43. cap. 6. quest. 1. causa 9. except. 1. repl. 3. Plura de exceptione proposita uide §. lib. 36. cap. 3. except. 6.

XIX. Exceptio: Nisi dolus uel culpa in non faciendõ consistat. Quæ exceptio approbatur l. si usufr. lege tus. 16. §. deniq; consulus. uers. nam qui agrum. ff. de usufructu, & quemadmodum. cuius uerba uide §. lib. 24. cap. 7. in prim. Planè leges quæ huic exceptioni uidentur ob stare, uide in eius glossa.

XX. Exceptio: Nisi impulsu alterius damnum dederit. Hæc exceptio approbatur l. qua actione. 7. §. proinde si quis. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si quis alterius impulsu damnum dederit: Proculus scribit, neq; eum qui impulit, teneri (quia non occidit) neq; eum qui impulsus est: quia damnum non iniuria dedit. Secundum quod in factu actio erit danda in eum qui impulit. Concordat l. si plagis. 52. §. in cliuo, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. prox. quest. 2. reg. 4.

XXI. Exceptio: Nisi non corpore suo, sed alio modo quis damnum dederit. hoc enim casu nõ directæ, sed utilis Aquiliæ actio competit. quæ exceptio approbatur Inst. de lege Aquilia. §. ceterum placuit. cuius uerba uide j. cap. prox. quest. 5. except. 1.

XXII. Exceptio: Nisi ei damnum datum sit, apud quem in alea lusum esse dicitur. Hæc exceptio approbatur l. in prim. ff. de aleatoribus. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. except. 31. Huius exceptionis replicatio sumpta ex tempore & loco damni dati, reprobat d. l. 1. §. item notandum. cuius uerba uide d. exceptione 31. replicat. 1.

XXIII. Exceptio: Nisi res non sit facta deterior. Hæc exceptio approbatur l. si seruus. 27. §. rupisse. ibi ceterum. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si nullo seruū precio uiliorem deteriorẽ uel fecerit: Aquilia cessat, iniuriarumq; erit agendum duntaxat. Aquilia enim eas ruptiones quæ damna dant, persequitur. Ergo etsi precio quidem non sit deterior seruus factus, uerum sumptus in salutem eius & sanitatem facti sunt: in hæc mihi uidebitur damnum datum, atq; ideo lege Aquilia agi posse. Concordat d. l. 27. §. si oliuam. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 3. causa 32. Concordat item d. l. 27. §. etsi puerum, his uerbis: Si puerum quis castrauerit, & preciosiorem fecerit: Vitianus scribit, cessare Aquiliam: sed iniuriarum erit agendum, aut ex edicto ædilium, aut in quadruplum. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi sumptus in reficienda re sint facti. Hæc replicatio approbatur uerbis d. §. rupisse, iam propositis hisce: Ergo etsi precio quidem, &c.

XXIII. Exceptio: Nisi seruus qui uulneratus fuit, rursus sit sanatus. Hæc exceptio reprobat l. scientiam. 45. §. lege. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Lege Aquilia agi potest & sanato uulnerato seruo.

XXV. Exceptio: Nisi actor periculū et damnum euitare potuit. Hæc exceptio approbatur l. quod quis. 205.

ff. de reg. iuris, hisce uerbis: Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire. Concordat l. qui foucas. 23. in fin. ff. ad l. Aquilianam. cuius uerba uide 5. cap. prox. quest. 3. causa 10. Vide item j. lib. prox. cap. 1. quest. 2. except. 2.

XXVI. Exceptio: Nisi res in qua damnum datum est, postea sine culpa rei conuenti perierit. Hæc exceptio reprobatu r. l. in aut. 27. §. si homo, in fine. ff. de rei uendit. cat. cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 7. reg. 3. except. 2.

XXVII. Exceptio: Nisi seruus mortiferè uulneratus, liber hæresq; esse iussus, decesserit. Hæc exceptio approbatu r. simul ex distinguitur l. nam sicut. 36. §. si dominus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si dominus seruū, quem Titius mortiferè uulnerauerat, liberum & hæredè esse iusserit, eiq; postea Mæuius extiterit hæres: non habebit Mæuius cum Titio legis Aquiliæ actionem, scilicet secundū Sabini opinionem, qui putabat ad hæredem actionem nō transmitti, quæ defuncto cōpetere nō potuisset. Nam sanè absurdū accideret, ut hæres precij quasi occisi cōsequeretur eius cui hæres extitit. Quòd si ex parte eum dominus hæredem cum libertate esse iusserit: cohæres eius, mortuo eo, ager lege Aquilia. Concordat l. huic scripture. 15. §. fin. cum lege sequente. ff. cod. de his uerbis: Si uulneratum mortiferè liberū & hæredem esse iusserit, deinde decesserit: hæ redè eius agere Aquilia nō posse, Vlpianus ait. Quia in eū casum res peruenit, à quo incipere non potest. Concordat item l. unde Neratius. 23. §. 1. ff. eod. de his uerbis: Iulianus ait, Si seruus liber & hæres esse iussus, occisus fuerit: neq; substitutum, neq; legitimum actione legis Aquiliæ hereditatis æstimationem consecutum, quæ seruo competere non potuit. Quæ sententia uera est. Precij igitur solummodò fieri æstimationem: quia hoc interesse solummodò substituti uideatur. Ego autem puto nec precij fieri æstimationem: quia si hæres esset, & liber esset.

XXVIII. Exceptio: Nisi semel sit actū. Hæc exceptio approbatu r. quidè ipso iure, uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi alius antea egerit, quæ replicatio approbatu r. exemplo l. si seruus. 27. §. inquit lex, ibi: et si colonus. ff. ad l. Aquilianam. cuius uerba uide 5. cap. prox. quest. 3. causa 47. Altera replicatio est: Nisi cum alio antea sit actum, quæ replicatio approbatu r. item de l. 11. §. sed si plures, ibi: et si cum uno. ff. d. de cuius uerba uide j. cap. 12. quest. 3. reg. 6. in fine. Tertia replicatio est: Nisi ex alia causa uel factio antea sit actū. Hæc replicatio approbatu r. l. illud quasi. 32. §. fin. ff. d. de his uerbis: Si idem eundem seruū uulnerauerit, postea deinde etiā occiderit: renebitur & de uulnerato, & de occiso: duo enim sunt delicta. Aliter atq; si quis uno impetu pluribus uulneribus aliquè occiderit, tunc enim una erit actio de occiso. Concordat l. si uulnerato. 46. cum lege sequente. ff. d. de cuius uerba uide j. cap. prox.

quest. 3. reg. 9. Concordat item l. si seruo. 48. ff. d. de cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 4. quest. 7. reg. 3. Quarta replicatio uidetur: Nisi alia actione antea sit actū. Hæc replicatio reprobatu r. l. sed est. 18. ff. ad l. Aquilianam, his uerbis: Si is qui pignori seruū accepit, occiderit eū uel uulnerauerit: lege Aquilia & pignoratitia cōueniri potest. Sed alterutra cōtentus esse debet actor. Concordat l. si seruus. 27. §. Proculus. ff. d. de cuius uerba uide 5. lib. 43. cap. 2. quest. 1. causa 12. exc. 7. Planè admittitur replicatio proposita primū quidè, si ex diuersis causis actiones competant, quæ distinctio approbatu r. l. ite apud Labeonem. 15. §. si quis seruo. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis seruo uerberato iniuriarum egerit, deinde postea dāni iniuriæ agat: Labeo scribit, eandè rem nō esse: quia altera actio ad damnum pertinet culpa datū, altera ad contumeliā. Concordat l. sed si. 17. §. seruus meus. ff. d. de his uerbis: Seruus meus opera uel querela tua flagellis cæsus est à magistratu nostro. Mela putat, dandam mihi iniuriarū actionem aduersus te, in quantum ob eam rem æquū iudici uidebitur. Et si seruus decesserit, dominū eius agere posse Labeo ait: quia de dāno quod per iniuriā factū est, agitur. Et ita Trebatio placuit. Concordat item l. 2. §. item quasi. ff. de priuatis delictis. cuius uerba uide j. lib. 48. cap. 16. except. 5. distinct. 2. Deinde admittitur replicatio proposita, si aliquid amplius sit in legis Aquiliæ actione, quam fuit in priore. quæ distinctio approbatu r. l. qui seruus. 33. in prim. ibi: rationabilis. ff. de act. et obligat. cuius uerba uide j. cap. 14. except. 37. repl. 4. Hæc uero exceptiones contra causas actionis Aquiliæ. Sed et plures huiusmodi exceptiones uide 5. cap. prox. quest. 3. causa 2.

DE RELIQUO AQVILIAE ACTIONIS IURE. Cap. XII.

I. QUIBUS ACTIO LEGIS AQUILIAE COMPETIT?

PRIMA regula, De hæredib. eius qui damnum passus est. His quoq; eadem cōpetit actio, quæ regula approbatu r. l. unde Neratius. 23. §. hanc actionē. ff. ad l. Aquilianam, his uerbis: Hanc actionē & hæredes cæterisq; successorib. dari constat: sed in hæredè uel ceteros hæc actio nō dabitur, cum sit pœnalis: nisi fortè ex dāno locupletior hæres factus sit. Huius regule exceptio prima hæc uidetur: Nisi post mortem defuncti ante aditam hereditatem damnum datum sit. Sed hæc exceptio reprobatu r. l. liber homo. 13. §. si seruus. ff. d. de cuius uerba uide 5. cap. 10. quest. 3. causa 2. except. 20. Concordat l. ob id. 43. ff. d. de his uerbis: Ob id quòd antequā hereditatē adires, damnum admillum in res hereditarias est, legis Aquiliæ actionem habes, quòd post mortē eius cui hæres sis, acciderit. dominū enim lex Aquilia appellat nō utiq; eū qui fuerit tunc, cū damnum daretur. Nam isto modo ne ab eo quidem, cui hæres quis erit, transire ad eum actio ea poterit: neq; ob id quod

quod tunc commissum fuerit, cum in hostiū potestate esses, agere postliminio reuersus poteris. Et hoc aliter constitui sine magna captione posthumorū liberorū, qui parentibus hæredes erunt, non poterit. Eadem dicemus & de arboribus eodem tempore furrim cæsis. Puto eadè dici posse & de actione Quod ui aut clam: si modò quis aut prohibitus fecerit, aut apparuerit eum intelligere debuisse, ab eis se, ad quos ea hereditas pertineret, si rescissent, prohibicum iri. Altera exceptio est: Nisi in re alij legata damnum sit datum. hoc enim casu legatario, nō heredi competit actio, quæ exceptio approbatu r. simul ex distinguitur d. l. 11. §. fin. his uerbis: Si seruus legatus post aditam hereditatem sit occisus: competere legis Aquiliæ actionem legatario, si modò post mortem serui agnouerit legatum. Quod si repudiauerit: consequens esse ait Iulianus, dicere hæredem competere. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi legatarius legatum repudiauerit, quæ replicatio approbatu r. uerbis iam propositis hisce: Quod si repudiauerit, &c. Concordat l. nam sicut. 36. in prim. ff. eod. de cuius uerba uide j. dupl. prox. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi res in qua damnum datum est, duobus fuerit legata, hoc enim casu uno repudiante, alteri in solidum competit actio, non heredi. quæ duplicatio approbatu r. l. si dominus. 17. ff. d. de his uerbis: Si coniunctim duobus legatur Stichus, & alter eorum occisus repudiauerit: puto coniunctum solum posse Aquilia agere: quia retrò ad creuisse dominium ei uideatur. Concordat l. Titio. 34. cum duob. l. sequentib. ff. d. de his uerbis: Titio & Seio Stichum legauit, de liberante Seio, cum Titius uindicasset legatum, Stichus occisus est, deinde Seius repudiauerit legatum. Perinde Titius agere poterit, ac si soli legatus esset: quia retrò ad creuisse dominium ei uideatur. Nam sicut repudiante legatario, &c. Altera replicatio est: Nisi ante aditam hereditatem damnum in re legata sit datum. Hæc replicatio approbatu r. l. huic scripture. 15. in prim. ff. d. de his uerbis: Si ante aditam hereditatē occidatur legatus seruus, apud hæredem remanet Aquiliæ actio per hereditatem adquisita. Quòd si uulneratus sit ante aditam hereditatem: in hereditate quidè actio remansit, sed cedere eam legatario hæredè oportet. Tertia exceptio est: Nisi in corpore defuncti adhuc uiuū damnum sit datum. Hæc exceptio approbatu r. l. si uerò. 5. §. hæc autē, in fine. ff. de his qui deiecerint, cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 16. quest. 5. reg. 1. except. 2.

II. Regula: Domino rei in qua damnum datum est, Aquiliæ actio competit, non alij, quæ regula approbatu r. litem Mela. 11. §. legis. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Legis Aquiliæ actio hero cōpetit, hoc est domino. Concordat l. liber homo. 13. §. fugitiui. ff. eod. de his uerbis: Fugitiui nomine dominus actionē habet. Huius regule exceptio prima uidetur: Nisi in re

cōmodata damnum datum sit, hoc enim casu cōmodatario, non domino actio uidetur competere, uerum exceptio hæc reprobatu r. d. l. 11. §. fin. his uerbis: Eum cui uerba sunt cōmodata sunt, non posse, si scissa fuerint, lege Aquilia agere, Iulianus ait: sed domino eam cōpetere. Altera exceptio est: Nisi alius usum fructū uel usum in re habeat, nā ex huiusmodi datur actio, quæ exceptio approbatu r. d. §. fin. his uerbis: An fructuarius uel usufructuarius legis Aquiliæ actionem haberet, Iulianus tractabat. Ego puto melius, utile iudiciū ex hac causa dandum. Concordat l. sed est. 12. ff. eod. de cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 6. repl. 1. Concordat item l. locum autem. 17. §. fin. ff. de usufructu et quemad. his uerbis: Si quis seruū occiderit, utile actionem exēplo Aquiliæ fructuario dandā, nunquā dubitauit. Tertia exceptio est: Nisi res ab alio bona fide possideatur. hoc enim casu bona fidei possessori datur actio, quæ exceptio approbatu r. d. l. 11. §. sed est si seruus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si seruus bona fide alij seruiat, an ei cōpetat Aquiliæ actio? & magis in factū erit danda. Concordat l. si dominus. 17. in prim. ff. d. de cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 6. repl. 3. Quarta exceptio est: Nisi insula exusta alij locata fuerit inhabitanda, hoc enim casu etiam inquilino datur actio Aquilia, quæ exceptio approbatu r. l. si seruus. 27. §. si quis insulam. ff. ad l. Aquilianam, cuius uerba uide 5. cap. 10. quest. 3. causa 20. Quinta exceptio est: Nisi fundus in quo damnum datum est, alij fuerit locatus. hoc enim casu colono etiā competit actio, quæ exceptio approbatu r. d. l. 27. §. inquit lex, cuius uerba uide 5. d. quest. 3. causa 47. Sexta exceptio est: Nisi res alij pignori fuerit obligata, hoc enim casu etiam creditori actio datur, quæ exceptio approbatu r. l. qui occidit. 30. §. 1. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Pignori datus seruus si occisus sit, debitori actio competit. Sed an & creditori danda sit utilis: quia possit interesse eius, quòd debitor soluendo non sit, aut quòd litem tempore amiserit, quæritur? Sed iniquum fuerit, & domino & creditori eum teneri: nisi quis putauerit, nullam in ea re debitorem iniuriam passurum, cum proficit ei ad debiti quantitatem: & quòd amplius cōsecuturus sit ab eo, uel ab initio in id quòd amplius sit quàm in debito, debitori dandam esse actionem. Et ideo in his casibus, in quibus creditori danda est actio propter inopiam debitoris, uel quòd litem amiserit: creditor quidem usq; ad modum debiti habebit Aquiliæ actionem, ut proficit hoc debitori: ipsi autem debitori in id quòd debitum excedit, competet Aquiliæ actio. Ex his patet, creditori purè quidem seu regulariter actionem propositam non competere, sed sub duobus hisce conditionibus, si debitor non sit soluendo, uel à principali actione tempore sit exclusus. Tertia conditio est, si debitor ipse damnum in re pignori obligata dederit, quæ proponitur l. si dominus. 17. in prim. ff. d. de cuius uerba uide 5. cap.

ff. de reg. iuris, hisce uerbis: Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire. Concordat l. qui foueas. 28. in fin. ff. ad l. Aquilianam. cuius uerba uide 5. cap. prox. quest. 3. causa 10. vi de item 7. lib. prox. cap. 1. quest. 2. except. 2.

XXVI. Exceptio: Nisi res in qua damnū datū est, postea sine culpa rei cōuenti perierit. Hęc exceptio reprobat l. sin autē. 27. §. si homo, in fine. ff. de rei uend. cat. cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 7. reg. 3. except. 2.

XXVII. Exceptio: Nisi seruus mortiferē uulneratus, liber hèresq; esse iussus, decesserit. Hęc exceptio approbatur simul et distinguitur l. nam sicut. 36. §. si dominus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si dominus seruū, quem Titius mortiferē uulnerauerat, liberum & hāredē esse iusserit, eiq; postea Mæuius exiterit hères: non habebit Mæuius cum Titio legis Aquiliæ actionem, scilicet secundū Sabinī opinionem, qui patabat ad hāredem actionem nō transmitti, quā defuncto cōpetere nō potuisset. Nam sanē absurdū accideret, ut hères precii quasi occisi cōsequeretur eius cui hères exiit. Quōd si ex parte eum dominus hāredem cum libertate esse iusserit: cohères eius, mortuo eo, ager lege Aquilia. Concordat l. hinc scriptur. e. 25. §. fin. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Si uulneratum mortiferē liberū & hāredem esse iusserit, deinde decesserit: hāredē eius agere Aquilia nō posse, Vlpianus ait. Quia in eū casum res peruenit, à quo incipere non potest. Concordat item l. unde Neratius. 23. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Iulianus ait, Si seruus liber & hères esse iussus, occisus fuerit: neq; substitutum, neq; legitimum actione legis Aquiliæ hēditatis æstimationem conlecuturum, quæ seruo competere non potuit. Quæ sententia uera est. Precij igitur solummodō heri æstimationem: quia hoc interesse solummodō substituti uideatur. Ego autem puto nec precij heri æstimationem: quia si hères esset, & liber esset.

XXVIII. Exceptio: Nisi semel sit actū. Hęc exceptio approbatur quidē ipso iure, uerū eius replicatio prima hęc est: Nisi alius antea egerit. quæ replicatio approbatur exemplo l. si seruus. 27. §. inquit lex. ibi: et si colonus. ff. ad l. Aquilianam. cuius uerba uide 5. cap. prox. quest. 3. causa 4. 7. Altera replicatio est: Nisi cum alio antea sit actum. quæ replicatio approbatur litem Mela. 11. §. sed si plures. ibi: et si cum uno. ff. d. tit. cuius uerba uide 7. cap. 12. quest. 3. reg. 6. in fine. Tertia replicatio est: Nisi ex alia causa uel facto antea sit actū. Hęc replicatio approbatur l. illud quest. 32. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Si idem eundem seruū uulnerauerit, postea deinde etiā occiderit: renebitur & de uulnerato, & de occiso: duo enim sunt delicta. Aliter atq; si quis uno impetu pluribus uulneribus aliquē occiderit. tunc enim una erit actio de occiso. Concordat l. si uulnerato. 46. cum lege sequente. ff. d. tit. cuius uerba uide 7. cap. prox.

quest. 3. reg. 9. Cōcordat item l. si seruus. 48. ff. d. tit. cuius uerba uide 7. lib. prox. cap. 4. quest. 7. reg. 3. Quarta replicatio uidetur: Nisi alia actione antea sit actū. Hęc replicatio reprobat l. sed et si. 18. ff. ad l. Aquilianā, his uerbis: Si is qui pignori seruū accepit, occiderit eū uel uulnerauerit: lege Aquilia & pignoratitia cōueniri potest. Sed alterutra cōtentus esse debet actor. Concordat l. si seruus. 27. §. Proculus. ff. d. tit. cuius uerba uide 5. lib. 43. cap. 2. quest. 1. causa 12. exc. 7. Planē admittitur replicatio proposita primū quidē, si ex diuersis causis actiones competant. quæ distinctio approbatur l. itē apud Labeonē. 15. §. si quis seruo. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis seruo uerberato iniuriarum egerit, deinde postea dāni iniuriæ agat: Labeo scribit, eandē rem nō esse: quia altera actio ad damnū pertinet culpa datū, altera ad contumeliā. Concordat l. sed si. 17. §. seruus meus. ff. d. tit. his uerbis: Seruus meus opera uel querela tua flagellis cæsus est à magistratu nostro. Mela putat, dandam mihi iniuriarū actionem aduersus te, in quantū ob eam rem æquū iudici uidebitur. Et si seruus decesserit, dominū eius agere posse Labeo ait: quia de dāno quod per iniuriā factū est, agitur. Et ita Trebatio placuit. Concordat item l. 2. §. item quest. ff. de priuatis delictis. cuius uerba uide 7. lib. 48. cap. 16. except. 5. distinct. 2. Deinde admittitur replicatio proposita, si aliquid amplius sit in legis Aquiliæ actione, quam fuit in priore. quæ distinctio approbatur l. qui seruus. 33. in prin. ibi: rationabilis. ff. de act. et obligat. cuius uerba uide 7. cap. 14. except. 37. repl. 4. Hęc uerba uide 7. cap. 14. except. 37. repl. 4. Hęc uerba uide 7. cap. 14. except. 37. repl. 4. Hęc uerba uide 7. cap. 14. except. 37. repl. 4. Hęc uerba uide 7. cap. 14. except. 37. repl. 4.

DE RELIQUO AQUILIAE ACTIONIS IURE. Cap. XII.

I. QUIBUS ACTIO LEGIS AQUILIAE COMPETIT?

PRIMA regula, De heredit. eius qui damnū passus est. His quoq; eadem cōpetit actio, quæ regula approbatur l. unde Neratius. 23. §. hanc actionē. ff. ad l. Aquilianā, his uerbis: Hanc actionē & hāredī cæterisq; successorib. dari constat: sed in hāredē uel ceteros hęc actio nō dabitur, cum sit pœnalis: nisi fortē ex dāno locupletior hères factus sit. Huius regule exceptio prima hęc uidetur: Nisi post mortem defuncti ante aditam hereditatem damnū datū sit. Sed hęc exceptio reprobat l. liber homo. 13. §. si seruus. ff. d. tit. cuius uerba uide 5. cap. 10. quest. 3. causa 2. except. 20. Concordat l. ob id. 43. ff. d. tit. his uerbis: Ob id quōd antequā hāreditate adires, damnū admillum in res hereditarias est, legis Aquiliæ actionem habes, quōd post mortē eius cui hères sis, acciderit. dominū enim lex Aquilia appellat nō utiq; eū qui fuerit tunc, cū damnū daretur. Nam isto modo ne ab eo quidem, cui hères quis erit, transire ad eum actio ea poterit: neq; ob id quod

quod tunc commissum fuerit, cum in hostiū potestate esses, agere postliminio reuersus poteris. Et hoc aliter constitui sine magna captione posthūmorū liberorū, qui parentibus hāredes erunt, non poterit. Eadem dicemus & de arboribus eodem tempore furrim cęsis. Puto eadē dici posse & de actione Quod ui aut clam: si modō quis aut prohibitus fecerit, aut apparuerit eum intelligere debuisse, ab eis se, ad quos ea hāreditas pertineret, si rescissent, prohibitum iri. Altera exceptio est: Nisi in re alij legata damnū sit datū. hoc enim casu legatario, nō hāredī cōpetit actio, quæ exceptio approbatur simul et distinguitur d. l. 1. §. fin. his uerbis: Si seruus legatus post aditam hereditatem sit occisus: competere legis Aquiliæ actionē legatario, si modō post mortem serui agnouerit legatum. Quod si repudiauerit: consequens esse ait Iulianus, dicere hāredī competere. Huius exceptionis replicatio prima hęc est: Nisi legatarius legatum repudiauerit. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hęc: Quod si repudiauerit, &c. Concordat l. nam sicut. 36. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. dupl. prox. Huius replicationis duplicatio hęc est: Nisi res in qua damnū datum est, duobus fuerit legata. hoc enim casu uno repudiante, alteri in solidum competit actio, non hāredī. quæ duplicatio approbatur l. si dominus. 17. ff. d. tit. his uerbis: Si coniunctim duobus legetur Stichus, & alter eorum occisus repudiauerit: puto coniunctum solum posse Aquilia agere: quia retrō adcreuisse dominium ei uideatur. Concordat l. Titio. 34. cum duab. ll. sequentib. ff. d. tit. his uerbis: Titio & Seio Stichum legauit. de liberante Seio, cum Titius uindicasset legatum, Stichus occisus est, deinde Seius repudiauerit legatum. Perinde Titius agere poterit, ac si soli legatus esset: quia retrō adcreuisse dominū ei uidetur. Nam sicut repudiante legatario, &c. Altera replicatio est: Nisi ante aditam hereditatem damnū in re legata sit datū. Hęc replicatio approbatur l. hinc scriptur. 15. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Si ante aditam hereditatē occiderit legatus seruus, apud hāredem remanet Aquiliæ actio per hereditatem adquireta. Quōd si uulneratus sit ante aditam hereditatem: in hereditate quidē actio remanet, sed cedere eam legatario hāredē oportet. Tertia exceptio est: Nisi in corpore defuncti adhuc uiuī damnū sit datū. Hęc exceptio approbatur l. si uerō. 5. §. hęc autē, in fine. ff. de his qui deiecerint. cuius uerba uide 7. lib. prox. cap. 16. quest. 5. reg. 1. except. 2.

II. Regula: Domino rei in qua damnū datum est, Aquiliæ actio competit, non alij. quæ regula approbatur l. item Mela. 11. §. legis. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Legis Aquiliæ actio hero cōpetit, hoc est domino. Concordat l. liber homo. 13. §. fugitiui. ff. eod. tit. his uerbis: Fugitiui nomine dominus actionē habet. Huius regule exceptio prima uidetur: Nisi in re

cōmodata damnū datū sit, hoc enim casu cōmodatario, non domino actio uidetur competere. uerū exceptio hęc reprobat d. l. 1. §. fin. his uerbis: Eum cui necessimenta cōmodata sunt, non posse, si scissa fuerint, lege Aquilia agere, Iulianus ait: sed domino eam cōpetere. Altera exceptio est: Nisi alius usufructū uel usum in re habeat. nā ex hinc utilis datur actio. quæ exceptio approbatur d. §. fin. his uerbis: An usufructarius uel usufructuarius legis Aquiliæ actionem haberet, Iulianus tractabat. Et ego puto melius, utile iudiciū ex hac causa dandum. Concordat l. sed et si. 12. ff. eod. tit. cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 6. repl. 1. Concordat item l. locum autem. 17. §. fin. ff. de usufructu et quemad. his uerbis: Si quis seruū occiderit, utilis actionem exēplo Aquiliæ usufructuario danda, nunquā dubitauit. Tertia exceptio est: Nisi res ab alto bona fide possideatur. hoc enim casu bona fidei possessori datur actio. quæ exceptio approbatur d. l. 1. §. sed et si seruus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si seruus bona fide alicui seruiat, an ei cōpetat Aquiliæ actio? & magis in factū erit danda. Concordat l. si dominus. 17. in prin. ff. d. tit. cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 6. repl. 3. Quarta exceptio est: Nisi insula exulsa alij locata fuerit inhabitanda. hoc enim casu etiam inquilino datur actio Aquiliæ. quæ exceptio approbatur l. si seruus. 27. §. si quis insulam. ff. ad l. Aquilianam. cuius uerba uide 5. cap. 10. quest. 3. causa 20. Quinta exceptio est: Nisi fundus in quo damnū datum est, alij fuerit locatus. hoc enim casu colono etiā competit actio. quæ exceptio approbatur d. l. 27. §. inquit lex. cuius uerba uide 5. d. quest. 3. causa 4. 7. Sexta exceptio est: Nisi res alij pignori fuerit obligata. hoc enim casu etiam creditori actio datur. quæ exceptio approbatur l. qui occidit. 30. §. 1. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Pignori datus seruus si occisus sit, debitori actio competit. Sed an & creditori danda sit utilis: quia possit interesse eius, quōd debitor soluendo non sit, aut quōd litem tempore amiserit, quæritur? Sed iniquum fuerit, & domino & creditori eum teneri: nisi quis putauerit, nullam in ea re debitorem iniuriam passurum, cum profuit ei ad debiti quantitatem: & quod amplius cōsecuturus sit ab eo, uel ab initio in id quōd amplius sit quam in debito, debitori danda esse actionem. Et ideo in his casibus, in quibus creditori danda est actio propter inopiam debitoris, uel quōd litem amiserit: creditor quidem usq; ad modum debiti habebit Aquiliæ actionem, ut profuit hoc debitori: ipsi autem debitori in id quōd debitum excedit, competet Aquiliæ actio. Ex his patet, creditori purē quidem seu regulariter actionem propositam non competere, sed sub duabus hęc conditionibus, si debitor non sit soluendo, uel à principali actione tempore sit exclusus. Tertia conditio est, si debitor ipse damnū in re pignori obligata dederit. quæ proponitur l. si dominus. 17. in prin. ff. d. tit. cuius uerba uide 5. cap.

cap. prox. exc. 6. repl. 3. Septima exceptio est: Nisi res in qua damnū datum est, aliq̄ domino debeatur. hoc enim casu non domino, sed ei cui res debetur, actio uide tur competere. quæ exceptio reprobatu r arbitrio. 18. §. fin. ff. de dolo malo. cuius uerba uide §. lib. 38. cap. 10. reg. 3. Octaua exceptio est: Nisi res sit redhibenda uen ditori. hoc enim casu non emptori domino, sed uendito ri potius Aquiliæ actio uidetur danda. Sed hæc exce ptio reprobatu r item Mela. 11. §. si in eo. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. lib. 42. cap. 5. reg. 2.

II. ADVERSVS QVOS ACTIO legis Aquiliæ competit?

I. Regula, De hæredibus et ceteris successoribus. Ad uerbus hos actio proposita nō competit. quæ regula ap probatur l. unde Neratius. 23. §. hanc actionem. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1. in prim. Cō cordat Inst. eod. tit. §. his aut uerbis. ibi: ideoq; constat. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1. Huius regule ex ceptio hæc est: Nisi de eo quo ex damno locupletiores facti sunt. quæ exceptio approbatur d. §. hanc actionē.

II. Regula: Is solum qui damnū dedit, nō alius hac actione tenetur. quæ regula ipso quidem iure subsistit, uerū eius exceptio prima hæc est: Nisi impulsu alte rius damnū dedit. hoc enim casu non is qui dedit dam num, sed is qui impulsit, tenetur. quæ exceptio approba tur l. qua actione. 7. §. proinde si quis. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 19. Huius exce ptionis replicatio hæc est: Nisi culpa eius qui impulsus est, præcesserit. quæ replicatio approbatur exemplo l. itē Mela. 11. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 10. quæst. 3. causa 2. except. 11. Secunda exceptio est: Nisi iussu uel mandatu alterius damnū dederit. hoc enim casu is qui iussit, tenetur. quæ exceptio approbatur si mul et distinguitur l. liber. 37. in prim. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Liber homo si iussu alterius damnū iniuria dedit: actio legis Aquiliæ cum eo est qui iussit, si modò ius imperandi ad fuit: qd si nō ad fuit, cum eo agendum est qui fecit. Concordat l. is damnū. 110. in prim. ff. de reg. iuris. cuius uerba cum alijs ad propositam exceptionem pertinenti bus uide §. lib. 3. cap. 2. except. 4. Tertia exceptio est: Nisi ope alterius damnū dederit. hoc enim casu uterq; tenetur. quæ exceptio approbatur d. l. 11. §. si alius. ff. ad l. Aquiliam. his uerbis: Si alius tenuit, alius inter emit: is qui tenuit, quasi mortis causam præ buit, in factū actione tenetur. Quarta exce ptio est: Nisi seruus damnū dederit. hoc enim casu in do minū eius datur actio. quæ exceptio approbatur l. in le ge. 4. 4. cū l. sequente. ff. d. tit. his uerbis: Quoties sciē te dominō seruus uulnerauerit, uel occide rit: Aquilia dominū teneri, dubium non est. Scientiā hic pro patientia accipimus: ut qui prohibere potuit, teneatur, si nō fecerit. Con cordat l. si seruus. 27. §. 1. ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 8. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ignorante uel inuito domino seruus fecit. quæ replicatio approbatur d. §. 1. Altera replicatio est: Nisi seruus ab alio bona fide possideatur. Sed hæc repli catio reprobatu r d. l. 27. §. serui autē, his uerbis: Seruū

occidentis nomine dominus tenetur: ue rō cui bona fide seruit, non tenetur. Tertia re plicatio uidetur: Nisi seruus in fuga sit. Hæc replicatio reprobatu r d. §. serui autem, his uerbis: An is qui ser uum in fuga habet, teneatur nomine eius actione Aquiliæ, queritur? Et ait Iulianus, te neri: & uerissimum est, cum & Marcellus consentiat.

III. Regula, De eo qui ignē subiecit, et eo qui ignē malē custodiuit, insula exusta: uter teneatur, definitu r d. l. 27. §. si formacarius. cuius uerba uide §. lib. 43. cap. 2. quæst. 1. causa 12. except. 1. repl. 3.

III. Regula, De domino plaustrī prioris, et domi no plaustrī posterioris, et de mulione, si prius plaustrū posterius impulit, quo seruo alicuius damnū est datū: quis ex ijs teneatur, definitu r l. si plagis. 52. §. in cliuo. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: In cliuo Capitolino duo plaustra onusta mulæ ducebant: prio ris plaustrī muliones conuersum plaustrū subleuabant, quo faciliē mulæ ducerēt. Inte rim superius plaustrum cesim ire cepit: & cū muliones qui inter duo plaustra fuerant, è medio exissent, posterius plaustrū à prio re percussum, retrō redierat, & puerū cuius dam obtinuerat: dominus pueri cōsulebat, cū quo se agere oporteret? Iulianus respon dit, in causa ius esse positū. Nā si muliones qui superius plaustrū sustinuisent, sua spon te se subduxissent, & ideo factū esset, ut mu læ plaustrum retinere nō possent, atq; ipso onere retraherentur: cum domino mularū nullam esse actionē: sed cum hominib. qui cōuersum plaustrū sustinuisent, lege Aqui lia agi posse. Nā nihilominus eum damnū dare, qui quod sustineret, dimitteret sua uoluntate, ut id aliq̄ feriret: ueluti si quis a sellum, cū agita set, non retinuisset. Ac quē si quis ex manu telū aut aliud quid immisis set, damnū iniuria dari. Sed si mulæ, quia ali quid reformidassent, & muliones timore permoti ne opprimerētur, plaustrū reliquis sent: cum hominibus actionē nullam esse, cum domino mularū esse. Quod si neq; mu læ neq; homines in ea causa essent, sed mu læ retinere onus nequissent, aut cū conaren tur, lapsæ concidissent, & ideo plaustrū cesim rediisset, atque id conuersum fuisset, & onus sustinere nequissent: neq; cū domino mularū, neq; cum hominibus esse actionē. Illud quidem certū est, quoquo modo res sese haberet, cum domino posteriorū mularum agi non posse: quoniam nō sua sponte, sed percussæ retrō rediissent.

V. Regula, De pluribus simul damnū dantibus. Om nes tenentur. quæ regula approbatur litem Mela. 11. §. si plures. ff. ad l. Aquiliam. his uerbis: Si plures tra bem deiecerint, & hominem oppresserint: ueteribus placet, omnes lege Aquilia tene ri. Concordat d. l. 11. §. sed si plures. cuius uerba uide §. quæst.

quæst. prox. reg. 6. in fine. Concordat l. si ita. 51. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 6. casu 2.

III. QUID QVANTVM QVE ueniat in actione proposita?

I. Regula: Si seruus uel quadrupes, quæ pecudum nu mero est, occisus occisus fuerit: tenetur reus, quanti ea res in eo anno plurimi fuerit. quæ regula approbatur uerbis edicti prætoris, §. cap. 10. in prim. propositis. Con cordat Inst. de lege Aquilia, in prim. his uerbis: Dam ni iniuriæ actio constituitur per legem Aqui liam: cuius primo capite cautū est, ut si quis alienū hominem, alienam uel quadrupedē, quæ pecudum numero sit, iniuria occiderit: quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tan tum domino dare damnetur. Declaratur regu la proposita definitione horum uerborum, Quanti ea res in eo anno, &c. Inst. eod. tit. §. his autem, hoc modo: His uerbis legis, Quanti id in eo anno pluri mi fuerit: illa sententiā exprimitur, ut si quis hominem tuū, qui hodie claudus, aut man cus, aut luscus erit, occiderit, qui in eo anno integer aut preciosus fuerit: non tantū tenea tur, quanti hodie erit, sed quanti in eo anno plurimi fuerit. Quæ ratio creditū est, pœ nalē esse huius legis actionē: quia nō solum tanti quis; obligatur, quantum damni dede rit, sed aliquando longē pluris. Ideoq; con stat, in hæredem eam actionem non transi re: quæ transitura fuisset, si ultra damnū nun quā lis æstimaretur. Concordat l. unde Neratius. 23. §. idem Iulianus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Iulianus scribit, æstimationem hominis occisi ad id tempus referri, quo plurimi in eo anno fuit. Et ideo si precioso pictori pollex fuerit præ ciusus, & intra annum quo præcideretur, fue rit occisus: posse Aquilia agi, eoq; precio esti mandū Iulianus fuit priuquā artem cū pollice amisisset. Concordat item d. l. 23. §. sed etsi bonæ, his uerbis: Si bonæ frugi seruus intra annum mutatis moribus occisus sit: precii id æsti mabitur, quanto ualeret prius quam mores mutaret. Sanē ex quo tempore annus sit numeran dus, definitu r l. ait lex. 21. in prim. ff. d. tit. his uerbis: Ait lex, Quāti in eo anno plurimi fuit. Quæ clau sula æstimationē habet dāni quod datū est. Annus autem retrorsum cōputatur, ex quo quis occisus est. Quod si mortiferē fuerit uulneratus, & postea post longum interval lum mortuus sit: inde annū numerabimus secundu Iulianum, ex quo uulneratus est: li cet Celsus contra scribat. Planē propositæ regu læ exceptiones uide §. cap. 10. quæst. 3. causa 2. item im frā in regulis sequentibus.

II. Regula: Si alio modo, uel in alia re quam §. reg. prox. dictū est, damnū sit datū: tantū tenetur reus, quan ti ea res in diebus triginta proximis fuerit. quæ regula approbatur tertio legis Aquilia capite. cuius uerba uide §. cap. 10. in prim. Concordat Inst. de lege Aquilia. §.

ex hoc tamen, his uerbis: Ex hoc capite nō quāti in eo, sed quāti in dieb. 30. proximis res fue rit, obligatur is qui damnū dederit. Declara tur hæc regula Inst. d. §. ex hoc, his uerbis: At nec Plu rimi quidem uerbum adijcitur. Sed Sabino re dē placuit, perinde, &c. Concordat l. quemad modum. 29. §. fin. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Hæc uer ba, Quāti in triginta dieb. proximis fuit: et si non habent uerbu Plurimi, sic tamen acci pienda constat. Concordant demiq; regule propo sitæ ea quæ habentur §. cap. 10. quæst. 3. causa 17.

III. Regula: Aestimatio in actione proposita non so lum perempti corporis, sed etiam eius quod interest ha benda. quæ regula approbatur Inst. de lege Aquilia. §. illud non, his uerbis: Illud non ex uerbis legis, sed ex interpretatione placuit: non solum perempti corporis æstimationem habendā esse secundu ea quæ diximus: sed eo ampli us, quid quid præterea perēto eo corpore dāni uobis illatū fuerit: ueluti si seruū tuum hæredē ab aliquo institutū antē quis occide rit, quā is iussu tuo hæreditatē adierit. nā hæreditatis quoq; amissæ ratio est esse ha bendā cōstat. Item si ex pari mularū unam, uel ex quadrigis equorū unum quis occide rit, uel ex comædis unus seruus occisus fue rit: nō solum occisi sit æstimatio, sed eo am plius id quoq; cōputatur, quanti deprecia ti sunt qui supersunt. Concordat l. ait lex. 21. in fine, cum lege sequente, ff. eod. tit. his uerbis: Uerū corpus occisi solum æstimamus, quanti fuerit cū oc cideretur: an potius quanti interfuit nostra nō esse occisum? Et hoc iure utimur, ut eius quod interest, fiat æstimatio. Proinde si ser uum occidisti, quē sub pœna tradendū promisi: utilitas uenit in hoc iudiciū. Item causæ corpori coherentes æstimantur: ueluti si que ex comædis, aut symphonia cis, aut gemellis, aut quadriga, aut pari mularū unum uel unā occiderit: nō solum enim perempti corporis æstimatio faciendā est, sed & eius ratio haberi debet, quo cætera corpora de precia ta sunt. Concordat item l. unde Neratius. 23. in prim. ff. d. tit. his uerbis: Neratius scribit, si seruus hæres institutus occisus sit, etiā hæreditatis æstimationē uenire. Aliud exemplum proponitur d. l. 23. §. idē Iulianus, his uerbis: Iulianus scribit, si institutus fuero sub cōditione, Si manumifero Stichū: & Stichus sit occisus post mor tē testatoris, in æstimationē hæreditatis pre ciū etiā me consecuturū. propter occisionē enim defecit cōditio. Quod si uiuo testato re occisus sit, hæreditatis æstimationē cessa re: quia retrorsum quāti plurimi fuit, inspicitur. Aliud exēplū proponitur d. l. 23. §. sed etsi seruus, his uerbis: Si seruus, q magnas fraudes in me is rationib. cōmiserat, fuerit occisus, de quo quæstionem habere destinauerā, ut fraudū particeps erueretur: rectissimē Labeo scri bit,

bit, tanti æstimandū, quanti mea intererat fraudes serui per eum cōmissas detegi, non quāti noxa ipsius serui ualeat. Concordat insuper *proposita regule d.l.23. §. in summa, his uerbis*: In summa, omnia commoda quæ intra annū, quo interfectus est, preciosiorem seruū facerent: hæc accedere ad æstimationem eius dicendū est. Aliud exemplū proponitur l. liber homo. 27. §. si quadrupes. ff. ad l. Aquilā, his uerbis: Si quadrupes, cuius nomine contestata actio esset eū domino, quod pauperi fecisset, ab alio occisa est, & cū eo lege Aquilia agitur: æstimatione non ad corpus quadrupedis, sed ad causam eius in quo de pauperie actio est, referri debet: & tāti dānandus est is qui occidit, iudicio legis Aquiliæ, quāti auctoris interest noxæ potius deditioe fungi, quāta litis æstimatione. Concordat i. l. si ita. 51. §. æstimatione aut. ibidem quo precii. ff. d. t. cuius uerba uide §. reg. 6. casu 2. Concordat item l. i. §. pen. ff. si quadrupes pauper fecisset, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 1. quæst. 2. exc. 3. repl. 1. Aliud exemplum proponitur l. Stichū. 55. ff. d. t. his uerbis: Stichum aut Pamphilum promissi Titio, cum Stichus esset decem miliū, Pamphilus uiginti milium: stipulator Stichum ante moram occidit. quæsitum est de actione legis Aquiliæ? Paulus respondit: Cum uiliorem occidisse preponitur, in hoc tractatu nihil differt ab extraneo creditor. Quanti igitur fiet æstimatione, utrum decem milium quanti fuit occisus: an quanti est quem necesse habeo dare, id est, quāti mea interest? Et quid dicemus, si Pamphilus decesserit sine mora? iam precii Stichum minuatur? quoniā liberatus est promissor. Et sufficere fuisse pluris cum occideretur, uel intra annum, hac quidem ratione, etiamsi post mortem Pamphili intra annum occidatur, pluris uidebitur fuisse. Planè *proposita regule exceptio hæc est*: Nisi id quod interest, sit incertissimum. Quæ exceptio approbatur exemplo pisciū rete rupto, l. quædam modum. 29. §. item Labeo, in fine. ff. ad l. Aquiliam. cuius uerba uide §. cap. 10. quæst. 3. causa 41.

III. Regula: Affectionis non sit æstimatione in hac actione. Quæ regula approbatur l. si seruum. 33. ff. d. t. his uerbis: Si seruum meum occidisti, non affectionem æstimationem esse puto: ueluti si filium tuū naturalem quis occiderit, quem tu magno emptū uelles: sed quanti omnibus ualet. Sextus quoque; Pedius ait, precia rerū non ex affectione, nec utilitate singulorum, sed cōmuniter fungi. Itaque; eum qui filium naturalem possidet, nec locupletioorem esse quod eum plurimo, si alius possideret, redempturus esset: nec illum qui filium alienum possidet, tantū habere, quanti eum patri uendera posset. In lege enim Aquilia cōsequimur & amississe dicimur, quod aut consequi potuimus, aut erogare cogimur.

V. Regula: Si reus factum negauerit, conuictus in duplum tenetur. Quæ regula approbatur l. 2. §. 1. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Lege Aquilia cauetur, ut aduersus inficiantem in duplum actio sit. Concordat l. unde Neratius. 23. §. hæc actio. ff. cod. t. his uerbis: Hæc actio aduersus confitentem competit in simplū, aduersus negantem in duplū. Concordat item l. contra. 4. C. de lege Aquilia, his uerbis: Contra negantem ex lege Aquilia, si damnum per iniuriam dedisse probetur, dupli procedit condemnatio. Concordat l. de pecoribus. 5. C. d. t. his uerbis: De pecoribus uis, quæ per iniuriam in clusa, fame necata sunt uel interfecta, legis Aquiliæ actione in duplum agere potes.

VI. Regula: Vtrū de occiso, an de uulntrato quis tenetur: primum, si seruus mortiferè uulneratus, postea casu maturus pereat, definitur l. huic scriptura. 15. §. si seruus. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si seruus uulneratus mortiferè, postea ruina uel naufragio, uel alio ictu maritimus perijt: nō quasi de occiso agi posse, sed quasi de uulntrato. Sed si manumissus uel alienatus ex uulnere perijt: de occiso agi posse, & Iulianus ait. Hæc ita tam uariè: quia uerum est, eum à te occisum tunc cū uulnerabas, quod mortuo eodem apparuit: ac in superiore nō est passa ruina apparere, an sit occisus. Deinde, si seruus mortiferè uulneratus, postea ab alio maturus occidatur, definitur l. ite Mela. 11. §. Celsus. ff. d. t. his uerbis: Celsus scribit, si alius mortifero uulnere percussit, alius postea exanimauerit: priorem quidem non teneri quasi occiderit, sed quasi uulnerauerit (quia ex alio uulnere perijt) sed posteriorè teneri quasi occiderit. quod & Marcello uidetur: & est probabilius. Contradicit l. si ita. 51. ff. cod. t. his uerbis: Ita uulneratus est seruus, ut eo ictu certum esset eum moriturū: medio deinde tempore hæres institutus est, & postea ab alio ictus decessit. quæro, an cū utroque de occiso lege Aquilia agi possit? Iulianus respondit: Occidisse uidetur uulgò quidē, qui mortis causam quolibet modo præbuit. Sed lege Aquilia is demum teneri uisus est, qui adhibita ui & quasi manu causam mortis præbuisse: tracta uidelicet interpretatione uocis à cędendo & à cæde. Rursus Aquilia lege teneri existimati sunt non solum qui ita uulnerassent, ut cōstitutum uita priuarent: sed & hi quorū ex uulnere certū esset aliquem uita excessurū. Igitur si quis seruo mortiferū uulnus infixauerit, eundemque; alius ex interuallo ita percussit, ut maturus interficeretur, quàm ex priore uulnere moriturus fuerat: statuendū est, utrunque; eorum lege Aquilia teneri. idque; est consequens authoritati ueterū, qui cum à pluribus idem seruus uulneratus esset, ut non appareret cuius ictu perijisset, omnes lege

ge Aquilia teneri iudicauerunt. Æstimatione autē perempti corporis non eadem in utriusque; persona fiet: nam qui prior uulnerauerit, tantum præstabit, quanti in anno proximo homo plurimi fuerit, repetitis ex die uulneris trecentis sexaginta quinq; diebus: & posterior in id tenebitur, quāti homoplurimi uenire poterit in anno proximo, quo uita excessit: in quo precii quoque; hæreditatis erit. Eiusdē ergo serui occisi nomine alius minorē, alius maiorē æstimationē præstabit: nec mirum, cum uterque; eorū ex diuersa causa & diuersis temporibus occidisse hominem intelligatur. Quod si quis absurdè à nobis hoc cōstitutū putauerit, cogitet longè absurdius constitui, neutrum lege Aquilia teneri, aut alterum potius: cum neque; impunita maleficia esse oporteat, nec facile constitui possit, uter potius lege Aquilia teneatur. Multa autē in iure ciuili contra strictam disputandi rationem pro utilitate communis recepta esse, innumerabilibus rebus probari potest. Vnum interim proposuisse contentus ero. Cū plures trabem alienā furandi causa sustulerint, quid singuli ferre nō possent: furti actione omnes teneri existimantur: quāuis subtili ratione dici possit, neminem eorū teneri: quia neminē uerū sit eam sustulisse. Tertio, si seruus non mortiferè uulneratus, negligentia perierit: de uulntrato, nō de occiso actio est. Quæ regula approbatur l. qui occidit. 30. §. fin. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si uulneratus fuerit seruus non mortiferè, negligentia aut perierit: de uulntrato actio erit, non de occiso. Concordat l. si ex. 52. in prim. ff. d. t. his uerbis: Si ex plagis seruus mortuus esset, neque; id medici incicicia, aut domini negligentia accidisset: rectè de iniuria occiso eo agitur. Quarto, si idem eundē seruū prius uulnerauerit, deinde occiderit: tam de uulntrato, quàm de occiso tenetur. Quæ regula approbatur simul & distinguitur l. illud quæsitū. 32. §. fin. ff. d. t. cuius uerba uide §. cap. prox. exc. 27. repl. 2. Postremò, si plures eundem seruum percusserint, ex quo mortuus est: omnes de occiso tenentur. Quæ regula approbatur simul & distinguitur litem Mela. 11. §. sed si plures. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si plures seruum percusserrint, utrum omnes quasi occiderint teneantur, uide eam? Et si quidē apparet cuius ictu perierit, ille quasi occiderit tenetur: quod si nō apparet, omnes quasi occiderint teneri, Iulianus ait. Et si cū uno agatur, ceteri nō liberantur. Nā ex lege Aquilia quod alius præstitit, aliū non liberat, cum sit pœna. Concordat l. si ita. 51. ibidemque; consequens est. ff. d. t. cuius uerba uide §. casu 2. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi cōstitit cuius ictu perierit: tunc enim hic solum de occiso tenetur. Quæ exceptio approbatur uerbis tam propositis hisce: Et si quidem apparet cuius ictu perierit, &c. Altera exceptio est: Nisi non simul plures ser-

CAP. XII. 3654

uum percusserint, sed ex interuallo. Hæc exceptio approbatur per ea quæ proposita sunt §. d. casu 2.

VII. Regula: Si usufructuarius agat actione proposita, quid ueniat, definitur l. sed est. 12. in fin. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. cap. prox. exc. 6. repl. 1.

VIII. Regula: Si socius communem seruum occiderit: alteri socio nō nisi pro ea parte, qua dominus est, actio competit. Quæ regula approbatur l. scilicet. 20. ff. d. t. cuius uerba uide §. d. except. 6. repl. 5.

IX. Regula: Si cum antea de uulntrato seruo actum esset, postea mortuo eo rursus agatur: quid ueniat, definitur l. si uulntrato. 46. cū lege sequente. ff. d. t. his uerbis: Si uulntrato seruo lege Aquilia actū sit: postea mortuo eo ex uulnere agi lege Aquilia nihilominus potest. Sed si priore iudicio æstimatione facta, postea mortuo seruo de occiso agere dominus instituerit: exceptioe doli mali opposita cōpellatur, ut ex utroque iudicio nihil amplius consequatur, quàm consequi deberet, si in initio de occiso homine egisset. Huius exceptio est: Nisi idem seruus à diuersis diuerso tempore uulneratus & occisus esset. Quæ exceptio approbatur l. si ita. 51. §. æstimatione autem. ff. d. t. cuius uerba uide §. reg. 6. casu 2.

X. Regula: Si in corpore liberi hominis damnum dātū sit, æstimatione sit operariū quas præstare amplius non potest, item impenariū que in curatione sunt. Quæ regula approbatur l. cū liberi. 7. ff. de his qui deiecerint, his uerbis: Cum liberi hominis corpus ex eo quod deiectum effusumue quid erit, læsum fuerit: iudex cōputat mercedes medicis præstitas, cæteraque; impendia quæ in curatione facta sunt: præterea operariū quibus caruit & cariturus est ob id, quod inutilis factus est. Cicatricum autē & deformitatis nulla sit æstimatione: quia liberi corpus nullā recipit æstimatione. Concordat Inst. de oblig. qua quasi ex delicto. §. ob hominē uerū. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 16. quæst. 7. reg. 1. except. 1. Item concordat l. ex hac lege. 3. ff. si quadrupes pauper. fecisse dicatur. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 1. quæst. 2. except. 3. Concordat item l. qua actione. 7. in prim. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 18. repl. 4.

XI. Regula: Dominus serui qui damnum dedit, noxæ dedendo seruū liberatur. Quæ regula approbatur simul & distinguitur l. si seruus. 27. §. Proculus. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. lib. 43. cap. 2. quæst. 1. causa 12. except. 1. repl. 3.

XII. Regula: Si familia damnum fecisse dicatur: in tantum domus familie tenetur, in quantum, si unus liber damnum dedisset, actio daretur. Quæ regula approbatur l. illud quæsitum. 32. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Illud quæsitum est, an quod proconsul in furto obseruat, quod à familia factū sit, id est, ut non in singulos detur pœnæ persecutio, sed sufficiat id præstari, quod præstandum foret, si id furtum unus liber fecisset: debeat & in actione dāni iniuriæ obseruari? Sed magis uisum est idem esse obseruandum: &

merito. Cum enim circa furti actionem hec ratio sit, ne ex uno delicto tota familia dominus careat, eaq; ratio similiter in hac actione damni iniuriam interueniat: sequitur, ut idem debeat estimari, praesertim cum interdum sit leuor hic causa delicti: ueluti si culpa, & non dolo damnum detur. Concordat l. 1. §. si plures. ff. si familia furtum fecisse dicatur. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 3. quae st. 1. repl. 1.

XIII. Regula: Vni ex pluribus rei communis nomine agenti non nisi pro parte competit actio. Quae regula approbatur simul & distinguitur l. si seruus. 27. §. ut si seruus. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si seruus communis meus & tuus sit occisus à seruo Titij: Celsus scribit, alterutrum ex dominis agentem, aut litis aestimationem consecuturum pro parte, aut noxae dedi ei in solidum oportere: quia haec res diuisionem non recipiat.

XIII. Regula: Hoc loco etiam notandum, quod damna interdum extra ordinem puniuntur: ut incendia. de qua re uide j. lib. prox. cap. 19. reg. 12.

III. ADIVNCTA OFFICIA huius actionis,

I. Regula: Nulle partes iudicis in consistentem reum sunt rei iudicandae, sed tantum estimandae. Quae regula approbatur l. proinde. 25. in fine, cū lege sequente. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide j. lib. 7. cap. 5. quae st. 7. reg. 1.

II. Regula, De cautione ab actore praestanda, reum aduersus alium defensum iri, proponitur l. si seruus. 27. §. inquit lex. ibi: & si colonus. ff. d. de. cuius uerba uide j. cap. 10. quae st. 3. causa 47.

V. ADFINIA PROPOSITAE actionis remedia.

Regulariter ex damno dato legis Aquiliae, non alia datur actio. Quae regula approbatur per ea quae proposita sunt j. cap. 10. quae st. 2. reg. 1. Huius regule exceptio prima haec est: Nisi quis non corpore suo, sed alio modo damnum dederit: tunc enim non directa, sed utilis legis Aquiliae uel in factum actio datur. Quae exceptio approbatur, simul & exemplis declaratur in l. de lege Aquiliae. §. ceterum placuit, his uerbis: Placuit ita demum directam ex hac lege actionem esse, si quis praecipue corpore suo damnum dederit. Ideoq; in eum qui alio modo damnum dederit, utiles actiones dari solent: ueluti si quis hominem alienum aut pecus ita incluserit, ut fame necaretur: aut iumentum ita uehementer egerit, ut ruperetur: aut pecus in tantum exagitauerit, ut praecipitaretur: aut si quis alieno seruo persuaserit, ut in arbore ascenderet, uel in puteum descenderet, & is ascendendo uel descendendo aut mortuus, aut aliqua parte corporis laesus fuerit: utilis actio in eum datur. Ait imp. Veluti si quis hominem alienum aut pecus ita incluserit, ut fame necaretur. Hoc est primum propositae exceptionis exemplum. Cui concordat l. item si obstetrix. 9. §. si quis hominem. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si quis hominem fame necauerit, in factum actione teneri,

Neratius ait. Concordat item l. quemadmodum. 29. §. municipales. ff. d. de. cuius uerba uide j. cap. prox. exc. 5. Item concordat l. de pecoribus. 3. C. de l. Aquilia. cuius uerba uide j. quae st. 3. reg. 5. Ait insuper imp. Aut iumentum ita uehementer egerit, ut ruperetur. Hoc est alterum propositae exceptionis exemplum. Cui concordant ea quae proposita sunt j. cap. 10. quae st. 3. causa 21. Ait insuper imp. Aut pecus in tantum exagitauerit, ut praecipitaretur. Hoc est tertium exemplum. Cui concordat l. nam si. 51. ff. de furtis. cuius uerba uide j. cap. 7. reg. 1. exc. 5. Ait deniq; imp. Aut si quis alieno seruo persuaserit, ut in arbore ascenderet, aut in puteum descenderet, &c. Hoc est quartum propositae exceptionis exemplum. Cui concordat l. dolo malo. 3. cum lege sequente. ff. de seruo corrupto. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 9. quae st. 2. except. 12. Quintum exemplum est, si quis seruum uestimentis spoliauerit, unde frigore perierit. Quod exemplum proponitur l. qui seruandarum. 14. §. 1. ff. praescriptis uerbis, in haec uerba: Si seruum quis alienum spoliauerit, isq; frigore mortuus sit: de uestimentis quidem furti agi poterit, de seruo uero in factum: criminali scilicet poena aduersus eum seruata. Sextum exemplum est, si quis seruum equitatem concitato equo effecerit in flumen praecipitari, uel eum in insidias deduxerit, unde perierit. Quod proponitur l. ut si obstetrix. 9. §. si seruum. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si seruum meum equitate concitato equo effeceris in flumem praecipitari, atq; ideo homo perierit: in factum esse dandam actionem, O filius scribit: quemadmodum si seruus meus ab alio in insidias deductus, ab alio occisus esset. Septimum exemplum proponitur l. si seruus. 27. §. si furnum. ff. eod. tit. his uerbis: Si furnum secundum parietem communem habeas: an damni iniuria tenearis? Et ait Proculus, agi non posse: quia nec eum eo qui focum haberet. Et ideo aequius puto, in factum actionem dandam, scilicet si paries exustus sit. Sin autem nondum mihi damnum dederis, sed ita ignem habeas, ut metum ne mihi damnum des: damni in factum puto sufficere cautionem. Plura propositae exceptionis exempla uide j. cap. 10. quae st. 3. inter causas huius actionis. ut j. lib. prox. cap. 11. quae st. 2. except. 1.

II. Exceptio: Nisi non in corpore rei, sed alio modo damnum datum sit: hoc enim casu non directa legis Aquiliae, sed in factum actio competit. Quae exceptio approbatur, simul & exemplo declaratur in l. de lege Aquil. §. fin. his uerbis: Si non corpore damnum fuerit datum, neq; corpus lesum fuerit, sed alio modo alicui damnum contigerit: cum non sufficiat neq; directa, neq; utilis legis Aquiliae actio: placuit eum qui obnoxius fuerit, in factum actione teneri: ueluti si quis misericordia ductus alienum seruum compeditum soluerit, ut fugeret. Concordat l. & eleganter. 7. §. idem Labeo. ff. de dolo malo. his uerbis: Labeo quaerit, si compeditum seruum meum, ut fugeret, solueris: an

an de dolo actio danda sit? & ait Quintus apud eum notans: Si non misericordia ductus fecisti, furti teneris: si misericordia, in factum actio dari debet.

III. Exceptio: Nisi non occiderit reus, sed mortis causam praebuit: hoc enim casu in factum actione tenetur. Quae exceptio approbatur l. qua actione. 7. §. sed cisi quis. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si quis seruum aegrotum leuiter percusserit, & is obierit: recte Labeo dicit, lege Aquilia eum teneri: quia aliud alij mortiferum esse solet. Celsus autem multum interesse dicit, occiderit, an mortis causam praestiterit: ut qui mortis causam praestitit, non Aquilia, sed in factum actione teneatur. Unde asserit, eum qui uenenum pro medicamento dedit, causam mortis praestitisse: quemadmodum & qui furenti gladium porrexit. Nam neq; hunc lege Aquilia teneri, sed in factum. Concordat l. item si obstetrix. 9. in prin. ff. d. de. cuius uerba uide j. cap. 10. quae st. 3. causa 3. Aliud exemplum proponitur l. si quis. 49. in prin. ff. d. de. his uerbis: Si quis fumo facto apes alienas fugauerit, uel etiam necauerit: magis causam mortis praestitisse uideretur, quam occidisse: & ideo in factum actione tenebitur. Concordant item ea quae proposita sunt j. d. quae st. 3. causa 33.

III. Exceptio: Nisi in libero corpore damnum datum sit: hoc enim casu non directa, sed utilis legis Aquiliae actio competit. Quae exceptio approbatur l. liber. 13. in prin. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Liber homo suo nomine utilem Aquiliae habet actionem. directa enim non habet: quonia dominus membrorum suorum non uideretur. Sane quid ueniat hoc casu in actionem iam dictam, uide j. quae st. 3. reg. 10.

V. Exceptio: Nisi cessantibus uerbis legis Aquiliae, ex mente eius iusta interpretatione competat actio. hoc enim casu in factum actio competit. Quae exceptio approbatur l. si seruum. 23. §. fin. ff. ad l. Aquil. his uerbis: In damnis quae lege Aquilia non tenentur, in factum actio datur. Concordant ea quae proposita sunt j. lib. 1. cap. 5. quae st. 3. reg. 2. Huius exceptionis species & exempla sunt exceptiones quatuor praecedentes: aliquot causas j. cap. 10. quae st. 3. propositae.

VI. Exceptio: Nisi ex eo quod seruum alicuius occisus est, agatur: hoc enim casu etiam publicum iudicium ex lege Cornelia competit. Quae exceptio approbatur l. unde Neratius. 23. §. si dolo. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si dolo seruus occisus sit, & lege Cornelia agere dominum posse constat: & si lege Aquilia egerit, praedictum non debere fieri. Concordat lex morte. 33. C. d. de. his uerbis: Ex morte ancillae, quam caesam conquestus es, tam legis Aquiliae damni farciendi gratia actionem, quam criminalis accusationem aduersus obnoxium competere posse, non ambigitur. Item concordat in l. eod. tit. §. liberum, his uerbis: Liberum est ei cuius seruus occisus fuerit, & ex iudicio priuato legis Aquiliae damnum persequi, & capitalis criminis eum reum face-

re. Huius exceptionis replicatio est: Nisi actio legis Aquiliae sit actum. Sed haec replicatio reprobatur uerbis iam propositis hisce: Et si lege Aquilia egerit, &c. Concordat l. 2. §. 1. ff. ut bonor. raptor. cuius uerba uide j. cap. 9. quae st. 9. Contradicit l. pretor. 7. §. 1. ff. de iniurijs. cuius uerba uide j. cap. 13. quae st. 4. reg. 4.

VII. Exceptio: Nisi in re hereditaria damnum sit datum. Haec exceptio reprobatur per ea quae proponuntur j. quae st. 1. reg. 1. except. 1.

VIII. Exceptio: Nisi coniunx in re coniugis damnum dederit. Et haec exceptio reprobatur j. cap. prox. except. 11.

IX. Exceptio: Nisi conductor in re conducta damnum dederit: hoc enim casu etiam ex locato actio est. Quae exceptio approbatur l. qua actione. 7. §. fin. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide j. lib. 43. cap. 6. quae st. 1. causa 9. except. 1. repl. 2. Concordat l. sed cisi. 5. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. d. except. 1. repl. 3. Item concordat l. si seruus. 27. §. si fornacarius. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. 43. cap. 2. quae st. 1. causa 12. except. 1. repl. 3. Concordat d. l. 27. §. Proculus. cuius uerba uide d. repl. 3. Concordat ite d. l. 27. §. penult. cuius uerba uide j. lib. 43. cap. 3. quae st. 1. caus. 11.

X. Exceptio: Nisi seruus conductus conductori damnum dederit: hoc enim casu ex conducto actio est. Quae exceptio approbatur d. §. penult.

XI. Exceptio: Nisi creditor in pignore damnum dederit: hoc enim casu etiam pignoratitia competit actio. Quae exceptio approbatur l. sed est. 18. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide j. cap. prox. except. 27. repl. 4.

XII. Exceptio: Nisi depositarius in re deposita damnum dederit: hoc enim casu etiam depositi & ad exhibendum actio est. Quae exceptio approbatur l. qui tabularum. 42. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide j. lib. 39. cap. 7. quae st. 3. except. 10. repl. 4.

XIII. Exceptio: Nisi in arboribus damnum sit datum. hoc enim casu etiam furti & arborum furtim caesarum actio est. Quae exceptio approbatur l. si seruus. 27. §. si oliuam, in fine. ff. d. de. cuius uerba uide j. cap. 10. quae st. 3. causa 32.

XIII. Exceptio: Nisi ex eo quod lolium uel aenum in segetem alienam iniecerit, agatur: hoc enim casu etiam interdictionum Quod ui aut clam competit. Quae exceptio approbatur d. l. 27. §. inquit lex. cuius uerba uide j. d. quae st. 3. causa 47.

XV. Exceptio: Nisi ex eo quod puer castratus sit, agatur: hoc enim casu etiam iniuriarum actio competit, & ex edicto edilium, & in quadruplum. Quae exceptio approbatur d. l. 27. §. cisi puerum. cuius uerba uide j. cap. prox. except. 22.

XVI. Exceptio: Nisi ex eo quod incendium factum est, agatur: hoc enim casu etiam extra ordinem crimen coercetur. de qua re uide j. lib. prox. cap. 19. reg. 12.

XVII. Exceptio: Nisi ex eo quod alienos fructus immisso pecore depaui: hoc enim casu etiam de pastu pecoris actio est. Quae exceptio approbatur l. qui seruandarum. 14. §. fin. ff. de praescriptis uerbis. cuius uerba uide j. cap. 10. quae st. 3. causa 33.

XVIII. Exceptio: Nisi de damno nondum facto

agatur, hoc enim casu de damno infecto actio est. Que exceptio approbatur l. si seruus. 27. §. si furnum, in fine. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. excepti. 1. exemplo 7.

XIX. Exceptio: Nisi iniuriandi animo datum sit datum, hoc enim casu etiam iniuriarum actio est. Que exceptio approbatur l. sed et si. §. iniuriam. ff. d. de cuius uerba uide §. cap. 10. quest. 1. causa 1. Concordat l. si quis. 4. §. penult. ff. d. de cuius uerba uide §. lib. 39. cap. 8. quest. 9. except. 10.

XX. Exceptio: Nisi res non sit deterior facta, hoc enim casu iniuriarum actio competit, cessante legis Aquilie actione. Que exceptio approbatur per ea que proposita sunt §. cap. prox. except. 22.

XXI. Exceptio: Nisi quis rem alienam subripuit, et in ea damnum dedit, hoc enim casu etiam furti actio competit. Que exceptio approbatur l. si seruus. 27. in prin. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Si seruus seruum alienum subripuerit, & occiderit: Iulianus & Celsus scribunt, & furti & damni iniuriæ actionem competere: Concordat d. l. 27. §. si quis de manu. cuius uerba uide §. cap. 10. quest. 3. causa 49. Itē concordat l. 2. §. fin. ff. de priuatis delictis, hisce uerbis: Si quis seruum uulnerauit, quem subripuerat: duæ actiones locum habebunt, Aquiliæ & furti. Concordat item d. l. 2. in prin. cuius uerba uide §. lib. 48. cap. 16. except. 5. dist. 1. 3. Plures propositæ regule exceptiones, et Aquilie actionis ad finem remedia, uide §. lib. prox. cap. 1.

DE INIURIARVM ACTIO. me. Cap. XIII.

I. GENVS ET PROPRIA huius actionis.

PRIMA regula: Priuatum, non publicum iudicium est. Que regula approbatur l. iniuriarum. 7. C. de iniurijs, hisce uerbis: Iniuriarum causa non publici iudicij, sed priuati continet querelam. Concordat l. ult. in prin. C. d. de cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 1. quest. 7. reg. 1. except. 3.

II. Regula: Ex bono et equo est hæc actio. Que regula approbatur l. non solum. 1. §. 1. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 23.

III. Regula: iniuriarum actio in bonis actoris non computatur. Que regula approbatur sub conditione l. iniuriarum. 28. ff. d. de his uerbis: Iniuriarum actio in bonis nostris non computatur, antequam litem contestemur.

II. DIFFERENTIA huius actionis et superioris legis Aquilie, proponitur l. prator. 7. §. si dicatur. ibi: quid ergo de lege. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. 18. quest. 4. reg. 4. Concordat l. item apud. 15. §. si quis seruo. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 11. except. 27. replic. 4.

III. CAUSSAE HUIUS actionis.

PRIMA et generalis causa huius actionis est, si alicui iniuria sit facta. Hæc causa declaratur definitione iniurie, et distinctione significatorum, insit. de iniurijs, in prin. his uerbis: Generaliter iniuriâ dicitur om-

ne quod non iure fit. Specialiter aliâ contumelia, quæ a contemnendo dicta est, quam Græci ὀβριμία appellant: aliâ culpa, quâ Græci ἔσυνδραμα dicunt, sicut in lege Aquilia datum iniuriæ datum accipitur: aliâ iniquitas & iniusticia, quam Græci ἀνομιαν καὶ ἀδικίαν uocant. Cū enim prætor uel iudex non iure contra quem pronunciat, iniuriam accepisse dicitur. Concordat l. 1. in prin. ff. d. de his uerbis: Iniuria ex eo dicta est, quod non iure fiat. Omne enim quod non iure fit, iniuria fieri dicitur. hoc generaliter. Specialiter autem iniuria dicitur contumelia. Interdum iniuriæ appellatione damnum culpa datum significatur, ut in lege Aquilia dicere soleamus. Interdum iniquitatem iniuriam dicimus. Nam cū quis inique uel iniuste sententiam dixerit: ex eo iniuriâ dicam, quod iure & iusticia caret, quasi non iuriam. Contumeliam autem à contemnendo. Hæc de definitione iniuriæ. Diuisio eius prima, sumpta ex modo quo fit, proponitur d. l. 1. §. iniuriâ, his uerbis: Iniuriam fieri Labeo ait, aut re, aut uerbis. Re, quoties manus inferuntur: uerbis autem, quoties non manus inferuntur, sed conuincium fit. Altera iniuriæ diuisio, sumpta ex re in qua fit iniuria, proponitur d. l. 1. §. omnemq; his uerbis: Labeo ait, omnem iniuriam aut in corpus inferri, aut ad dignitatem, aut ad infamiam pertinere. In corpus fit, cum quis pulsatur: ad dignitatem, cum comes matronæ abducitur: ad infamiam, cū pudicitia attentatur. Tertia iniuriæ diuisio, sumpta ex persona per quâ nobis iniuria fit, proponitur d. l. 1. §. item aut per, his uerbis: Aut per semetipsum alicui fit iniuria, aut per alias personas. Per semet, cum directò ipsi patrifamilias uel matrifamilias fit iniuria, per alias, cum per consequentias fit: ut cum fit liberis meis, uel seruis meis, uel uxori nuptiue. Spectat enim ad nos iniuria, quæ his fit, qui uel potestati nostræ, uel adfectui subiecti sunt. Et si fortè cadaueri defuncti fiat iniuria, cui hæredes bonorum uel possessores extitimus: iniuriarum nostro nomine actionem habebimus. Spectat enim ad existimationem nostram, si qua ei fiat iniuria. Idemq; est & si fama eius cui hæredes extitimus, laceffatur. Concordat Inst. de iniurijs, hisce uerbis: Patitur quis iniuriam non solum per semetipsum, sed etiâ per liberos suos, quos in potestate habet: item per uxorem suam. Id enim magis præualuit. Itaq; si filia alicuius, quæ Titio nupta est, iniuriâ feceris: non solum filia nomine tecum iniuriarum agi potest, sed etiam patris quoq; & mariti nomine. Hæc de iniuria in genere: nunc iniuriæ species et cause speciales huius actionis enumerandæ.

II. Causa: Si quis pugno pulsatus, sustulibus casus uel uerberatus est. Hæc causa cum alijs quibusdam appro-

batur Inst. de iniurijs. §. iniuria autem, his uerbis: Iniuria committitur non solum, cum quis pugno pulsatus, aut sustulibus cæsus, uel etiam uerberatus erit: sed et si cui conuincium factum fuerit, siue cuius bona quasi debitoris, qui nihil deberet, possessa fuerint ab eo qui intelligebat nihil eum sibi debere: uel si quis ad infamiam alicuius libelli, aut carmen, aut historiam scripserit, composuerit, ediderit, doloue malo fecerit, quo quid eorum fieret: siue quis matrem familiam, aut prætextatum prætextatamue adfectatus fuerit: siue cuius pudicitia attentata esse diceretur: & denique alijs plurimis modis admitti iniuriam, manifestum est. Concordat causa proposita l. 1. §. iniuriam, ibi: omnemq; ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa prox. diuis. 2. Concordat item l. item apud. 15. §. prator ait. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 9. item concordat l. qui seruum. 33. in prin. ff. de act. et obligat. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 27. replic. 4. Declaratur causa proposita d. l. 1. §. uerberasse, his uerbis: Verberasse dicitur abusuè, & qui pugnis cæciderit. Plura de causa proposita uide §. cap. 19.

III. Causa: Si aduersus aliquem manus leuate sunt, et sepe territis sit, quasi uapulaturus. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. 1. his uerbis: Si quis pulsatus quidem non est, uerum manus aduersus eum leuatae, & sepe territis est quasi uapulaturus, non tamen percussus: ut illi iniuriarum actione renetur.

III. Causa: Si matrem familiam, aut prætextatamue adfectatus fuerit, siue cuius pudicitia attentata. Hæc causa approbatur l. sed est questio. 9. §. fin. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis tam sceminam, quam mascululum, siue ingenuos, siue liberti nos, impudicos facere attentauerit: iniuriarum tenebitur. Sed et si serui pudicitia attentata fuerit: iniuriarum actio locum habet. Concordat Inst. eod. tit. §. iniuria, ibi: siue quis matrem familiam, cuius uerba uide §. causa 2. Item concordat l. 1. §. iniuriam, ibi: omnemq; ff. d. de cuius uerba uide §. causa 1. diuis. 2. Concordat item d. l. 1. §. tenetur. ff. d. de cuius uerba uide §. causa prox. Declaratur causa proposita definitione uerbi attentari, l. attentari. 10. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Attentari pudicitia dicitur, cum id agitur, ut ex pudico impudicus fiat. Definitur uocabulum adfectari d. l. 1. §. aliud est. ff. d. de cuius uerba uide §. causa prox. Huius cause exceptio hæc est: Nisi non contra bonos mores, sed officij gratia fuerit adfectatus. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. meminisse. cuius uerba uide §. causa prox. except. 2.

V. Causa: Si quem quamue appellauit. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. tenetur hoc, his uerbis: Tenetur hoc edicto non tantum qui comitem abduxit, uerum etiam si quem eorum appellauit adfectatus uel est. Declaratur causa proposita d. l. 1. §. appellare, his uerbis: Appellare est, blanda oratione alterius pudicitiam attentare. hoc enim non est conuincium facere, sed aduer-

sus bonos mores attentare. Concordat d. l. 1. §. aliud, his uerbis: Aliud est appellare, aliud adfectari. Appellat enim, qui sermone pudicitiam attentat: adfectatur, qui tacitus frequenter sequitur. Alsidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi non matronali habitu uestitam appellauit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. si quis uirgines, his uerbis: Si quis uirgines appellasset, si tamè ancillari ueste uestitas: minus peccare uideatur. Multò minus, si meretricia ueste sceminæ, non matrum familiarum uestita fuissent. Si igitur non matronali habitu scemina fuerit, & quis eam appellauerit, uel ei comitem abduxerit: iniuriarum non tenetur. Altera exceptio est: Nisi colludendi animo, non contra bonos mores appellauerit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. meminisse, his uerbis: Meminisse oportebit, non omnem qui adfectatus est, nec omnem qui appellauit, hoc edicto conueniri posse. neq; enim si quis colludendi, si quis officij honestè faciendi gratia id fecerit, statim in edictum incidit: sed qui contra bonos mores id fecit.

V. Causa: Si turpibus uerbis quis apud aliquam utatur. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. qui turpib. his uerbis: Qui turpibus uerbis uitur, non tentat pudicitiam, sed iniuriarum tenetur.

VI. Causa: Si quis comitem alicuius abduxerit. Hæc causa approbatur l. 1. §. iniuriam, ibi: omnemq; ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. causa 1. diuis. 2. Huius cause exceptio prima, sumpta ex persona comitis abducti, reprobatur d. l. 1. §. comitem. ff. eod. tit. his uerbis: Comitem accipere debemus eum qui comitetur & sequatur: & (ut ait Labeo) siue liberum, siue seruum, siue mascululum, siue sceminam. Et ita comitem Labeo definit, qui frequentandi cuiusq; causa ut sequeretur destinatus, in publico priuatoque abductus fuerit. Inter comites utiq; & pædagogi erunt. Altera exceptio est: Nisi conatus non habuerit euentum. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. abduxisse, his uerbis: Abduxisse uideatur (ut Labeo ait) non qui abducere comitem cœperit: sed qui perfecerit, ut comes cum ea non esset. Tertia exceptio uideatur: Nisi non ui abduxerit, sed persuadendo. Hæc exceptio reprobatur ibidem, his uerbis: Abduxisse non tantum is uideatur, qui per uim abduxit: uerum is quoq; qui persuasit comitem ut eam desereret. Quarta exceptio est: Nisi scemina cui comes abductus est, non matronali habitu uestita. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. si quis uirgines, cuius uerba uide §. causa 5. except. 1.

VI. Causa: Si stuprum serua passa est. Hæc causa approbatur l. si stuprum. 25. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si stuprum serua passa sit: iniuriarum actio dabitur, at si celauit mancipium, uel quid aliud animo furandi fecit: etiam furti, uel si uirginem immaturam stuprauerit: etiam legis Aquiliæ

Aquilæ actionem competere putant.
 IX. *Causa: Si quis de seruo alieno iniussu domini questionem habuerit. Hæc causa approbatur editio Prætoris litem apud. 15. §. prætor ait. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Prætor ait: Qui seruum alienum aduersus bonos mores uerberauisse, de e eo iniussu domini questionem habuisse dicitur: In eum iudicium dabo. Item si quid aliud factum esse dicitur: causa cognita iudicium dabo. Declaratur causa proposita d. l. 15. §. questionem, his uerbis: Questionem intelligere debemus & tormenta, & corporis dolorem ad eruendam ueritatem. Nuda ergo interrogatio, uel leuis territio non pertinet ad hoc editum. Questionis uerbo etiam ea quam malam mansionem Græci dicunt, continetur. Cum igitur per nim & tormenta habita quæstio est: tunc quæstio intelligitur. Sed est iussu domini quis questionem hanc habeat, modum tamen excefferit: teneri eum debere Labeo ait. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi sine tormentis de seruo habita sit quæstio. Quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis. Altera exceptio est: Nisi iussu domini de seruo quæstio habita sit. Quæ exceptio elicitur ex uerbis editi §. propositis hinc: Iniussu domini. Cuius replicatio prima est: Nisi modum in quæstione habenda excefferit. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Sed est iussu domini, &c. Altera replicatio est: Nisi cum seruus plurium esset, unius tantum iniussu quæstio habita sit. Hæc replicatio approbatur simul & distinguitur l. sed si. 17. in prim. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si unius permisso id fecero: si quidem solius eius esse putauit, nulli competit iniuriarum actio. Planè si sciui esse plurium: ei quidem qui permisso, iniuriarum actio non competit: cæteris competit. Tertia exceptio est: Nisi iussu tutoris, curatoris uel procuratoris domini de seruo quæstio habita sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 17. §. 1. his uerbis: Si iussu tutoris, &c. Quarta exceptio uidetur: Nisi causa non cognita detur actio. Sed hæc exceptio reprobatur d. l. 15. §. prætor ait, si quid, cuius uerba uide §. cap. 18. quæst. 1. reg. 5.
 X. *Causa: Si quis re uel iure suo aut publico loco uti prohibeatur. Hæc causa approbatur l. iniuriarum. 13. §. si quis me. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si quis me prohibeat in mari piscari, uel euerriculū, quod Græci οὐρὸν λέγουσιν dicunt, ducere: an iniuriarum iudicio possim eum conuenire? Sunt qui putant iniuriarum me posse agere. Et ita Pomponius. & plerique esse huic similem eum qui in publico lauare, uel in cauca publica sedere, uel in quo alio loco agere, sedere, conuersari non patitur: aut si quis re mea uel me non permittat. Nam & hic iniuriarum conueniri potest. Conductor autem ueteres interdictionem dederunt, si forte publice hoc conduxisset. Nam uis ei prohibenda est, quo minus conditione sua fruatur. Si**

quem tamen ante ædes meas, uel ante prætorium meum piscari prohibeam: quid dicendum est? me iniuriarum iudicio teneri, an non? Et quidem mare commune omnium est, & littora, sicut aër. Et sæpissime rescriptum est, non posse quem piscari prohiberi, sed nec aucupari: nisi quod ingredi quis agrum alienum prohiberi potest. Usurpatum tamen & hoc est (tametsi nullo iure) ut quis prohiberi possit ante ædes meas uel prætorium meum piscari. Quare si quis prohibeatur adhuc etiam iniuriarum agi potest. In lacu tamen, qui mei domini est, utiq; piscari aliquis prohibere possum. Concordat l. si quis. 24. ff. de iniurijs: Si quis proprium seruum distrahere prohibeatur à quolibet: iniuriarum experiri potest. Concordat item l. 2. §. si quis in mari. ff. ne quid in loco uel itinere publico. cuius uerba uide §. lib. 26. cap. 6. quæst. 5. reg. 7. Huius cause exceptio uidetur talis: Nisi ante prohibentis ædes quis publico loco uti prohibeatur. Sed hæc exceptio reprobatur uerbis iam propositis hinc: Si quæ tam è ante ædes meas, &c.
 XI. *Causa: Si quis uexadi alicuius causa eum ad tribunal interpellauerit. Hæc causa approbatur l. iniuriarum. 13. §. si quis per. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si quis per iniuriam ad tribunal alicuius me interpellauerit, mei uexadi causa: potero iniuriarum experiri.
 XII. *Causa: Si cum debitor paratus esset soluere, creditor nihilominus fideiussores interpellauerit. Hæc causa approbatur l. si creditor. 19. ff. de iur. iur. hinc uerbis: Si creditor meus, cui paratus sum soluere, per iniuriam meam fideiussores meos interpellauerit: iniuriarum tenetur.
 XIII. *Causa: Si creditor propria autoritate domus debitoris absentis signauerit. Hæc causa approbatur l. si iniuria. 20. ff. de iur. iur. hinc uerbis: Si iniuriæ faciendæ gratia Seia domus absentis debitoris signauerit sine autoritate eius, qui cõcedendi ius potestatemue habuit: iniuriarum actionem intendi posse, Paulus respondit.
 XIII. *Causa: Si quis creditor pignus proscripterit, tanquam à debitore acceptum. Hæc causa approbatur litem apud. 15. §. item si quis pignus. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si quis pignus proscripterit uenditur, tanquam à me acceperit, infamandi mei causa: Seruius ait, iniuriarum agi posse.
 XV. *Causa: Si quis bona alicuius tanquam debitoris sui, qui debitor non est, sciens pestideat. Hæc causa approbatur Inst. de iniurijs. §. iniuria. ibi: siue cuius bona. cuius uerba uide §. causa 2.
 XVI. *Causa: Si quis bona alicuius, uel rem aliquam per iniuriam occupauerit. Hæc causa approbatur d. l. 15. §. si quis bona. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis bona alicuius uel rem unam per iniuriam occupauerit: iniuriarum actione tenetur.
 XVII. *Causa: Si alicui omnia quod ad alium pertinet, à magistratu sit indictum. Hæc causa reprobatur l. iniuriarum. 13. §. idem Labeo. ff. eod. tit. his uerbis: Labeo scribit, si cum alium contingeret locatio,*******

alij hoc onus duumuir indixerit: non posse agi iniuriarum ob laborem indictum. Aliud enim esse laborem indicare, aliud iniuriarum facere. Idem ergo erit probandum & in cæteris muneribus atque honoribus, quæ per iniuriarum indicuntur. Ergo & si quis per iniuriarum sententiam dixerit, idem erit probandum.
 XVIII. *Causa: Si per iniuriarum sententia dicta sit. Et hæc causa reprobatur uerbis iam propositis hinc: Ergo & si quis per iniuriarum, &c.
 XIX. *Causa: Si quis euentum sententiæ uendiderit. Hæc causa approbatur litem apud. 15. §. idem ait. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Pomponius ait, eum qui euentum sententiæ, uel ut laturus pecuniam, uendiderit, fustibus à præside ob hoc castigatum, iniuriarum damnatum uideri. Vtiq; autem apparere hunc iniuriarum ei fecisse, cuius sententiam uenditauit.
 XX. *Causa: Si quis mentem alicuius medicamento alioque quo alienauerit. Hæc causa approbatur d. l. 15. in prim. his uerbis: Apud Labeonem quaeritur, si quis mentem alicuius medicamento alioque quo alienauerit: an iniuriarum actio locum habeat? & ait, iniuriarum aduersus eum agi posse.
 XXI. *Causa: Si quis in honorem alicuius quid fieri non patitur. Hæc causa reprobatur d. l. 15. §. si quis de. ff. de iur. iur. hinc uerbis: Si quis de honoribus decernendis alicui passus non sit decerni: utputa imaginem alicui, uel quid aliud tale: an iniuriarum tenetur? Et ait Labeo, non teneri, quamuis hoc contumeliæ causa fiat. Etenim multum interest (inquit) contumeliæ causa quid fiat, an uerò fieri quid in honorem alicuius quis non patitur.
 XXII. *Causa: Si infamandi alicuius causa quid factum sit: ueluti, si quis ad inuidiam alicuius ueste lugubri utatur, aut squalida: aut si barbaram demittat, uel capillos submittat. Hæc causa approbatur d. l. 15. §. ait prætor, cum sequentibus. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Ait prætor: Ne quid infamandi eius causa fiat. Si quis aduersus ea fecerit: prout quæque res erit, animaduertam. Hoc editum superuacuum esse Labeo ait: quippe cum ex generali clausula agere possimus. Sed uidetur & ipsi Labeoni, & ita se habet, prætorum eandem causam secutum, uoluisse & specialiter de ea re loqui. Ea enim quæ notabiliter sunt, nisi specialiter notentur, uidentur quasi neglecta. Generaliter uertit Prætor ad infamiam alicuius quid fieri. Proinde quodcumque quis fecerit, uel dixerit, ut aliquem infamaret: erit actio iniuriarum. Hæc autem ferè sunt quæ ad infamiam alicuius fiunt: utputa si ad inuidiam alicuius ueste lugubri utatur, aut squalida: aut si barbaram demittat, uel capillos submittat; aut si cæcumen conscribat, uel proponat,*****

uel canter aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi is qui uestem sordidam gerit, uel capillum submittit, ita coniunctus sit, ut inuitus in reum testimonium dicere cogi non possit. Hæc exceptio approbatur l. uetem. 19. ff. de iur. iur. hinc uerbis: Vestem sordidam rei nomine in publico habere, capillumue submittere nulli licet, nisi ita coniunctus sit ad finitatem, ut inuitus in reum testimonium dicere cogi non possit. Altera exceptio hæc est: Nisi iudici causa cognita aliter uideatur. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. quod ait, his uerbis: Quod ait prætor, Si quis aduersus ea fecerit, prout quæque res erit, animaduertam: sic intelligendum est, ut plenior sit prætoris animaduersio: id est, ut quidq; eum mouerit, uel in persona eius qui agit iniuriarum actione, uel eius aduersus quem agitur, uel etiam in re ipsa, id est qualitate iniuriæ: non audiat eum qui agit.
 XXIII. *Causa: Si imaginem imperatoris ad inuidiam alicuius portet. Hæc causa approbatur l. senat. 38. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Senatusconsulto cauetur, ne quis imaginem Imperatoris in inuidiam alterius portet: & qui contra fecerit, in uincula publica mittatur. Concordat l. capitulum. 28. §. ad status. ff. de poenis. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 7. reg. 7.
 XXIV. *Causa: Si cadaueri defuncti iniuria sit facta. Hæc causa approbatur §. cap. 15. reg. 13. except. 2.
 XXV. *Causa: Si statua defuncti in monumento posita, saxis cæsa sit. Hæc causa approbatur l. si statua. 27. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. lib. 26. cap. 5. quæst. 8. reg. 4.
 XXVI. *Causa: Si quis seruum uel filium alicuius ludibrio habuerit, eum in popinam duxerit, uel cum eo alea luserit. Hæc causa approbatur l. si quis. 26. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si quis seruum meum uel filium meum ludibrio habeat, licet contententem: tamen ego iniuriarum iam uideor accipere: ueluti si in popinam duxerit illum, si alea luserit. Sed hoc currumque tunc locum habere potest, quoties ille qui suadet, animum iniuriæ faciendæ habet. Atquin potest malum consilium dare, uel qui dominum ignoret. Et ideo incipit serui corrupti actio necessaria esse. Huius cause exceptio uidetur: Nisi filius uel seruus consentiat. Sed hæc exceptio reprobatur uerbis iam propositis hinc: Licet contententem. de qua re uide §. cap. prox. except. 21. replic. 1.
 XXVII. *Causa: Si fumum fecerit superioris vicini fumigandi causa: uel superior uicinus in inferiores ædes quid proiecerit, aut infuderit. Hæc duplex causa approbatur l. si inf. 4. 4. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si inferiorum ædium dominus superioris uicini fumigandi causa fumum faceret: aut si superior uicinus in inferiores ædes quid aut proiecerit, aut infuderit: negat Labeo*****

iniuriarum agi posse. quod falsum puto: si tamen iniuriæ faciendæ causa immittitur.

XXVII. *Causa: Si quis fimo corrupto aliquem perfuderit: cæno, luto oblinierit: aquas spurcauerit: fistulas, lacus, quid uel aliud ad iniuriam publicam contaminauerit. Hæc causa approbatur l. i. §. fit iniuria. ff. de extraord. criminib. his uerbis: Fit iniuria contra bonos mores, ueluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit: cæno, luto oblinierit: aquas spurcauerit: fistulas, lacus, quid uel aliud ad iniuriam publicam contaminauerit: in quos grauius animaduerti solet.*

XXIX. *Causa: Si quis alicui contumeliam fecerit. Hæc causa approbatur l. i. in prin. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. causa 1. Declaratur etymologia contumelie d. l. i. in prin. ibi: contumeliam autem. cuius uerba uide d. causa 1.*

XXX. *Causa: Si alicui conuicium factum sit. Hæc causa approbatur edito prætoris, litem apud. 15. §. ait prætor. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Ait prætor: Qui aduersus bonos mores conuicium cui fecisse, cuiusue opera quid factum esse diceretur, quo aduersus bonos mores conuicium fieret: in eum iudicium dabo. Concordat l. i. §. iniuriam. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 1. diuis. 1. Concordat item l. iudici. 42. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. 17. reg. 9. Concordat item Inst. eod. tit. §. iniuria autem. cuius uerba uide §. causa 2. Declaratur causa proposita conuicij definitione, d. l. 15. §. conuicium. ff. d. tit. his uerbis: Conuicium iniuriam esse Labeo ait. Conuicium dicitur uel à concitatione, uel à conuenitu, hoc est à collatione uocum. Cum enim in unum complures uoces conferuntur, conuicium appellatur, quasi conuocium. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi non contra bonos mores factum sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. sed quod, his uerbis: Quod adijcitur à prætore, aduersus bonos mores: ostendit non omnem in unum collatam uociferationem prætoris notare: sed eam quæ bonis moribus improbetur, quæq; ad infamiam uel ad inuidiam alicuius spectet. Declaratur ibidem, his uerbis: Idem prætor ait, aduersus bonos mores: sic accipiendum, non eius qui fecit, sed generaliter accipiendum aduersus bonos mores huius ciuitatis. Altera exceptio uidetur: Nisi non presenti, sed absentis conuicium sit factum. Hæc exceptio reprobat d. l. 15. §. conuicium non, his uerbis: Conuicium non tantum præsentis, uerum absentis quoque fieri posse, Labeo scribit. Proinde si quis ad domum tuam uenerit te absente: conuicium factum esse dicit. Idem etsi ad stationem uel tabernam uentum sit, probari oportere. Tertia exceptio uidetur: Nisi non per se, sed per alios factum sit. Hæc exceptio reprobat d. l. 15. §. fecisse, his uerbis: Fecisse conuicium non tantum is uidetur, qui uociferatus est: uerum is quoque, qui concitauit ad uociferationem alios, uel qui submisit ut uociferentur.*

tionem alios, uel qui submisit ut uociferentur. Quarta exceptio est: Nisi incertæ personæ conuicium sit factum. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. cui, his uerbis: Cui non sine causa adiectum est. Nam si incertæ personæ conuicium fiat: nulla executio est. Quinta exceptio est: Nisi conatus non habuerit euentum. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. si curauerit, his uerbis: Si curauerit quis conuicium alicui fieri, non tamen factum sit: non tenebitur. Sexta exceptio est: Nisi sine uociferatione et non in cœtu factum sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. ex his apparet, his uerbis: Ex his apparet, non omne male dictum conuicium esse: sed illud solum, quod cum uociferatione dictum est, siue unus, siue plures dixerint, & quod in cœtu dictum est conuicium. Quod autem non in cœtu, nec cum uociferatione dicitur: conuicium non propriè dicitur, sed infamandi causa dictum est.

XXXI. *Causa: Si quis aliquem delatorem dixit. Hæc causa approbatur l. si non. 3. C. de iniurijs, hisce uerbis: Si non es nunciator: uereri non debes, ne eapropter quod iniuriæ faciendæ gratia quidam te ueluti delatorem esse dixerunt, opinio tua maculata sit. Quinimo aduersus eos qui minuendæ opinionis tuæ causa aliquid confecisse comperierunt, more solito iniuriarum iudicio experiri potes.*

XXXII. *Causa: Si astrologus uel alius diuinator consultus, aliquem suum dixit. Hæc causa reprobat d. l. 15. §. si quis astrologus. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis astrologus, uel qui aliquam illicitam diuinationem pollicetur, consultus, aliquem suum dixisset, qui non erat: iniuriarum cum eo agi non potest, sed constitutiones eum tenent.*

XXXIII. *Causa: Si quis aliquem debitorem suum, cum non esset, dixerit. Hæc causa approbatur d. l. 15. §. si quis non, his uerbis: Si quis non debitorem quasi debitorem appellauerit iniuriæ faciendæ causa: iniuriarum tenetur. Concordat Inst. eod. tit. §. iniuria, ibi: siue cuius. cuius uerba uide §. causa 2.*

XXXIII. *Causa: Si liberum seruum dixerit. Hæc causa approbatur l. qui lib. 9. C. de iniurijs, hisce uerbis: Qui liberos infamandi gratia dixerunt seruos: iniuriarum cõueniri posse, non ambigitur. Concordat l. siquidem. 10. C. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. 18. quest. 1. reg. 1. Concordat item l. non solum. 11. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Ei qui seruus dicitur, seq; adserit in libertatē: iniuriarum actionem aduersus dicentem se dominum competere, nulla dubitatio est. Et hoc est uerum, siue ex libertate in seruitutem petatur, siue ex seruitute in libertatem proclametur: nam hoc iure indistinctè utimur. Concordat item l. si quis. 12. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis de libertate aliquem in seruitutem petat, quem*

quem sciat liberum esse, neq; id propter euentum, ut eam sibi conferuet, faciat: iniuriarum actione tenetur.

XXXV. *Causa: Si liber pro fugituo apprehensus. Approbatur hæc causa l. si liber. 22. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si liber pro fugituo apprehensus erit: iniuriarum cum eo agit.*

XXXVI. *Causa: Si libellum, carmen, aut historiam ad alicuius infamiam scripserit, composuerit, ediderit, dolose malo fecerit, quo quid eorum fieret. Hæc causa approbatur l. lex Corn. 5. §. si quis librum. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem scripsit, composuit, edidit, dolose malo fecit, quo quid eorum fieret: etiamsi alterius nomine ediderit, uel sine nomine: uti de ea re agere liceat: & si condemnatus sit qui id fecit, instabilis ex lege esse iubetur. Concordat Inst. eod. tit. §. iniuria autem. ibi: uel si quis. cuius uerba uide §. causa 2. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi nomen eius in quem factum est, non sit adiectum. Hæc exceptio approbatur l. quod senatus. 6. ff. d. tit. his uerbis: Cum nomen adiectum non est eius, in quem factum est: tunc ei, quia difficilis probatio est, uoluit senatus publica quæstione rem uindicare. Cæterum si nomen adiectum: & iure communi iniuriarum agi potest, nec enim prohibendus est priuato agere iudicio, quod publico iudicio præiudicaret: quia ad priuatam causam pertinet. Altera exceptio est: Nisi publico iudicio sit actum. Hæc exceptio approbatur d. l. 6. in fine, his uerbis: Planè si actum sit publico iudicio: denegandum est priuatum. Similiter ex diuerso.*

XXXVII. *Causa: Si libellum famosum inuentum non corrupit, sed manifestauerit, et alij inuentum confiteatur. Hæc causa approbatur l. unica. C. de famosis libellis, hisce uerbis: Si quis famosum libellum siue domi, siue in publico, uel quocunque loco ignarus repperit: aut corrupat priusquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Sin uerò non statim eadem chartulas uel corrupit, uel igne consumpserit, sed uim earum manifestauerit: sciat se quasi authorem huiusmodi delicti capitali sententiæ subingandum. Sanè si quis deuotionis suæ, ac salutis publicæ custodiam gerit: nomen suum profiteatur, & ea quæ per famosum libellum persequenda putauit, ore proprio edicat: ita ut absque ulla trepidatione accedat, sciens quod si adsertionibus suis ueri fides fuerit opitulata, laudem maximam ac præmium à nostra clementia consequatur. Sin uerò minimè hæc uera ostenderit: capitali pœna plectetur. Huiusmodi autem libellum alterius opinionem non lædat. Concordat l. lex Corn. 5. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. causa prox.*

XXXVIII. *Causa: Si quis libellum famosum e-*

quem

mendum uendendum curauit. Hæc causa approbatur d. §. fin. cum lege sequente, his uerbis: Eadem pœna ex senatusconsulto tenetur is qui inuendit, aliudue quid, siue scripturâ in notam aliquorum produxerit: item qui emendum uendendum curauerit. Et ei qui indicasset, siue liber, siue seruus sit, pro modo substantiæ accusatæ personæ æstimatione iudicis præmium constituitur: seruo forsitan & libertate præstanda. Quid enim, si publica utilitas ex hoc emergit? Quod senatusconsultum necessarium est. Ait iuriconsultus: Eadem pœna. Scilicet proposita in superiore §. si quis liberum. cuius uerba uide §. causa 26. in prin.

XXXIX. *Causa: Si libello magistratu dato factam alicuius infectatus est. Hæc causa approbatur l. item apud. 15. §. si quis libello. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis libello dato uel principi uel alij famam alienam infectatus fuerit: iniuriarum erit agendum, ut Pomponius ait.*

XL. *Causa: Si carmen quod pudorem alicuius ledit, conscribat, proponat uel cantet. Hæc causa approbatur d. l. 15. §. hæc autem. cuius uerba uide §. causa 22.*

XLI. *Causa: Si infamandi alterius causa in monumento publico quid sit positum. Hæc causa approbatur l. constit. 17. ff. eod. tit. his uerbis: Constitutionibus principalibus cauetur, ea quæ infamandi alterius causa in monumenta publica posita sunt, tolli de medio.*

XLII. *Causa: Huius causa loco notandum, quod et alie cause speciales huius actionis possint esse ex arbitrio iudicis pendentes. Que causa approbatur uerbis editi prætoris d. l. 15. §. prætor ait, in fine. ff. d. tit. §. causa 9. propositis hisce: Item si quid aliud factum esse dicitur: causa cognita iudicium dabo. De qua re uide j. cap. 18. quest. 3. reg. 5.*

DE EXCEPTIONIBVS PRÆCEDENTIUM CAUSARUM GENERALIBVS. Cap. XIII.

Prima exceptio: Nisi non iniuria faciendæ animo dictum uel factum sit. Hæc exceptio approbatur l. si non. 5. in prin. C. de iniurijs, hisce uerbis: Si non conuicij consilio te aliquid iniuriosum dixisse probare potes, si dea ueri à calumnia te defendit. Concordat l. si quis. 26. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. causa 26. Item concordat l. si inferiorum. 44. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. causa 27.

II. Exceptio: Nisi per iocum dixit uel fecit. Hæc exceptio approbatur l. illud. 3. §. quare si quis. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis per iocum percutiat, aut dum certat: iniuriarum non tenetur.

III. Exceptio: Nisi in certando percussit. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Aut dum certat.

III. Exceptio: Nisi corrigendi et emendandi animo fecerit. Hæc exceptio approbatur litem apud. 15. §. adijcitur. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Adijcitur, aduersus

uersus bonos mores: ut non omnis omnino qui uerberauit, sed qui aduersus bonos mores uerberauit, teneatur. Ceterum si quis corrigendi animo uerberauerit, aut emendandi: non tenetur. Vnde quaerit Labeo, Si magistratus municipalis seruum meum loris ruperit, an possim cum eo experiri, quasi aduersus bonos mores uerberauerit? Et ait, iudicem debere inquirere, quid facientem eum seruum uerberauerit? nam si honorem ornamentaq; petulanter attentantem ceciderit, absolendum eum.

V. Exceptio: Nisi iure fecerit. Hae exceptio approbatur l. iniuriarum. 11. §. is qui iure. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Is qui iure publico utitur, non uidetur iniuriæ faciendæ causa hoc facere. Iuris enim executio non habet iniuriam.

VI. Exceptio: Nisi iure magistratus ex potestatis fecit. Hae exceptio approbatur d. l. 13. §. que iure, his uerbis: Quæ iure potestatis à magistratu fiunt, ad iniuriarum actionem non pertinent. Concordat l. quod reip. 33. ff. eod. tit. his uerbis: Quod reipublic. uenerandæ causa secundum bonos mores fit, etiam si ad contumeliam aliquid pertinet: quia tamen non ea mente magistratus facit, ut iniuriam faciat, sed ad uindictam magistratus publicè respiciat: actione iniuriarum non tenetur. Huius exemplum proponitur d. l. 13. §. adijctur. ibi: unde quaerit. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 4. Plura de hac exceptione uide §. except. 23.

VII. Exceptio: Nisi ob id quod decreto magistratus non obtemperauerit, ductus sit. Hae exceptio approbatur d. l. 13. §. si quis quodam, his uerbis: Si quis, quod decreto prætoris non obtemperauerit, ductus sit: non est in ea causa ut agat iniuriarum, propter prætoris præceptum.

VIII. Exceptio: Nisi defendendi domini sui causa fecerit. Hae exceptio approbatur l. sed si. 17. §. si iussu, in fine. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Si defendendi domini gratia seruus aliquid fecerit: rationem ei constare apparet, inq; eam rem aduersus agentem exceptio obijcienda erit.

IX. Exceptio: Nisi mandatu alterius fecerit. Hae exceptio reprobatu r. non solum. 11. §. si mandatu. ff. eod. tit. his uerbis: Si mandatu meo facta sit alicui iniuria: pleriq; aiunt, tam me qui mandauit, quam eum qui suscepit, iniuriarum teneri. Concordat d. l. 11. §. Proculus. cuius uerba uide §. cap. 16. quæst. 1. reg. 2.

X. Exceptio: Nisi iussu domini seruo eius iniuria sit facta. Hae exceptio approbatur simul et distinguitur §. cap. prox. quæst. 3. causa 9. except. 2. et 3.

XI. Exceptio: Nisi pater adulterum cum filia sua deprehensum contumelia affecerit. Hae exceptio approbatur l. nec in ea. 22. §. sed qui occidere. ff. ad l. iul. de adulterijs, his uerbis: Qui occidere potest adulterum, multo magis contumelia poterit eum iure adficere.

XII. Exceptio: Nisi nocentem insamauit. Hae exceptio approbatur l. eum qui. 18. in prin. ff. de iniurijs, cuius uerba uide §. lib. 20. cap. 7. quæst. 2. except. 10. reple. 11. Concordat l. unica. §. sane si quis. C. de famosis libellis, cuius uerba uide §. cap. prox. causa 37. Concordant item ea quæ proposita sunt d. reple. 11.

XIII. Exceptio: Nisi is qui iniuriam facit, in persona eius cui facit, erret. Hae exceptio reprobatu r. d. l. 18. §. si iniuria, hifce uerbis: Si iniuria mihi fiat ab eo cui sim ignotus: aut si quis putat me Lucium Titium esse, quum sim Caius Seius: præualet quod principale est, iniuriam eum mihi facere uelle. Nam certus sum ego: licet ille putet me alium esse, quam sim. Et ideo iniuriarum habeo actionem. At cum aliquis filium familiam patrem familiam putat: non potest uideri iniuriam patri facere: non magis quam uiro, si mulierem uiduam esse credat. quia neq; in personam eorum conferatur iniuria, nec transferri personæ putatio ex persona filiorum ad eas potest: cum adfectus iniuriam facientis in hunc tanquam in patrem familiam consistat. Quod si scisset filium familiam esse, tamen si nescisset cuius filius esset: dicerem (inquam) patrem suo nomine iniuriarum agere posse: nec minus uirum, si ille nuptam esse sciret. Nam qui hæc non ignorat: cuiusque patri, cuiusque marito, per filium, per uxorem uult facere iniuriam. Concordat l. illud. 3. §. itaque patris quis, in fin. ff. de iniurijs, cuius uerba uide §. except. 22. Planè admittitur exceptio proposita in casu, de quo §. except. prox.

XIII. Exceptio: Nisi hominem liberum per errorem uel casum pro seruo suo ceciderit. Hae exceptio approbatur d. l. 3. §. fin. his uerbis: Si quis hominem liberum ceciderit, dum putat seruum suum: in ea causa est, ne iniuriarum teneatur. Concordat l. si cum. 4. §. eod. tit. his uerbis: Si cum seruo meo pugnum ducere uellem, in proximo te stantem inuitus percussis: iniuriarum non teneor.

XV. Exceptio: Nisi seruum alienum pro libero homine uel seruo alterius per errorem ceciderit. Hae exceptio approbatur l. item apud. 15. §. interdum. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Interdum iniuria seruo facta ad dominum redidat: interdum non. Nam si pro libero se gerentem, aut cum alterius potius quam meum existimabat, quis ceciderit, non cæsurus eum si meum scisset: non posse eum quasi iniuriam fecerit, sic conueniri, Mela scribit.

XVI. Exceptio: Nisi seruus alicuius leuiter percussus sit, uel leuiter ei maledictum. Hae exceptio approbatur d. l. 15. §. prætor ait, si quid, ibi: itaq; prætor, ff. de iniurijs, cuius uerba uide §. cap. 18. quæst. 3. reg. 5. Concordat in fin. eod. tit. §. seruis autem, cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 1.

XVII. Exceptio: Nisi nihil contra bonos mores sit factum.

factum. Hae exceptio approbatur d. l. 15. §. ait prætor, cuius uerba uide §. cap. prox. causa 30. Concordat d. l. 15. §. sed quod adijctur, cuius uerba uide d. causa 30. except. 1. Concordat item d. l. 15. §. meminisse, cuius uerba uide §. cap. prox. causa 5. except. 2. Item concordat d. l. 15. §. adijctur, cuius uerba uide §. except. 4.

XVIII. Exceptio: Nisi incerta persona iniuria facta sit. Hae exceptio approbatur d. l. 15. §. cui non sine, cuius uerba uide §. cap. prox. causa 30. except. 4. Concordat l. quod senatus. 6. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. causa 36. except. 1.

XIX. Exceptio: Nisi ei apud quem in alea lusum est, iniuria facta sit. Hae exceptio approbatur l. 1. in prin. ff. de aleatoribus, cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2. except. 31.

XX. Exceptio: Nisi defuncto facta sit iniuria. Hae exceptio reprobatu r. per ea quæ proponuntur §. cap. prox. reg. 13. except. 2.

XXI. Exceptio: Nisi uolenti iniuria sit facta. Hae exceptio approbatur l. in diem. 9. ibi: nullam enim. ff. de aqua pluuiæ arcenda, his uerbis: Nullam potest uideri iniuriam accipere, qui semel uoluit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi uolenti filios familiam uel seruo fiat iniuria: hoc enim casu nihilominus patri uel domino competit actio. Quæ replicatio approbatur l. 1. §. usque adeo. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Usque adeo iniuria quæ fit liberis nostris, nostrum pudorem pertingit, ut etiam si uolentem filium quis uendiderit: patri suo quidem nomine competat iniuriarum actio, filij uero nomine non competit: quia nulla iniuria fit, quæ in uolentem fiat. Concordat l. si quis. 26. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. causa 26.

XXII. Exceptio: Nisi furiosus uel impubes iniuriam fecerit. Hae exceptio approbatur l. illud. 3. in prin. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Illud relatam est, eos qui iniuriam pati possunt, & facere posse. Sanè sunt quidam qui facere non possunt: ut puta furiosus & impubes, qui doli capax non est. Nanq; hi iniuriam pati solent, non facere. Cum enim iniuria ex adfectu facientis consistat: consequens erit dicere, hos, siue pulsent, siue conuiciu dicant, iniuriam fecisse non uideri. Itaq; pati quis iniuriam, etiam si non sentiat, potest: facere nemo, nisi qui scit se iniuriam facere, et si nesciat cui faciat.

XXIII. Exceptio: Nisi magistratus subditi iniuriam faciat. Hae exceptio reprobatu r. nec magistratibus. 32. ff. de iniurijs, cuius uerba uide §. lib. 36. capite 14. reg. 8. except. 2. Planè admittitur exceptio proposita, si non iniurie faciendæ animo magistratus fecit, sed iure potestatis usus, de qua re uide §. except. 6.

XXIII. Exceptio: Nisi dominus seruo fecerit. Hae exceptio approbatur l. item apud. 15. §. si communem. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Si comunem quis seruum uerberauerit: utiq; hac actione non tenebitur, cum iure dominij id fecerit. nec

si fructuarius id fecerit, dominus cum eo agat: uel si proprietarius fecerit, fructuarius eum conueniet. Hifce uerbis exceptio proposita approbatur, simul et duæ eius replicationes reprobatu r. hæc scilicet: Nisi alius in seruo partem habuerit. Et: Nisi alius in seruo usum fructum habuerit.

XXV. Exceptio: Nisi is qui in seruo usum fructum habet, ei iniuriam fecerit. Et hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hifce: Nec si fructuarius id fecerit, dominus cum eo agat.

XXVI. Exceptio: Nisi patronus liberto iniuriam fecerit. Hae exceptio approbatur simul et distinguitur l. non solum. 11. §. quanquam. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Quanquam aduersus patronum liberto iniuriarum actio non datur: utrum marito libertæ nomine cum patrono actio competit? Maritus enim, uxore sua iniuriam passa, suo nomine iniuriarum agere uidetur. Quod & Marcellus admittit. Vlpianus, Ego autè apud eum notauit, non de omni iniuria hoc esse dicendum, me putare. Leuis enim coercitio etiam in nuptam, uel conuicij non impudici dictio cur patrono denegatur? Si autem conliberto nupta esset: diceremus omnino iniuriarum actionem marito aduersus patronum cessare. Et ita multi sentiunt. Ex quibus apparet, libertos nostros non tantum eas iniurias aduersus nos iniuriarum actione exequi non posse, quæcumq; sunt ipsi: sed ne eas quidem quæ eis sunt, quos eorum interest iniuriam non pati. Planè si fortè filius liberti, uel uxor uelint iniuriarum experiri, quia patri maritoque non datur: denegandum non erit, quia suo nomine experiuntur. Concordat propositæ exceptioni l. 2. ff. de obsequijs à liberis, cuius uerba uide §. libro 16. cap. 1. quæst. 5. reg. 4. except. 1. reple. 1. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi alius per libertum iniuria à patrono affectum iniuria afficiatur. huic enim actio deneganda non est, quæ replicatio approbatur uerbis d. §. quanquam, iam propositis. Cuius duplicatio hæc est: Nisi leuis iniuria liberto sit facta, hoc enim casu nec alius suo nomine experietur, quæ duplicatio approbatur uerbis d. §. quanquam, iam propositis hifce: Ego autem apud eum notauit, &c. Altera replicatio est: Nisi atrox iniuria liberto à patrono sit facta, quæ replicatio approbatur l. prætor. 7. §. præterea. ff. de iniurijs, hifce uerbis: Illud spectat dici certum de iniuria, quam passus quis sit: ut ex qualitate iniuriæ sciamus, an in patronum liberto reddendum sit iniuriarum iudicium. Et enim meminisse oportebit, liberto aduersus patronum non quidem semper, uerum interdum iniuriarum dari iudicium: scilicet si atrox sit iniuria quam passus sit, pota si feruilis est. Ceterum leuem coercitione utiq; patrono aduersus libertum dabimus: nec patietur prætor eum querentem, quati iniuriam passus sit, nisi atrocitas eum mouerit.

Nec enim ferre praetor debet heri seruum, hodie libertum conquerentem, quod dominus ei conuicium dixerit, uel quod leuiter pulsauerit, uel emendauerit. Sed si flagris, si uerberibus uulnerauit non medio-criter: aequissimum erit, Praetorem ei subuenire. Concordat l. sed si. 10. §. praetor ait, in fine. ff. de in ius uocando. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 1. quae est. 5. except. 4. Concordat item l. cum nec. 6. C. de iniurijs. cuius uerba uide j. except. prox.

XXVII. Exceptio: Nisi haeres patroni liberto fecerit iniuriam. Haec exceptio reprobatur d. l. 6. his uerbis: Cum nec patronos iniuriam facere libertis iuris aequitas permittat, proponasq; patronae haeredes eum qui libertatem a defuncta acceperat, iniurijs afficere: curabit Praeses prouinciae contumeliam haeredum compescere.

XXVIII. Exceptio: Nisi parens liberis iniuriam fecerit. Haec exceptio approbatur l. praetor. 7. §. sed est quis. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis ex liberis qui non sunt in potestate, cum parente uelit experiri: non temere iniuriarum actio danda est, nisi atrocitas suaserit. Certè his qui sunt in potestate, prorsus non competit, etiam si atrox fuerit. Concordat l. 2. ff. de obsequijs a liberis. cuius uerba uide §. lib. 16. cap. 1. quae est. 5. reg. 4. except. 1. repl. 1. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi atrox iniuria sit, quae approbatur uerbis iam propositis hisce: Nisi atrocitas suaserit. Huius duplicatio est: Nisi parens ei quem habet in potestate, iniuriam fecerit, quae duplicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Certè his qui sunt in potestate, &c.

XXIX. Exceptio: Nisi seruus iniuriam fecerit. Haec exceptio reprobatur l. 1. C. de iniurijs, hisce uerbis: Nec seruis quidem alienis licet facere iniuriam. Concordat l. sed si. 17. §. cum seruus. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. 16. quae est. 1. reg. 3.

XXX. Exceptio: Nisi seruus domino fecerit iniuriam. Haec exceptio approbatur d. l. 17. §. si seruus, in fine. cuius uerba uide j. except. prox.

XXXI. Exceptio: Nisi seruus ei qui in eo usum fructum habet, iniuriam fecerit. Haec exceptio reprobatur d. §. si seruus, his uerbis: Si seruus, in quo usus fructus meus est, iniuriam mihi fecerit: aduersus dominium noxali iudicio experiri potero: neq; debeo deterioris conditionis ob hoc esse, quod usum fructum in eo habeo, quam si non haberem, aliter atq; si seruus communis esset: tunc enim non dare iniuriarum actionem ea propter, quia & ipse iniuriarum actione tenetur.

XXXII. Exceptio: Nisi seruus seruo iniuriam fecerit. Haec exceptio reprobatur l. eum qui. 18. §. 1. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si seruus seruo fecerit iniuriam, perinde agendum est, quasi dominus non fecisset.

XXXIII. Exceptio: Nisi iniuriam passus eam statim ad animum non reuocauerit, sed eam dissimulaue-

rit. Haec exceptio approbatur l. non solum. 11. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Iniuriarum actio ex bono & aequo est, & dissimulatione aboletur. Si quis enim iniuriam dereliquerit, hoc est, statim passus ad animum suum non reuocauerit: postea ex poenitentia iniuriā remissam non poterit recolare. Secūdm hoc ergo aequitas actionis omnem metum eius abolere uidetur, ubicunq; contra aequum quis uenit. Proinde & si pactum de iniuria interceserit, & si transactum, aut iusurandum exactum erit: actio iniuriarum non tenebit. Concordat iisdem uerbis in sit. eod. tit. §. fin.

XXXIII. Exceptio: Nisi iniuria remissa sit. Haec exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Proinde & si pactum de iniuria interceserit, & si transactum, &c. Concordat l. sed si. 17. §. si cum ante, in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Si cum ante iudicem dominus uerberandum seruum exhibuerit, ut satis uerberibus de eo fieret, & erit factum arbitrato alicuius: postea actor agere iniuriarū perseuerans non est audiendus. Qui enim accepit satisfactionem, iniuriam suam remisit. Nam etsi nuda uoluntate iniuriā remisit: indubitate dicendum est, extingui iniuriarum actionem, non minus quam si tempore abolita fuerit iniuria. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi alius quam actor iniuriam remisit, quae replicatio ipso quidem iure subsistit: uerum eius duplicatio haec est: Nisi cum filio iniuria facta esset, pater eam remisit, quae duplicatio approbatur d. l. 17. §. filiofamilias, his uerbis: Filiofamilias iniuriam passus, si praesens sit pater, agere tamen non possit propter furorē, uel quem alium casum demerit: puto competere iniuriarum actionem. Nam & hic pater eius absentis loco est. Planè si praesens agere nolit, aut quia differt, uel quia remittit atq; donat iniuriā: magis est ut filio actio non detur. Nam & cum abest, idcirco datur actio filio, quia uerisimile est patrem, si praesens fuisset, acturum fuisse. Huius duplicationis triplicatio prima haec est: Nisi patris persona uilis & abiecta sit, filij honesta. Haec triplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Interdum tamen putamus, etsi pater remittat, iniuriarū actionem filio dandam: ut puta si patris persona uilis & abiecta sit, filij honesta. neque enim debet pater uilissimus filij sui contumeliam ad suam utilitatem metiri. Ponamus eum esse patrem, cui iure meritoq; curator a praetore constitueretur. Sed etsi pater lite contestata ceperit abesse, uel etiam negligere executionem pater uilis: dicendum est, causa cognita translationem filio competere. Idem est, etsi emancipatus filius esse proponatur. Altera triplicatio est: Nisi filius sit emancipatus, quae triplicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Idem est, etsi emancipatus filius esse proponatur.

XXXV. Ex.

XXXV. Exceptio: Nisi iniuriarum actio intra annum in iudicium deducta non sit. Haec exceptio approbatur l. si non. 5. C. de iniurijs, hisce uerbis: Si in rixa inconsulto calore prolapsus homicidij conuicium obiecit, & ex eo die annus excessit: cum iniuriarum actio annuo tempore praescripta sit, ob iniuria: admissum conueniri non potes. Concordat l. sed si. 17. §. si cum ante, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra except. prox. in prim.

XXXVI. Exceptio: Nisi seruus qui iniuriam fecit, a iudice propterea uerberibus sit castigatus. Haec exceptio approbatur d. §. si cum ante.

XXXVII. Exceptio: Nisi semel actum sit. Haec exceptio ipso quidem iure subsistit: uerum eius replicatio prima haec est: Nisi alius antea egerit. Haec replicatio approbatur l. 1. §. fin. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Neratius ait, ex una iniuria interdum tribus oritur iniuriarum actionem, neq; unius actionem per aliam consumi, ut puta uxori meae filiae familiaris iniuria facta est: & mihi, & patri eius, & ipsi iniuriarum actio incipiet competere. Concordat l. eum qui. 18. §. si nupta, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. prox. reg. 10. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi cum filiusfamilias iniuriam passus egressus, postea pater eius agat, huic enim nihilominus exceptio obstat, quamuis alius sit, quae duplicatio approbatur l. sed si. 17. §. si filiusfam. ff. d. tit. his uerbis: Si filiusfamilias iniuriarum egerit, patri actio non competit. Altera replicatio est: Nisi ex alia iniuria antea sit actum. Haec replicatio ipso quidem iure subsistit: uerum eius duplicatio haec est: Nisi utraq; iniuria simul sit facta, quae duplicatio approbatur l. praetor. 7. §. si mihi, ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si mihi plures iniurias fecerit: puta turba & coetu facto domum alicuius introeas, & hoc pacto efficiatur, ut simul & conuicium patiar, & uerberer: an possim separatim tecum experiri de singulis iniurijs, quaeritur? Et Marcellus secundum Neratij sententiam hoc probat, cogendum iniurias quas simul passus sit, coniungere. Tertia replicatio est: Nisi cum pater antea filij nomine egressus, nunc suo nomine agat: uel contra. Haec replicatio approbatur l. pater. 41. ff. d. tit. his uerbis: Pater, cuius filio facta est iniuria, non est impediendus, quo minus duobus iudicij & suam iniuriam prosequatur, & filij. Quarta replicatio est: Nisi alia actione antea sit actum. Haec replicatio reprobatur l. qui seruum. 33. ff. de action. & obligat. his uerbis: Qui seruum alienum iniurius e uerberat: ex uno facto incidit & in Aquiliam, & in actionem iniuriarum. Iniuria enim ex affectu fit, damnum ex culpa. Et ideo possunt utraq; competere. Sed quidam aiunt, altera electa, alteram consumi: alij, per legis Aquiliae actionem iniuriarum consumi: quoniam deserit bonū & aequum esse, condemnari eum qui aestimationem praestitit. Sed si ante iniuriarum a-

ctum sit: teneri eum ex lege Aquilia. Sed & haec sententia per praetorem inhibenda est: nisi in id quod amplius ex lege Aquilia competit, agatur. Rationabilius itaque est eam admitti sententiam, ut liceat ei quam uoluerit actionem prius exercere: quod autem amplius in altera est, etiam hoc consequi. Si is cui rem commodauero, eam subripuerit: tenebitur quidem & commodati actione, & conditione: sed altera actio alteram perimit aut ipso iure, aut per exceptionem. quod est tutius. Hinc de colono responsum est, si aliquid ex fundo subtraxerit: teneri eū & conditione, &c. Concordat l. quod sententia consultum. 6. in fine. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. prox. quae est. 3. causa 36. except. 2. Planè admittitur replicatio proposita, si quid amplius sit in actione iniuriarum, quam fuit in priorē, quae distinctio approbatur uerbis iam propositis hisce: Rationabilius itaq; est eam admitti sententiam, &c. De qua re uide item j. lib. 48. cap. 16. except. 5. distinct. 3. Haec sunt exceptiones aduersus causas iniuriarum actionis. Sed possunt & aliae esse, quae ex arbitrio iudicis pendunt, quae approbantur l. item apud. 15. §. quod ait praetor. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. prox. causa 22. except. 2.

QUIBUS ACTIO INIURIARUM COMPETIT. Cap. XV.

Primaregula, De domino serui iniuriā passi. Huic datur iniuriarū actio, quae regula approbatur in sit. de iniurijs. §. seruis, hisce uerbis: Seruis ipsis quidem nulla iniuria fieri intelligitur, sed domino per eos fieri uidetur: non tamen iisdem modis, quibus etiam per liberos & uxores: sed ita, cum quid atrocius commissum fuerit, & quod aperte ad contumeliam domini respicit: ueluti si quis alienum seruum atrociter uerberauerit, & in hunc casum actio proponitur. At si quis seruo conuicium fecerit, uel pugno eum percussit: nulla in eum actio domino competit. Concordat l. 1. §. item aut per. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 13. quae est. 3. causa 1. diuis. 3. Concordat item l. dominum 8. C. eod. tit. his uerbis: Dominum pro atroci iniuria, quam seruus eius passus est, & dicti perpetui actione proposita, qua damni etiam haberi rationem uerbis euidenter exprimitur, agere posse conuenit. Huius regule exceptio prima haec est: Nisi leuis iniuria seruo facta sit. Haec exceptio approbatur uerbis in sit. iam propositis, de qua re dictum §. cap. prox. except. 16. Altera exceptio uidetur: Nisi non respectu domini quis seruo iniuriam fecerit. Haec exceptio reprobatur l. item apud. 15. §. si quis sic. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si quis sic fecit iniuriam seruo, ut domino faceret: uideo dominum iniuriarū agere posse suo nomine. Si uero non ad fustigationem domini id

GGgg fecit

fecit: ipsi seruo facta iniuria inulta à præto-
re relinqui non debuit: maximè si uerberi-
bus uel quæstionibus adfecerit. hoc enim
& Seruium sentire palàm est. Tertia excep-
tio uidetur: Nisi seruo hæreditario iniuria sit facta. Hæc
exceptio reprobatu r. l. i. §. deniq; Iulianus. ff. de iniurijs.
cuius uerba uide j. reg. 13. except. 2. Quarta exceptio
uidetur: Nisi dominus seruum manuiferit uel aliena-
uerit. Hæc exceptio reprobatu r. l. si seruum. 29. ff. d. tt.
his uerbis: Si seruum, cuius nomine iniuria-
rum actio tibi competit, manuiferis aut a-
lienaueris: superest tibi iniuriarum actio.
Quinta exceptio est: Nisi ususfructus serui alienus sit.
Hæc exceptio reprobatu r. d. l. 15. §. si ususfructum. ff. de
iniurijs, hisce uerbis: Si ususfructum in seruo
habeam, tu proprietatem, iteq; uerberatus
sit quæstione de eo habita: iniuriarum actio
magis proprietario, quam mihi competit. I-
demq; probatur etiam, si seruum eum quem
bona fide possidebam, cæcideris: domino
enim, magis competit iniuriarum actio. De
hac exceptione plura uide j. reg. prox. Sed & plures
proposite regule exceptiones uide 5. cap. prox.

II. Regula, De fructuario serui iniuriam passi. Huic
non datur actio proposita, quæ regula approbatur uer-
bis d. §. si ususfructum, iam propositus. Concordat inst.
eod. tt. §. si communi, in fine, his uerbis: Si ususfru-
ctus in seruo Titij est, proprietatis Mæuij: ma-
gis Mæuto iniuria fieri intelligitur. Eius
exceptio hæc est: Nisi in contumeliam fructuarij seruus
iniuria sit adfectus. Hæc exceptio approbatur d. l. 15.
§. item si liberum, in fine. cuius uerba uide infra reg.
prox. except. 1.

III. Regula, De bone fidei possessore eius qui iniu-
riam passus est. Nec huic dabitur iniuriarum actio, quæ
regula approbatur uerbis d. §. si ususfructum, 5. reg. 1.
except. 5. propositis hisce: Idemq; probatur, & c.
Concordat inst. de iniurijs. §. sed si libero, his uerbis:
Si libero homini, qui tibi bona fide seruit,
iniuria facta sit: nulla tibi actio dabitur, sed
suo nomine is experiri poterit: nisi in con-
tumeliam tuam pulsatus sit. tunc enim com-
petit & tibi iniuriarum actio. Idem ergo est
& in seruo alieno bona fide tibi seruiente:
ut toties admittatur iniuriarum actio, quo-
ties in tuam contumeliam iniuria ei facta
sit. Huius regule exceptio hæc est: Nisi in contume-
liam possessoris possessio iniuria sit facta. quæ exceptio
approbatur uerbis iam propositis hisce: Nisi in con-
tumeliam tuam pulsatus sit, & c. Concordat d.
l. 15. §. item si liberum, his uerbis: Si liberum ho-
minem, qui mihi bona fide seruebat, quis
cæciderit: distinguendum est, ut si in me
contumeliam pulsatus sit: competat mihi
iniuriarum actio. Idem ergo & in seruo ali-
eno bona fide mihi seruiente: ut toties ad-
mittamus iniuriarum actionem, quoties in
meam contumeliam iniuria ei facta sit. Nam
& ipse quidem serui nomine domino da-

bimus iniuriarum actionem. Si autem me
tangat & pulset: iniuriarum mihi quoq; ac-
tio est. Ergo & in fructuario idem distin-
gui potest.

III. Regula: Seruo manuiffo non competit actio
eius iniurie nomine, quam in seruitute passus est. quæ
regula approbatur l. seruo. 30. in prin. ff. de iniurijs, his-
ce uerbis: Seruo manuiffo non competere
actionem ob iniuriam, quam in seruitute
passus est, quis dubitet? Concordat l. 1. §. Labeo.
ff. eod. tt. his uerbis: Labeo scribit, si quis seruam
hæreditariu testamento manuiffo ante
aditam hæreditatem uerberauerit: iniuria-
rum hæredem agere posse, ac si post aditam
hæreditatem uerberatus sit, siue scit se libe-
rum esse, siue ignorat: ipso sum agere posse.

V. Regula, De parente eius qui iniuriam passus est.
Huic iniuriarum actio competit. quæ regula approba-
tur l. 2. C. de iniurijs, hisce uerbis: Iniuriarum actio
tibi ex duplici causa competit: cum & ma-
ritus in uxoris pudore, & pater in existima-
tione filiarum propriam iniuriam pati intel-
ligantur. Concordat d. l. 30. in fine. ff. eod. tt. cuius uer-
ba uide j. cap. 17. reg. 15. Concordat item l. 1. §. fin. ff. eod.
tt. cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 37. repl. 1. Con-
cordant item ea quæ proposita sunt 5. cap. 13. quæst. 3.
caussa 1. diuis. 3. Huius regule exceptio prima hæc
est: Nisi uolenti filio iniuria sit facta. Hæc exceptio re-
probatu r. per ea quæ proposita sunt 5. cap. prox. exc.
21. repl. 1. Altera exceptio est: Nisi reus ignorauerit
actoris filium esse eum quem iniuria adfecit. Hæc excep-
tio reprobatu r. d. l. 1. §. penult. his uerbis: Siue scias
quis filium meum esse, uel uxorem meam,
siue ignorauerit: habere me meo nomine ac-
tionem, Neratius scripsit. Concordat l. eum qui.
18. §. fin. ff. eod. tt. cuius uerba uide 5. cap. prox. except.
13. Tertia exceptio est: Nisi reus filiofamilias pa-
tremfamilias esse putauit. Hæc exceptio approbatur d.
l. 18. §. at cum aliquis. cuius uerba uide d. except. 13.
Quarta exceptio est: Nisi actio sit ex lege Cornelia.
quæ exceptio approbatur l. lex Cornelia. 5. §. illud quæ-
ritur. ff. de iniurijs. cuius uerba uide infra cap. 19.
quæst. 2. reg. 2.

VI. Regula, De ipso filiofamilias qui iniuriam pas-
sus est. Huic quidem regulariter actio iniuriarum, quæ
admodum & alia actio, denegatur, per ea quæ proposita
sunt 5. lib. 36. cap. 5. reg. 1. in prin. Cuius regule ex-
ceptio prima hæc est: Nisi parens in cuius potestate fi-
lius est, absit. tunc enim ipsi filio datur actio proposita,
quæ exceptio approbatur edicto prætoris l. sed si. 17. §.
ait prætor. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Ait Prætor: Si
ei qui in alterius potestate erit, iniuria facta
esse dicetur: & neque is cuius in potestate
est, præfens erit, neq; procurator quisquam
exister, qui eo nomine agat: causa cognita
ipsi qui iniuriam accepisse dicetur, iudiciu
dabo. Concordat d. l. 17. §. idem ait, in fine. cuius uerba
uide j. cap. prox. quæst. 2. Huius exceptionis replica-
tio prima hæc est: Nisi absens procuratorem dederit ad
agendum.

agendum, quæ replicatio elicitur ex uerbis iam propo-
sitis hisce: Neque procurator quisquam exi-
ster, qui eo nomine agat. Concordat d. l. 17. §. pro-
curatorem, his uerbis: Procuratorem patris
prætulit prætor ipsis personis, quæ iniuriam
passæ sunt. Huius replicationis duplicatio prima
hæc est: Nisi procurator negligens sit, aut colludat cum
aduersario, aut non sufficiat. Hæc duplicatio approba-
tur d. §. procuratorem, his uerbis: Si tamen procu-
rator aut negligat, aut colludat, aut non suf-
ficiat aduersus personas quæ iniuriam fece-
runt: ipsi potius qui passus est iniuriam, ac-
tio iniuriarum competit. Altera duplicatio
uidetur: Nisi omnium bonorum procurator sit, sine spe-
ciali mandato. Hæc duplicatio reprobatu r. d. l. 17. §. pro-
curatorem, his uerbis: Procuratorem accipere
debemus non utique eum, cui specialiter
data est procuratio actionis iniuriarum: uo-
rum sufficit esse eum, cui omnium rerum
administratio mandata est. Altera proposita
exceptionis replicatio est: Nisi cum nepoti, qui in po-
testate aui erat, iniuria facta esset, pater eius præfens sit.
tunc enim, quamuis aui sit absens, non tamen nepoti,
sed patri eius competit actio. quæ replicatio approba-
tur d. l. 17. §. quod deinde, his uerbis: Quod dein-
de ait, Qui iniuriam accepisse dicitur: inter-
dum ita accipiendum est, ut patri eius com-
petat actio. ut puta nepoti facta est iniuria,
pater præfens est, aui abest. Scribit Iulia-
nus, patri potius dandam iniuriarum actio-
nem, quam ipsi nepoti: ad cuius (inquit) of-
ficiu pertinet, etiam uiuente aui filium
suum in omnibus tueri. Concordat d. l. 17. §. idem
ait, cuius uerba uide j. cap. prox. quæst. 2. Tertiare-
plicatio est: Nisi pater prius præfens item fuerit conte-
status. hoc enim casu, quamuis eo postea absente, non ui-
detur filio actio competere. Sed hæc replicatio reproba-
tur d. l. 17. §. sed est pater, cuius uerba uide 5. cap. prox.
except. 34. repl. 1. dupl. 1. Quarta replicatio est: Nisi
caussa cognita iudici aliter uideatur. item: Nisi pater
non longè absit, uel non diu abfuturus sit. item: Nisi fi-
lius ad agendum segnis atq; inutilis sit. Hæc multiplex
replicatio approbatur d. l. 17. §. quod autem ait, his uer-
bis: Quod ait prætor, Causa cognita: ita ac-
cipiendum est, ut in cognitione causæ hoc
uerfetur, quam longè pater absit, & quando
superuenturus sit: & nunquid is qui uult
iniuriarum actionem mouere, segnior uel
inutilis admodum sit, qui non sufficiat ad
rei alicuius administrationem, ac per hoc
nec ad actionem. Altera proposita regule ex-
ceptio est: Nisi pater furiosus sit, uel propter alium ca-
sum agere ipse non possit. nam & hoc casu filio non de-
negatur actio. quæ exceptio approbatur d. l. 17. §. filio-
familias. cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 34. re-
plic. 1. dupl. 1. Tertia exceptio uidetur: Nisi pater
agere nolit. Sed hæc exceptio reprobatu r. d. §. filiofa-
milias. ibi: planè si præfens. de qua re uide plura d. du-
plic. 1. Quarta exceptio est: Nisi filius sit sui iuris.

que exceptio approbatur d. §. filiofamilias, in fine. Cui
concordat l. seruo. 30. in fine. ff. eod. tt. de iniurijs. cuius
uerba uide j. cap. 17. reg. 15. Quinta exceptio est: Ni-
si ex lege Cornelia sit actio. quæ exceptio approbatur l.
lex Corn. 5. §. illud queritur. ff. de iniurijs. cuius uerba
uide j. cap. 19. quæst. 2. reg. 2. Concordat d. l. 5. §. in lege.
cuius uerba uide d. quæst. 2. reg. 3.

Replicationes præcedentium exce-
ptionum generales.

Planè exceptionum iam dictarum replicatio gene-
ralis prima hæc uidetur: Nisi filiofamilias non per se,
sed per procuratorem agere uelit. Sed hæc replicatio
reprobatu r. l. sed si. 17. §. idem Iulianus. cuius uerba uide
j. cap. prox. quæst. 2. Altera replicatio uidetur: Nisi
filiofamilias sui iuris sit factus. Tertia replicatio: Ni-
si filiofamilias pro parte tantum patri hæres extiterit.
Quarta replicatio: Nisi filius à patre ex hæredatus sit,
uel se paterna hæreditate abstinerit. Hæ replicationes
tres reprobatu r. d. l. 17. §. fin. his uerbis: Iulianus
ait, Filiofamilias iniuriarum nomine actio-
nem dari, quoties nemo est qui patris no-
mine experiatu r, & hoc casu quasi patrem-
familias constitui. Quare siue emancipatus,
siue ex parte hæres scriptus fuerit, uel eti-
am ex hæredatus, siue paterna hæreditate
abstinerit: executionem litis ei dandam.
Esse enim per absurdum, quem prætor ma-
nente patria potestate ad actionem admit-
tendum putauerit, ei patrifamilias facto ul-
tione in iniuriarum suarum capiti, & trans-
ferri ad patrem, qui eam (quantum in ipso
est) omiserit: aut (quod est indignius) ad hæ-
redes patris, ad quos non pertinere iniuri-
am filiofamilias factam procul dubio est.

VII. Regula, De filio eius cui iniuria facta est. Huic
quoq; actio datur. quæ regula approbatur l. non solim.
11. §. planè si forte. ff. de iniurijs. cuius uerba uide 5. cap.
prox. except. 26.

VIII. Regula, De marito uel uxorini iniuriam passæ.
Huic quoq; iniuriarum actio competit. quæ regula ap-
probatur inst. de iniurijs. §. patitur autem. cuius uerba
uide 5. cap. 13. quæst. 3. causa 1. diuis. 3. Concordat l. 1. §.
item aut per. ff. eod. tt. cuius uerba uide d. diuis. 3. Con-
cordat item d. l. 1. §. fin. cuius uerba uide 5. cap. prox.
except. 37. repl. 1. Concordat item l. 2. C. eod. tt. cuius uer-
ba uide 5. reg. 3. Huius regule exceptio prima hæc
uidetur: Nisi reus ignorauerit uxorem actoris esse. Hæc
exceptio reprobatu r. d. l. 1. §. siue autem. cuius uerba ui-
de d. reg. 3. except. 2. Concordat l. eum qui. 18. §. fin. ff.
eod. tt. cuius uerba uide supra cap. prox. except. 13. Al-
tera exceptio est: Nisi ipsi uxori actio iniuriarum non
competat. Hæc exceptio approbatur simul & distin-
guitur exemplo l. non solim. 11. §. quanquam. ff. de iniu-
rijs. cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 26. Tertia
exceptio est: Nisi reus putauit mulierem uiduam esse.
Hæc exceptio approbatur d. l. 18. §. at cum aliquis. cuius
uerba uide d. except. 13.

IX. Regula, De uxore iniuriam passi. Huic iniuriarum
actio non datur. quæ regula approbatur inst. de
iniurijs.

iniurijs. §. patitur. ibi. contra autem, his uerbis: Si uiro iniuria facta sit: uxor iniuriarum agere non potest. Defendi enim uxores à uiris, non uiros ab uxoribus, æquum est. Concordat l. 2. ff. eod. tit. his uerbis: Si uiro iniuria facta sit, uxor non agit: quia defendi uxores à uiris, non uiros ab uxoribus, æquum est. Huius regule exceptio hæc est: Nisi maritus experiri nõ possit, ut puta à patrono suo iniuria adfectus. Hæc exceptio approbatur l. non solum. u. §. plane si forte. ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 26.

X. Regula, De ipsa uxore adfecta iniuria. Et huic nihilominus iniuriarum actio competit, quamuis eius quoq; maritus agere possit. que regula approbatur l. i. §. fin. ff. de iniurijs, cuius uerba uide §. cap. prox. except. 27. replic. 1. Concordat l. eum qui. 18. §. si nupta, in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Si nupta in nullius potestate sit: Pomponius recte putat, non ideo minus eam iniuriarum agere posse, quod & uir suo nomine agat.

XI. Regula, De socero mulieris que iniuriam passa est. Huic quoq; datur actio. que regula approbatur Inst. de iniurijs. §. patitur, in fine, his uerbis: Et socer nurus nomine, cuius uir in potestate eius est, iniuriarum agere potest. Concordat l. i. §. ite aut per. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 13. quæst. 3. causa 2. diuis. 3.

XII. Regula, De spoiso iniuriam passæ. Huic quoq; datur actio. que regula approbatur l. item apud. 15. §. spoisum. ff. d. tit. his uerbis: Ulpianus. Sponsum quoq; ad iniuriarum actionem admittendum puto. Etenim spectat ad contumeliam eius iniuria, quæcunque sponsæ eius fiat.

XIII. Regula, De heredibus iniuriam passi. His actio proposita non competit. que regula approbatur simul & distinguitur l. iniur. 13. in prim. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Iniuriarum actio neq; hæredi, neque in hæredem datur. Idem est & si in seruum meum iniuria facta sit. Nam nec hic heredi meo iniuriarum actio datur. Semel autem lite contestata, hæc actio etiam ad successores pertinet. Concordat d. l. 15. §. iniuriarum. ff. eod. tit. his uerbis: Iniuriarum actio, quæ ex conuicio nascitur, in hæredes non est reddenda, sed nec hæredi. Concordat item l. iniuriarum. 23. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra cap. 13. quæst. 1. reg. 3. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi tempore mortis lis fuerit contestata. que exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Semel autem lite contestata, hæc actio etiam ad successores pertinet. Concordat d. l. 23. Altera exceptio est: Nisi post mortem defuncti cadaueri eius uel seruo hereditario fiat iniuria. hoc enim casu hæredi iniuriarum actio competit. que exceptio approbatur l. i. §. & si forte. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. 13. quæst. 3. causa 1. diuis. 3. Concordat d. l. i. §. quoties, his uerbis: Quoties funeri testatoris uel cadaueri sit iniuria: siquidem post aditam hæreditatem fiat: di-

cedendum est, hæredi quodammodo factam. Semper enim hæredis interest, defuncti exstimatione purgare. Quoties autem ante hæreditatem aditam: magis hæreditati, & sic hæredi per hæreditatem adquiri. Denique Iulianus scribit, si corpus testatoris ante aditam hæreditatem detentum sit: adquiri hæreditati actionem, dubium non esse. Idemq; putat, & si ante hæreditatem aditam seruo hereditario iniuria facta fuerit. nam per hæreditatem actio hæredi adquiritur. Concordat item l. si statua. 27. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 26. cap. 5. quæst. 8. reg. 4.

ADVERSVS QVOS ET PER QVOS INIURIARUM ACTIO COMPETIT? Cap. XVI.

I. ADVERSVS QVOS INIURIARUM ACTIO COMPETIT?

Prima regula, De eo cuius dolo & opera iniuria facta est. Hic quoq; actione proposita tenetur. que regula approbatur l. non solum. u. in prim. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Non solum is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, hoc est qui percussit: uerum ille quoq; continetur, qui dolo fecit, uel qui curauit, ut cui mala pugno percuteretur. Concordat l. item apud. 15. §. fecisse. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 13. quæst. 3. causa 30. exc. 3. Concordat item l. sed si. 17. §. seruus meus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 11. except. 27. repl. 4. Concordat item Inst. eod. tit. §. iniuria autem. ibi. dolo malo. cuius uerba uide §. cap. 13. quæst. 3. causa 2. Concordat item Inst. eod. tit. §. penult. his uerbis: Non solum is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, id est qui percussit: uerum ille quoque tenetur, qui dolo fecit iniuriam, uel qui procurauit, ut cui mala pugno percuteretur. Huius regule exceptio hæc est: Nisi conatus non habuerit euentum. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. si curauerit. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. 13. quæst. 3. causa 30. except. 5.

II. Regula, De eo cuius mandatu iniuria facta est, proponitur d. l. u. §. si mandatu. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. 14. except. 9. Concordat d. l. u. §. Proculus, his uerbis: Proculus recte ait, si in hoc te cõduxerim, ut iniuriam facias: cum utroq; nõ strum iniuriarum agi posse: quia mea opera iniuria facta sit. Idemq; ait, etsi mandauero filio meo, ut tibi iniuriam faciat. Atilicinus autem ait, etsi peruaferim alicui aliàs nolenti, ut mihi ad iniuriam faciendam obedi- ret: posse iniuriarum mecum agi.

III. Regula, De domino serui iniuriam facientis. Hic iniuriarum actione tenetur. que regula approbatur l. sed si. 17. §. cum seruus. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Cum seruus iniuriam fecit, malefium cum admittere palam est. Igitur merito, sicuti ex cæteris

cæteris delictis, ita & ex hoc iniuriarum noxalis actio datur. Sed in arbitrio domini est, an uelit eum uerberandum exhibere, ut ita satis fiat ei qui iniuria passus est. neq; enim erit necesse domino utiq; eum uerberandum præstare, sed dabitur ei facultas præstandi seruum uerberandum: aut si de eo uerberibus satis non fiat, noxæ dedendi, uel litis æstimationem sufferendi. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi dominus seruum noxæ dare paratus sit. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Aut si de eo uerberibus satis non fiat, &c. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi iussu domini seruus iniuriam fecerit. tunc enim dominus seruum noxæ dedendo non liberatur. que replicatio approbatur d. l. 17. §. si iussu, his uerbis: Si iussu domini seruus iniuriam fecerit: utique dominus conueniri poterit etiam suo nomine. Sed si proponatur seruus manu missus: placet Labroni, in eum dandam actionem: quia & noxa caput sequitur, nec in omnia seruus domino parere debet. Cæterum etsi occidit iussu domini, Cornelia eum eximemus. Altera exceptio est: Nisi seruus manu missus sit. tunc enim in ipsum seruum datur actio. que exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed si proponatur seruus manu missus, &c.

III. Regula: Si filius familiæ iniuriam fecit, pater eius conueniri debet. que regula ipso quidem iure substituitur: uerum eius exceptio hæc est: Nisi pater filium defendere nolit. tunc enim in ipsum filium actio datur. que exceptio approbatur l. si filij. 36. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si filij nomine cum patre iniuriarum agere uelim, & is procuratorem det: non intelligitur filius defendi, nisi iudicatum solui satisfierit. Et ideo actio aduersus filium, tanquam à patre non defendatur, danda erit.

V. Regula, De heredibus. Aduersus hæredes eius qui iniuriam fecit, actio proposita non datur. que regula approbatur l. iniuriarum. 13. in prim. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 13. Concordat litem apud. 15. §. iniuriarum. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. reg. 13.

II. PER QVOS ACTIO PROPOSITA COMPETIT?

Et per se, & per procuratorem, tutorem uel curatorem hac actione quis agere & excipere potest. que regula approbatur l. nõ solum. u. §. agere. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Agere quis iniuriarum & per se, & per alium potest: ut puta per procuratorem, tutorem, cæterosq; qui pro alijs solent interuenire. Concordat l. sed si. 17. §. idem Iulianus. ff. eod. tit. his uerbis: Iulianus scribit, filium non tantum ipsum agere debere, uerum etiam procuratorem dare posse. alioquin (inquit) nisi ei permisserimus procuratorem dare posse: futurum est, ut si ualeto dine impediatur, neque sit qui iniuriarum actionem exequatur: impediatur actio. Idem ait, etsi nepoti fa-

cta sit iniuria, & nemo sit qui aui nomine agat: permittendum esse patri experiri, & is procuratorem dabit. Omnibus enim qui suo nomine actionem habent, procuratoris dandi esse potestatem. Intelligi autem filium (inquit) familiæ suo nomine agere, cum patre cessante prætor ei agere permittit. Huius regule exceptio hæc est: Nisi criminaliter, non civiliter de iniuria agatur. que exceptio approbatur per ea que proposita sunt §. lib. 3. cap. 1. quæst. 7. Eius autem replicatio hæc est: Nisi illustris persona, eiusue uxor aut liberi criminaliter iniuriarum agant uel conueniantur: his enim licet per procuratorem agere uel se defendere. que replicatio approbatur l. si quando. u. C. de iniurijs. cuius uerba uide d. quæst. 7. reg. 1. except. 3. Concordat Inst. eod. tit. §. in summa. ibi. hoc uidelicet. cuius uerba uide j. cap. 18. quæst. 5. reg. 1.

QVID QVANTVM QVE VENIAT IN ACTIONE INIURIARUM? Cap. XVII.

Prima regula: Poena legis XII. Tabul. proponitur & tollitur Inst. de iniurijs. §. poena autem. cuius uerba uide j. reg. prox.

II. Regula: Poena iniuriæ hodie æstimatur ab actore, & permittitur arbitrio iudicis statuenda. que regula approbatur d. §. poena, his uerbis: Poena iniuriarum ex lege XII. Tabul. propter membrum quidem ruptum talio erat: propter os uero fractum nummarie poenæ erant constitutæ, quasi in magna ueterum paupertate. Sed postea prætores permittebant ipsis qui iniuriam passi sunt, eam æstimare: ut iudex uel tanti reum condemneret, quanti iniuriam passus æstimauerit: uel minoris, prout ei uisum fuerit. Sed poena quidem iniuriæ, quæ ex lege XII. Tabul. introducta est, in defuetudinem abiit. Quam autem prætores introdixerunt (quæ etiam Honoraria appellatur) in iudicijs frequentatur. Nam secundum gradum dignitatis uiteque honestatem crescit aut minuitur æstimatio iniuriæ. Qui gradus condemnationis & in seruili persona non immerito seruatur, ut aliud in seruo actore, aliud in medijs actus homine, aliud in uilissimo uel compedito ius æstimationis constituatur. Concordat Inst. eod. tit. §. in summa. cuius uerba uide infra cap. prox. quæst. 5. reg. 1. Concordat item l. sed si. 17. §. seruus meus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 11. except. 27. repl. 4. Concordat item d. l. 17. §. quedam, his uerbis: Quædam iniuriæ à liberis hominibus factæ, leues & nullius momenti uidentur: enim uero à seruis graues sunt. Crescit enim contumelia ex persona eius qui contumeliam fecit. Concordat item l. ult. ff. eod. tit. his uerbis: De iniuria nunquam extra ordinem ex causa & persona statui solet. Et serui quidem flagellis cæsi dominis

restituuntur: liberi uero humilioris quidem loci fustibus subijciuntur: ceteri autem uel exilio temporali, uel interdictione rei certae coercentur.

III. Regula: Aestimatio iniurie non ad tempus rei indicande, sed ad id tempus quo facta iniuria est, referatur. quae regula approbatur l. iniuriarum. 21. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Iniuriarum aestimatio non ad id tempus quo iudicatur, sed ad id quo facta est, referri debet.

III. Regula, De atroci iniuria, ex quibus ea aestimanda sit, proponitur Inst. de iniurijs. §. atrox iniuria, his uerbis: Atrax iniuria aestimatur uel ex facto: ueluti si quis ab alio uulneratus sit, uel fustibus caesus. uel ex loco: ueluti si cui in theatro, uel in foro, uel in conspectu praetoris iniuria facta sit. uel ex persona: ueluti si magistratus iniuriam passus fuerit, uel si senator ab humili persona iniuria facta sit, aut parenti patrono fiat à liberis uel liberis. Aliter enim senatoris & parentis patronique, aliter extranei & humilis personae iniuria aestimatur. Nonnunquam & locus uulneris atrocem iniuriam facit: ueluti si in oculo quis percussus fuerit. Parui autem refert, utrum patrifamilias, an filiofamilias talis iniuria facta sit, nam & haec atrocem iniuria aestimabitur. Concordat l. praetor. 7. §. atrocem, cum diab. legib. sequentib. ff. eod. tit. his uerbis: Atrocem iniuriam quasi contumeliosiore & maiorem accipimus. Atrocem autem iniuriam aut persona, aut tempore, aut re ipsa fieri, La- beo ait. Persona atrocior iniuria sit, cum magistratui, cum parenti patrono fiat. Tempore, si in ludis, & in conspectu praetoris, nam in Praetoris conspectu, an in solitudine iniuria facta sit, multum in interesse ait: quia atrocior est quae in conspectu fiat. Re atrocem iniuriam haberi La- beo ait, utputa si uulnus illatum, os alicui percussum sit. Vulneris magnitudo atrocitatem facit, & nonnunquam locus uulneris, ueluti oculo percusso. Sed est quaestio quod dicimus re iniuriam atrocem fieri: utrum si corpori inferatur, atrox sit: an etsi non corpori, utputa uestimentis scissis, comite abducto, uel conuicio dicto? Et ait Pomponius, etiam sine pulsatione posse dici atrocem iniuriam, persona atrocitatem faciente. Sed etsi in theatro, uel in foro caedit, & uulnerat, quam non atrociter: atrocem iniuriam facit. Parui autem refert, utrum patrifamilias, an filiofamilias talis iniuria facta sit, nam & haec atrocem existimabitur. Concordat item l. atrocem. 4. C. eod. tit. his uerbis: Atrocem sine dubio iniuriam esse factam manifestum est, si tibi illata est, cum esses in sacerdotio, & dignitatis habitum & ornamenta praeferes. Et ideo uindictam potes eo nomine exequi.

V. Regula: Si seruus iniuriam fecerit, qua poena puniendus, proponitur l. sed est quaestio. §. penult. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si atrocem iniuriam seruus fecerit: si quidem praesens sit dominus, potest agi de eo: quod si abfuerit, praesidi offerendus est, qui eum flagris rumpat. Concordat l. sed si. 17. §. quaedam, ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 2. Concordat item d. l. 17. §. cum seruus. cuius uerba uide §. cap. prox. quaest. 1. reg. 3. Item concordat d. l. 17. §. praetor ait, his uerbis: Praetor ait, Arbitratu iudicis utiq; quasi uiri boni utilem modum uerborum imponet. Concordat item l. ult. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 2.

VI. Regula, Si plures serui iniuriam fecerint, proponitur l. si plures. 3. 4. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si plures serui aliquem simul caeciderint, aut conuicium alicui fecerint: singulorum proprium est maleficium, & tanto maior iniuria, quanto à pluribus admittitur. In d. etiam tot iniuriarum sunt, quot & personarum iniuriam facientium.

VII. Regula, Si pauper & uilis iniuriam fecerit, proponitur l. si quis. 35. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium possit ob infamiam suam, & egestatem: praetor atrociter exequi hanc rem debet, & eos qui iniuriam fecerunt, coercere.

VIII. Regula: Humilis qui iniuriam fecit, fustibus subijciendus: ceteri exilio temporali, uel interdictioe certa rei puniendi. quae regula approbatur l. ult. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. reg. 2.

IX. Regula, Si iudici ab appellatoribus conuicium factum sit, proponitur l. iudici. 42. ff. d. tit. his uerbis: Iudici ad appellatoribus conuicium fieri non oportet: alioquin in infamia notantur.

X. Regula: Si quis legatos, oratores, comites suos pulsauerit, poena legis iulia de ui publica tenetur. quae regula approbatur l. lege iulia. 7. in fine. ff. ad l. iul. de ui publica. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 2. quaestio. 1. except. 2.

XI. Regula: Si quis imaginem imperatoris ad inuidiam alterius portet, in uincula publica mittendus. quae regula approbatur l. senatusconsulto. 38. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap. 13. quaest. 3. causa 23.

XII. Regula: Si quis libellum famosum inuentum manifestauerit, capitali poena plestendus. quae regula approbatur l. unica. §. si uero. §. §. fin. C. de famosis libellis. cuius uerba uide §. d. quaest. 3. causa 37.

XIII. Regula: Si quis puero stuprum, abducto ab eo uel corrupto comite, persuaserit, aut mulierem puellamue interpellauerit, quidue impudicitiae gratia fecerit, domum praebuerit, & c. capite punitur. quae regula approbatur l. 1. §. fin. ff. de extraord. criminibus, his uerbis: Qui puero stuprum, abducto ab eo uel corrupto comite, persuaserit: aut mulierem puellamue interpellauerit, quidue impudicitiae gratia fecerit, domum praebuerit, preciumue quo is persuasit, dederit: per- fecto

festo flagitio, punitur capite: imperfecto, in infulam deportatur: corrupti comites summo supplicio adficiuntur.

XIII. Regula: Si pater & maritus iniuriam passa ambo agant, in quantum cuiq; condemnatio facienda, definitur Leu. qui. 18. §. si nupta. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si nupta filiafamilias iniuriam acceperit, & uir & pater iniuriam agent: Pomponius recte putat, tanti patri condemnandum esse reum, quanti condemnaretur, si ea uir: uero tantum, quanti condemnaretur, si ea in nullius potestate esset: quod sua cuiusq; iniuria propria aestimationem habet. Et ideo si nupta, & c. Reliqua uerba uide §. cap. 15. reg. 10.

XV. Regula, Si pater & filius ambo agant, proponitur l. seruo. 30. in fine, cum lege sequente. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Filio si iniuria facta sit: cum utriq; tam filio quam patri, ad quita actio sit, non eadem utiq; facienda aestimatio est: cum possit propter filij dignitatem maior ipsi quam patri iniuria facta esse.

XVI. Regula: Si plures domini serui communis nomine agant: quisq; pro ea parte, quam in seruo habet, actionem habet. quae regula approbatur l. item apud. 15. §. fin. cum lege sequente. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Si seruum complurium caecidero: competere iniuriarum actionem omnibus, plus quam manifestum est. Sed non esse aequum pro maiore parte, quam pro qua dominus est, damnationem fieri, Peditus ait. Et ideo officio iudicis portiones aestimandae sunt. Contradicit Inst. eod. tit. §. si communi, his uerbis: Si communi seruo iniuria facta sit: aequum est, non pro ea parte, qua dominus quisq; est, aestimationem iniuriae fieri, sed ex dominorum persona: quia ipsis sit iniuria.

DE RELIQUO INIURIARVM ACTIONIS IURE. Cap. XVIII.

I. QUANDO COMPETIT ACTIO INIURIARVM?

Prima regula: Si cui in iudicio fiat iniuria: non nisi finito iudicio competit actio. quae regula approbatur l. siquidem. 10. C. de iniurijs, hinc uerbis: Siquidem auiam tuam ancillam infamandi causa reipub. ciuitatis Commenium dixit Zenodorus, ac recessit: iniuriarum actione statim conueniri potest. Nam si perferret in causa facultatem habens agendi: super hac de ferri querelam, ac tunc demum, si non esse serua fuerit pronuntiata, postulari conuenit.

II. Regula: Si à magistratu alicui facta iniuria est: expectandum est, donec magistratus sit finitus. quae regula approbatur simul & distinguitur l. nec magistratib. 32. ff. de iniurijs. cuius uerba cum concordantibus uide §. lib. 16. cap. 14. reg. 8. except. 2.

III. Regula: Si ex eadem causa publico iudicio agatur: interim differri iniuriarum actio debet, ne publico iudicio fiat praedudicium. Haec regula approbatur l. praetor. 7. §. 1. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quaest. 4. reg. 4.

II. QUANDO COMPETIT INIURIARUM ACTIO?

Annalis est actio. quae regula approbatur per ea quae proposita sunt §. cap. 14. except. 35.

III. ADIVNCTA OFFICIA ACTORIS, REI & IUDICIS.

I. Regula: Actor certum dicat, quid iniurie factum sit. Haec regula approbatur edicto Praetoris l. praetor. 7. in prim. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Praetor edixit: Qui agit iniuriarum, certum dicat quid iniuriae factum sit: quia qui famosam actionem intendit, non debet uagari cum discrimine alienae aestimationis: sed designare certum, & specialiter dicere, quam se iniuriam passum contendit. Ratio regulae propositae patet ex uerbis iam dictis. Sed & aliaratio proponitur d. l. 7. §. praeterea. cuius uerba uide §. cap. 14. except. 26. repl. 2. Declaratur regula haec d. l. 7. §. quod autem, his uerbis: Quod praetor ait, Certum dicat: quemadmodum accipiendum est? Certum eum dicere La- beo ait, qui dicat nomen iniuriae: neque sub alternatione, puta illud aut illud, sed illam iniuriam se passum.

II. Regula: Si plures iniuriae eadem simul factae sunt: omnes coniungendae sunt. quae regula approbatur d. l. 7. §. si mihi. cuius uerba uide §. cap. 14. exc. 37. repl. 2.

III. Regula, De subscribendo in crimen, si criminaliter agatur, proponitur l. ult. ibi: ipsos quidem. C. de iniurijs. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 1. quaest. 7. reg. 1. except. 3.

III. Regula: Procurator rei iudicatum solui satisfada re tenetur. quae regula approbatur l. si filij. 26. ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. 16. quaest. 1. reg. 4. except. 1.

V. Regula, De causae cognitione iudicis, proponitur l. item apud. 15. §. praetor ait. ff. de iniurijs, hinc uerbis: Praetor ait: Si quid aliud factum esse dicetur, causa cognita iudicium dabo. Proinde siquidem uerberatus sit seruus, uel tormentis de eo quaestio habita: sine causae cognitione iudicium in eum competit. Si uero aliam iniuriam passus sit: non aliter competit, quam causa cognita. Itaque praetor non ex omni causa iniuriarum iudicium serui nomine permittet. Nam si leuiter percussus, uel leuiter ei male dictum sit: non dabit actionem. At si infamatus sit uel facto alioquo, uel carmine scripto: puto causae cognitionem Praetoris porrigendam & ad serui qualitatem. Etenim multum interest, qualis seruus sit: bonae frugi: ordinarius, dispensator: an uero uulgaris, uel mediastinus, an qualis qualis. Et quid si compeditus, uel male notus, uel notae extremae? habebit igitur praetor rationem tam iniuriae quae admittitur, quam personae serui

in quem admiffa dicitur: & sic aut permit-
tet, aut denegabit actionem. Concordat d. l. 15.
§. prator ait. Qui feruum, in fine. cuius uerba uide §.
cap. 13. quæst. 3. cauffa 9. in prin. Item concordat l. fed fi.
17. §. ait prator ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 15. reg.
6. except. 1.

III. EVENTVS HVIVS
actionis.

I. Regula: Damnatus fit infamis. que regula appro-
batur per ea que propofita funt §. lib. 3. cap. 14. quæst.
1. cauffa 4. Concordat l. iudici. 42. ff. de iniurijs. cuius
uerba uide §. cap. prox. reg. 9. Concordat l. lex Corn. 5.
§. fi quis librum ff. eod. tit. cuius uerba uide fuprà cap. 13.
quæst. 3. cauffa 36. Concordat item l. diuis. 40. ff. eod. tit.
his uerbis: Diuus Seuerus Dionyfio Diogeni
ita refcripfit: Atrocis iniuriæ damnatus in
ordine decurionum esse nõ potest: nec pro-
desse tibi debet error Præfidũ, aut eius qui
de te aliquid pronũciauerit, aut eorum qui
contra formam iuris mansiffe te in ordine
decurionum putauerint. Huius regule exceptio-
nes uide d. cauffa 4.

II. Regula: De præmio eius qui iniuriam detexit,
proponitur d. l. 5. §. fin. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §.
cap. 15. quæst. 3. cauffa 37.

III. Regula: De pœna actoris calumniantis, propo-
nitur l. qui iniur. 43. ff. d. tit. his uerbis: Qui iniuriarũ
actionem per calumniam inflituit, extra or-
dinem damnatur, ut exilium, aut relegatio-
nem, aut ordinis amotionem patiat.

III. Regula: Hac actione publico iudicio fit præ-
iudicium. que regula approbatur l. prator. 7. §. 1. ff. de
iniurijs, hisce uerbis: Si dicatur homo iniuria oc-
cillus, nunquid non debeat permittere præ-
tor priuato iudicio legi Corneliæ præiudi-
cari? Item q; & si quis agere uelit, quod tu
uenenum dedisti hominis occidendi cau-
sa? Rectius igitur fecerit, si huiusmodi actio-
nem non dederit. Atqui solemus dicere, ex
quibus cauffis publica sunt iudicia, ex his
cauffis non esse nos prohibendos, quo mi-
nus & priuato agamus. Et est hoc uerum:
sed ubi nõ principaliter de ea re agitur, quæ
habet publicam executionem. Quid ergo
de lege Aquilia dicimus? nã & ea actio prin-
cipaliter hoc continet: hominem occisum
non principaliter. Nam ibi principaliter de
damno agitur, quod domino datum est: at
in actione iniuriarum de ipsa cæde uel ue-
neno, ut uindictetur, non ut damnum sarcia-
tur. Quid ergo, si quis id circo uelit iniuria-
rũ agere, quod gladio caput eius percussum
est? Labeo ait, non esse prohibendũ. neq; e-
nim utiq; hoc (inquit) intenditur, quod pu-
blicã habeat animaduersionem. Quod ue-
rum non est. Cui enim dubium est, etiam
hunc dici posse Cornelia conueniri. Concor-
dat l. quod senatusconsultum. 6. in fine. ff. eod. tit. cuius
uerba uide §. cap. 15. quæst. 3. cauffa 36. except. 2.

V. ADFINIA ACTIONIS
iniuriarum remedia.

I. Regula: Tam ciuilitèr quàm criminaliter iniuria-
rum agi potest. que regula approbatur Inst. de iniurijs.
§. in summa, his uerbis: Sciendum est, de omni
iniuria eum qui passus est, posse uel crimi-
naliter agere, uel ciuilitèr. Et si quidem ciui-
liter agitur: æstimatione facta secundum
quod dictum est, pœna reo imponitur. Sim-
10 autem criminaliter: officio iudicis extraor-
dinaria pœna reo irrogatur: hoc uidelicet
obseruando, quod Zenoniana constitutio
introduxit, ut uir illustres, quiq; super eos
sunt, & per procuratores possint actionem
iniuriarum criminaliter uel persequi, uel sit
scipere, secundum eius tenorem, qui ex i-
pla manifestius apparet. Concordat l. prator. 7.
§. posse. ff. eod. tit. his uerbis: Possè hodie de omni
iniuria, sed & de atroci ciuilitèr agi, Impera-
tor noster refcripfit. Concordat item l. constitutio-
nib. 37. in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Etiam ex lege
Cornelia iniuriarum actio ciuilitèr moueri
potest, condemnatione æstimatione iudi-
cis faciendã.

II. Regula: Ex cauffis §. cap. 13. quæst. 3. enumeratis,
regulariter iniuriarum, non alia competit actio. Ci-
uius regule exceptio prima hæc est: Nisi astrologus uel
alius similis consultus, aliquem suum dixit, & ex eo a-
gatur. hoc enim casu ex constitutionibus Principum da-
tur actio. que exceptio approbatur l. item apud. 15. §. si
quis astrologus. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cap.
13. quæst. 3. cauffa 32. Altera exceptio est: Nisi in mo-
numenta publica quid infamandi cauffa positum sit, &
ex eo agatur. nam & hoc casu ex constitutionib. prin-
cipum agi potest ut tollatur. que exceptio approbatur
d. l. 37. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. quæst. 3. cau-
sa 41. Tertia exceptio est: Nisi quid aliud præter in-
iuriam furandi animo factum sit. nam de hoc etiam fur-
ti actio competit. que exceptio approbatur l. si fuprà.
25. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 10. quæst. 3. cauffa 19.
Quarta exceptio est: Nisi uirginem immaturam quis stu-
pauerit: ex hoc enim delicto etiam legis Aquiliæ actio
est. que exceptio approbatur d. l. 25. in fine. Quinta
exceptio est: Nisi quis feruum alienum uerberauerit: ex
hoc enim etiam legis Aquiliæ actio competit. que excep-
tio approbatur l. qui feruum. 33. in prin. ff. de actionib.
& obligat. cuius uerba uide §. cap. 14. except. 37. repli-
cat. 4. Sexta exceptio est: Nisi malum consilium ser-
uo alieno datum sit, non tamen iniurie faciendæ animo.
hoc enim casu ferui corrupti actio est. que exceptio ap-
probatur l. si quis. 26. in fine. ff. de iniurijs. cuius uerba
uide §. cap. 13. quæst. 3. cauffa 26. Septima exceptio
est: Nisi quis iure suo uti prohibeatur, & ex eo agatur.
hoc enim casu etiam interdicitur Vti possidetis compe-
tit. que exceptio approbatur l. sanè. 14. ff. eod. tit. cu-
ius uerba uide fuprà lib. 23. cap. 8. quæst.
6. except. gener. 5.

DE ACTIONE INIURIARVM
ex lege Cornelia. Cap. XIX.

I. CAUSAE EX QVIBVS
hæc actio competit?

PRIMA CAUSA: Si quis pulsatus uerberatusque est.
Hæc cauffa approbatur Inst. de iniurijs. §. sed &
lex. his uerbis: Et lex Cornelia de iniurijs
loquitur, & iniuriarum actionem introdu-
xit, quæ competit ob eam rem, quod se pul-
satum quis, uerberatumue, uel domum suã
ui introitam esse dicat. Concordat l. lex Corn. 5. in
prin. ff. eod. tit. his uerbis: Lex Cornelia de iniu-
rijs competit ei qui iniuriarum agere uolet
ob eam rem, quod se pulsatus, uerberatumue,
domumue suam ui introitam esse dicat.
Concordat item d. l. 5. §. lex itaq; his uerbis: Lex Cor-
nelia ex tribus cauffis dedit actione: quod
quis pulsatus, uerberatusque, domusue eius
ui introita sit. Apparet igitur, omnem iniu-
riam quæ manu fiat, lege Cornelia contine-
ri. Declaratur cauffa propofita d. l. 5. §. inter pulsatio-
nem, his uerbis: Inter pulsationem & uerbera-
tionem hoc interest (ut O filius scribit) Ver-
berare est, cum dolore cædere: pulsare, sine
dolore. Declaratur insuper litem apud. 15. §. uer-
berasse ff. eod. tit. his uerbis: Verberasse dicitur ab-
uliuè, & qui pugnis cæderit. Huius cauffe
exceptio hæc est: Nisi is apud quem in alca lusum esse
dicatur, uerberatus sit. Hæc exceptio approbatur l. in
prin. ff. de actorib. cuius uerba uide §. cap. 3. quæst. 2.
except. 31. Huius exceptionis replicatio, sumpta ex
loco & tempore quo uerberatus est, reprobat d. l. 1.
§. item notandum. cuius uerba uide d. exc. 31. repl. 1.

II. CAUSSA: Si cuius domus ui sit introita. Hæc cauffa
approbatur per ea que propofita sunt §. cauffa prox. in
prin. Huius cauffe exceptio prima hæc est: Nisi do-
mus aliena sit, non eius cui inhabitanti uis facta est. Hæc
exceptio reprobat Inst. de iniurijs. §. domum, his uer-
bis: Domum accipimus, siue in propria do-
mo quis habitet, siue in conducta: siue gra-
tis, siue hospitio receptus sit. Concordat l. lex
Corn. 5. §. domum. ff. eod. tit. his uerbis: Domum ac-
cipere debemus non proprietatem domus,
sed domicilium. Quare siue in propria do-
mo quis habitauerit, siue in conducta: uel
gratis, siue hospitio receptus: hæc lex locum
habebit. Altera exceptio uidetur: Nisi inhabitans
domicilium ibi non habuerit. Et hæc exceptio reproba-
tur d. l. 5. §. ego puto, his uerbis: Vlpianus. Ego pu-
to ad omnem habitationem, in qua paterfa-
miliã habitat, pertinere hanc legem: licet
ibi quis domicilium non habeat. ponamus
enim studiorum cauffa Romæ agere: Romæ
utique domicilium non habet, & tamen di-
cendum est, si ui domus eius introita fuerit,
Corneliam locum habere. Cæterum ad
hos pertinebit, qui inhabitant non momen-
ti cauffa, licet ibi domicilium non habeant.

Tertia exceptio est: Nisi in meritoria uel stabula im-
petus factus sit. Hæc exceptio approbatur d. §. ego puto,
in fine, his uerbis: Tanrũ ad meritoria uel sta-
bula non pertinebit. Quarta exceptio est: Nisi
momenti cauffa inhabitauerit is cui uis facta est. Hæc
exceptio approbatur uerbis §. except. 2. propofitis hisce:
Cæterum ad hos pertinebit, qui inha-
bitant non momenti cauffa. Quinta exce-
ptio est: Nisi in uillam uel hortum impetus factus sit.
Hæc exceptio reprobat d. l. 5. §. domum. ibi: quid si
quis, hisce uerbis: Quid si quis in uilla habitet,
uel in hortis? Idem erit probandum. Sexta
exceptio est: Nisi in fundum impetus sit factus. Et hæc
exceptio reprobat d. l. 5. §. est dominus. cuius uerba
uide §. quæst. prox. reg. 1. Septima exceptio est: Nisi
in ius uocandi cauffa domus ui sit introita. Hæc excep-
tio reprobat l. si quis. 23. ff. de iniurijs, his uerbis: Si
quis domum alienam inuito domino in-
troijt, quamuis in ius uocati: actionem iniu-
riarum in eum competere, O filius ait. Con-
cordant ea que propofita sunt fuprà lib. 6. cap. 1. quæst.
2. reg. 1.

III. CAUSSA: Omnis iniuria que manu fit, hac actio-
ne continetur. que cauffa approbatur d. l. 5. §. lex itaq;
ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. cauffa 1.

Exceptio præcedentium cauffarum
generalis.

Præcedentium cauffarum exceptio generalis hæc
est: Nisi feruus iniuriam fecerit. hic enim lege Cornelia
reus non recipitur, sed diuore pœna punitur. que ex-
ceptio approbat l. hos accusare. 12. §. fin. ff. de accusa-
tionib. & inscriptionib. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 2.
except. 6.

II. QVIBVS ACTIO PRO-
posita competit?

I. Regula, De colono & domino fundi ui introiti,
proponitur l. lex Corn. 5. §. est dominus. ff. de iniurijs,
hisce uerbis: Si dominus fundũ locauerit, inq;
eum impetus factus sit: colonus ager, non
dominus. Si tamen in fundum alienum, qui
domino colebatur, introitũ sit: Labeo negat
esse actionem domino fundi ex lege Corne-
lia, qui non possit ubiq; domicilium habere,
hoc est, per omnes uillas suas. Ego puto,
ad omnem habitationem, &c. Reliqua uerba
uide §. quæst. prox. cauffa 2. except. 2.

II. Regula, De patre uim pafsi, proponitur d. l. 5. §.
illud queritur, his uerbis: Illud queritur, an pa-
ter filio familiã iniuriam passo ex lege Cor-
nelia iniuriarum agere possit? & placuit nõ
posse, deq; eo res inter omnes constat: sed
patri quidem Prætoria iniuriarum actio cõ-
petit, filio uerò legis Cornelia.

III. Regula, De ipso filio familiã iniuriam passo,
proponitur uerbis iam dictis hisce: Filio uerò le-
gis Cornelia. Cui concordat d. l. 5. §. in lege, his
uerbis: In lege Cornelia filius familiã agere
potest ex omni cauffa: nec cauere debet
rem ratam patrem habiturum. Nam nec a-
liã

liās agentem filium iniuriarum ad cautio- nem de rato compellendum, Iulianus scri- bit. Hiscē uerbis regula propōita approbat̄, si- mul & reprobat̄ exceptio eius talis: Nisi non caueat patrem ratum habiturum.

III. PER QVOS COMPE- rat actio propōita?

Etiā per procuratorem competit. quā regula ap- probatur l. licet. 42. §. ad actionem. ff. de procuratorib. his uerbis: Ad actionem iniuriarum ex le- ge Cornelia procurator dari potest. Nam et si pro publica utilitate exercetur, priuata est tamen.

IIII. APVD quos non competat hęc actio? defini- tur l. lex Corn. 5. §. 1. ff. de iniurijs, hiscē uerbis: Lege Cornelia cauetur, ut non iudicet, qui ei qui aget, gener, socer, uiricus, priuignus sobri- ni sue est, propiū sue eorum quis quēque in ea cognatione affinitatē ue attinget, qui-

DIGESTORVM LIBER QVA- DRAGESIMVSSEPTIMVS:

DE RELIQUIS MALEFICIIS ET QVA si maleficijs, necnon præcedentium actionum adfimi- bus remedijs.

DRÆTER actiones pœndes hactē- nus descriptas, sunt & plures ex ma- leficijs & ex quasi maleficijs compe- tentes pro uarietate circumstantia- rum, puta personæ delinquentis & e- ius aduersus quem delinquitur, item rei in qua uel circa quam delinquitur, item loci & temporis quo delinquitur, deniq; speciei & modi delicti.

Pro uarietate personæ: ut,

Si quadrupes damnum dederit, datur inde actio ex lege XII. Tabul.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

Si seruus deliquerit: datur actio noxalis aduersus dominum.

Si familia furtum fecerit, datur actio Prætoria: Si fa- milia furtum, &c.

Si is qui testamento liber esse iussus est, post mortem domini ante aditam hereditatem in bonis hereditarijs quid deliquerit: datur actio in factum: Si is qui testamen- to liber esse iussus, &c.

Si uxor marito, uel contrā maritus uxori furtum fe- cerit: datur rerum amotarum actio.

Si publicanus uel eius familia alicui uim intulerit, furtum fecerit uel damnum dederit: competit actio in- tra annum in duplum, post annum in simplum.

Pro uarietate rei: ut,

Si res publica uel sacra sit subrepta: crimen pecula- tus committitur.

Si res hereditaria sit ablata: expilata hereditatis crimen est.

ue eius parentis uel cuius eorum patronus erit.

V. QUID VENIAT IN actione propōita?

Condemnatio æstimatione iudicis faciendā. quæ re- gula approbat̄ l. constitutionib. 37. in fine. ff. d. tt. cu- ius uerba uide §. cap. prox. quæst. 5. reg. 1.

VI. ADVNCTA HV- ius iudicij.

De iureiurando reo defendo proponitur d. l. 5. §. hac lege, his uerbis: Hac lege permittitur acto- ri iurandum deferre, ut reus iuret iniuri- am se non fecisse. Sed Sabinus in adfessorio etiam Prætores exemplum legis secutos ait. Et ita res se habet.

VII. ADFINE RE- medium.

Etiā ciuilit̄ lege Cornelia iniuriarum agi potest, quæ regula approbat̄ d. l. 37. in fine.

29

Si seruus corruptus sit: Serui corrupti actio est. Si liber homo detineatur: de libero homine exhiben- do interdictum competit.

Si pecora abacta sint: datur de abigeis iudicium.

Si arbores caese sint: competit actio arborum furti- uarum.

Si res subrepta edibus iuncta sit: competit de tigno iuncto actio.

Pro uarietate loci & temporis: ut,

Si in naue, caupona, stabulo, furtum factum uel damnum datum sit: datur actio in factum, aduersus nauas, caupones, stabularios, de qua actum supra lib. 39. cap. 9.

Si damnum in turba datum sit: datur actio in factum de damno in turba dato.

Si ex incendio, ruina, naufragio, rate naue expu- gnata quid raptum, dolōue malo receptum sit, dam- num datum: datur actio prætoria de incendio, ruina, naufragio, &c.

Ex specie & modo delicti: ut,

Si quid deiectum uel effusum sit, quo alicui damnum datum est: datur actio de deiecto & effuso.

Si quis in subgrunda uel protecto id positum uel sus- pensum habeat, cuius casus alicui nocere possit: datur actio in factum de posito & suspeso.

Hęc & huiusmodi aliæ actiones, necnon delicta & crimina aliquot innominata, in hoc libro or- dine quo iam enumerata sunt, tra- siantur.

50

SI QVA-

SI QVADRVPS PAU- periem fecisse dicatur. Cap. I.

PRIMO: Quo iure introducta sit hęc actio, defi- nitur l. i. in prim. ff. si quadrupes pauperiem, his uerbis: Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur: actio ex XII. Tabulis descendit. Quæ lex uoluit aut dari quod nocuit, id est, id animal quod noxiam commisit: aut æsti- mationem noxiæ offerre. noxia enim est ipsius delictum. Quæ actio ad omnes qua- drupes des pertinet. Concordat Inst. cod. tt. in prim. his uerbis: Animalium nomine, quæ ratione carent, si qua lasciuia, aut pauore, aut feritate pauperiem fecerint: noxalis actio lege XII. Tabul. prodita est. quia ita lex XII. Tabul. scripta est: ut puta, Si equus calcitrosus calce percusserit, aut bos cornu petere solitus, cornu petierit.

II. CAUSSA HVIVS ACTIO- nis, cum suis exceptio- nibus.

Si quadrupes pauperiem fecerit: datur actio propō- ita. quæ caussa approbat̄ uerbis Inst. iam propōitis hiscē: Animalium nomine, quæ ratione ca- rent, si qua lasciuia, aut pauore, aut feritate pauperiem fecerint: noxalis actio lege XII. Tabul. prodita est. Declaratur caussa propōita Inst. d. tt. §. pauperies, his uerbis: Pauperies est dā- num sine iniuria facientis datum. Nec enim potest animal iniuriam fecisse dici, quod sensu caret. Concordat iisdem uerbis l. 1. §. ait autem. ff. eod. tt. Huius caussæ exceptio prima hęc est: Nisi non per se quadrupes nocuit, sed propter culpam alte- rius. Hęc exceptio approbat̄ d. l. 1. §. itaq; ut, his uer- bis: Tunc hęc actio locum habet, cum com- mota feritate nocuit quadrupes: ut puta si e- quus calcitrosus calce percusserit, aut bos cornu petere solitus petierit, aut mulæ pro- pter nimiam ferocitatem. Quod si propter loci iniquitatem, aut propter culpam mul- lionis, aut si plus iusto onerata quadrupes in aliquem onus euerterit: hęc actio cessa- bit, damniq; iniuriæ agetur. Huius aliud ex- emplum proponitur d. l. 1. §. sed et si canis, his uerbis: Si canis, cum duceretur ab aliquo, a feritate sua euaserit, & alicui damnum dederit: si cō- tineri firmitus ab alio potuit, uel per eum lo- cum induci non debuit: hęc actio cessabit, & tenebitur qui canem tenebat. Aliud ex- emplum proponitur d. l. 1. §. sed et si instig. his uerbis: Si instigatu alterius fera damnum dedit: cessabit hęc actio. Concordat d. l. 1. §. & si alia, his uerbis: Si alia quadrupes aliam concita- uit, ut damnum daret: eius quæ concitauit nomine agendum erit. Concordat item l. item Melan. §. item cum eo. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 12. quæst. 7. caussa 23. Aliud exemplum

proponitur l. ult. ff. ad l. Aquil. his uerbis: Equum tibi commodaui: in eo cum tu equitates, & unā complures equitarent, unus ex his ir- ruit in equum, & que deiecit, & eo casu cru- ra equi fracta sunt. Labeo negat tecum ul- lam actionem esse. Sed si equitis culpa fa- ctum esset: cum equite sanè, non cum equi domino agi posse, uerum puro. Aliud ex- emplum proponitur l. si ex plagis. 52. §. in cliuo. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 12. quæst. 2. reg. 4. Aliud proponitur l. si seruus. 27. §. penult. ff. eod. tt. cuius uerba uide supra lib. 43. cap. 3. quæst. 1. caussa 11. Aliud exemplum proponitur l. 1. §. ideoq; si equus. ff. si quadrupes pauper. feciss. his uerbis: Si equus do- lore concitatus calce petierit: Vlpianus ces- sare istam actionem ait. Sed eum qui e- quum percusserit, aut uulnerauerit, in fa- ctum magis quàm lege Aquilia teneri: uti- que ideo quia non ipse suo corpore dam- num dederit. At si cum equum permulset quis, uel palpatus est, calce eum percusserit: erit actioni locus.

II. Exceptio: Nisi culpa eius qui damnum passus est, interuenit. Hęc exceptio approbat̄ per ea quæ proponuntur §. lib. prox. cap. 11. except. 24. Concordat d. l. 52. §. quidam boues. ff. ad l. Aquil. cuius uerba uide §. lib. 42. cap. 1. quæst. 1. caussa 49. Huius exemplum proponitur l. 2. in fine. ff. si quadrupes pauper. his uer- bis: Si quis aliquem euitans (magistratū for- tē) in tabernam proximam se immisit, & biq; à cane feroce læsus esset: non posse agi canis nomine, quidam putant. at si solutus fuisset, contrā. Huius exceptionis replicatio est: Nisi leuissima culpa interuenit. Hęc replicatio appro- batur exemplo eius qui equum tantum permulset, uel palpatus est, & ita ab eo percussus est. l. 1. §. ideoq; si e- quus, in fine. ff. eod. tt. cuius uerba uide supra except. prox. Aliud exemplum proponitur l. ult. ff. eod. tt. his uerbis: Agaso cum in tabernam equum deduceret, mulam equus olfecit: mula cal- cem reiecit, & crus agasoni fregit, consule- batur, posset ne cum domino mulæ agi, quod ea pauperiem fecisset? Alfenus respon- dit, posse.

III. Exceptio: Nisi cum arietes uel boues commi- sissent inuicem, alter alterum lesit uel occidit. Hęc ex- ceptio approbat̄ simul & distinguitur l. 1. §. cum a- rietes. ff. si quadrupes pauper. his uerbis: Cum arie- res uel boues commisissent, & alter alterū occidisset: Quintus Mutius distinxit, ut si- quidem is perijisset qui aggressus erat, cessa- ret actio: si is qui non prouocauerat, compe- teret actio. quamobrem eum ibi aut noxiā sarcire, aut noxam dedere oportere.

IIII. Exceptio: Nisi fera sit bestia quæ nocuit. Hęc exceptio approbat̄ d. l. 1. §. in bestijs, hiscē uer- bis: In bestijs propter naturalem feritatem hęc actio locum non habet. Et ideo si ur- sus fugit, & sic nocuit: non potest quondam domi-

20

30

40

50

dominus conueniri. Quia definit dominus esse, ubi fera euasit. Et ideo et si eum ursum occidero, meum corpus est. *Concordat d.l.i. §. et generaliter, his uerbis: Generaliter locum habet hæc actio, quoties contra naturam feramota pauperiem dedit. Concordat item Inst. eod. tit. §. hæc autem, his uerbis: Hæc actio in ijs quæ contra naturam mouentur, locum habet. Cæterum si genitalis sit feritas, cessat actio. Denique si ursum fugerit à domino, & sic nocuerit: non potest quondam dominus conueniri: quia delict dominus esse, ubi fera euasit. Planè in fera bestia nihilominus utilis actio datur, quamuis directæ deficiat: quod replicationis loco notandum. *Que replicatio approbatur Inst. d. tit. §. fin. cuius uerba uide §. quæst. 6. except. 1. Cuius duplicatio hæc est: Nisi fera bestia, dum aufugit, alicui nocent. Que duplicatio approbatur uerbis Inst. iam propositis hisce: Denique si ursum fugerit à domino, &c. Concordat l.i. §. in bestijs. ff. eod. tit. uerbis paulò superius propositis.**

V. Exceptio: Nisi non quadrupes, sed aliud animal nocuit. Hæc exceptio reprobatur l. hæc actio. 4. ff. si quadrup. paup. fecisse, his uerbis: Hæc actio utilis competit, et si non quadrupes, sed aliud animal pauperiem fecit.

VI. Exceptio, sumpta ex specie quadrupedis, reprobatur l. i. §. 1. ff. d. tit. his uerbis: Hæc actio ad omnes quadrupedes pertinet.

VII. Exceptio: Nisi non corpore suo, sed aliare mediante quadrupes nocuit. Hæc exceptio reprobatur d. l. i. §. siue autem, his uerbis: Siue corpore suo pauperiem quadrupes dedit, siue per aliã rem quam tetigit quadrupes: hæc actio locum habebit. ut puta si plostrum bos obtriuuit aliquem, uel alia re deiecit. *Concordat d. l. i. §. et si alia. cuius uerba uide §. except. 1.*

VIII. Exceptio: Nisi corpori liberi hominis nocitum sit. Hæc exceptio reprobatur l. ex hac. 3. ff. si quadrupes pauper. his uerbis: Ex hac lege iam non dubitatur, etiam liberarum personarum nomine agi posse: fortè si patrem familiã aut filium familiã uulnerauerit quadrupes: scilicet ut non deformitatis ratio habeatur (cũ liberum corpus æstimationem non recipiat) sed impensarum in curationem factarũ, & operarum amissarum, quasq; amissurus quis esset in utilis factus.

IX. Exceptio: Nisi animal quod nocuit, decesserit. Hæc exceptio approbatur l. i. §. et cum etiam. ibi: planè si ante. ff. d. tit. his uerbis: Si ante litem contestatam decesserit animal, extincta erit actio, noxæ autem dedere, est animal tradere uiuum demum. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi animal ab alio post litem contestatam occisum sit. *Que replicatio approbatur d. l. i. §. penult. his uerbis: Si post litem contestatam ab alio sit animal occisum: quia domino legis Aquiliæ actio competit, ratio in iudicio habebitur,*

quod noxæ dedendæ facultatem dominus amiserit. Ergo ex iudicio proposito litem æstimationem offeret: nisi paratus fuerit actionem mandare aduersus eum quã occidit.

X. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit: uerum eius replicatio hæc est: Nisi ædilitia actio sit actum, quod quis canem, uerrem, aprum, &c. eo loco habuerit, quo uulgo iter sit. *Que replicatio approbatur Inst. si quadrupes pauper. §. fin. cuius uerba uide §. quæst. ult. except. 1.*

III. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

I. Regula: Non solum domino rei cui nocitum est, sed etiam ei cuius interest, hæc actio competit. *Que regula approbatur l. 2. in prin. ff. si quadrupes pauper. fecisse dicatur, his uerbis: Hæc actio non solum domino, sed etiam ei cuius interest, competit: ueluti ei cui res commodata est: item fulloni, qui eo quod tenetur, damnum uidetur pati.*

II. Regula, De hæredibus cæterisq; successoribus. His quoq; competit. *Que regula approbatur l. i. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Hanc actionem nemo dubitauerit hæredi dari, cæterisq; successoribus: item aduersus hæredes cæterosq; successores nõ iure successione, sed eo iure quo domini sunt, competit.*

III. ADVERSVS QVOS competit?

I. Regula, De hæredibus cæterisq; successoribus, proponitur uerbis d. l. i. §. fin. iam propositis hisce: Itẽ aduersus hæredes, &c.

II. Regula: Noxa caput sequitur. *Que regula approbatur d. l. i. §. et cum etiam, his uerbis: Cum etiam in quadrupedibus noxa caput sequitur: aduersus dominum hæc actio datur, non cuius fuerit quadrupes cum noceret, sed cuius nunc est.*

III. Regula: Si animal ab alio animali concitatum pauperiem fecerit: dominus concitantis, non concitati animalis tenetur. *Que regula approbatur d. l. i. §. et si alia. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 2.*

III. Regula: Aduersus unum etiam ex pluribus dominis in solidum competit. *Que regula approbatur d. l. i. §. si commune, his uerbis: Si commune pluriũ sit animal: aduersus singulos erit in solidum noxalis actio, sicut est in homine.*

V. QVID VENIAT IN ACTIONE proposita?

I. Regula: Aestimatio damni à reo est præstanda. *Que regula approbatur simul et distinguitur l. i. in prin. ff. si quadrupes pauper. fecisse dicatur. cuius uerba uide §. quæst. 1. Huius regula exceptio hæc est: Nisi reus animal quod nocuit, noxæ dediderit. Hæc exceptio approbatur d. l. i. in prin. Concordat Inst. eod. tit. §. 2. his uerbis: Animalia, si noxæ dedantur, proficiunt reo ad liberationem. Declaratur exceptio proposita*

proposita d. l. i. §. noxæ autem, his uerbis: Noxæ dedere, est animal tradere uiuum demũ. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi post litẽ contestatam animal ab alio sit occisum: hoc enim casu ad æstimationem damni præstandam dominus tenetur. *Que replicatio approbatur simul et distinguitur d. l. i. §. penult. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 9. repl. 1. Altera replicatio est: Nisi reus interrogatus falsò negauit animal suum esse. hoc enim casu noxæ dedendo amplius non liberatur. Que replicatio approbatur d. l. i. §. interdum, his uerbis: Interdum dominus in hoc non conuenitur, ut noxæ dedat, sed in solidum: ut puta si in iure interrogatus, an sua quadrupes esset: responderet nõ esse suam. Nam si confiterit eius esse: in solidum condemnabitur.*

II. Regula: Quanti æstimandum damnum in corpore liberi hominis datum, definitur l. ex hac. 3. ff. si quadrupes pauper. cuius uerba uide §. quæst. 2. exc. 8.

III. Regula: Vnus ex pluribus dominis in solidum tenetur de qua re uide §. quæst. prox. reg. 4.

VI. ADFINIA REMEDIA.

Regulariter, si quadrupes nocuit: proposita, non alia competit actio. Cuius exceptio prima hæc est: Nisi ex ædilitio edicto, ne quis canem, &c. *Que exceptio approbatur Inst. si quadrupes pauper. §. cæterum, his uerbis: Sciendum est, ædilitio edicto prohiberi nos canem, uerrem, aprum, ursum, leonem ibi habere, qua uulgo iter sit. Et si aduersus ea factum erit, & nocitum libero homini esse dicatur: quod bonum & æquum iudici uidetur, tanti dominus condemnatur. Cæterarum uerò rerum, quanti damnum datum sit, dupli. Præter has autem ædilitias actiones, & de pauperie locum habebit. Nunquã enim actiones, præsertim penales, de eadẽ re concurrentes, alia aliam consumit. Concordat l. bi enim. 40. cum duob. legib. sequentib. ff. de ædilitio edicto, his uerbis: Aiunt ædiles: Ne quis canem, uerrem, uel minorem aprum, lupum, ursum, pantheram, leonem, & generaliter, aliudue quod nocens animal (siue soluta sine, siue alligata: siue cõtineri uinculis, quominus damnum inferant, non possint) quã uulgo iter fiet, ita habuisse uelit, ut cuiquam nocere damnumue dare possit. Si aduersus ea factum erit, & homo liber ex ea re perierit: solidis ducentis. si nocitum homini libero esse dicatur: quanti bonum & æquum iudici uidebitur, condemnatur. Cæterarum rerum, quantum damnum datum factumue sit, dupli. Huius exceptionis replicatio est: Nisi fera bestia, dum aufugit, nocuit: hoc enim casu, quia se in naturalem libertatem recepit, quondam eius dominus non tenetur. *Que replicatio approbatur per ea que proposita sunt §. quæst. 2. except. 4. repl. 1. dupl. 1. Altera exceptio est: Nisi quadrupes fructus in fundo alieno depauit: hoc enim casu de pastu pecoris actio est**

ex lege XII. Tabul. quæ exceptio approbatur l. qui seruandrum. 14. §. fin. ff. de præscriptis uerbis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 10. quæst. 3. causa 33. Tertia exceptio est: Nisi culpa alterius quadrupes pauperiem fecerit. hoc enim casu non actio proposita, sed actio legis Aquiliæ, uel in factum datur aduersus eum cuius culpa quadrupes nocuit. *Que exceptio approbatur per ea que proposita sunt §. quæst. 2. except. 1.*

DE NOXALIBVS ACTIONIBVS. Cap. II.

PRIMO: Quo iure noxales actiones sint constitutæ, definitur Inst. de noxalib. actionib. §. sunt autem, his uerbis: Noxales actiones constitutæ sunt aut legibus, aut edicto Prætoris. Legibus: ueluti furii ex lege XII. Tabul. damni iniuriæ ex lege Aquilia. Edicto Prætoris: ueluti iniuriarum, & ui bonorum raptorum.

II. CAUSA HARVM ACTIONUM cum suis exceptionibus.

Si seruus maleficium commiserit: aduersus dominum noxalis datur actio. *Que causa seu regula approbatur Inst. d. tit. in prin. his uerbis: Ex maleficijs seruorum: ueluti si furtum fecerint, aut bona rauerint, aut damnum dederint, aut iniuriã commiserint: noxales actiones proditæ sunt: quibus domino damnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere. Concordat l. i. ff. eod. tit. his uerbis: Noxales actiones appellantur, que non ex contractu, sed ex noxa atq; maleficio seruorum aduersus nos instituntur: quarum actionum uis & potestas hæc est, ut si damnati fuerimus, liceat nobis deditone ipsius corporis quod deliquit, euitare litis æstimationem. Huius cause exceptiones hæc sunt.*

I. Exceptio: Nisi non seruus, sed liber homo pro seruo ab alio bona fide possessus, maleficium commiserit. hoc enim casu aduersus possessorem actio non datur. *Que exceptio approbatur l. apud antiquos. 21. §. fin. C. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. except. 2. Concordat l. confessio. 13. §. fin. cum lege sequente. ff. de interrogat. in iure faciendis. cuius uerba uide §. lib. 7. cap. 5. de confessis, quæst. 1. except. 4. Concordat item l. si ad libertatem. 42. in prin. ff. de noxalib. action. cuius uerba uide §. quæst. 7.*

II. Exceptio: Nisi non ordinarius, sed uicarius seruus deliquerit. Hæc exceptio reprobatur l. si in re com. 19. §. si seruus. ff. de noxalib. actionib. cuius uerba uide §. except. 15. repl. 3.

III. Exceptio: Nisi non seruus, sed filius familiæ maleficium commiserit: hoc enim casu aduersus patrem noxalis actio non datur. *Que exceptio approbatur Inst. d. tit. §. fin. his uerbis: Veteres etiam hoc in filijs familiarũ masculis & feminis admisere. No-*

ua autem hominum conuersatio huiusmodi asperitatem recte respuendam esse existit mauit, & ab usu communi hoc penitus recessit. Quis enim patiatur filium suum, & maxime filiam in noxam alij dare: ut penè per filij corpus pater magis quam filius periclitetur: cum in filiabus hoc etiam pudicitiae fauor bene excludat? Et ideo placuit, in seruos tatummodo noxales actiones esse proponendas: cum apud ueteres legum commentarios inuenerimus saepius dictum, ipsos filios familiarum pro suis delictis posse conueniri. Concordat l. noxali. 33. in fine, cum legibus sequentibus. ff. d. de his uerbis: Si liber est, quamuis in potestate sit, indistinctè ipsi sui defensionanda est. Quoties enim nemo filium familiaris ex causa delicti defendit, in eum iudicium datur. Et si condemnatus fuerit filius, iudicatum facere debet: tenet enim condemnationem.

III. Exceptio: Nisi seruus, cum adhuc liber esset, deliquerit. Hæc exceptio reprobatur Inst. d. de omni i. b. ex diuerso, his uerbis: Directa actio noxalis esse incipit. Nam si liber homo noxiam commiserit, & is seruus tunc esse cœperit (quod quibusdam casibus effici, primo libro tradidimus) incipit tecum esse noxalis actio, quæ antè directæ fuisse.

V. Exceptio: Nisi aduersus dominum suum seruus deliquerit. Hæc exceptio approbatur Inst. d. de his uerbis: Si seruus domino noxiam commiserit, nulla actio nascitur. Namque inter dominum & eum qui in potestate eius est, nulla obligatio nasci potest. Ideoque, etsi in alienam potestatem seruus peruenerit, aut manumissus fuerit: neque cum ipso, neque cum eo cuius nunc in potestate sit, agi potest. Vnde si alienus seruus noxiam tibi commiserit, & is postea in potestate tua esse cœperit: interdicitur actio, quia in eum casum deducta sit, in quo consistere non potuit. Ideoque, licet exierit de tua potestate, agere non potest: quemadmodum si dominus in seruum suum aliquid commiserit, nec si manumissus aut alienatus fuerit, seruus nullam actionem contra dominum habere potest. Concordat l. 1. ibi: cum tamen. C. de noxalib. actionib. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. except. 1. Huius exceptionis replicatio prima uidetur esse: Nisi seruus postea manumissus uel alienatus sit. Sed hæc replicatio reprobatur uerbis iam propositis hinc: Ideoque, etsi in alienam potestatem seruus peruenerit, & c. Concordat l. uerum de dolo. 11. §. sed & nomine. ibi: ceterum ex delicto. ff. de minor. 25. annis. cuius uerba uide 7. lib. 49. cap. 4. quæst. 4. except. gener. 4. Admittitur tamen replicatio proposita, si seruus rem quam domino abstulit, manumissus uel alienatus contrectet. Quæ distinctio approbatur d. uer. cum tamen. Concordat d. §. sed & nomine. Altera replicatio uidetur: Nisi seruus, an-

tequam in potestate domini esset, aduersus eum deliquerit. Sed & hæc replicatio reprobatur uerbis Inst. 3. propositis hinc: Vnde si alienus seruus noxiam tibi commiserit, & c. De qua re uide plura 7. except. 13. Tertia replicatio est: Nisi seruus legatus aduersus futurum heredem deliquerit. Hæc replicatio approbatur l. si seruus. 40. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Si seruus legatus ante aditam hæreditatem hæredis futuri subtraxerit: potest is cum legatario, qui legatum agnouerit, furti agere. Sed si idem seruus hæreditariam rem subtraxerit, furti actio cessabit: quia huiusmodi rerum furtum non fit, ad exhibendum autem actio competit. Quarta replicatio uidetur: Nisi seruus communis aduersus unum ex dominis deliquerit. Hæc replicatio reprobatur l. cum seruus. 41. ff. d. de his uerbis: Cum seruus communis alteri dominorum damnum iniuria dedit: idcirco legis Aquiliæ actio non est, quia si extraneo damnum dedisset, cum altero in solidum lege Aquilia agi posset: sicuti & cum seruus communis furtum fecit, cum altero domino furti agi non potest, sed communi diuidendo.

VI. Exceptio: Nisi is qui bona fide possidetur, aduersus eum à quo possidetur, deliquerit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur l. apud antiquos. 21. C. de furtis. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. exc. 2.

VII. Exceptio: Nisi seruus aduersus fructuarium suum deliquerit. Hæc exceptio reprobatur l. si qui. 18. ff. de noxalib. action. his uerbis: Is qui usufructum in seruo habet, perinde cum domino habet actionem furti, atque si quilibet alius esset: sed cum eo non est, quamuis seruiat ei. Et ideo dominus damnatus fructuario noxæ dedens liberabitur.

VIII. Exceptio: Nisi publico iudicio agatur. Hæc exceptio approbatur exemplo l. si seruus. 4. in fine. C. de noxalib. actionib. his uerbis: Si criminis publici accusationem propter uxorem tuam à seruo raptam intendendam putaueris: non contra dominum, sed contra eum seruum, quem facinus commisisse proponis, hanc institutionem habere debes. Vide item 7. quæst. 11. except. 7.

IX. Exceptio: Nisi seruus qui deliquit, mortuus sit. Hæc exceptio approbatur l. si plurius. 39. §. fin. in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Mortuo seruo antequam accipiatur iudicium, omnino hac actione non tenebitur dominus. Concordat l. si ante. 15. §. mortuo. ff. de interrogat. in iure faciendis. cuius uerba uide 5. lib. 7. cap. 5. de confessis. quæst. 1. except. 18. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi sciente & non prohibente domino, seruus deliquerit: hoc enim casu morte serui dominus non excusatur. Quæ replicatio approbatur l. si plurius. 5. in fine. ff. de noxalib. action. cuius uerba uide 7. quæst. 4. reg. 1. exc. 1. Altera replicatio est: Nisi postquam dominus seruum dolo possidere deserat, is decesserit. Hæc replicatio reprobatur l. electio. 26. §. si is quem. ff. eod. tit. his uerbis: Si is quem deliquit

desererit dolo possidere, decesserit priusquam hac actione conuenieris: liberaris. quia hæc actio in locum directæ actionis succedit. Diuersum dicemus, si moram feceris in iudicio accipiendo. Contradicit l. si hæres. 16. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. exc. 11. repl. 1. Tertia replicatio est: Nisi post moram à domino factam seruus decesserit. Hæc replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Diuersum dicemus, & c. Quarta replicatio est: Nisi dominus pro seruo mortuo iudicium acceperit. Hæc replicatio reprobatur sub conditione l. si ad libertatem. 42. §. 1. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Si quis pro seruo mortuo, ignorans eum decessisse, noxale iudicium acceperit: absolui debet. Quia desijt uerum esse, propter eum dare oportere.

X. Exceptio: Nisi seruus qui deliquit, manumissus sit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur per ea que proponuntur 7. quæst. ult. except. 8.

XI. Exceptio: Nisi cum statuliber deliquisset, conditio libertatis extiterit. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 14. §. fin. ff. de noxalib. action. his uerbis: Si statuliber sit, & ante deditioem extiterit conditio, uel per fideicommissum libertas fuerit antè præstita, tunc existente conditione legati dominium fuerit traslatum: arbitrio iudicis absolui reum oportet. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi cum reus dolo fecisset, quo minus statuliberum in potestate haberet, libertatis conditio extiterit. Hæc replicatio approbatur l. si hæres. 16. ff. d. de his uerbis: Si hæres dolo malo fecerit, ne statuliberum in potestate haberet, & propter hoc iudicium sine noxæ deditioe acceperit: impleta conditione statuliberi libertatis condemnari debet, sicuti mortuo seruo condemnaretur. Altera replicatio est: Nisi reus hæres ea que conditionis implende causa à statulibero accepit, auctori non restituit. Hæc replicatio approbatur simul & distinguitur l. si seruus. 63. §. fin. ff. de furtis. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. reg. 1. except. 1. repl. 1. dupl. 2.

XII. Exceptio: Nisi seruus qui deliquit, alienatus sit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur per ea que proponuntur 7. quæst. 4. reg. 1.

XIII. Exceptio: Nisi seruus qui deliquit, in potestatem auctoris peruenerit. Hæc exceptio approbatur l. si alienus. 37. ff. de noxalib. action. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. exc. 49. Concordat Inst. eod. tit. §. si seruus. ibi: unde si. cuius uerba uide 5. except. 5. Huius exemplum proponitur l. qui ex pluribus. 20. ff. eod. tit. his uerbis: Qui ex pluribus noxis, diuersis temporibus experitur: ex una noxa serui dominum nactus, nullam amplius actionem habet aduersus eum qui dominus fuerat: cum actio noxalis caput sequatur. At si maluit dominus priore iudicio litis æstimationem sufferre: uel eidem uel alij ex alio maleficio agenti nihilominus tenetur. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi auctor seruum rursus a-

lienauerit. Hæc replicatio reprobatur Inst. d. §. si seruus. ibi: idcirco licet. Concordat d. l. 37. ibi: nec si postea. Concordat item l. quod dicitur. 18. ff. de furtis. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. except. 49. repl. 2. Planè admittitur replicatio proposita in casu necessariæ alienationis, l. electio. 26. §. fin. in fine. ff. de noxalib. action. cuius uerba uide 7. quæst. 10. reg. 2. except. 2. Concordat l. 2. §. fin. ff. si ex noxali causa agatur. cuius uerba uide 5. lib. 6. cap. 9. quæst. 2. reg. 1. Altera replicatio est: Nisi lite iam contestata, seruus in potestatem auctoris peruenerit. Quæ replicatio approbatur d. l. 37. in fine, cum lege sequente, his uerbis: Quod si post litem contestatam eum redemero: condemnandus erit uenditor, quemadmodum si alij uendidisset. Parui enim refert cui uendiderit, aduersario, an alij: suaque culpa litis æstimationem subiturum, qui uendendo noxæ deditioem sibi ademit. Tertia replicatio est: Nisi pro parte tantum seruum nactus sit auctor. Hæc replicatio reprobatur l. si seruus. 8. §. quamquam quis. ff. de noxal. action. cuius uerba uide 7. except. 15. repl. 5. Concordat l. falsus. 44. §. penult. ff. de furtis. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. except. 49. repl. 3. Sed & plura de exceptione proposita uide d. except. 49.

XIII. Exceptio: Nisi reus seruum pro derelicto habuerit. Hæc exceptio approbatur l. quemadmodum. 38. §. 1. ff. de noxalib. action. his uerbis: Iulianus libro 20. Digestorum scribit, si seruum pro derelicto habeam, qui tibi furtum fecerat, liberari me: quia statim meus esse desinit, ne eius nomine sine domino sit, furti actio sit.

XV. Exceptio: Nisi dominus seruum auctori noxæ dedat. Hæc exceptio approbatur per ea que proposita sunt 5. ead. quæst. in prim. Concordat Inst. de noxalib. action. §. dominus, his uerbis: Dominus noxali iudicio serui sui nomine conuentus, seruum auctori noxæ dedendo liberatur: nec minus in perpetuum eius serui dominium à domino transfertur. Sin autem damnum ei cui deditus est, seruus resarcierit quæsitâ pecuniâ: auxilio prætoris inuito domino manumittetur. Concordat item l. 2. C. eod. tit. his uerbis: Si serui uestri inscientibus, uobis, uel etiam prohibentibus, furtim arbores cæciderunt, quibus etiam propria poena iuxta legem saluti datam fuerit præstituta: frustra ueremini, ne ex persona eorum ultra noxæ deditioem sitis obstructi: cum ex delictis seruorum dominus ignorans uel prohibentes, si noxali actione conueniantur, ita condemnari debeant, ut aut noxæ dedere, aut condemnationem sufferre habeant in sua potestate. Concordat item l. siue seruum. 3. C. eod. tit. his uerbis: Si uel seruum plagij paras solenniter accusare, Præsidem prouinciæ adire non prohiberis: siue dominum eius sollicitati serui noxali iudicio uel furti malueris conuenire, suam tibi notionem Præses prouinciæ commoda bit: non ignorans, quod si dominum elegerit, & c.

ris, & eo non consentiente, quod intendis, commissum probaueris: uel noxæ dedenda, uel damni faciendi, ac pœnæ præstandæ habeat facultatem. Ratio huius exceptionis proponitur Inst. de noxalib. action. §. summa autem, his uerbis: Summa ratione permillum est noxæ deditioe fungi. Nanq; erat iniquum, nequiciam eorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse. Declaratur exceptio proposita definitione noxæ deditiois, Inst. eod. tit. §. 1. his uerbis: Noxa est ipsum corpus quod nocuit, id est seruus: noxia ipsum maleficium, ueluti furtum, damnum, rapina, iniuria. Concordat l. plebs est. 238. in fine. ff. de uerb. signif. cuius uerba uide j. lib. 50. cap. 4. in uerbo Noxa. Planè propositæ exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi sciente, & non prohibente domino seruus deliquit. Hæc replicatio approbatur l. 2. in prin. ff. de noxal. action. his uerbis: Si seruus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat: ipse enim dominus occidisse uidetur. Si autem in sciētē, noxalis est: nec enim debet ex maleficio serui in plus teneri, quàm ut noxæ eum dedat. Concordat item l. si ex duob. 17. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. except. 19. repl. 1. dupl. 1. tripl. 1. Item concordat l. si seruus. 4. §. nam si eo conscio. C. eod. tit. his uerbis: Si domino conscio & prohibere ualente, seruus res tuas ui rapuerit: detracta noxæ deditioe conuentus ad summam condemnationis soluendam omnino compellendus est. Concordat item l. si tibi. 5. C. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 7. reg. 5. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi dominus sciens seruum prohibere non potuit. Hæc duplicatio approbatur d. l. 4. in prin. cuius uerba uide j. repl. 14. Concordat l. in omnib. 3. ff. eod. tit. his uerbis: In omnibus noxalibus actionibus, ubi cunq; scientia domini exigitur, sic accipienda est: si cum prohibere possit, non prohibuit. Aliud est enim an thorem esse seruo delinquenti, aliud pari delinquere. Concordat item l. in del. 4. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: In delictis seruorum scientia domini quem ad modum accipienda est: utrum cum consilio, an etsi uiderit tantum, quamuis prohibere non potuerit? quid enim, si ad libertatem proclamans domino sciente faciat? quid si contemnat dominum: uel cum transsum è sit seruus, uidente quidem, sed inuito domino noxam noceat? Rectius itaq; dicitur, scientiam eius accipiendam qui prohibere potest: & hoc in toto edicto intelligendum est circa scientiæ uerbum. Altera duplicatio est: Nisi delictum sciente domino commissum à seruo sit, antequam eum sit nactus. Hæc duplicatio approbatur d. l. 4. §. si extraneus. ff. de noxal. action. his uerbis: Si extraneus seruus sciente me fecerit, eum q; redemero: noxalis actio in me dabitur: quia non uidetur domino sciente fecisse, cum eo tempore dominus non fuerim. Tertia du-

plicatio est: Nisi antea cum noxæ deditioe actum sit. Hæc duplicatio approbatur d. l. 4. §. fin. his uerbis: Si cum eo qui scit, cum noxæ deditioe actum sit: amplius in dominum, detracta noxæ deditioe, danda actio non est. In ipso autem iudicio si uoluerit & scientiam domini arguere: non est prohibendus. Huius duplicationis triplicatio hæc uidetur: Nisi cum alio, ut puta cum emptore, antea cum noxæ deditioe actum sit. Sed hæc triplicatio reprobatur l. noxalis. 7. in fine. ff. de noxal. action. his uerbis: Pomponius ait, Si emptor serui noxali iudicio conuentus sit: uenditorem, quo sciente factum est, conueniri iam non posse. Hæc de prima replicatione. Altera propositæ exceptionis replicatio est: Nisi seruus exercitoris, cauonis uel stabularij, in naue, cauona uel stabulo deliquerit: tunc enim dominus in solidum tenetur. Quæ replicatio approbatur simul & distinguitur per ea que proposita sunt §. lib. 39. cap. 9. quæst. 7. reg. 5. Tertia replicatio est: Nisi cum uicariis deliquisset, sciente & non prohibente seruo ordinario: uicarium tantum noxæ dedat, non ordinarium. Hæc replicatio approbatur l. si in re com. 19. §. fin. ff. de noxalibus actionibus, his uerbis: Si seruus tuus nauem exercuerit, eiusq; uicarius & idem nauta in eadem naue damnum dederit: perinde in te actio danda est, ac si is exercitor liber, & hic uicarius seruus eius esset, ut de peculio serui tui ad noxam dedere uicarium damneris: ut tamen, si serui tui iussu, uel sciente eo & patiente, damnum uicarius dederit: noxalis actio serui tui nomine esse debeat. Idemque fit, etiam si nautam facere iusserit. Quarta replicatio est: Nisi statuliber sit qui noxæ deditur. Hæc replicatio reprobatur l. prætor. 15. ff. eod. tit. his uerbis: Prætor decernere debet translationem dominij in statuliberum fieri. Si uerò rei iudicatæ tempore adhuc in suspensio sit statuta libertas: Sabinus & Cassius liberari hæredem putant tradendo seruum: quia toto suo iure cederet. Quod & uerum est. Quinta replicatio est: Nisi partē tantum serui noxæ dederit. Hæc replicatio approbatur l. si seruus. 8. ff. eod. tit. his uerbis: Si seruus communis furtum fecerit, quouis ex dominis in solidum noxali iudicio tenetur: eoq; iure utimur. Sed non aliàs poterit, qui conuentus est, euadere litis æstimationem, nisi in solidum noxæ dederit seruum: nec ferendus est, si partem dedere fuerit paratus. Planè si per hoc quoddam socij dederit parati non fuerint, in solidum fuerit condemnatus: communi diuidendo, uel familiaræ erciscundæ iudicio aduersus eos experietur. Ante noxale sanè iudicium acceptum poterit suam partem cedendo securitatem consequi, nec necesse habebit suscipere iudicium. Quanquam quis possit dicere, euenire, ut dum parati cedatur, amice-

5709
 rat actionem: dominus enim pro parte factus, non possit cum socio noxali experiri. Fortassis nec communi diuidendo agere possit eius maleficij nomine, quod ante communionem admissum est. Quod si non potest, euidenti iniuria afficietur. Sed melius est dicere, competere ei communi diuidendo iudicium. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi ante acceptum iudicium unus ex socijs serui communis suam partem noxæ dederit. Hæc duplicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Ante noxale sanè iudicium acceptum, & c. Sexta replicatio est: Nisi nuda proprietates serui noxæ dedatur. Hæc replicatio approbatur l. si ex duob. 17. §. si plures. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Si plures eiusdem serui nomine noxali mecum agere uelint, uel unus pluribus iudicij eiusdem serui nomine agat, in quo usus fructus tuus, proprietates mea sit: officio iudicis continebitur, cum eum noxæ dedidero, ut etiam usum fructum actoris faciam. Sed per prætorē id consequar ego dominus proprietatis, ut aut cogat Prætor te pro æstimatione usus fructus conferre ad litis æstimationem, aut usum fructum cedere, si hoc expediat. Et si ego dominus proprietatis eum seruum nolui defendere: defensio tibi permittenda est. Et si condemnatus hominem tradas: aduersus me te tuerberis. Huius replicationis duplicatio est: Nisi ipsi fructuario proprietatis noxæ dedatur. Quæ duplicatio approbatur l. si quis. 18. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 7. Septima replicatio est: Nisi usufructuarius seruum noxæ dederit. Hæc replicatio reprobatur uerbis iam propositis hisce: Et si condemnatus hominem tradas, & c. Octaua replicatio est: Nisi seruus alij pignori obligatus, noxæ datus sit. Hæc replicatio approbatur l. si quis. 9. §. & si seruum. ff. de dolo malo, his uerbis: Si seruum pignoratam noxæ mihi dederis: per iudicem absolutus de dolo teneris, si apparuerit eum esse pignori datum. Nona replicatio est: Nisi noxæ dedens euictione uel de dolo non caueat. Hæc replicatio approbatur l. si quis. 14. in fine. ff. de noxalib. actionibus, his uerbis: Officium iudicis erit, ut caueatur ei cui dedit, de euictione ob suum factum contingente. Concordat l. si quis. 22. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. 10. reg. 2. Decima replicatio est: Nisi non dominus serui, sed alius conuentus seruum noxæ dederit. Hæc replicatio reprobatur l. & generaliter. 28. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 22. cap. 2. except. 1. repl. 12. Concordat l. bona fide. 1. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. 4. reg. 1. except. 4. Concordat item l. si noxale. 27. §. ex his. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. 10. reg. 3. Undecima replicatio est: Nisi alij quam actori noxæ deditus sit seruus. Hæc replicatio ipso quidem iure subsistit: uerum eius duplicatio hæc est: Nisi alij, cui æquè competeat actio, prius agenti, & ad sententiam peruenienti, seruus noxæ datus sit. Hæc duplicatio approbatur l. si

quis. 14. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis à multis conueniatur ex noxa eiusdem serui: uel ab uno, ex pluribus tamen delictis: non necesse habet (quia omnibus dedere non potest) litis æstimationem offerre his quibus dedere non potest. Quid ergo, si à pluribus conueniatur? & si quidem unus occupauit: an melior sit eius conditio, ut ipsi soli dedatur? an uerò uel omnibus dedi debeat, uel caueri defensum iri aduersus cæteros? Et uerius est, occupantis meliorem esse conditionem. Et itaq; deditur, non qui prior egit, sed qui prior ad sententiam peruenit. Et ideo ei qui postea uicerit, actio iudicati denegabitur. Concordat l. si in re. 19. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. 10. reg. 8. Planè hoc casu aduersus alium, cui seruus noxæ deditus est, non denegatur actio noxalis: quod triplicationis loco notandum. Quæ approbatur l. 1. §. fin. cum l. sequente, in prin. ff. si ex noxali causa agatur. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 9. quæst. 5. except. 1. repl. 6. Duodecima replicatio est: Nisi ex alia causa noxæ deditus sit. Hæc replicatio reprobatur l. qui ex plurib. 20. ff. de noxal. action. cuius uerba uide §. except. 13. Decimatertia replicatio est: Nisi noxali iudicio condemnatus, & iudicati actione conuentus, noxæ seruum dedere paratus sit. Hæc replicatio approbatur l. item ueniunt. 20. §. idem rectè. ff. de pet. hæred. his uerbis: Iulianus rectè ait, si noxali iudicio condemnatus sit possessor defuncti, non posse eum deditorem noxæ officio iudicis liberari: quia tam diu quis habet noxæ dedendæ facultatem, quam diu iudicati conueniatur. Post susceptum iudicium non potest noxæ dedendo se liberare. suscepit autem per petitionem hæreditatis. Decimiquarta replicatio est: Nisi noxæ dedens non etiam restituat id quod ex delicto serui ad se peruenit. Hæc replicatio approbatur l. si seruus. 4. in prin. C. de noxal. action. his uerbis: Si seruus ignorante domino, uel sciente & prohibere nequeunte, res tuas ui rapuerit: dominum eius apud Præsidē prouinciæ, si necdum utilis annus excessit, quadrupli quod si hoc effluxit tempus, si impli noxali iudicio conuenire potes. Qui si noxæ maluerit seruum dedere: nihilominus cum ipso, quantum ad eum peruenit, experiri non prohiberis. Decimaquinta replicatio est: Nisi reus seruum in sua potestate esse negans, mentitus sit. Hæc replicatio approbatur l. quoties. 21. §. Prætor ait, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba cum concordatibus uide j. except. 17. repl. 2. Sed & concordat l. 2. §. si absens. ibi: si uerò falso, ff. si ex noxali causa agatur. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 9. quæst. 2. reg. 1. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi hæres eius qui mentitus est, conueniatur, uel hæres actoris agat. Altera duplicatio est: Nisi negans, postea pœnitentia ductus rursus confiteatur. Hæc duæ duplicationes approbantur l. electio. 26. §. neq; hæredi. ff. eod. tit. cuius uerba cum triplicatione secundæ duplicationis uide j. quæst. prox. H H H h 3 reg. 1.

reg. i. except. i. Decimafexta replicatio est: Nisi dominus seruum non defendat, neq; noxa dedat: hoc enim casu quasi contumax in solidum condemnatur. Que replicatio approbatur simul & distinguitur per ea que proponuntur s. quest. 10. reg. i. Decimaseptima replicatio est: Nisi mulier marito seruum suum in dotem dederit, sciens eum talem esse. Hec replicatio approbatur l. si mulier. 22. §. at si in dotem. ff. rerum amotarum, his uerbis: Si in dotem, &c. Hec de 15. exceptione.

XVI. Exceptio: Nisi dominus seruum indefensum relinquat. Hec exceptio approbatur simul & distinguitur l. non solum. 29. ff. de noxal. action. his uerbis: Non solum qui in potestate non habet seruum, reculare potest noxale iudicium: uerum etiam habenti in potestate liberum est euitare iudicium, si in defensionem eam personam relinquat. Sed huic necesse est ius suum ad actorem transferre, perinde ac si damnatus esset. Concordat l. noxali. 33. ff. cod. tt. his uerbis: Noxali iudicio inuitus nemo cogitur aliu defendere: sed carere debere eo quem non defendit, uerius est. Concordat item l. si plurium. 39. §. sed et si post. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. except. prox. repl. 1. dupl. 2. Concordat item l. ult. in fine. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. quest. 5. Concordat item l. inuitus. 198. in prim. ff. de reg. iuris, hisse uerbis: Inuitus nemo rem cogitur defendere. Huius exceptionis replicatio hec est: Nisi dominus seruum noxe non dedat. Que replicatio approbatur uerbis d. l. 29. §. propositis hisce: Sed carere debere eo que non defendit, uerius est. Itē concordat l. quoties. 21. in prim. ff. de noxalib. action. his uerbis: Quoties dominus ex noxali causa conuenitur, si noluerit suscipere iudicium, in ea causa res est, ut debeat noxā dedere eum, cuius nomine iudicium non suscipit: aut si id non faciat, iudicium omnimodo suscipiet. Sed non aliās condemnabitur, quam si in potestate habet, dolo malo fecit quo minus haberet. Concordat item l. is qui. 32. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. quest. 10. reg. 2. Sed & plurā de replicatione proposita uide d. q. 10. reg. 1.

XVII. Exceptio: Nisi reus seruum in sua potestate non habeat, ut eum noxe dedere possit. Hec exceptio approbatur uerbis d. l. 21. iam propositis hisce: Sed nō aliās condemnabitur, quam si in potestate habet, dolo malo fecit quo minus haberet. Concordat l. non solum. 29. in prim. ff. cod. tt. cuius uerba uide §. except. prox. in prim. Concordat item l. si ad libertatē. 42. §. he actiones. cuius uerba uide j. quest. prox. reg. 1. Declaratur exceptio proposita d. l. 21. §. in potestate, his uerbis: In potestate sic accipere debemus, ut facultatē & potestatē exhibendī eius habeat. Cæterum si in fuga sit, uel peregre: non uidebitur esse in potestate. Huius exceptionis replicatio prima hec est: Nisi dolo malo fecit reus, quo minus seruum in potestate haberet. Que re-

plicatio approbatur uerbis d. l. 21. §. propositis hisce: Dolo malo fecit, quo minus haberet. Concordat l. si bona. 12. ff. de noxalib. actionibus, his uerbis: Si bona fide possessor eum seruum, quem bona fide possidebat, dimiserit, ne agi cum eo ex noxali causa possit: Paulus ait, obligari eum actione quæ datur aduersus eos qui seruum in potestate habeant, aut dolo fecerint quo minus haberent: quia per hoc adhuc possidere uideatur. Huius replicationis duplicatio prima hec est: Nisi cum reus dolo malo seruum manumississet, uel alienasset, manumissus uel nouus dominus iudicium suscipere sit paratus. Hec duplicatio approbatur l. de illo. 24. in fine, cum lege sequente. ff. d. tt. his uerbis: Iulianus ait de eo qui dolo malo manumisit: si paratus sit defendere se manumissus, exceptionem dandam ei qui manumisit. hoc & Labeo. Idem est & si nouus dominus serui iudicium patiat. Concordat item l. si plurium. 39. §. si quis dicat. ff. cod. tt. his uerbis: Si quis dicat dominum dolo fecisse, quo minus in potestate eius seruus esset: ille autem contendat, eum seruum ab alio defendi cū satisfactione: doli mali exceptioni locus erit. Altera duplicatio est: Nisi seruum quem reus possidere desijt, quia non defendebatur, ductus sit. Hec duplicatio approbatur d. §. si quis. ibi: sed et si, his uerbis: Sed et si post iudicium acceptum cum domino seruus apparuit, & quia non defendebatur, ductus est: exceptione doli mali posita, dominus absoluetur. Tertia duplicatio est: Nisi seruus mortuus sit. Hec duplicatio approbatur d. l. 39. §. fin. cuius uerba uide §. except. 9. Concordat l. electio. 26. §. si is quem. ff. cod. tt. cuius uerba uide d. except. 9. repl. 2. Altera proposita exceptionis replicatio est: Nisi delato iureiurando reus iurare nolit, seruum in sua potestate non esse. Hec replicatio approbatur l. quoties. 21. §. Prætor ait. ff. de noxalib. actionibus, his uerbis: Prætor ait: Si is in cuius potestate esse dicitur, negauerit se in potestate seruum habere: utrum actor uolet, uel deierare iubebo in potestate sua non esse, neque se dolo malo fecisse quo minus esset: uel iudicium dabo sine noxæ deditioe. Concordat d. l. 21. §. quod si reus, his uerbis: Quod si reus iurare nolit: similis est ei qui neque defendit absentem, neque exhibet: qui condemnatur quasi contumax. Concordat item l. si seruus. 22. §. fin. ff. cod. tt. his uerbis: Si negauit dominus in sua potestate seruum esse: permittit Prætor actori arbitrium, utrum iureiurando id decideret, an iudicium dicere sine noxæ deditioe uelit: per quod uincet, si probauerit eum in potestate esse, uel dolo eius factum quo minus esset. Si autem non probauerit, in potestate aduersarij esse seruum rem amittit. Huius replicationis duplicatio hec est: Nisi per alium iuret. Hec duplicatio approbatur simul & distinguitur d. l. 21. §. si tutor, his uerbis: Si

tutor

tutor uel curator extet, ipse iurare debet in potestate domini non esse: si autem procurator sit, dominus ipse iuret, necesse est. Tertia replicatio est: Nisi postea seruum in potestate sua habere cœperit reus. Hec replicatio approbatur d. l. 21. §. fin. cuius uerba uide j. except. prox. repl. 1. Concordat l. sed & si. 23. ff. cod. tt. his uerbis: Si postea aduersarius in potestate habere cœperit seruum: tenetur ex noua possessione, denegata ei exceptione. Huius replicationis duplicatio hec est: Nisi postquam seruus in potestate esse cœpit, indefensus a reo relictus sit, & ab actore abductus. Hec duplicatio approbatur l. si plurium. 39. §. sed et si post. ff. de noxalib. actionibus, cuius uerba uide §. repl. 1. dupl. 2. Quartā replicatio est: Nisi copiam serui recuperandi reus habeat. Hec replicatio approbatur l. si seruus. 22. in prim. & §. 1. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. quest. 4. reg. 1. except. 4. repl. 2. & 3.

XVIII. Exceptio: Nisi reus delato iureiurando iurauit, seruum se in potestate non habere. Hec exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio prima hec est: Nisi postea seruum in potestate habere cœperit. Hec exceptio approbatur l. quoties. 21. §. si iusiurandū. ff. d. tt. his uerbis: Si iusiurandum exegit actor, reus q; iurauit, deinde postea noxali uel actor experiri uidentum est, an exceptio iusiurandi debeat aduersus actorem dari: Et Sabinus putat non esse dandam, quasi de alia re iuratum sit, hoc est, tunc non fuisse in potestate: modò uerò cum in potestate deprehendatur, de facto eius agi posse. Neratius quoq; dicebat, post exactum iusiurandum posse actorem detracta noxæ deditioe experiri: si modò hoc contendat, postea quam iuratum sit, cœpisse in potestate habere. Altera replicatio est: Nisi non tutor uel curator rei curauerit. Hec replicatio approbatur d. l. 21. §. si tutor, cuius uerba uide §. except. prox. repl. 2. dupl. 1.

XIX. Exceptio: Nisi antea eiusdem delicti nomine actum sit. Hec exceptio ipso quidem iure subsistit: uerum eius replicatio prima hec est: Nisi antea cum alio sit actum, que & ipsa replicatio iure subsistit: uerum eius duplicatio prima hec est: Nisi emptore serui conuenito, menditor postea conueniatur: uel contrā. Que duplicatio approbatur l. noxalis. 7. in fine. ff. de noxalib. actionibus, cuius uerba uide §. except. 15. repl. 1. dupl. 3. Concordat l. electio. 26. in prim. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. quest. 4. reg. 1. except. 3. repl. 1. Altera duplicatio est: Nisi uno ex socijs serui communis conuenito, postea alter conueniatur. Que duplicatio approbatur l. si com. 9. ff. d. tt. his uerbis: Si communis familia uel communis seruus furtum fecerit, altero ex dominis sciente: is qui scit, omnium nomine tenebitur, & conuentus alterum quoque liberabit, nec à socio quidquam debebit consequi. sui enim facti nomine pœnam meruit. Quod si is qui ignorauit, duplum præstitit: à socio simplum consequetur. Concordat d. l. 26. §. 1. cuius uerba uide d. repl. 1. Huius duplica-

tionis triplicatio prima hec est: Nisi omnibus scientibus seruus deliquerit. Que triplicatio approbatur l. si plurium. 5. in prim. ibi: nec altero. ff. d. tt. cuius uerba uide j. quest. 4. reg. 3. Altera triplicatio uidetur: Nisi omnes seruum dolo possidere deseruim. Sed hec triplicatio reprobat l. si plurium. 39. in prim. ff. d. tt. cuius uerba uide j. d. reg. 3. Tertia triplicatio hec est: Nisi cum antea cum eo qui ignorauit, actum sit, nunc cum domino sciente agatur. Hec triplicatio approbatur l. si ex duobus. 17. in prim. ff. d. tt. his uerbis: Si ex duobus dominis uno sciente, & altero ignorante, seruus delinquerit: si autē cum altero qui nesciebat actum sit, & noxę deditit seruum: iniquum est, uilissimi hominis deditioe alterum quoque liberari. Agetur igitur & cum altero: & si quid amplius est in damni persecutione, consequetur, computato pretio hominis noxę dediti. Ipsi tamen inter se pensare debent id communi diuidendo iudicio: ut si ille quo sciente fecit, præstitit, non totius partem ferat, sed partem eius quanti seruus est: sic & si alter præstitit aliquid, eius partem fieri. Illud iniquum est, eum qui iussit seruum facere, consequi aliquid à socio, cum ex suo delicto damnum patiat. Concordat l. familia. 5. in fine. ff. si familia furtum, cuius uerba uide infra cap. prox. quest. 4. reg. 2. Tertia duplicatio est: Nisi is cum quo antea actum est, soluerit. Hec duplicatio approbatur l. electio. 26. §. si seruum. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. except. prox. Altera proposita exceptionis replicatio est: Nisi cum antea in solidum tanquam cum domino sciente actum esset, nunc cum noxæ deditioe agatur: uel contrā. hoc enim casu quasi alia re petita, exceptio rei iudicate non uidetur ob stare. Sed hec replicatio reprobat l. in delictis. 4. §. cum dominus. ff. de noxalib. actionibus, his uerbis: Cum dominus ob scientiam teneatur: an serui quoque nomine danda sit actio, uidentum est: nisi forte Prætor unam pœnam à domino exigi uoluerit. Ergo dolus serui impunitus erit quod est iniquum. Imò utroque modo dominus tenebitur: una autem pœna exacta, quam actor elegerit, altera tollitur. Si detracta noxæ deditioe, quasi cum confcio domino actum sit, qui non erat confcius: absolute facta & finito iudicio, amplius agēs cum noxæ deditioe, exceptione rei iudicate submotēbitur, &c. Reliqua uerba uide §. lib. 6. cap. 4. de actione edenda, quest. 7. reg. 1. except. 1. Tertia replicatio est: Nisi ex alio delicto antea sit actū. Hec replicatio approbatur simul & distinguitur l. qui ex pluribus. 20. ff. de noxalibus actionibus, cuius uerba uide §. except. 13.

XX. Exceptio: Nisi solutio ab alio facta sit. Hec exceptio approbatur l. electio. 26. §. si seruum. ff. d. tt. his uerbis: Si seruum alienum alius in iure suum esse responderit: altero solente, alter liberatur.

III. QVIBVS ACTIONES noxales competunt?

Hereditibus quoq; noxales actiones competunt. Que regula approbatur l. si ad libertatem. 4. 2. §. hae actiones. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Hae actiones perpetuae sunt, locumque habent tamdiu, quamdiu serui dedendi facultatem habemus. Nec tantum nobis, uerum etiam successoribus nostris competunt. Item aduersus successores: sed non quasi iure successio-

III. ADVERSVS QVOS competunt actiones noxales?

I. Regula: Regulariter aduersus eum qui tempore petitionis dominum serui habet, no alium, noxalis actio datur. Que regula approbatur Inst. de noxalib. actionib. §. omnis, hisce uerbis: Omnis noxalis actio caput sequitur. Nam si seruus tuus noxam commiserit: quamdiu in tua potestate sit, tecum est actio. Si autem in alterius potestate peruenerit: cum illo incipit actio esse. At si manumissus fuerit: directo ipse tenetur, & extinguitur noxae deditio. Concordat l. noxalis. 7. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Noxalis non alias datur, nisi apud me sit seruus. Et si apud me sit seruus, licet eo tempore non fuit quo delinquebat, teneor. Sed & haeres meus tenetur, si noxius uiuat. Concordat item l. si quis. 1. 4. §. sed est si statuliber. ibi: uel existente. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 11. Concordat item l. si ad libertatem. 4. 2. §. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. prox. in prim. Concordat item l. 1. §. ff. de priuatis delictis, hisce uerbis: No tantum in furti, uerum in caeteris quoq; actionibus quae ex delictis oriuntur (sive ciuiles sunt, sive honorariae) placet, ut noxa caput sequatur. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi sciente priore domino seruus deliquit: tunc enim uterq; dominus conueniri potest: prior quidem in solidum, posterior actione noxa-

li. Que exceptio approbatur l. 2. §. is qui non ff. de noxalibus actionibus, his uerbis: Is qui non prohibuit, siue dominus manet, siue desijt esse dominus: hac actione tenetur. Sufficit enim, si eo tempore dominus fuit, quo non prohibebat: in tantum, ut putet Celsus, si fuerit alienatus seruus in totum, uel in partem, uel manumissus: noxam caput non sequi. Nam seruus nihil deliquisse, qui domino iubenti obtemperauit. Et sane si iussit, potest hoc dici. Si autem non prohibuit, quemadmodum serui factum excusabimus? Celsus tamen differentiam facit inter legem Aquiliae & legem XII Tabularum. Nam in lege antiqua, si seruus sciente domino furtum fecit, uel aliam noxiam commisit: serui nomine actio est noxalis, nec dominus suo nomine tenetur. At in lege Aquilia (inquit) dominus suo nomine tenetur, non serui. Vtriusque legis reddit rationem: XII Tabularum, quasi uoluerit seruos dominis in hac re non obtemperare: Aquiliae, quasi ignouerit seruo qui domino paruit, periturus si non fecisset. Sed si placeat quod Iulianus libro LXXXVI scribit, si seruus furtum fecit, noxiame nocuit, etiam ad posteriores leges pertinere: poterit dici, etiam serui nomine cum domino agi posse noxali iudicio: ut quodd datur Aquilia aduersus dominum, non seruum excuset, sed dominum oneret. Vlpianus. Nos autem sententiam Iuliani probauimus: quia habet rationem, & a Marcello apud Iulianum probatur. Concordat l. in delictis. 4. §. cum dominus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 19. replic. 2. Concordat item l. si plurimum. §. §. fin. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Differentia harum actionum non solum illa est, quod qui scit in solidum tenetur: uerum illa quoque, quod siue alienauerit seruum qui scit, siue manumiserit, siue decesserit seruus: dominus eius tenetur. Sed si ipse dominus decesserit, haeres eius non tenetur: sed ipse seruus manumissus tenetur. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi posterior dominus conuentus sit: hoc enim casu prior dominus liberatur. Que replicatio approbatur l. noxalis. 7. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. repl. 1. dupl. 3. Concordat d. §. cum dominus. Plures propositae exceptionis replicationes uide §. d. repl. 1. dupl. 1. cum sequentibus. Altera exceptio est: Nisi iubente priore domino seruus deliquit. hoc enim casu prior, non posterior dominus tenetur. Que exceptio approbatur uerbis d. l. 2. paulo superius propositis hisce: In tantum, ut putet Celsus, si fuerit alienatus, &c. Tertia exceptio est: Nisi alius seruum dolo possidere desijt. hoc enim casu in arbitrio actoris est, utrum cum nouo domino, an cum eo qui possidere desijt, agere uelit. Que exceptio approbatur l. de illo. 2. 4. ff. de noxalibus

libus actionibus, his uerbis: De illo uidentum, utrum aduersus eum tantum qui dolo fecit, quo minus seruum in potestate haberet, actio locum habeat noxalis, si ex dolo eius acciderit, ut cesset noxalis actio (forte seruo suo fugam mandauit) an & possit nihilominus cum alio agi: quod accidit, cum alienatus manumissus est. Quod est uerius. In quo casu electio est actoris, cum quo uelit agere. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi nouus dominus ab actore sit electus. Haec replicatio approbatur l. electio. 26. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Electio alterum liberabit. Id enim Praetor introduxit, ne eluderetur actor, non ut etiam lucrum faceret. Ideoq; exceptione a sequentibus submouebitur. His consequens est, ut si plures dolo fecerint, quo minus in potestate haberet: eligere debeat actor, quem uelit conuenire. Item si ex pluribus dominis quidam dolo malo partes suas deserint possidere: electio erit actoris, utrum directo agere uelit cum eo qui possidet, an praeterea cum eo qui desijt possidere. Plures propositae exceptionis replicationes uide §. quest. 2. except. 17. replic. 1. dupl. 1. cum sequentibus. Quarta exceptio est: Nisi seruus ab alio possideatur. hoc enim casu possessor, non dominus serui tenetur. Que exceptio approbatur l. bona. 1. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Bona fide serui possessor eius nomine actione furti tenetur, dominus non tenetur: licet noxae dedendo non faciat eum actoris. Cum autem ceperit istum seruum dominus uindicare: doli exceptione submouebitur, uel officio iudicis consequetur, ut indemnitas maneat. Concordat l. apud antiquos. 21. C. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quest. 2. except. 2. Huius exceptionis replicatio prima uidetur: Nisi mala fide possideat. Haec replicatio reprobatur l. non solum. 13. ff. de noxal. action. his uerbis: Non solum aduersus bona fide possessores, sed & aduersus eos qui mala fide possident, noxalis actio dabitur. Nam absurdum uideretur, eos quidem qui bona fide possiderent, excipere actionem: praedones uero securos esse. Altera replicatio est: Nisi ex causa depositi uel commodati detineat. Que replicatio approbatur l. si seruus. 22. in prim. ff. d. tit. his uerbis: Si seruus depositus uel commodatus sit: cum domino agi potest noxali actione. Ei enim seruire intelligitur, & (quod ad hoc editum attinet) in potestate eius est: maxime si copiam habeat recuperandi hominis. Tertia replicatio est: Nisi iure pignoris uel precario possideat. Haec replicatio approbatur d. l. 2. §. 1. his uerbis: Is qui pignori accepit, uel qui precario rogauit, non tenetur noxali actione. Licet enim iuste possident, non tamen opinione domini possident: sed hoc quoque in potestate domini intelligi, si facultatem repetendi eos dominus habeat.

Huius replicationis duplicatio prima haec est: Nisi debitor dominus non habeat pecuniam, qua seruum pignori datum reuoluat. Que duplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Quid est autem habere facultatem repetendi: si habet pecuniam, ex qua liberari possit. Nam non debet cogi uendere res suas, ut soluat pecuniam, & repetat seruum. Altera duplicatio est eadem que replicationis inferioris proxima dupl. 2. Quarta replicatio est: Nisi ex causa usufructus seruum possideat. Haec replicatio approbatur l. is qui. 18. ibi: sed cum eo. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra quest. 2. except. 7. Huius replicationis duplicatio prima haec uidetur: Nisi si proprietarius operas serui a fructuario conduxerit. Haec duplicatio reprobatur l. si in re. 19. §. si serui. ff. d. tit. his uerbis: Si serui in quo usufructus alienus est, dominus proprietatis operas conduxerit: uerba edicti efficiunt, ut cum noxae ditione condemnentur. Altera duplicatio est: Nisi usufructuarius seruum ex causa usufructus petat. hoc enim casu, si eum noxali iudicio non defendat, per exceptionem submouetur. Que duplicatio approbatur l. si noxale. 27. in prim. ff. de noxal. actionib. cuius uerba uide infra quest. 10. reg. 3. Haec de quarta proposita regulae exceptione, eiusq; replicationibus sint dicta. Quinta exceptio est: Nisi seruus domino possit ex aliqua causa auocari. Haec exceptio reprobatur l. si quis. 36. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis seruum pignoratium, deinde a debitore subreptum, emerit a debitore: eius nomine furti tenebitur, dominio serui adquisito: nec oberit quod Seruiana poterit is homo auocari. Idemq; etsi a minore quis uiginti quinque annis emerit, uel in fraudem creditorum sciens. Hi enim, quamuis auferri eis dominium possit, interim tamen conueniendi sunt. Sexta exceptio est: Nisi alius in iure seruum suum esse responderit: nam hic tenetur. Que exceptio approbatur l. si plurimum. 39. §. qui alienum. ff. d. tit. cuius uerba uide infra quest. 9. reg. 2.

II. Regula: De hereditibus domini. Et quoq; noxalibus actionibus tenentur. Que regula approbatur l. noxalis. 7. in prim. ibi: sed & haeres. ff. de noxalibus actionibus. cuius uerba uide §. reg. prox. in prim. Concordat l. si ad libertatem. 4. 2. §. hae actiones. ibi: item aduersus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi haeres seruum non possideat, nec dominium eius habeat. Haec exceptio approbatur d. uerf. item aduersus. Altera exceptio est: Nisi defunctus sine noxae ditione in solidum conueniri potuit: haec enim actio non datur aduersus haerem. Que exceptio approbatur l. si plurimum. 5. in fine. ff. d. tit. cuius uerba uide §. reg. prox. except. 1. Concordat l. electio. 26. §. neq; haeredi. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1. except. 1.

III. Regula: Vnus ex pluribus dominis, uel alij qui simul conueniri possunt, eligi potest, & in solidum conueniri. Que regula approbatur d. l. 1. in prim. ff. de noxalibus actionibus, his uerbis: Si plurium seruus deli-

deli-

deliquerit, omnibus ignorantibus: noxale iudicium in quemvis dabitur. Sed si omnibus scientibus: quiuis eorum tenebitur, de tracta noxæ deditio, quemadmodum si plures deliquissent: nec altero conuento alter liberabitur. Sed si alter sciat, alter ignorat: qui scit, de tracta noxæ deditio conuenitur: qui nescit, conuenitur cum noxæ deditio. Concordat l. si seruus. 8. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. repl. 14. Item concordat l. si communis. 9. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. quest. 2. except. 19. repl. 1. dupl. 2. in prim. Concordat item l. electio. 26. §. 1. et 2. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 3. repl. 1. Concordat itē l. si plurium. 39. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Si plurium seruus furtum fecerit, & omnes dolo fecerint, quo minus eum in potestate haberent: subsequi debet prætor iuris ciuilibus actionem, & iudicium honorarium, quod ex hac causa pollicetur in eum quem actor elegerit. Neque enim amplius præstari auctori debet, quam ut de tracta noxæ deditio agere possit cum eo, cum quo noxali iudicio experiri potuisset, si seruus exhiberetur. Concordat item l. si cum uno. 4. ff. si ex noxali causa agatur. cuius uerba uide supra lib. 6. cap. 9. quest. 2. reg. 2.

V. VBI ET APVD QVEM competant actiones noxales?

Ibi seruus defendi debet, ubi deliquit. Hæc regula approbatur l. ult. ff. de noxalibus actionibus. his uerbis: Serui quorum noxa caput sequitur, ibi defendendi sunt, ubi deliquisse arguentur. Itaque, seruos dominus eodem loco exhibere debet, ubi uim intulisse dicuntur: & carere omnium dominio poterit, si eos non defendat.

VI. QUID VENIAT IN noxalibus actionibus?

I. Regula: Aut litis æstimationem dominus sufferre tenetur, aut seruum noxæ dedere. Quæ regula approbatur, declaratur, sed et distinguitur per ea que proposita sunt §. quest. 2. in prim. et except. 15.

II. Regula: Vnus ex pluribus in solidum tenetur. de qua re uide §. quest. 4. reg. 2.

III. Regula: Si familia deliquerit, quid quantumque petendum, uide §. cap. prox.

VII. QUANDO NOXALIS actio competit?

Si ad libertatem proclamatus is qui deliquit: noxalis actio differenda, donec liberalis causa sit finita. Quæ regula approbatur l. si ad lib. 42. in prim. ff. de noxalibus actionibus. his uerbis: Si ad libertatem proclamatus is, cuius nomine noxale iudicium susceptum est: sustineri debet id iudicium, quoad de statu eius iudicetur. Et si quidem seruus fuerit pronuntiatus, noxale iudicium exercebitur: si liber, inutile uidebitur.

VIII. QUAMDIU COMPETIT noxalis actio?

Perpetua est. Quæ regula approbatur d. l. 42. §. hæc actiones. cuius uerba uide §. quest. 3. reg. 1. Huius regule exceptio hæc est: Nisi ipsa directio actio sit temporalis. Quæ exceptio approbatur exemplo l. si seruus. 4. ibi: si necdum utilis. C. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. repl. 14.

IX. ADIUNCTA NOXALIVM actionum.

I. Regula: Etiam absens seruus defendi potest. Quæ regula approbatur simul et distinguitur l. quoties. 21. §. 1. ff. de noxalibus actionibus, his uerbis: Eos quorum nomine noxali iudicio agitur, etiam absentes defendi posse placuit. Sed hoc ita demum, si proprii serui sint. Nam si alieni, præsentibus esse oportet. At si dubitetur, utrum proprii sint, an alieni (quod ita puto accipiendum, ut si constet uel bona fide ei seruire) etiam absentes possunt defendi. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi alieni sint serui. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hinc: Sed hoc ita demum, & c. Cuius replicatio hæc est: Nisi alicui bona fide pro propriis possideantur. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: At si dubitetur, & c. Altera exceptio est: Nisi publicanus nomine suæ familie conueniatur. Quæ exceptio approbatur l. 2. ff. de publicanis. cuius uerba uide §. cap. 6. quest. 3. except. 9. repl. 1.

II. Regula: Reus iudicatum solui satisfacere non tenetur. Quæ regula approbatur simul et distinguitur l. si plurium. 39. §. 1. ff. d. tit. his uerbis: Qui alienum seruum suum esse fatetur, quamuis noxali actione obligetur, nihilominus causa cognita satisfacere debet. Qui autem pro suo seruo conuenitur, satisfactione onerandus non est. Non enim offert se defensionem alieni serui.

III. Regula: De iurcirando reo deferendo, si negauerit seruum in sua potestate esse, uide §. quest. 2. except. 17. repl. 2.

III. Regula: Officium iudicis in condemnando quod sit, definitur Inst. de officio iudicis. §. 1. his uerbis: Si noxali iudicio aditus est iudex: obseruare debet, ut si condemnandus uideatur dominus, ita debeat condemnare: Publicum Mæuium Lucio Titio in decem aureos condemnato, aut noxam dedere.

X. EVENTVS NOXALIVM actionum.

I. Regula: Si reus seruū non defendat, condemnatur in solidum. Quæ regula approbatur l. si seruus. 22. §. dominus. ff. de noxalibus actionibus. his uerbis: Dominus qui seruū in sua potestate esse cōstitetur, aut exhibere eū debet, aut absentē defendere, quod nisi faciat, punitur atque si præsentem non noxæ dederit. Concordat l. quoties. 21. §. quod si reus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 17. repl. 2. Concordat ea que proposita sunt §. quest. 2. except. 16. repl. 1. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi dominus

dominus seruum quem non defendit, noxæ dedit. Hæc exceptio approbatur §. quest. 2. except. 16. Altera exceptio est: Nisi seruus absit. tunc enim sufficit domino caueri, cum primum poterit, se eum exhibiturum. Quæ exceptio approbatur l. 2. §. si absens. ff. si ex noxali causa agatur. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 9. quest. 2. reg. 1. Aliis huiusmodi exceptiones uide §. reg. prox.

II. Regula: Si reus seruum non defendit: actor seruū ducit, et contra uindicantem exceptione defenditur. Quæ regula approbatur l. si qui. 32. ff. de noxalibus actionibus, his uerbis: Is qui in aliena potestate est, si noxiam commisisse dicatur, & non defendatur: ducitur. & si præsens est dominus, tradere eum, & de dolo malo promittere debet. Concordat l. et generaliter. 28. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 22. cap. 2. except. 11. replicat. 12. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi reus dominus fuerit absens. quæ exceptio approbatur l. in noxali. 30. ff. eod. tit. his uerbis: In noxalibus actionibus eorum qui bona fide absunt, ius non corrumpitur: sed reuersis defendendi ex bono & equo potestas datur, siue domini sint, siue alioquin in eare ius habeant: qualis est creditor & fructuarius. Concordat l. electio. 26. §. si absente. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox. Item concordat l. 2. in fine. ff. si ex noxali causa agatur. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 9. quest. 2. reg. 1. Altera exceptio est: Nisi dominus in integrum restitatur. quæ exceptio approbatur d. §. si absente, his uerbis: Si absente domino ductus sit seruus, uel etiam

præsentem, & in ea causa sit, ut in integrum restitui possit: defensio permittitur eius nomine qui ductus est. postulantibus enim exhiberi eum ad defendendum, indulgere debet prætor. Idem concedendum est fructuario, uel cui pignoris nomine obligatus est, si præsens dominus defendere noluerit: ne alterius dolus aut desidia alij noceat. Idem præstandum est in seruo communi, quem alter ex dominis noluit defendere. Sed & actori his casibus succurrendum est: quia placet dominij adquisitione extingui actionem. Inssu enim prætoris ductus in bonis sit eius qui duxit. Tertia exceptio est: Nisi alius qui ius in seruo non defenso habet, illum defendere sit paratus. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hinc: Idem concedendum est fructuario, uel cui pignoris nomine obligatus est, & c. Concordat l. in noxalibus. 30. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 1. Item concordat l. si ex duobus. 17. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. repl. 6.

III. Regula: Creditori et usufructuario seruum non defendenti, denegatur pignoris et usufructus in seruo persecutio. quæ regula approbatur l. si noxale. 27. ff. de noxalibus actionibus. his uerbis: Si noxale iudicium agitur de seruo qui pignoris iure tenetur, aut cuius usufructus alterius est: admonendi sumus, si creditor uel usufructuarius præsens defensionem suscipere no-

luerit: proconsulem interuenturum, & pignoris persecutionem, uel usufructus actionem negaturum. Quo casu dici potest, ipso iure pignoris liberari. nullum enim pignus est, cuius persecutio negatur. Usufructus autem, etiam si persecutio denegetur, ipso iure durat ed usque, donec non utendo constituto tempore pereat. Ex his quæ diximus de seruo, qui alicui pignoris iure obligatus est, de que statulibero, & cuius usufructus alienus est: apparet, eum qui alienum seruum in iure suum esse responderit, quamuis noxali iudicio teneatur, non tamen posse noxæ deditio ipso iure liberari: quia nullum ad actores dominium transferre possunt, qui ipsi domini non sunt. Certè tamen, si ex ea causa traditum postea dominus uindiceret, nec litis æstimationem offerat: poterit per exceptionem doli mali repelli. Concordat l. si cum usufructuario noxali iudicio agatur, his uerbis: Si cum usufructuario noxali iudicio agatur, isque seruum non defendit: denegatur ei per prætorem usufructus persecutio.

III. Regula: Si seruis noxæ datus sit: dominum eius efficitur actoris, dominusque seruum uindicans exceptione repellitur. quæ regula approbatur Inst. de noxalibus actionibus. §. dominus. ibi: nec minus, cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. in prim. Huius regule exceptio hæc est: Nisi alius, non dominus seruum noxæ dederit. quæ exceptio approbatur l. bona fide. 11. ibi: licet noxæ. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 1. except. 4. Concordat l. si noxale. 27. §. fin. ibi: quia nullum. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. prox. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi dominus seruum uindicans, litis æstimationem non offerat ei, cui seruus ab alio noxæ deditus est. Hæc replicatio approbatur d. l. 11. et d. §. fin. Concordat item l. et generaliter. 28. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 22. cap. 2. except. 11. repl. 12.

V. Regula: Seruus noxæ datus, si ei cui datus est, quaesita pecunia damnum resarcierit: inuito domino est manumittendus. quæ regula approbatur Inst. d. §. dominus. ibi: fin autem.

VI. Regula: Usufructuarius qui seruum noxæ dedit, aduersus proprietarium exceptione defenditur. quæ regula approbatur l. si ex duobus. 17. §. fin. ff. de noxalibus actionibus. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. repl. 6.

VII. Regula: Vnus ex socijs conuentus et condemnatus in solidum, aduersus socios communi diuidendo uel familia erciscunde iudicio experiri potest. quæ regula approbatur l. si seruus. 8. §. planè si per hoc. ff. d. tit. cuius uerba uide d. except. 15. repl. 5. Concordat l. si communis. 9. in fine. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Si communis familia, uel communis seruus furtum fecerit, altero ex dominis sciente: is qui scit, omnium nomine tenebitur, & conuentus alterum quoque liberabit, nec a socio quidquam debebit consequi: sui enim facti nomine poenā meruit. Quod si is qui igno-

ignoraui, duplum præstitit: à socio simpli consequetur. Sed & eo nomine agere cum socio poterit, quod seruum communem deteriore fecit: quemadmodum cum quolibet alio qui rem communem deteriore fecisset. Cæterum si nihil præterea post noxam deditioem commune habebit: pro socio, uel (si socij non fuerint) in factum agi poterit. Concordat item d.l.17. in prin. ibi: ipsi tamen. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 19. replic. 1. dupl. 2. tripl. 3. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi unus ex socijs, qui sciuit seruum delinquere, conuentus in solidum, et condemnatus sit. hic enim aduersus socios regressum non habet. quæ exceptio approbatur uerbis d.l.9. §. propositis hisce: Nec à socio quidquam debebit consequi: sui enim facti nomine pœnam meruit. Concordat d.l.17. in prin. ibi: illud iniquum est. cuius uerba uide d. tripl. 3. Concordat l. familia. 5. ff. si familia furti. cuius uerba uide j. cap. prox. quest. 4. reg. 2.

VIII. Regula: Si cum in re communi seruus damnatum dedisset, uel ex socijs seruus noxæ datus sit: hic alteri socio ad seruum communicandum tenetur. quæ regula approbatur l. si in re. 19. in prin. ff. de noxalibus action. his uerbis: Si in re communi, mea & tua, damnatum nobis dederit Titij seruus: si cum eo agemus, erit noxali Aquilæ actioni locus: ne damnatus in solidum singulis noxæ dedere cogatur. Sed potest dici quasi damnatum unius sit, & una obligatio: aut utriusque pecuniam sufferendam, aut officio iudicis simul utriusque noxæ dedendum. Sed etsi alterutri nostrum in solidum noxæ deditus fuerit, & ob id ab utroque dominus sit absolutus: rectè dicetur, eum cui noxæ deditus sit, alteri teneri communi diuidendo iudicio, ut comunicet seruum noxæ sibi deditum, cum ob rem communem ad socium peruenerit.

XI. ADFINIA NOXALIVM actionum remedia.

Regulariter quidem seruo delinquente actio noxalis aduersus dominum, non alia competit. cuius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi seruus communis aduersus unum ex dominis deliquerit. hoc enim casu communi diuidendo actio est. quæ exceptio approbatur l. cum seruus. 4. ff. de noxalibus actionibus. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 5. repl. 4. Concordat l. si seruus. 8. in fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. replic. 5. Altera exceptio est: Nisi seruus furto rem abstulit. hoc enim casu etiam uindictio et ad exhibendum actio datur. quæ exceptio approbatur l. 1. C. de noxalibus actionibus. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quest. 2. exc. 1. Tertia exceptio est: Nisi eo aduersus quem seruus deliquit, seruum possidente, dominus eum uindictet. hoc enim casu per exceptionem litis æstimatio conseruari potest. quæ exceptio approbatur per ea quæ proposita sunt §. quest. prox. reg. 4. except. 1. repl. 1. Quarta exceptio est: Nisi sciente domino seruus deliquit. hoc enim casu contra dominum competit actio in solidum.

De qua exceptione cum alijs similibus uide §. quest. 2. except. 15. repl. 1. cum replicationibus sequentibus. Sexta exceptio est: Nisi actio ex contractu descendat. tunc enim, quamuis delictum serui causam actioni dedit: de peculo tamen, non noxalis competit actio. quæ exceptio approbatur l. ex contractu. 4. §. in fin. ff. de action. et obligat. cuius uerba uide §. lib. 4. §. cap. 11. quest. 3. except. 11. repl. 1. Concordat l. si quis. 9. §. hæc de dolo. ff. de dolo malo. cuius uerba uide j. lib. 4. §. cap. 3. quest. 7. reg. ult. Septima exceptio est: Nisi ex publico crimine accusatio instituat. Hæc enim accusatio contra seruum institui potest et debet, non dominum. quæ exceptio approbatur l. siue seruum. 3. C. de noxalib. actionib. cuius uerba uide §. quest. 2. exc. 15. in prin. Concordat l. si seruus. 4. in fin. C. eod. tit. cuius uerba uide §. d. quest. 2. except. 8. Concordat item ea quæ proponuntur §. lib. 3. cap. 2. except. 6. Octaua exceptio est: Nisi seruus qui deliquit, manumissus sit. hoc enim casu directa contra seruum datur actio, non contra dominum. quæ exceptio approbatur Inst. de noxalib. actionib. §. omnis, in fine. cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 1. in prin. Concordat l. pretor. 15. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 15. repl. 4. Concordat item l. si quis. 14. in fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. quest. 2. exc. 11. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi sciente domino seruus deliquit. hoc enim casu in manumissum non datur actio. quæ replicatio approbatur l. 2. §. is qui non. ff. de tit. cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 1. except. 1. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi sciente tantum, non etiam iubente domino seruus deliquit. quæ duplicatio approbatur d. §. is qui non. Concordat l. si plurimum. 5. in fine. cum lege sequente. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. exc. 1. Concordat item l. 1. §. hæc autem. ibi: nam et suo. ff. si familia furtum fecisse. cuius uerba uide j. cap. prox. quest. 1. repl. 5. Nona exceptio est: Nisi non seruus, sed filius familias deliquerit. hoc enim casu in ipsum filium directa, non in patre noxalis actio competit. quæ exceptio approbatur per ea quæ proposita sunt §. quest. 2. exc. 3.

40 SI FAMILIA FVRTVM FECISSE DICETUR. Cap. III.

Pendet hoc caput ex superiore capite proximo, quest. 6. reg. 3. item ex §. lib. prox. cap. 6. reg. 19. except. 1.

I. CAUSSA EX QVA DATVR exceptio proposita?

Est autem huius capituli thesis seu regula prima hæc: Quamuis, si plures furtum fecerint, singuli in solidum tenentur, nec alter liberetur, licet alter dupli soluerit: de quo d. reg. 19. est dictum: tamen si unus domini plures serui furtum fecerint, dominus tantum præstando, quantum si unus liber furtum fecisset, præstandum esset, liberatur, et defenditur per exceptionem. quæ regula seu exceptio approbatur l. 1. in prin. ff. si familia furtum fecisse dicetur, his uerbis: Vtilissimum id edictum prætor proposuit, quo dominis prospiceret aduersus maleficia seruorum: uidelicet ne

sum

cum plures furtum admittant, euerant domini patrimonium, si omnes dedere, aut pro singulis litis æstimationem offerre cogatur. Datur igitur arbitrium hoc edicto, ut si quidem uelit addicere noxios seruos, possit omnes dedere qui participauerunt furtum. Enim uero si maluerit æstimationem offerre: tantum offerat, quantum si unus liber furtum fecisset, & retineat familiam suam. Concordat d. l. 1. §. final. cum lege sequente, his uerbis: Cum plures serui eiusdem rei furtum faciunt, & unius nomine cum domino lis cõterata est: tam diu aliorum nomine actio sustineari debebit, quam diu priorie iudicio potest actor consequi, quantum cõsequeretur, si liber id furtum fecisset: id est, & penam nomine duplum, & conditionis simplum. Concordat item l. quoties. 2. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Quoties tantum præstat dominus, quantum præstaretur si unus liber fecisset: cessat cæterorum nomine actio non tantum aduersus ipsum, uerum etiam aduersus emptorẽ duntaxat: si forẽ quis eorum qui simul fecerant, uenierit. Idemq; etsi fuerit manumissus.

Planè propositæ regulæ seu exceptionis replicationes hæc sunt. Prima replicatio, sumpta ex specie delicti quod serui commiserunt, reprobatur d. l. 1. §. si plures, his uerbis: Si plures serui damnum culpa dederint: æquissimũ est, eandem facultatẽ domino dari. Cõcordat l. illud questu. 32. ff. ad l. Aquil. 30. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 12. quest. 2. reg. 12.

II. Replicatio: Nisi tempore delicti commissi non eiusdem, sed diuersorum dominorum serui fuerint. Hæc replicatio approbatur l. quod ait prætor. 21. §. fin. ff. de noxalibus actionibus, his uerbis: Iulianus putat, furti faciendi tempus spectandum esse, an eiusdem familiæ sint serui. Nam si hi qui pluriũ dominorum erant, unius esse postea ceperint: locum edicto non fore.

III. Replicatio: Nisi dominus noxios seruos dolo possidere deseruit. Hæc replicatio reprobatur l. quoties. 3. §. final. ff. si familia furtum fecisse dicatur, his uerbis: Huius edicti leuamentum non tantum ei qui seruos possidens condemnatus præstitit tantum, quantum si unus liber fecisset, præstaretur: uerum ei quoque, qui idcirco condemnatus est, quia dolo fecerat, quomodus possideret.

III. Replicatio: Nisi non litis æstimationem offerat dominus, sed noxæ deditioem. Hæc replicatio reprobatur d. l. 31. in princip. ff. de noxalibus action. his uerbis: Quod ait prætor, Cùm familia furtum facit, ad eum modum se actionem daturũ, ut tantum actor consequatur, quantum si liber fecisset, consequeretur: quaeritur, utrum ad pecuniæ præstationem respiciat, an etiam ad noxæ deditioem: utputa si ex precijs noxæ deditorum duplum colligatur, sequentes actiones inhibeantur? Sa-

binus & Calsius putant, precium quoque noxæ deditorum imputari debere. quod & Pomponius probat. Et est uerum. Nam etsi seruus in defensus ductus sit, æstimatio eius imputanda est.

V. Replicatio: Nisi sciente domino furtum factum sit. Hæc replicatio approbatur l. 1. §. hæc autem. ff. si familia furtum fecisse dicatur, his uerbis: Hæc facultas domino tribuitur toties, quoties ignorante eo furtum factum est. Cæterum si sciente eo, facultas ei non erit danda. Nam & suo nomine, & singulorum nomine conueniri potest noxali iudicio: nec una æstimatione, quam homo liber sufferret, defungi poterit. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi dominus sciens prohibere seruum non potuit. Hæc duplicatio approbatur d. l. 1. §. is autem, his uerbis: Is accipitur scire, qui scit & potuit prohibere. Altera duplicatio est: Nisi sciens seruum prohibuit. Hæc duplicatio approbatur d. l. 1. §. scientiam, his uerbis: Scientiam spectare debemus, quæ habet & uoluntatem. Cæterum si scit, & prohibuit: tum dicendum est usurum edicti beneficio. Tertia duplicatio est: Nisi uno dominorum sciente, alter reus ignorauit. Hæc duplicatio approbatur l. familia. 5. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quest. prox. regul. 1. Plures propositæ replicationis duplicationes uide §. cap. prox. quest. 2. except. 15. repl. 1. dupl. 1. cum sequentibus.

VI. Replicatio: Nisi non à reo, sed ab alio præstitum sit. Hæc replicatio approbatur exemplo l. quoties. 3. §. quod si prius. ff. si familia furtum fecisse, his uerbis: Quod si prius fuerit oblatum à manumisso, tunc dabitur aduersus dominũ familiæ nomine actio: nec enim potest dici, quod à manumisso præstitum est, quasi à familia esse præstitum. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi successore solente, auctor cõueniatur. quæ duplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Planè si emptor præstiterit, puto denegandam in uenditorem actionem. quodam enim modo hoc à uenditore præstitum est, ad quem nonnunquam regressus est ex hac causa: maximè si furtis noxaque solutum esse promissum. Huius duplicationis triplicatio hæc est: Nisi successor qui soluit, ex causa lucratua successerit: eius enim solutio non prodest auctori. quæ triplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Sed an, si legati serui nomine, uel eius qui donatus est, actum sit cum legatario, uel eo cui donatus est: agi possit etiam cum domino cæterorum, quaeritur? quod admittendum puto. Altera duplicatio est: Nisi auctore solente, successor conueniatur. Hæc duplicatio approbatur d. l. 3. in princip. cuius uerba uide §. ead. quest. in princip. Tertia duplicatio est: Nisi domino solente, seruus postea manumissus conueniatur. Hæc duplicatio approbatur d. l. 3. in prin. ibi: idemq; etsi.

VII. Replicatio: Nisi alij quam auctori præstitum sit.

5727
 sit. Hæc replicatio reprobatu exemplis. Labeo. 6. in prin. ff. si familia furtum fecisse, his uerbis: Labeo putat, si cohæres meus, quod furtum familia cuius fecisset, duplum abstulisset: me nō impediri quo minus dupli agam, eoq; modo fraudem edicto fieri, esseq; iniquū plus hæredes nostros ferre, quam ferremus ipsi. Itē si defunctus minus duplo abstulerit, adhuc singulos hæredes rectè experiri. Sed uerius puto, partes eius hæredes persecuturos: sed ut cū eo quod defunctus abstulit, uterq; hæres nō plus duplo ferat.

VIII. Replicatio: Nisi non solidum quod à libero homine fure præstandum esset, præstitum sit. Hæc replicatio approbatur uerbis d. l. 6. iam propositis hisce: Item si defunctus minus duplo, &c.

IX. Replicatio: Nisi non id etiam, quod ex conditione furtiua debetur, præstitum sit. Hæc replicatio approbatur l. quod ait prætor. 31. §. certè non tantum. ff. de noxalib. actionib. his uerbis: Non tantum duplicacionis, sed & cōditionis rationem habendā, Iulianus putat. Concordat l. 2. ff. si familia furtum fecisse. cuius uerba uide §. ead. quæst. in prin.

II. QVIBVS COMPETIT exceptio proposita?

De duobus dominis familie, quorum uno sciente, altero ignorante furtum à familia commissum est, proponitur l. familia. 5. in prin. ff. si familia furtum fecisse. cuius uerba uide §. quæst. 4. reg. 2. Plura de eo qui sciuit, uide §. quæst. proxim. repl. 5. Sed & plures propositæ quæstionis regulas uide §. quæst. prox. repl. 6.

III. ADVERSVS QVOS competit exceptio proposita?

Etiā aduersus hæredes eius cui furtum factum est, exceptio proposita competit. quæ regula approbatur l. etiam. 4. ff. de ut. his uerbis: Etiam hæredibus eius cui plures eiusdem familie furtum fecerint, eadem actio competere debet, quæ restatori competebat: id est, ut omnes nō amplius consequantur, quam consequerentur, si id furtum liber fecisset.

IIII. EVENTVS PROPOSITÆ exceptionis.

I. Regula: Si nomine unius serui ex pluribus agatur: aliorum nomine actio sustinenda, donec prius iudicium sit finitū. quæ regula approbatur l. 1. §. fin. ff. si familia furtum fecisse. cuius uerba uide §. quæst. 1. in prin.

II. Regula: Socius id quod præstitit, à socio pro parte repetit. quæ regula approbatur & distinguitur l. familia. 5. ff. de ut. his uerbis: Familia communis sciente altero furtum fecit. omnium nomine cum eo qui scit, furti agi poterit: cum altero ad eum modum, qui edicto comprehensus est. Quod si ille præstiterit non totius familie nomine; ab hoc socio partem consequetur. Et si seruus cōmunis alterius iussu damnū dederit: etiam quod præstiterit alter (si modò cum eo quoq; ex lege Aquilia, uel ex

XII. Tabulis agi poterit) repetit à socio, si cuncti cum rei communi nocitum est. Si ergo duntaxat duos habuerimus seruos communes: cum eo quo non ignorante factum est, agetur utriusq; serui nomine. Sed non amplius consequetur à socio, quam si unius nomine præstiterit. Quod si cū eo quo ignorante factū est, agere uolet: duplum tantum consequetur. Et uideamus, an iam in socium alterius serui nomine non sit dandum iudicium, quem admodum si omnium nomine socius dedisset: nisi fortè hoc casu seuerius à Prætorē constituendum, nec seruorum consilio parcendum est. Plura de regula proposita uide §. cap. prox. quæst. 10. reg. 7.

SI IS QVI TESTAMENTO liber esse iussus est, post mortem domini ante aditam hereditatem subripuisse quid dicatur. Cap. IIII.

PRIMO: Verba edicti quo actio proposita in-
 troducitur, proponuntur l. 1. in prin. ff. si qui testamento liber esse. &c. hæc: Si dolo malo eius qui liber esse iussus erit, post mortem domini ante aditam hereditatē in bonis quæ eius fuerunt, qui cum liberum esse iussus, factum esse dicatur, quo minus ex his bonis ad hæredem aliquid perueniret: in eum intra annum utilem dupli iudicium dabo.

II. RATIO huius actionis proponitur d. l. 1. §. 1. his uerbis: Hæc actio (ut Labeo scripsit) naturalem potius, quam civilem habet in se æquitatem: si quidem civilis deficit actio. Sed natura æquum est, non esse impunitum eū qui hac spe audacior factus est, quia neque ut seruum se coerceri posse intelligit, spe imminenti libertatis: neque ut liberum damnari, quia hereditati furtum fecit, hoc est dominæ. Dominus autem dominæ non possunt habere furti actionem cum seruo suo, quamuis postea ad libertatem peruenit, uel alienatus sit: nisi si postea quoque contrectauerit. Itaque esse e re prætor putauit, calliditatem & proteruitatem horum qui hereditates depopulantur, dupli actione coercere.

III. CAVSÆ HVIVS actionis.

I. Causa: Si is qui testamento liber esse iussus est, ante aditam hereditatem fecerit, quo minus ex istis bonis ad heredem perueniret. Hæc causa approbatur uerbis edicti paulo superius propositis.

II. Causa: Si is qui testamento liber esse iussus est, ante aditam hereditatem damnū in ea dederit. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. nō tantum, his uerbis: Non tantum ad sola furta ista actio pertinet, sed etiam ad omnia damna, quæcunque hereditati seruus dedit.

III. Causa: Si seruus legatus, uel is cuius dominiū paulo post aditam hereditatem mutatur uel amittitur, in hereditate quid deliquerit. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. si seruus, cuius uerba uide §. except. 2.

EXCEPTIONES IAM DIC-
 STARUM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio: Nisi sub conditione liber esse iussus sit, qui furtum in hereditate fecit, uel damnū dedit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. habet itaq; ibi: quid tamen ff. si is qui testamento liber, his uerbis: Quid si sub cōditione accepit libertatem? ecce nō datur liber est, sed ut seruus potest coerceri. Idcirco dicendum est, cessare hanc actionē. Sed ubi libertas competit continuo dicitur esse posse & debere hanc actionem dari aduersus eū qui peruenit ad libertatem. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi adita hereditate conditio libertatis existerit, uel statim post existat. Hæc replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed ubi libertas competit continuo, &c. Concordat l. Labeo. 3. ff. eod. tit. his uerbis: Labeo putat, sub cōditione manumissum res amouentem, si citò conditio existerit: hac actione conueniendum. Concordat item d. l. 1. §. si seruus, cuius uerba uide §. except. prox.

II. Exceptio: Nisi fideicommissaria libertas seruo sit relicta. Hæc exceptio reprobatu d. §. si seruus, his uerbis: Si seruus purè legatus, ante aditam hereditatem quid admisit in hereditate: dicendum est, quia dominium in eo mutatur, hinc actionis locum esse. Et generaliter dicimus, quo casu in seruo dominium immutatur uel amittitur, uel libertas competit post interuallum modicum aditam hereditatē: eo casu hanc actionem in indulgēdam. Sed si fideicommissaria libertas data sit seruo, qui quid in hereditate malefij admisit: nunquid nō prius cogatur hæres manumittere, quam si satis fecerit? Est autē sæpissimè & à diuo Marco & ab Imp. nostro cum patre rescriptum, non impediri fideicommissariam libertatem quæ purè data sit. Diuus sanè Marcus rescripsit, arbitrum ex continenti dandum, apud quæ ratio ponatur. Sed hoc rescriptum ad rationem ponendam pertinere actus, quem seruus ad eum intravit, arbitror. Ideo & hic posse hanc actionem competere.

III. Exceptio: Nisi in re quæ non fuit defuncti (puta pignori accepta, bona fide possessa, commodata) is qui testamento liber esse iussus est, deliquerit. Hæc exceptio reprobatu l. 1. §. hæc actio. ff. si is qui testamēto liber esse iussus, his uerbis: Hæc actio locū habet non tantum in rebus quæ in bonis fuerunt testatoris, sed et si hæredis interfuerit dolo malum admiffum non esse, quo minus ad se perueniret. Et ideo Scæuola plenius tractat, ut si eam rē subripisset seruus,

quam defunctus pignori acceperat, actio honoraria locū haberet. Plenius enim causam bonorum hic accipimus pro utilitate. nam si in locū deficientis furti actionis propter seruitutem, hanc actionē substituit prætor: uerisimile est, in omnibus causis eum, in quibus furti agi potuerit, substituisse. In summa, probatur hæc actio in rebus pignoris, & in rebus alienis bona fide posse locum habere. Idem & de re commoda testatori. Concordat d. l. 1. §. sed & in omnibus, his uerbis: In omnibus quæ interfuit hæredis non esse euerfa, locum habet hæc actio.

III. Exceptio: Nisi in re quæ post mortem testatoris hereditati accessit, delictum sit commissum. Hæc exceptio reprobatu d. l. 1. §. item si fructus, his uerbis: Si fructus post mortem testatoris perceptos hic seruus qui libertatem prospicit, contrectauerit: locus erit huic actioni. Sed et si partus, uel foetus post mortē adgnatos: tantundem erit dicendum. Præterea si impubes post mortē patris quæserit rei dominium, eaq; antequam impuberis hereditas adcaatur, subripiatur: locum habere istam actionem, dicendum est.

V. Exceptio: Nisi uiuo adhuc domino seruus in bonis eius deliquit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. habet itaque, cuius uerba uide §. except. prox. Similiter eius replicationes.

VI. Exceptio: Nisi post aditam hereditatem is qui liber esse iussus est, in bonis testatoris deliquerit. Hæc exceptio approbatur d. §. habet itaq; his uerbis: Habet certum finem ista actio, ut & dolo fecerit, & post mortem domini, & ante aditam hereditatem. Cæterum si sine dolo malo, aut dolo quidem, uerum uiuo domino: non tenebitur hac actione. Quinimò et si post mortem domini, post aditam tamen hereditatem: cessabit actio. Nam ubi adita hereditas est, iam quasi liber conueniri potest. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi paulo antè quam statuta libertas seruo competeret, deliquerit ignorante herede domino. Hæc replicatio reprobatu l. 2. ff. eod. tit. his uerbis: Si paulo antè quam statuta libertas obtingeret, amouerit aliquid seruus aut corruerit: ignorantia domini non introducit hanc actionem. Ideoq; licet maximè ignorauerit hæres à statulibero, aut quilibet alius dominus à seruo suo amotum aliquid corruptum esse: non impetrat post libertatē eius ullam actionem: quāuis in pluribus causis alijs iusta ignorantia excusationem mereatur. Altera replicatio est: Nisi paulo antè quam conditio libertatis existeret, deliquerit seruus, aut puniri à domino nō potuerit. Hæc replicatio approbatur l. Labeo. 3. ff. eod. tit. cuius uerba cum concordantibus uide supra except. 1. repl. 1. Tertia replicatio est: Nisi unus tantum ex pluribus heredibus adierit hereditatem. Hæc replicatio

reprobatur l. 1. §. ante aditam. ff. si is qui testamento liber, his uerbis: Ante aditam hereditatem sic accipere debemus, antequam uel ab uno ad ea tur hereditas. Nam ubi uel unus adiit, competit libertas. Quarta replicatio est: Nisi cum à substituto pupilli seruo libertus esset relicta post aditam patris hereditatem, nondum adita pupilli hereditate seruus deliquerit. Hæc replicatio approbatur simul & distinguitur d. l. 1. §. si pupillus, his uerbis: Si pupillus hæres institutus sit, & à substituto eius libertas data, medioq; tempore quædam admittantur: siquidem uiuo pupillo quid fuerit factum: Vlpianus ait, locum non esse huic actioni. Si uero post mortem, antequam quis pupillo succederet: actionem istam locum habere.

V I I. Exceptio: Nisi non statim adita hereditate seruo qui deliquit, libertas competat. Hæc exceptio elicitur ex d. l. 1. §. si seruus. ibi: post interuallum modicum adita hereditatis. cuius uerba uide §. except. 2. Concordat d. l. 1. §. habet itaq; ibi: sed ubi libertas. cuius uerba uide §. except. 1.

V I I I. Exceptio: Nisi sine dolo malo seruus deliquit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. non autem, his uerbis: Non aliàs tenebitur iste libertus, quam si dolo quid dissipasse proponatur. Culpa autem negligentiaque serui post libertatem excusata est. Sed culpa dolo proxima dolum repræsentat. Proinde si quid damni dedit sine dolo, cessabit ista actio: quauis aliàs Aquilia tenetur ob hoc, quod damnum qualiter qualiter dederit. Concordat d. l. 1. §. habet itaque. cuius uerba uide §. except. 6. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi culpa dolo proxima deliquerit. Hæc replicatio approbatur uerbis tam propositis hisce: Sed culpa dolo proxima, &c. Altera replicatio uidetur: Nisi de damno dato agatur. Hæc replicatio reprobat uerbis tam propositis hisce: Proinde si quid damni, &c.

I X. Exceptio: Nisi alio remedio hæres suum consequi possit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. illud uerum, his uerbis: Illud uerum est, si potest aliàs hæres ad suum peruenire, non esse honorariam actionem tribuendam: cum in id quod interfit, condemnatio fiat.

X. Exceptio: Nisi alius qui simul deliquit, conueniens poenam præstiterit. Hæc exceptio reprobat d. l. 1. §. fin. his uerbis: Si serui plures libertatem acceperunt, & dolo malo aliquid admiserunt: singuli conuenientur in solidum, hoc est in duplum. Et cum ex delicto conueniantur: exemplo furti nullus eorum liberatur, etsi unus conuentus præstiterit.

IIII. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

De successoribus proponitur d. l. 1. §. præter hanc, in fine, his uerbis: Hæredi cæterisque successoribus competere istam actionem, dicendum est.

V. QVID QUANTVMQUE ueniat in hac actione?

I. Regula: In duplum competit. quæ regula approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis.

II. Regula: Id quod interest, duplicatur. quæ regula approbatur l. 1. §. illud uerum, in fine. ff. si is qui testamento liber. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 9.

III. Regula: Ex pluribus seruis singulum solidum tenentur. quæ regula approbatur d. l. 1. §. fin. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 10.

VI. QVAMDIU COM- petit?

Annalis est actio. quæ regula approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis hisce: Intra annum utilem dupli iudicium dabo.

VII. SIMILE ET ADFI- ne remedium.

I. Regula: Ad similitudinem furti actionis competit. quæ regula approbatur l. 1. §. præter hanc. ibi: cum hæc actio. ff. si is qui testamento liber. cuius uerba uide §. reg. prox. Concordat d. l. 1. §. hæc actio ibi: nam si in locum. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 3.

II. Regula: Etiam rei uenditio heredi competit. quæ regula approbatur d. §. præter hanc, his uerbis: Præter hanc actionem esse & uenditionem rei constat: cum hæc actio ad similitudinem furti competat.

III. Regula: Si idem seruus ante aditam hereditatem in ea deliquerit, & postea liber factus in eadem deliquerit: utraque actione, tam proposita honoraria quàm directæ tenetur. quæ regula approbatur l. si seruus. 48. ff. ad l. Aquiliam, his uerbis: Si seruus ante aditam hereditatem damnum in re hereditaria dederit, & liber factus in ea re damnum det: utraq; actione tenebitur, quia alterius & alterius facti hæ res sunt.

RERVM AMOTARVM. Cap. V.

PRIMO: Ratio huius actionis proponitur l. 1. cum lege sequente. ff. rerum amotarum, his uerbis: Rerum amotarum iudicium singulare introductum est aduersus eam quæ uxor fuit: quia non placuit eam ea furti agi posse: quibusdam existimantibus, nec quidem furtum eam facere (ut Nerua & Celsio) quia societas uitæ quo dammodo dominam eam faceret: alijs (ut Sabinus & Proculo) furtum quidem eam facere, sicut filia patri faciat, sed furti non esse actionem constituto iure, in qua sententia & Iulianus relictissimè est. Nam in honorem matrimonij turpis actio aduersus uxorem negatur.

II. GENVS huius actionis proponitur l. rerum. 26. ff. d. tt. his uerbis: Rerum amotarum actio, conditio est.

III. CAUSAE EX QVIBVS actio proposita competit?

I. Causa: Si uxor marito, uel contra maritum uxori fur-

rum fecerit. Hæc causa approbatur l. 2. C. rerum amotarum, his uerbis: Diuortij causa rebus uxoris amotis à marito, uel ab uxore mariti, rerum amotarum edicto perpetuo permittitur actio. Constante etenim matrimonio, neutri eorum neq; pœnalis, neq; famosa actio competit: sed de damno in factum datur actio. Concordat l. si quis. 53. in prin. ff. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. reg. 1. except. 6. repl. 5.

II. Causa: Si opem suibus uxor tulit. Hæc causa approbatur l. sed & ff. 19. ff. rerum amotarum, his uerbis: Si diuortij tempore fures in domum mariti induxerit, & per eos res amouerit, ita ut ipsa non contrectauerit: rerum amotarum iudicio tenebitur. Verum est itaque quod Labeo scripsit, uxorem rerum amotarum teneri, etiam si ad eam res non peruenerint. Concordat l. si rem. 20. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. except. 7. item concordat d. l. 53. in prin. ibi ipsa quoque.

III. Causa: Si res mariti uxor comederit, uendiderit, donauerit, aut alia ratione consumperit. Hæc causa approbatur l. & ideo. 3. §. item uerū. ff. rerum amotarum, his uerbis: Verum est quod Otilius ait, etiam eas res quas diuortij tempore mulier comederit, uendiderit, donauerit, qualibet ratione consumperit: rerum amotarum iudicio contineri.

EXCEPTIONES PRÆCEDENTUM causarum generales.

I. Exceptio: Nisi non uxor marito, sed maritus uxori furtum fecerit. Hæc exceptio reprobat l. Marcellus. u. in prin. ff. rerum amotarum, his uerbis: Marcellus libro VII. Digestorum scribit, siue uir uxorem, siue uxor uirum domo expulit, & res amouit: rerum amotarum teneri. Concordat l. 2. C. eod. tt. cuius uerba uide §. causa 1.

II. Exceptio: Nisi concubina uel uxor illegitima res amouerit. Hæc exceptio approbatur l. si concubina. 17. in prin. ff. d. tt. his uerbis: Si concubina res amouerit: hoc iure utimur, ut furti teneatur. Consequenter dicemus, ubicunque cesset matrimonium: utputa in ea quæ tutori suo nupti, uel contra mandata conuenit, uel si cubi alibi cessat matrimonium: cessare rerum amotarum actionem, quia competit diuortij causa.

III. Exceptio: Nisi non uxor, sed seruus eius marito furtum fecerit. Hæc exceptio approbatur l. & ideo. 3. §. 1. ff. d. tt. his uerbis: Si seruus uxoris marito furtum fecerit, furti cum ea agere possimus. Concordat l. si quis. 53. in prin. ibi: serui uero. ff. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. reg. 1. except. 6. repl. 5. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi iussu domine seruus marito furtum fecerit. Hæc replicatio approbatur l. si mulier. 21. §. si seruus. ff. rerum amotarum, his uerbis: Si seruus mulieris iussu domine diuortij causa res amouerit: Pedius putat, nec furtum eum facere (quoniam nihil lucri sui causa contrectet) nec uideri

furtum facienti opem ferre, cum mulier furtum non faciat: quam uis seruus in facinoribus domini dicto audiens esse non debeat. Sed rerum amotarum actio erit.

IIII. Exceptio: Nisi non marito, sed ei cui maritus hæres extitit: uxor furtum fecit. Hæc exceptio reprobat l. & ideo. 3. §. sed et cum. ff. rerum amotarum, cuius uerba uide §. quest. 11. except. 6.

V. Exceptio: Nisi non marito, sed socero uel profocero uxor furtum fecit. Hæc exceptio reprobat sub conditione l. nihil interest. 15. §. uxor. ff. d. tt. his uerbis: Uxor & nurus & pronurus, uero & socero & profocero furtum facere possunt, furti autem non tenentur: nisi forte emancipatus sit filius. tunc enim nurus patri eius & furtum facit, & furti tenetur.

VI. Exceptio: Nisi non marito, sed ei cui maritus rem commodauit, uxor rem abstulit. Hæc exceptio approbatur l. si uxor. 28. ff. d. tt. his uerbis: Si uxor rem mariti ei cui eam uir commodaauerat, subriperit, isq; conuentus sit: habebit furti actionem, quam uis uir habere non possit.

VII. Exceptio: Nisi non res uiri, sed uiro commo- data, pignoras, à uiro bona fide possessas, uxor amouit. Hæc exceptio reprobat l. si concubina. 17. §. fin. cum lege sequente. ff. rer. amotar. his uerbis: Quæ uiro suo res pignori datas amouerit, hoc iudicio tenebitur. Sed & domino conditio conpetet. Sed alterutri agere permittendū est.

Concordat l. si rem. 20. ff. eod. tt. his uerbis: Si rem quam maritus bona fide emerat, uxor amouerit, uel opè furi tulerit, idq; fecerit diuortij causa: rerum amotarum iudicio damnabitur. Concordat item l. ult. §. fin. C. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 4. reg. 1. except. 5. repl. 2.

VIII. Exceptio: Nisi non diuortij consilio mulier res uiri amouit. Hæc exceptio approbatur l. rerum. 25. ff. rerum amotarum. cuius uerba uide §. quest. 11. except. 5. Huius exceptionis replicatio est: Nisi cum diuorteret mulier, easdem res celaucrit. quæ replicatio approbatur l. si concubina. 17. §. res. ff. eod. tt. his uerbis: Res amotas dicimus non solum eas quas mulier amouit, cum diuortij consilium inisset: sed etiam eas quas mulier nupta amouit, si cum discederet, eas celaucrit.

IX. Exceptio: Nisi cum mulier de uita uiri desperasset, subreptis quibusdam rebus diuorterit. Hæc exceptio reprobat l. si mulier. 21. in prin. ff. d. tt. his uerbis: Si mulier, cum de uita uiri desperasset, subreptis quibusdam rebus diuorterit: si conualuerit uir, utilis rerum amotarum actio ei dan da est.

X. Exceptio: Nisi post diuortium mulier res uiri amouerit uel contrectauerit. Hæc exceptio approbatur l. & ideo. 3. in prin. ff. d. tt. his uerbis: Si post diuortium easdem res contrectet, etiam furti tenebitur.

XI. Exceptio: Nisi antequam nuberet, mulier uiri res amouerit. Hæc exceptio reprobat d. l. 1. §. sed

cum cuius uerba uide infra quest. ult. except. 6.

X I I. Exceptio: Nisi uxor non simul cum uiro habitauit, uel ex alia domo amouit. Hec duplex exceptio reprobatur l. nihil. 15. in prin. ff. verum amotarum. his uerbis: Nihil interest, utrum simul, an separatim habitauerunt: cum actio reru amotarum competat etiam aduersus eam quæ ex ea domo subtraxit, in qua non simul cū uiro habitabat.

X I I I. Exceptio: Nisi dos nulla sit, uel dote soluta nihil dictum sit de actione proposita mouenda. Hec duplex exceptio reprobatur l. si cum dos. 8. ff. d. it. his uerbis: Si cum dos solueretur mulieri, aut satis dote fieret, dictum non esset actum iri rerum amotarum: nihilominus agi potest. Nam & cum dos nulla est, eadem actio datur.

X I I I I. Exceptio: Nisi non sit secutum diuortium. Hec exceptio approbatur l. rerum. 25. ff. rerum amotarum. cuius uerba uide j. quest. ult. except. 5.

X V. Exceptio: Nisi matrimonium sit redintegratum. Hec exceptio approbatur l. ult. ff. d. it. his uerbis: Cum soluto matrimonio rerum amotarum iudicium contra mulierem restituitur, redintegrato rursus matrimonio, soluitur iudicium. Huius exceptionis replicatio est: Nisi rursus postea diuortium factum sit. Hec replicatio approbatur l. redint. 23. ff. d. it. his uerbis: Redintegrato matrimonio, si iterum diuortium factum erit: ob res amotas prioris diuortij causa, item ob impensas donationesque priore matrimonio factas manere actionem, Africanus exstimauit.

X V I. Exceptio: Nisi res amota perierint. Hec exceptio reprobatur l. si contubina. 17. ff. non solum. ff. d. it. his uerbis: Non solum eas res quæ extant, in rerum amotarum iudicium uenire, Iulianus ait: uerum etiam eas quæ in rerum natura esse deserunt. Simili modo & certi cōdicie eas posse ait.

X V I I. Exceptio: Nisi ab alio actum sit. Hec exceptio approbatur l. sed & domo. 18. ff. d. it. cuius uerba uide 5. except. 7.

X V I I I. Exceptio: Nisi bonis mariti ad fiscum deuolutis, fiscus agat. Hec exceptio reprobatur l. ad fiscum. 16. ff. d. it. cuius uerba uide j. quest. prox. reg. 1. Hec de exceptionibus: sed & plures uide j. quest. ult.

IIII. QUIBUS COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

I. Regula, De fisco ad quem bona mariti peruenerunt, proponitur d. l. 16. his uerbis: Ad fiscum mariti bonis deuolutis, uxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur: quamuis alij in quadruplum condemnentur.

I I. Regula, De patre mariti, proponitur l. contra. 6. in prin. ff. rerum amotarum, his uerbis: Contra nurum quoq; socero hoc iudicium dandū, Atlicinius & Fulcinius aiunt. Quoties filio familiās dos data est, socerum ob res diuortij causā amotas furti agere non posse.

III. Regula, De herede mariti, proponitur d. l. 6. ff. si post. his uerbis: Si post diuortium maritus decesserit: hæres eius rerum amotarum iudicio uti potest. Concordat l. si mulier. 21. ff. hęc actio, in fin. ff. cod. it. cuius uerba uide j. quest. 6. reg. 1.

IIII. Regule exceptio prima hæc est: Nisi nondum diuortio factio maritus decesserit. Hec exceptio approbatur d. l. 6. ff. sed si morte, his uerbis: Sed si morte mariti solutum sit matrimonium: hæres mariti hæreditatis petitione, uel ad exhibendum actione eas consequi poterit. Aristo & condictione posse recte putari: quia ex iniusta causa apud eā essent. Altera exceptio est: Nisi mortuo iam marito, mulier res eius amouit. Hec exceptio approbatur d. l. 6. ff. in. his uerbis: Quod si mortuo uiro amouerit, nō facit furtum: quia res hæreditariæ nō dum possessæ furtum nō fit. Ideoq; aut uindicari poterunt, aut in hæreditatis petitione uenient.

V. ADVERSVS QVOS ACTIO PROPOSITA COMPETIT?

I. Regula, De hæredibus amouentis, proponitur d. l. 6. ff. item hæres, his uerbis: Item hæres mulieris ex hac causa tenebitur, sicut condictionis nomine ex causa furtiua. Huius regule exceptio hæc est: Nisi nihil uel minus ad hæres peruenierit. Hec exceptio approbatur l. ult. C. rerum amotarum, his uerbis: De rebus quæ auctum causa quondam uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione cōtra successores eius non in solidum, sed quantum ad eos peruenit: quod si res extant, dominij uindicatione uti non prohiberis.

II. Regula, De patre amouentis, proponitur l. ideo. 3. ff. si filia familiās, cum duabus legibus sequentibus. ff. rerum amotarum, his uerbis: Si filia familiās res amouerit: Mela & Fulcinius aiunt, & de peculio in patrem, quia displicuit eam furti obligari: & in ipsam ob res amotas dari actionem. Sed si pater adiuncta filia de dote agat: non aliter ei dandam actionem, quam si filiam rerum amotarum iudicio in solidū & cum satisfactione defendat. Sed mortua filia, in patrem rerum amotarum actionem dari non oportere, Proculus ait: nisi quatenus ex ea re pater locupletior sit, dolus malo fecerit, quo minus ad eum peruenerit. Viua quoq; filia, quod ad patrem ex rebus amotis peruenit, utili iudicio petendum est. Concordat l. contra nurum. 6. ff. item cum. ff. cod. it. his uerbis: Cum rerum amotarum etiam in uirum detur iudicium, si filius familiās maritus sit: utrum de peculio, an in ipsum actio dari debeat: eadem repetemus quæ de filia familiās diximus. Ex his patet, nō solum filium familiās filiamue familiās amouentem actione proposita teneri, sed etiam eius patrem. Cuius regule exceptio prima hæc est, quod nō ultra peculium pater teneatur, quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce:

Et

Et de peculio in patrem, &c. Cuius replicatio prima hæc est: Nisi pater de dote agat, hoc enim casu in solidum filiam aduersus actionem propositam tenetur defendere, quæ replicatio approbatur uerbis 5. propositis hisce: Sed si pater adiuncta filia, &c. Altera replicatio est: Nisi quid ex rebus amotis ad patrem peruenit de eo enim tenetur, quāuis nihil uel minus in peculio sit. quæ replicatio approbatur uerbis 5. propositis hisce: Viua quoq; filia, quod ad patrem ex rebus amotis peruenit, utili iudicio petendum est. Altera proposita regule exceptio est: Nisi filius filiaue amouens decesserit. Hec exceptio approbatur simul & distinguitur uerbis 5. propositis hisce: Sed mortua filia, in patrem rerum amotarum actionem, &c.

VI. QUID VENIAT IN ACTIONE PROPOSITA?

I. Regula: In simplum competis, seu rei persecutio nem continet, quæ regula approbatur l. si mulier. 21. ff. hęc actio. ff. rerum amotarum, his uerbis: Hęc actio, licet ex delicto nascatur, tamen rei persecutionem continet. Et ideo non anno finitur, sicut nec conditio furtiua. Præterea & hæredibus competit. Concordat l. ad fiscum. 16. ff. cod. it. cuius uerba uide 5. quest. 4. reg. 1.

II. Regula, De eo quod actoris interest res amotas non esse, proponitur d. l. 21. ff. rerum, his uerbis: Rerum amotarum actio damnnum representat, etiam si dotis exactio competat. Commodi quoque, siquidem amotis rebus uir amiserit, ratio habenda est.

III. Regula: Quanti res quæ non restituitur, uel deterior restituitur, æstimanda sit, definitur l. rerum amotarum. 19. ff. d. it. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 8. quest. 4. reg. 10. in prin.

III I. Regula: Si dolo res non restituitur, quantum licet actor iurauerit, æstimatur, quæ regula approbatur l. si cum. 8. in fine, cum legibus sequentibus. ff. d. it. his uerbis: Sabinus ait, Si mulier res quas amouit, non reddat: æstimari debere, quāuis in litem uir iurasset. Non enim æquum est, iniuriam suo precio res suas uendere. Ideoq; nec debere eū pro euisione promittere: quod ex contumacia mulieris id ita acciderit.

V. Regula: Etiam ultra id quod facere potest, reus tenetur, quæ regula approbatur l. si mulier. 21. ff. in. ff. d. it. his uerbis: Nec uiro nec mulieri prodest in hoc iudicio, si facere non possint: pendet enim id ex furto. Concordat l. si rerum. 52. ff. de re iudicata. cuius uerba uide 5. lib. 36. cap. 12. quest. 1. caus. 3. except. 1. Hec de questione Quid ueniat. Sanè in quantum pater uel hæres amouentis teneatur, dictum 5. quest. prox.

VII. QUANDO COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

I. Regula: Constante matrimonio hæc actio non datur, sed pro ea cōdicio, quæ regula approbatur l. rerum quidem. 25. ff. rer. amotar. cuius uerba uide j. quest. 11. except. 5. Concordat l. 2. C. cod. it. cuius uerba uide 5.

quest. 2. caus. 1. Contradicit l. ult. ff. in. C. de furis. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 4. reg. 11. except. 5. repl. 2.

II. Regula: Ob accusationem adulterij actio proposita non differtur, quæ regula approbatur l. rerum. 27. ff. rerum amotarum, his uerbis: Rerum amotarum actio ob adulterij crimen, quo mulier postulata est, non differtur.

VIII. QUAM DIU COMPETIT?

Perpetua est actio, quæ regula approbatur l. si mulier. 21. ff. hęc actio. ff. rerum amotarum, cuius uerba uide 5. quest. 6. reg. 1.

IX. ADIUNCTA HVIVS IUDICIJ.

I. Regula, De iureiurando deserendo, proponitur l. Marcellus. 11. ff. d. it. his uerbis: Qui rerum amotarum instituit actionem, si uelit magis iusurandum deferre: cogitur aduersarius iurare, nihil diuortij causa amotū esse: dum prius de calumnia iuret, qui iusurandum deserit. Iurare autem tam uir quam uxor cogetur. Pater autem, &c. Reliqua uerba uide 5. lib. 7. cap. 6. quest. 2. except. 6. & 8. item except. 11. repl. 3.

II. Regula: Oblata litis æstimatione, actor ree de euisione cauere non tenetur, quæ regula approbatur l. ideoq; 10. ff. d. it. cuius uerba uide 5. quest. 6. reg. 4.

X. EVENTVS HVIVS ACTIONIS.

Si mulier litis æstimationem præstiterit: aduersus uindictam rem illam defenditur exceptione, & re amissa habet rei uindicationem, quæ regula approbatur l. si propter. 22. in prin. ff. rer. amotar. his uerbis: Si propter res amotas egero cū muliere, & lis æstimata sit: an actio ei dāda sit, si amiserit possessionem? Mouet me, quia dolo adquisiuit possessionem. Ulpianus respondit: Qui litis æstimationem suffert, emptoris loco habendus est. Ideoq; si mulier, cum qua rerum amotarum actum est, æstimationem litis præstiterit: aduersus uindictam maritum uel hæredem mariti exceptionem habet: & si amiserit possessionem, in rem actio ei danda est.

XI. ADFINIA REMEDIA.

Regulariter ex causis 5. propositis Rerum amotarum, non alia cōpetit actio. Cuius regule exceptio prima hæc est: Nisi rebus amotis, nō diuortio, sed morte mariti solutum sit matrimonium, hoc enim casu hæres mariti hæreditatis petitione, ad exhibendam actionem uel condictionem rem persequi debet, quæ exceptio approbatur l. contra nurum. 6. ff. sed si morte. ff. rer. amot. cuius uerba uide 5. quest. 4. reg. 3. except. 1. Altera exceptio est: Nisi mortuo marito uxor res amouerit, hoc enim casu uindictio uel hæreditatis petitio cōpetit, quæ exceptio approbatur d. l. 6. ff. in. cuius uerba uide d. reg. 3. exc. 2. Tertia exceptio est: Nisi mortis causa mulier res amouerit, & maritus decesserit, hoc n. casu hæreditatis petitio uel ad exhibendam actio heredi cōpetit, quæ exceptio approbatur l. si propter. 22. ff. in. ff. d. it. his uerbis: Si mulier

licet mortis causa res amouerit, deinde mortuus sit ei maritus: hereditatis petitione, uel actione ad exhibendum consequi poterit heres id quod amotum est. *Quarta exceptio est: Nisi uindictio et conditio, nam et hae actiones praeter rerum amotarum actionem marito competunt. quae exceptio approbatur l. ob res. 24. ff. d. it. his uerbis: Ob res amotas uel proprias uiri, uel etiam dotales, tam uindictio quam conditio uiro aduersas mulierem competit, & in potestate est, qua uelit actione uti. Concordat l. si co cubina. 7. §. non solum. ff. eod. it. cuius uerba uide supra quaest. 3. except. 6. Concordat item l. fed et domino. 18. ff. eod. it. cuius uerba uide §. quaest. 3. except. 7. Concordat item l. de reb. 3. in fine. C. eod. it. cuius uerba uide §. quaest. 5. reg. 1. except. 1. Quinta exceptio est: Nisi non diuortij consilio res sint amotae, nec diuortium secutum: hoc enim casu, cessante rerum amotarum actione, conditio competit. quae exceptio approbatur l. rerum. 25. ff. rerum amotarum, his uerbis: Rerum quidem amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio res amotae fuerint, & secutum diuortium fuerit. Sed si in matrimonio uxor mariti res subtraxerit: licet cesset rerum amotarum actio, tamen ipsas res maritus condicere potest. Nam iure gentium puto res condici posse ab his qui non ex iusta causa possident. Sexta exceptio est: Nisi eius res cui maritus heres existit, uel antequam contraheretur matrimonium, res amotae sint. hoc enim casu neque amotarum rerum, neque furti competit actio, sed sola conditio furtiua. quae exceptio approbatur l. et ideo. 3. ff. sed et cum. ff. d. it. his uerbis: Cum uxore furti agi possibile est, si ei cui haeredes sumus, furtum fecit, uel nobis antequam nuberet: tamen propter reuerentiam personarum in utroque casu furtiuam tantum conditionem competere, non etiam furti actionem, dicimus. Septima exceptio est: Nisi maritus a muliere uel eius haeredibus conueniatur, uel contra mulier a marito amouente. hoc enim casu per exceptionem res amotas compensare potest. quae exceptio approbatur l. cum mulier. 7. ff. d. it. his uerbis: Cum mulier habeat rerum amotarum actionem aduersus uirum: & compensare potest cum actione, qua maritus agere uult, ob res amotas. Concordat l. 1. C. eod. it. cuius uerba uide §. lib. 15. cap. 3. reg. 25. Plures huiusmodi exceptiones, quibus, cessante rerum amotarum actione, furti actio competit, uide §. quaest. 3.*

DE ACTIONE IN FAMILIAM ADUERSUS PUBLICANOS.
Cap. VI.

PRIMO: Verba editi quo actio proposita in-
troducitur, proponuntur l. 1. in prin. ff. de publi-
canis, haec: Praetor ait, Quod publicanus,
seu quis publicani nomine ui ademerit,
quodue familia publicanorum: si id restitu-
tum non erit, in duplum: aut si post annum

agetur, in simplum iudicium dabo. Item si
damnum iniuria, furtum uel factum esse di-
cetur: iudicium dabo. Si ij ad quos ea res
pertinebit, non exhibebuntur: in dominum
sine noxae deditione iudicium dabo.

I. RATIO huius editi eiusque actionis proponi-
tur d. l. 1. §. dixerit, his uerbis: Dixerit aliquis,
Quid hoc utique editum propositum est: qua-
si praetor non et alibi prauideret furtis, dama-
nis & ui raptis? Sed et re putauit, & speciali-
ter aduersus publicanos hoc editum pro-
ponere. Quod quidem editum in aliqua
parte mitius est, quippe quod in duplum
datur: cum ui bonorum raptorum in qua-
druplum sit, & furti manifesti aequum in qua-
druplum. Et restituendi facultas publica-
no ui abreptum datur. Quod si fecerit: omni
onere exiuit, & poenali actione ex hac
parte editi liberatur. Unde queritur, si quis
uelit cum publicano non ex hoc edito, sed
ex generali ui bonorum raptorum, damna
iniuriae, uel furti agere: an possit? Et placet
posse. Idque & Pomponius quoque scribit:
Est enim absurdum, meliorem esse publica-
norum quam caeterorum causam esse etiam
opinari. Concordat l. quantae. 12. in prin. ff. eod. it. his
uerbis: Quantae audaciae, quantaeque temeri-
tatis sint publicanorum actiones, nemo est
qui nesciat. Ideo praetor ad compescen-
dam eorum audaciam hoc editum propo-
suit: Quod si familia publicanorum furtum
fecisse dicitur, item si damnum iniuria fece-
rit, & ij ad quos ea res pertinet non exhibe-
buntur: in dominum sine noxae deditione
iudicium dabo.

III. CAUSAE EX QUIBUS
actio proposita competit?

I. Causa: Si publicanus uel eius familia quid ali-
cui ui ademerit, damnum dederit, uel furtum fecerit.
Hec causa approbatur uerbis editi §. eod. cap. in prin.
propositis. Confirmatur per ea quae proposita sunt §.
quaest. prox. Declaratur definitione publicani l. 1. §. 2.
ff. de publicanis, hisce uerbis: Hic titulus ad pu-
blicos pertinet. Publicani autem sunt,
qui publico fruuntur. Nam inde nomen
habent: siue sisco uectigal pendant, uel tribu-
tum consequantur. Et omnes qui quid a si-
sco conducunt, recte appellantur Publicani.
Concordat d. l. 12. §. fin. cum lege sequente. ff. eod. it. his
uerbis: Publicani dicuntur, qui publica uecti-
galia habent conducta. Sed & hi qui salina-
nas, & arenarias, & cretiferas dinas, & metalla
habent: publicanorum loco sunt. Praeterea
et si quis uectigal conductum a republica
cuiusdam municipij habeat: hoc editum lo-
cum habet. De definitione familiae publicanorum
uide paulo inferius except. gener. 1.

I. Causa: Si publicanus eiusque familia illicite quid
exegit. Hec causa approbatur l. locatio. 9. §. quod il-
licite.

5741
licite. ff. d. it. his uerbis: Quod illicite publice pri-
uatumque exactum est, cum altero tanto pas-
sis iniuriam exsoluitur: per uim uero extor-
tum, cum poena tripli restituitur. Amplius
etiam extra ordinem pleuntur. Alterum
enim utilitas priuatorum, alterum uigor pu-
blicae disciplinae postulat. Concordat l. non so-
lent. 3. C. uectigalia noua institui non posse. cuius uerba
uide §. lib. 11. cap. 7. de constit. quaest. 2. Concordat item
l. ult. C. eod. it. his uerbis: Si prouincialium no-
strorum querela de conductorum aut ditta-
te extiterit, & probatum fuerit, ultra anti-
quam consuetudinem & nostrae terminos
iusionis aliquid eos profligasse: rei crimi-
nis perpetuo exilio puniantur.

I. I. Causa: Si indebitum per errorem publicano
sit solutum. Hec causa approbatur l. ult. §. fin. ff. de
publicanis, hisce uerbis: Si quid indebitum per
errorem soluetis publicanus accepit: retrò
eum restituere oportere, diui Seuerus &
Antoninus rescripserunt.

**EXCEPTIONES PRAECEDEN-
TIUM CAUSSARUM GENERALES.**

I. Exceptio: Nisi familia publicani quae deliquit, in
eius potestate non sit, & liberi homines sint. Hec ex-
ceptio approbatur l. 1. §. familiae. ff. d. it. his uerbis: Fa-
milie nomen hic non ad seruos publicano-
rum tantum referimus, uerum & ad eos qui
in numero familiarium sunt publicani. Siue
igitur liberi sint, siue serui alieni, qui publica
nis in eo uectigali ministrant: hoc edito co-
tinebuntur. Concordat d. l. 1. §. fin. cuius uerba uide
§. except. 9. repl. 1. Concordat l. quantae. 12. §. familiae. ff.
eod. it. his uerbis: Familiae appellatione hic ser-
uilem familiam contineri, sciendum est. Sed
et si bona fide publicano alienus seruus ser-
uit, aequum continebitur: fortassis & mala fi-
de. Plerumque enim uagi serui & fugitiui in
huiusmodi operis etiam a sciensibus habentur.
Ergo et si homo liber seruiat, hoc editum
locum habet.

I. I. Exceptio: Nisi seruus publicani, qui non est in ea
familia, quae publico uectigali ministrat, deliquerit. Hec
exceptio approbatur d. l. 1. §. proinde et si, his uerbis:
Si seruus publicani rapuit, non tamen in ea
familia constitutus, quae publico uectigali
ministrat: hoc editum cessabit.

I. I. I. Exceptio: Nisi publicanus serui exhibendi po-
testatem non habeat. Hec exceptio reprobat d. l. 1.
§. fin. cuius uerba uide §. except. 9. repl. 1. Concordat l.
sed et hi. 15. §. siue autem. ff. eod. it. cuius uerba uide §.
except. 7.

III. I. Exceptio: Nisi ignorante domino seruus deli-
quit. Hec exceptio approbatur l. ult. §. sed Marcus.
ff. d. it. his uerbis: Marcus Antoninus rescripsit,
Si colonus uel seruus domini praedij furtum
illicite in praedio fecerit ignorante domino,
nulla poena dominum teneat.

V. Exceptio: Nisi non a sisco, sed a repub. publica-

nus uectigal conductum habeat. Hec exceptio reprobat
d. l. 13. §. 1. ff. de publicanis, cuius uerba uide §. causa 1.

V. I. Exceptio: Nisi publicanus ademptum restituit.
Hec exceptio approbatur l. hoc edito. §. in prin. ff. d. it.
his uerbis: Hoc edito efficitur, ut ante acce-
ptum quidem iudicium restituta re actio e-
uanescat, post acceptum uero iudicium ni-
hilominus poena duret. Sed tamen absol-
uendus est etiam, qui post acceptum iudici-
um restituere paratus est. Concordat l. 1. in prin.
ibi: si id restitutum. cuius uerba uide §. eod. cap. in prin.
Concordat item d. l. 1. §. restituendi, cuius uerba uide
§. quaest. 2.

V. I. I. Exceptio: Nisi seruus qui deliquit, alienatus
sit uel manumissus. Hec exceptio reprobat d. l. 13. §.
siue autem. ff. de publicanis, hisce uerbis: Siue uen-
didit seruum, uel manumissit, uel etiam fu-
git seruus: tenebitur furti nomine, qui tam
factiosam familiam habuit.

V. I. I. I. Exceptio: Nisi seruus qui deliquit, mortu-
us sit. Hec exceptio approbatur d. §. siue autem, his
uerbis: Si seruus decesserit, uindictam an pu-
blicanus teneatur, quasi facti sui nomine?
sed puto, quia facultatem non habet exhi-
bendi, nec dolus eius intercessit: debere e-
um liberari.

IX. Exceptio: Nisi publicanus seruos qui delique-
runt, noxae dare sit paratus. Hec exceptio ipso qui-
dem iure subsistit, uerum eius replicatio haec est: Nisi
seruos non exhibeat, tunc enim in solidum tenetur. quae
replicatio approbatur uerbis editi l. 1. in prin. ff. de pu-
blicanis, §. eod. cap. in prin. propositis hisce: Si hi ad
quos ea res pertinebit, non exhibebuntur:
in dominum sine noxae deditione iudici-
um dabo. Concordat d. l. 1. §. fin. cum duabus legi-
bus sequentibus, his uerbis: Quod nouissimè praetor
ait, Si ij non exhibebuntur, &c. Concor-
dat item l. quantae. 12. in prin. ff. eod. it. cuius uerba uide
§. quaest. prox.

**III. I. I. QUIBUS COMPE-
TIT ACTIO PROPOSITA?**

**De haeredibus caeterisque successoribus, proponitur d. l.
13. §. fin. his uerbis: Hanc actionem perpetuam
dabimus, & haeredi caeterisque successoribus.**

**V. ADUERSVS QVOS
COMPETIT?**

**I. Regula, De publicano cuius familia deliquit, pro-
ponitur l. 1. in prin. ff. de publicanis, cuius uerba uide §.
eod. cap. in prin.**

**I. I. Regula, De socio publicani, proponitur l. cum
si. 3. §. 1. ff. d. it. his uerbis: Quod ait, In dominum:
sic accipiendum est, & in socios uectigalis, li-
cet domini non sint.**

**I. I. I. Regula, De haeredibus, proponitur l. ult. §. pe-
nit. ff. d. it. his uerbis: Poenae ab haeredibus pe-
ti non possunt, si non est quaestio mota ui-
uo eo qui deliquit. Et hoc sicut in caeteris
poenis, ita & in uectigalibus est. Huius regu-
lae exceptio prima haec est: Nisi is cum defuncto fuerit
inchoata.**

inchoata. Hec exceptio elicitur ex uerbis iam propo-
sitis hisce: Si non est questio mota uiuo eo
qui deliquit. Altera exceptio est: Nisi quatenus
heres locupletior est factus. Hec exceptio approbatur
l. si publ. 4. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si publica-
nus qui uia demit, decesserit: Labeo ait, in
heredem eius qui locupletior factus sit, dan-
dam actionem.

VI. QUID VENIAT IN
actione proposita?

I. Regula: intra annum in duplum est, post annum in
simplici, quae regula approbatur uerbis edicti l. 1. in prin.
ff. de publicanis. quae uide s. eod. cap. in prin.

II. Regula: Res in duplo continetur, quae regula ap-
probatur l. hoc edicto. 3. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Quae
rebus nobis, utrum duplum totum poena sit,
& praeterea rei sit persecutio: an in duplo sit
& rei persecutio, ut poena simpli sit? magis
placuit, ut res in duplo sit. Contradicere uidetur
l. locatio. 9. §. quod illicite. ibi: per uim uerbo. ff. eod. tit. 20
cuius uerba uide s. quest. 3. causa 2.

III. Regula: Si plures serui deliquerint, dominus
tantum praestando, quantum unus liber qui deliquisset,
praestaret: liberatur, quae regula approbatur l. cum si. 3.
§. fin. ff. d. tit. his uerbis: Si plures serui id furtum
uel damnum admiserint: hoc debet seruari,
ut si tantum praestetur, quantum si unus li-
ber fecisset, absolutio fiat.

III. Regula: Virus ex pluribus publicanis non
nisi pro parte conuenitur: nisi alij soluendo non sint. quae
regula cum sua exceptione approbatur l. si multi. 6. ff.
de publicanis, hisce uerbis: Si multi publicani sint,
qui illicite quid exegerunt: non multiplicatur
dupli actio, sed omnes partes praestabunt:
& quod ab alio praestari non potest, ab altero
exigetur, si cuti diuus Seuerus & Antoninus
rescripserunt. Nam inter criminis reos,
& fraudis particeps, multum interesse con-
stituerunt.

VII. QVAMDIU COM-
petit?

Perpetua est actio, quae regula approbatur l. sed ex
hi. 13. §. fin. ff. d. tit. cuius uerba uide s. quest. 4.

VIII. ADIUNCTA OP-
ficia actoris.

De indicando ab actore, quos desideret sibi exhibe-
ri, proponitur l. cum si. 3. §. ante. ff. de publicanis, hisce
uerbis: Ante auctorem dicere oportet, quem
uel quos desideret exhiberi: ut si non exhi-
beantur, hinc agatur. Sed et si dicat, Exhibe
omnes, ut possim dignoscere quis sit: puro
audiendum.

IX. ADFINIA RE-
media.

Etiam ordinarijs actionibus furti, damni iniuriae, ui-
bonorum raptorum agi potest. Quae regula ap-
probatur l. 1. §. inde queritur. ff. de pu-
blicanis, cuius uerba uide s.
quest. 2.

Cap. VII.

Et si non ignoro haec crimina magis publicae exe-
cutionem habere, quam priuatam: cum tamen
furti speciem contineant, non incommode inter
furtorum species hic tractanda ea sumpsi: & primum
crimen peculatus.

I. CAUSAE EX QVIBVS
accusatio peculatus com-
petit?

I. Causa generalis: Si crimine peculatus sit commissum.
Declaratur haec causa l. sacrilegij. 9. §. Labeo. ff. ad l. lili-
am peculat. his uerbis: Labeo lib. XXV III. Po-
steriorum peculatum definit, pecuniae publi-
cae aut sacrae furtum, non ab eo factum cuius
periculo fuit. Et ideo adituum in his quae
ei tradita sunt, peculatum non admittere.

I. Causa: Si rem sacram uel publicam intercepti-
at quis, uel in usum suum conuertat. Haec causa appro-
batur l. lege. 4. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Lege Iulia
peculatus tenetur, qui pecuniam sacram, re-
ligiosam abstulerit uel intercepterit. Sed &
qui donatum Deo immortali abstulerit, pe-
culatus poena tenetur. Concordat l. 1. ff. eod. tit.
his uerbis: Lege Iulia peculatus cauetur, ne
quis ex pecunia sacra, religiosa publicae
auferat: neue interceptiat, uel in rem suam
uerat: neue faciat, quo quis auferat, nisi cui
utique lege licebit: neue quis in aurum ar-
gentumue, aut aes publicum quid indat, ne-
ue immisceat: neue quo quid indatur, im-
misceatur, faciat sciens dolo malo, quo id
peius fiat. Concordat item Inst. de publ. iud. §. item
lex Iulia peculat. cuius uerba uide §. quest. 3. reg. 1.

II. Causa: Si in aurum argentumue aut aes publi-
cum quid indat aut immisceat, quo id peius fiat. Haec
causa approbatur uerbis d. l. 1. iam propositis hisce:
Neue quis in aurum, &c.

III. Causa: Si quasi fisci creditor debitum fisci
acceperit. Haec causa approbatur d. l. 9. §. eod. cap. ff.
ad l. iul. peculatus, his uerbis: Labeo scribit, non
solum pecuniam publicam, sed etiam pri-
uatam crimen peculatus facere: si quis quod
fisco debetur, simulans se fisci creditorem,
acceperit, quamuis priuatam pecuniam ab-
stulerit. Is autem qui pecuniam traicienda
suscepit, uel quilibet alius, ad cuius pe-
riculum pecunia pertinet, peculatum non
committit.

V. Causa: Si is qui in moneta publica operatur, ex-
trinsecus sibi pecuniam forma publica signat, uel signa-
tam furatur. Haec causa approbatur l. sacrilegij. 6. §.
qui cum. ff. d. tit. cuius uerba uide s. lib. 4. cap. 8. quest. 1.
causa 22. except. 3.

VI. Causa: Si in tabulis publicis minorem quan-
titate scripserit, quam quid uenierit aut locatum sit. Haec
causa approbatur l. hac lege. 10. in prin. ff. d. tit. his uer-
bis:

his: Hac lege tenetur, qui in tabulis publi-
cis minorem pecuniam, quam quid uenie-
rit aut locatum erit, scripserit, alii due quid
simile commiserit.

VII. Causa: Si quis publicarum tabularum in spi-
ciendarum describendarumq; potestate, sine iussu eius
qui ei rei praestitit, alicui fecerit. Haec causa approbatur
l. sacrilegij. 9. §. senatus. ff. d. tit. his uerbis: Senatus iul-
sit lege peculatus teneri eos, qui iniussu eius
qui ei rei praerant, tabularum publicarum in-
spiciendarum describendarumq; potesta-
tem fecerint.

VIII. Causa: Si quis pecuniam publicam in usus ali-
quos retinuit, nec erogauit. Haec causa approbatur
ibidem, his uerbis: Eum quoque qui pecuniam
publicam in usus aliquos retinuerit, nec ergo-
uerit: hac lege teneri, Labeo lib. XXX VIII.
Posteriorum scripsit.

IX. Causa: Si quis debitum exigat a debitore suo,
qui ex fisco debet. Haec causa reprobat l. peculatus.
22. §. a. l. iul. peculatus, his uerbis: Peculatus ne-
quaquam committitur, si exigam ab eo pecu-
nia, qui & mihi & fisco debet. Non enim pec-
unia fisci interceptitur, quae debitori eius au-
feratur: scilicet quia manet debitor fisci ni-
hilominus.

X. Causa: Si tabulam legis, formamue agrorum aut
quid aliud continentem respexerit, uel quid inde uani-
auerit, deleuerit uel induxerit. Haec causa approbatur
l. qui tabulam. 8. ff. d. tit. his uerbis: Qui tabulam æ-
ream legis, formamue agrorum aut quid ali-
ud continentem, respexerit, uel quid inde im-
mutauerit: lege Iulia peculatus tenetur. Ea-
dem lege tenetur, qui quid in tabulis publi-
cis deleuerit uel in duxerit.

XI. Causa: Si muros perforauerit, uel inde aliquid ab-
stulerit. Haec causa approbatur l. qui perforauerit. 11. ff. d.
tit. cuius uerba uide s. lib. 12. cap. 10. reg. 17.

EXCEPTIONES PRAECEDEN-
tium causarum generales.

I. Exceptio: Nisi non in publica, sed in priuata pe-
cunia crimen commissum sit. Haec exceptio approbatur
l. diui. 5. ff. ad l. iul. peculat. cuius uerba uide §. eod. cap.
de sacrilegio, quest. 1. causa 1. except. 2. Eius replicatio
proponitur l. sacrilegij. 9. §. eodem. ff. ad l. iul. peculatus.
cuius uerba uide s. causa 4.

II. Exceptio: Nisi in re ciuitatis commissum sit. repro-
batur l. lege Iulia. 4. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Etsi de re
ciuitatis aliquid subripiatur: constitutionib.
diuorum Principum Traiani & Hadriani caue-
tur, peculatus crimine committi. Et hoc iure uti-
mur. Contradicit l. ob pecuniam. 8. ff. de furtis, his uer-
bis: Ob pecuniam ciuitati subtrahata actione fur-
ti, non crimine peculatus tenetur. Alciatus Di-
spunctionum lib. 1. cap. 3. dicit, in antiquo exemplari ita re-
ferri: Ob pecuniam ciuitati subtrahata actione fur-
ti, necnon crimine peculatus tenetur.

III. Exceptio: Nisi in praeda ab hostibus capta com-
missum sit. reprobat l. qui. 13. ff. ad l. iul. peculatus,

his uerbis: Is qui praedam ab hostibus captam
subripuit: lege peculatus tenetur, & in qua-
druplum damnatur.

III. Exceptio: Nisi thesaurus in loco religioso sub-
ripuerit. Haec exceptio approbatur l. lege Iulia. 4. §.
non sit. ff. d. tit. cuius uerba uide s. lib. 26. cap. 2. de loco
religioso, quest. 2. except. 11.

V. Exceptio: Nisi is cuius periculo res est, eam sub-
ripuerit. Haec exceptio approbatur l. sacrilegij. 9. §. La-
beo. ff. d. tit. cuius uerba uide s. causa 1.

II. ADVERSVS QVOS AC-
cusatio proposita competit?

I. Regula, De eo cuius dolo contra legem peculatus
factum est, proponitur l. 1. ff. ad l. iul. peculatus, cuius
uerba uide s. quest. prox. causa 2.

II. Regula, De eo qui furanti signum praebuit, pro-
ponitur l. sacrilegij. 6. §. fin. ibi: his autem qui. ff. d. tit. cu-
ius uerba uide §. quest. prox. reg. 3.

III. Regula, De eo qui aurum publicum subreptum
habuit & conlauit, proponitur d. §. fin.

III. Regula, De ministris & ijs qui subreptas pe-
cunias susceperunt, proponitur Inst. de publ. iud. §. item
lex Iul. pecul. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1. Con-
cordat l. unica. C. de crimine pecul. cuius uerba uide §.
d. reg. 1.

V. Regula, De heredibus, proponitur l. ult. ff. ad l.
iul. peculatus, cuius uerba uide s. lib. 2. cap. 3. action. 1.
quest. 2. reg. 1.

III. QUID VENIAT IN
accusatione proposita, seu de
poenis peculatus.

I. Regula, De captis poena & deportatione, pro-
ponitur Inst. de publ. iud. §. item lex Iulia peculatus, his
uerbis: Lex Iulia peculatus eos punit, qui pu-
blicam pecuniam, uel rem sacram, uel religio-
sam furati fuerint. Sed si quidem ipsi iudices
tempore administrationis publicas pecuni-
as subtraxerint, capitali animaduersione pu-
niuntur. Et non solum hi, sed etiam qui mini-
sterium eis ad hoc exhibuerint, uel qui subtra-
ctas ab eis scientes susceperint. Alij uero qui
in hac lege inciderint, poenae deportationis
subiunguntur. Concordat l. unica. C. de crimine pe-
cul. his uerbis: Iudices qui tempore administra-
tionis publicas pecunias subtraxerunt, lege
Iulia peculatus obnoxij sunt, & capitali ani-
maduersione eos subditubemus: ijs quoque
nihilominus, qui ministerium eis ad hoc adhi-
buerunt, uel qui subtrahatas ab ijs scientes su-
sceperunt, eadem poena percellendis. Con-
cordat item l. peculatus. 3. ff. eod. tit. cuius uerba uide §.
reg. prox. Concordat item l. hac lege. 10. §. diuus. ff. eod.
tit. cuius uerba uide §. de sacrilegio, quest. 3. reg. 1.

II. Regula, De aquae & ignis interdictione, propo-
nitur d. l. 3. his uerbis: Peculatus poena aquae &
ignis interdictionem, in quam hodie succes-
sit deportatio, continet. Porro qui in eum
statum deducitur, sicut omnia pristina iura,
ita & bona amittit.

111. Regula, De exilio & metallo, proponitur l. sacrilegij. 6. §. fin. ff. d. tt. his uerbis: Si quis ex metallis Cæsarianis aurum argentumue furatus fuerit, ex edicto diui Pij exilio uel metallo pro dignitate personæ punitur. Is autem qui furanti signum præbuit, perinde habetur atque si manifesti furri condemnatus esset, & famosus efficitur. Qui autem aurum ex metallo habuit illicitè, & confluauerit: in quadruplum condemnatur. Concordat l. si quis. 38. in prin. ff. de pœnis, hisce uerbis: Si quis aliquid ex metallo Principis, uel ex moneta sacra furatus sit: pœna metalli aut exilij punitur.

1111. Regula, De pœna quadrupli, proponitur uerbis d. l. 6. §. fin. §. reg. prox. propositis hisce: Is autem qui furanti, &c. Item hisce: Qui autem aurum, &c. Concordat l. si quis. 38. ff. d. tt. ad l. iul. peculatus. cuius uerba uide §. quest. 1. except. 3.

1111. QVAMDIU COMPETIT accusatio peculatus?

Intra quinquennium. Que regula approbatur l. peculatus. 7. ff. d. tt. his uerbis: Peculatus crimen ante quinquennium admissum obijci non oportebit.

V. EVENTVS.

Damnatus sicut omnia iura, ita bona quoq; amittit. Que regula approbatur l. peculatus. 3. ff. ad l. iul. peculatus. cuius uerba uide §. quest. 3. reg. 2.

VI. ADFINIA REMEDIA sequuntur.

11. DE SACRILEGII crimine.

I. Causæ ex quibus accusatio seu pœna sacrilegij competit.

1. Causa: Si sacrilegium factum sit. Hæc causa declaratur definitione sacrilegij, l. sacrilegi. 9. in prin. ff. ad l. iul. peculatus, his uerbis: Sacrilegi sunt, qui publica sacra compilauerunt. Huius causæ seu definitionis exceptio prima hæc est: Nisi priuata sacra uel adicularum incustoditas tentauerit. Hæc exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Qui priuata sacra, uel qui ædiculas incustoditas tentauerint: amplius quàm fures, minus quàm sacrilegi merentur. Quare quod sacrum, quodue admissum in sacrilegij crimen cadat, diligenter considerandum est. Altera exceptio est: Nisi rem priuatam è loco sacro subriperit. Hæc exceptio approbatur l. diui. 5. ff. d. tt. his uerbis: Diui Seuerus & Antoninus Cassio Sexto rescripserunt: res priuatorum si in ædem sacram depositæ, subreptæ fuerint: furti actionem, non sacrilegij esse.

11. Causa: Si sepulchrum uiolauerit. Hæc causa approbatur l. pergit. 5. C. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. lib. 26. cap. 5. quest. 2. causa 3.

111. Causa: Si diuinam legem non obseruat, uel in articulis fidei errat. Hæc causa approbatur l. i. C. de crimine sacrilegij, his uerbis: Qui diuinæ legis sanctitatem aut nesciendo omittit, aut ne-

gligendo uiolant & offendunt, sacrilegium committunt.

1111. Causa: Si de iudicio principis dubitat. Hæc causa approbatur l. 2. C. d. tt. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 7. reg. 3.

I. Aduersus quos?

De eo cuius dolo alius sacrilegium commisit, proponitur l. hæc lege. 10. §. diuus. ff. ad l. iul. peculatus. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1.

111. Quid ueniat, seu qua pœna sacrilegium punitur?

I. Regula, De pœna extraordinaria, proponitur l. lege Iulia. 4. §. mandatis. ff. d. tt. his uerbis: Mandatis cauetur, ut Præfides sacrilegos, latrones, plagiarios conquirant, & ut quisque deliquerit, in eum animaduertant. Et sic constitutionibus cauetur, ut sacrilegi excrta ordinem digna pœna puniantur. Concordat l. sacrilegij. 6. in prin. ff. eod. tt. his uerbis: Sacrilegij

pœnam debet proconsul pro qualitate personæ, proq; rei conditione, & temporis, & ætatis, & sexus, uel seuerius uel clementius statuere. Et scio multos etiam ad bestias damnasse sacrilegos, nonnullos & uiuos exussisse, alios uerò in furcas suspendisse: sed moderanda pœna est usque ad bestiarum damnationem eorum qui manu facta templi effregerit, & dona dei non duntulerit. Cæterum si quis interdiu modicum aliquid ex templo tulit, pœna metalli coercendus est: aut si honestiore loco natus sit, Deportandus in insulam est. At iurisconsultus: Deportandus in insulam est. Huius concordat l. hæc lege. 10. §. diuus. ff. eod. tt. his uerbis: Diuus Seuerus & Antoninus quandam clarissimum iuuenem, cum inuentus esset arculam in templo ponere, ibiq; hominem includere, qui post clausum templi de arca exiret, de templo multa subtraheret, & se in arculam iterum referret: conuictum in insulam deportarunt.

11. Regula, De capitis pœna, proponitur l. sacrilegi. 9. in prin. ff. eod. tt. his uerbis: Sacrilegi capite puniuntur.

111. DE RESIDVIS.

I. Causæ ex quibus hæc accusatio competit.

I. Causa: Si pecuniam publicam in alium usum delegatam retinuit, neq; in eum usum consumpsit. Hæc causa approbatur l. 2. ff. ad l. iul. peculatus, his uerbis: Lege Iulia de residuis tenetur, qui publicam pecuniam delegatam in usum aliquem retinuit, neq; in eum consumpsit. Concordat l. lege Iulia. 4. §. lege Iulia. ibi: sed & qui ff. eod. tt. cuius uerba uide §. causa prox. Concordat item d. l. 9. §. cum quoq; ff. eod. tt. cuius uerba uide §. de peculatu, quest. 1. causa 8.

11. Causa: Si apud aliquem pecunia publica ex administratione resedit, neque eam reddidit. Hæc causa approbatur d. §. lege, his uerbis: Lege Iulia de residuis tenetur is, apud quem ex locatione, emptione,

emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam accepit, aliæque qua causa pecunia publica resedit. Sed & qui pecuniam publicam in usum aliquem acceptam retinuerit, nec erogauerit, hæc lege tenetur. Quæ lege damnatus amplius tertia parte quàm debet, punitur. Huius causæ exceptio hæc est: Nisi peregrè iturus pecuniam apud se esse, apud ærarium sit professus. Hæc exceptio approbatur d. l. 9. §. fin. ff. d. tt. his uerbis: Cum eo qui cum in prouinciâ abiret, pecuniâ quæ penes se esset, ad ærarium professus retinuerit: non esse residuæ pecuniæ actionem, Labeo scripsit: inter eam priuatam fisco debebat. Et ideo intra debitorum eum referri: eamq; ab eo is qui hoc imperio utitur, exigere: scilicet pignus capiendò, corpus retinendò, multam dicendo. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi intra annum pecunia non restituatur. Hæc replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Sed eam quoq; lex Iulia residuorum post annum residuam esse iussit.

11. Quid ueniat, seu qua pœna punitur.

Hæc lege damnatus amplius tertia parte quàm debet, punitur. Que regula approbatur uerbis d. §. lege, paulo superius propositis.

EXPILATÆ HAEREDITATIS. Cap. VIII.

PRIMO: Ratio huius actionis proponitur l. 30 ult. C. de crimine expilatæ hereditatis, hisce uerbis: Expilatæ hereditatis crimen loco deficientis actionis intendi cõsueuissè, non est iuris ambigui. Concordant ea quæ proposita sunt §. lib. prox. cap. 3. quest. 2. except. 10. & 15. item concordat l. 2. in prin. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. quest. 3.

11. CAUSA HVIVS actionis.

Si res hereditaria subrepta sit. Hæc causa approbatur l. 1. ff. expilatæ hereditatis, hisce uerbis: Si quis alienam hereditatem expilauerit: extraordinariè solet coerceri per accusationem expilatæ hereditatis, sicut in oratione diui Marci cauetur. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi uxor uiri hereditatem expilauerit. Que exceptio approbatur l. uxor. 5. ff. eod. tt. his uerbis: Vxor expilatæ hereditatis crimine idcirco non accusatur, quia nec furti cum ea agitur. Concordat l. hæres. 32. ff. negotiorum gestorum, his uerbis: Hæres uiri defuncti uxorem, quæ res uiri tempore nuptiarum in sua potestate habuit, expilatæ hereditatis postulare non debet. Prudentius itaq; fecerit, si ad exhibendum & negotiorum gestorum (si negocia quoque uiri gessit) cum ea fuerit expertus. Concordat item l. aduersus. 4. C. de crimine expilatæ hereditatis, his uerbis: Aduersus uxorem, quæ focia rei humanæ atque diuinæ domus suscipitur, mariti diem suum functi successores expilatæ

hereditatis crimen intendere non possunt. Ideo res quas per eandem abesse quereris, competenti in rem actione: uel si dolo malo fecerit, quo minus res mobiles possideret, ad exhibendum persequere. Fructus autem rerum quas mala fide tenuit, licet expilatæ hereditatis non teneatur crimine, suos non facit: sed extantes quidem uindicari, consumptos uerò condici posse, procul dubio est. Secunda exceptio est: Nisi hæres rem hereditariam abstulerit. Hæc exceptio approbatur l. aduersus. 3. C. familie erciscundæ. cuius uerba uide §. lib. 4. 4. cap. 9. quest. 3. causa 3. Tertia exceptio uidetur: Nisi uiricus hæres rem hereditariam subriperit. Hæc exceptio reprobat l. 2. C. de crimine expilatæ hereditatis, his uerbis: Expilatæ hereditatis crimen aduersus uiricum adito præfide prouinciæ persequi non prohiberis. Quarta exceptio uidetur: Nisi non erca hæres rem hereditariam subriperit. Hæc exceptio reprobat l. si aut. 3. C. d. tt. his uerbis: Si aut tui hereditatem adijisti, expilatæ hereditatis crimine aduersus nouercam quondam tuam experti non prohiberis. Quinta exceptio est: Nisi res aliena ex hereditate sit subrepta: puta commodata defuncto, uel pignori data. Hæc exceptio approbatur l. eum qui. 14. §. si res. ff. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 4. reg. 1. except. 1. Sexta exceptio est: Nisi non ante, sed post aditam hereditatem res sit subrepta. Hæc exceptio approbatur l. 1. C. de crimine expilatæ hereditatis, his uerbis: Expilatæ quidem hereditatis crimen intentare non potes, quando communis arcæ rebus inspectis claues tradidas cohæredi profitearis. Sed cum de his exhibedis apud iudicem quæreretur, rationem compensationis induci non oportuit: exhibitis enim quæ desiderantur, suis iudicibus directa quæstio derelinquenda est. Huius exceptionis replicatio est: Nisi hæres possessionem rerum hereditariarum nondum erat nactus. Hæc replicatio approbatur l. 2. §. apparet. ff. expilatæ hereditatis, his uerbis: Apparet, expilatæ hereditatis crimen eo casu intendi posse, quo casu furti agi non potest: scilicet ante aditam hereditatem: uel post aditam, scilicet antequam res ab hærede possessæ sunt. Nam in hoc casu furti actionem non competere, palam est: quamuis ad exhibendum agi posset, si qui uindicaturus exhiberi desideret, palam sit. Septima exceptio est: Nisi subripiens ignorauit rem hereditariam esse. Hæc exceptio reprobat l. si hereditariam. 6. ff. d. tt. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quest. 2. except. 10.

111. APVD QVEM COMPETIT actio proposita?

Apud præfidem prouinciæ. Que regula approbatur l. 2. in prin. ff. expilatæ hereditatis, his uerbis: Si expilatæ hereditatis crimen intendatur, præfes prouinciæ cognitionem suam accommo dare debet. Cum enim furti agi non potest, so-

lum superest auxilium Præsidis. Concordat l. diuus. 3. ff. eod. tt. cuius uerba uide j. quæst. ult. reg. 1.

1111. QUID VENIAT IN actione proposita?

Expilatæ hæreditatis pœna extraordinaria est. Quæ regula approbatur d. l. 3. Concordat l. 1. ff. eod. tt. cuius uerba uide 5. quæst. 2. in prim. Planè hæres qui expilatæ hæreditatem, in duplum id restituere tenetur. quæ pœna approbatur l. sinus. 22. §. illo uidelicet. C. de iure deliberandi. cuius uerba uide 5. lib. 30. cap. 1. quæst. 6.

V. EVENTVS.

I. Regula: Vno hæredum agente, prodest sententia eius quocq; cohæredibus. Quæ regula approbatur l. res. 4. ff. expilatæ hæreditatis, his uerbis: Res hæreditarias omnium hæredum fuisse communes, Paulus ait. Et ideo eum qui expilatæ hæreditatis crim en obiecit, & obtinuit: etiam cohæredi profuisse uideri.

II. Regula: Expilatam esse hæreditatem, legatarijs non obest. Quæ regula approbatur l. obtentu. 5. C. de crimine expilatæ hæred. his uerbis: Obtentu expilatæ hæreditatis emolumentum legatorum, maximè suspensa cognitione, legatarijs iisdemq; libertis defuncti auferrî nõ oportet.

VI. AD FINIA REMEDIA.

I. Regula: In potestate hæredis est, utrum expilatæ hæreditatis iudicio, an petitione hæreditatis experiri uelit. Quæ regula approbatur l. diuus. 3. ff. expilatæ hæred. his uerbis: Diuus Seuerus & Antoninus rescripserunt: electionem esse, utrum quis uelit crimen expilatæ hæreditatis extra ordinem apud Præfectum urbi uel apud Præfides agere, an hæreditatem à possessoribus iure ordinario uindicare.

II. Regula: De rei uendicatione, et ad exhibendum actione, proponitur l. quamuis. 17. C. de furtis, hisce uerbis: Quamuis etiam expilatæ hæreditatis criminis promiscuus usus, exemplo actionis furti, ream uxore fieri non patiat: tamen hæredes, itemq; filij super his quæ de patris bonis possidet, aduersus eam in rem actione experiri non prohibentur. Concordat l. aduersus. 4. C. de crimine expilatæ hæred. cuius uerba uide 5. quæst. 2. except. 1. Concordat item l. 2. in fin. ff. d. tt. cuius uerba uide 5. d. quæst. 2. except. 6. repl. 1.

III. Regula: De familia eriscundæ iudicio, proponitur l. aduersus. 3. C. familia eriscundæ. cuius uerba uide 5. lib. 4. 4. cap. 9. quæst. 2. causa 7.

III. Regula: De negotiorum gestorum actione, proponitur l. hæres. 32. ff. de negocijs gestis. cuius uerba uide 5. quæst. 2. except. 1.

V. Regula: De furti actione, proponitur l. si seruum. 70. §. fin. ff. de acquir. hæred. cuius uerba uide 5. lib. 30. cap. 3. reg. 2. except. 20.

DE SERVI CORRPTI actione. Cap. I X.

PRIMO: Verba edicti quo actio hæc est introducta, proponitur l. 1. in prim. ff. de seruo corrupto.

ptio, his uerbis: Ait Prætor, Qui seruum seruamue alienum alienamue recepisse persuasisset, uel quid ei diceretur dolo malo, quo eum eamue deteriozem faceret: in eum quanti ea res erit, in duplum iudicium dabo.

II. CAUSAE EX QVIBVS actio proposita competit.

I. Causa: Si quis alienum seruum recepit. Hæc causa approbatur uerbis edicti iam propositis. Concordat l. 2. C. ad l. Fauiam de plagiar. cuius uerba uide 5. lib. 4. capite 6. quæst. 2. causa 1. Declaratur hæc causa l. 1. §. quod autem. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Quod Prætor ait, Recepisse: ita accipimus, si suscepit seruum alienum ad se. Et est proprie recipere, abscondendi causa refugium seruo præstare, uel in suo agro, uel in alieno loco ædificiõne.

II. Causa: Si alieno seruo quid persuasit, quo deterior fieret. Hæc causa approbatur uerbis edicti paulò superius propositis. Declaratur d. l. 1. §. persuadere, his uerbis: Persuadere est plus quàm compelli atq; cogi sibi parere. Sed persuadere non potest nisi bonum consilium quis dando potest suadere, & malum. Et ideo Prætor adiecit: Dolo malo, quo eum deteriozem faceret. neque enim delinquit, nisi qui tale aliquid seruo persuadet, ex quo eum faciat deteriozem. Qui igitur seruum sollicitat ad aliquid uel faciendum, uel cogitandum improbè: hic uideretur hoc edicto notari. Huius exempla uide j. except. 11.

III. Causa: Si seruum alienum sollicitauit ad aliquid faciendum uel cogitandum. Hæc causa approbatur uerbis iam propositis hisce: Qui igitur seruum sollicitat, &c. Concordat l. aduersus. 4. C. de furtis. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. causa 40.

III. Causa: Si malum serui propositum laudauit. Hæc causa approbatur l. 2. §. sed utrum, in fin. ff. de seruo corrupto. cuius uerba uide j. except. 8.

V. Causa: Si seruum alienum flagellauerit. Hæc causa approbatur l. 2. §. penult. ff. de priuatis delictis. cuius uerba uide j. lib. 4. 8. cap. 16. except. 5. disim. 3. replic. 1. duplic. 1.

EXCEPTIONES PRÆCEDENTIIUM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio: Nisi proprietarius uel usufructuarius serui eum corruerit. Hæc exceptio reprobatur l. si quis. 9. §. si in seruo. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Si in seruo ego habeam usum fructum, tu proprietatem: siquidè à me sit deterioz factus, poteris mecum experiri: si uerò tu id feceris, ego agere utili actione possum. Ad omnes enim corruptelas hæc actio pertinet: & interesse fructuarij uidetur, bonæ frugi seruum esse, in quo usum fructum habet. Et si forè alius eum receperit, uel corruerit: utilis actio fructuario competit.

II. Exceptio: Nisi bonæ fidei possessor seruum corruerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. 1. ff. eod. tt. his uerbis:

uerbis: Qui bona fide seruum emit, hoc edicto non tenebitur: quia nec ipse poterit serui corrupti agere: quia nihil eius interest seruum non corrumpti. Et sanè si quis hoc admiserit, eueniet ut duobus serui corrupti actio cõpetat: quod est absurdum. Sed nec eum cui bona fide homo liber seruit, hanc actionem posse exercere, opinamur.

III. Exceptio: Nisi scius seruum communem corruerit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 9. in prim. ff. de seruo corrupto, cuius uerba uide j. quæst. ult. except. 3.

III. Exceptio: Nisi seruus cõmunis seruum proprium corruerit, uel seruum conferuum. Hæc exceptio approbatur l. ut tantum. 14. §. si seruus. ff. d. tt. his uerbis: Si seruus cõmunis meus & tuus proprium meum seruum corruerit: Sabinus ait, non posse agi cum scio: perinde ac si proprius meus seruus corruerisset conferuum.

V. Exceptio: Nisi seruus, in quo usum fructum habeo, proprium meum corruerit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 14. §. si in quo, his uerbis: Si in quo usum fructum habeo, seruum meum corruerit: erit mihi actio cõ domino proprietatis.

VI. Exceptio: Nisi uxor seruum mariti corruerit. Hæc exceptio reprobatur l. ult. ff. d. tt. his uerbis: Serui corrupti nomine & constante matrimonio marito in mulierem datur actio, sed fauore nuptiarum in simplum.

VII. Exceptio: Nisi parens filij, uel patronus liberti seruum corruerit. Hæc exceptio approbatur l. nec serui. 6. ff. de obsequijs à liberis. cuius uerba uide 5. lib. 16. cap. 1. quæst. 5. reg. 4.

VIII. Exceptio: Nisi malum seruum corruerit. Hæc exceptio reprobatur l. 1. §. sed utrum. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Utrum ita tenetur, si bonæ frugi seruum pepulit ad delinquendum: an uerò & si malum hortatus est, uel malo seruo monstrauit quem admodum faceret? Et est uerius, et si malo monstrauit, quem in modum delinqueretur: teneri eum. Imò et si erat seruus omnimodò fugiturus, uel furtum facturus, hic uerò laudator huius propositi exitit: tenetur. Non enim oportet laudando augere maliciam. Siue ergo bonum seruum fecerit malum, siue malum deteriozem: corrupisse uidetur.

IX. Exceptio: Nisi hæreditarium seruum corruerit. Hæc exceptio reprobatur l. hæc actio. 13. §. fin. ff. eod. tt. his uerbis: Et si quis seruum hæreditarij corruerit, hac actione tenebitur: sed & petitione hæreditatis, quasi prædo, tenebitur.

X. Exceptio: Nisi non seruum, sed liberum hominem corruerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. sed nec eum. ff. eod. tt. cuius uerba uide 5. except. 2. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi filium familiæ corruerit. Hæc replicatio approbatur l. ut tantum. 14. §. 1. ff. d. tt. his uerbis: De filio filiaue familiæ corruptis huic edicto locus non est: quia serui

corrupti constituta hæc actio est, qui in patrimonio nostro esse: & pauperiozem se factum esse dominus probare potest, dignitate & fama domus integra ei manente. Sed utilis competit officio iudicis æstimanda: quoniam interest nostra animi liberorum nostrorum non corrumpti.

XI. Exceptio: sumpta ex re quam seruo alieno persuasit, reprobatur, et exempla superioris cause secundæ proponuntur l. 1. §. fin. cum lege sequente. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Is deteriozem fecit, qui seruo persuadet, ut iniuriam faceret uel furtum, uel ut alienum seruum sollicitaret, uel ut peculium intricaret, aut amator excisteret, uel errori uel malis artibus esset deditus: uel in spectaculis nimius, uel seditiosus; uel si actori suabit siue uerbis, siue precio, ut rationes dominicas intercederet uel adulteraret, uel etiam ut rationem sibi commissam turbaret: uel si luxuriosum uel contumacem fecit: quæ ut stuprû pateretur, persuadet. Aliud exemplum proponitur l. dolo malo. 3. §. unde queritur. ff. eod. tt. cuius uerba uide j. except. prox. Aliud exemplum proponitur l. corripitur. 15. ff. eod. tt. his uerbis: Corripitur animus serui, & si persuadetur ei, ut dominum cõtemnat. Aliud exemplum proponitur l. in cum. 5. ff. de extraord. criminib. cuius uerba uide 5. lib. 2. cap. 7. reg. 7.

XII. Exceptio: Nisi sine dolo malo factum sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. cum lege sequente. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Dolo malo adiecto, caliditatem notat Prætor eius qui persuadet. Cæterum sine dolo si quis deteriozem fecerit (ut si lusus gratia fecerit) non tenetur. Unde queritur, si quis seruo alieno suaserit, in rectum ut ascenderet, uel in pureum descenderet, & ille parens ascenderit uel descenderit, & ceciderit, cruscq; uel quid aliud fregerit, uel perierit: an teneatur? Et si quidem sine dolo malo fecerit, non tenetur: si dolo malo, tenebitur. Sed commodius est, utili lege Aquilia eum teneri. Concordat l. doli. 5. in prim. ff. eod. tt. his uerbis: Doli uerbum etiam ad eum qui recepit, referendum est: ut non alius teneatur, nisi qui dolo malo recepit. Cæterum si quis ut domino custodiret receperit, uel humanitate, uel misericordia ductus, uel alia probata atq; iusta ratione: non tenebitur.

XIII. Exceptio: Nisi liberum hominem putas eum corruerit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 5. §. si quis dolo, his uerbis: Si quis dolo malo persuaserit quid seruo, quem liberum putabat: mihi uidetur teneri eum oportere. magis enim delinquit, qui liberum corruerit. Et ideo si seruus fuerit, tenebitur.

XIII. Exceptio: Nisi suadendo seruum non fecerit deteriozem. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. persuadere, ibi: Et ideo. ff. d. tt. cuius uerba uide 5. causa 2.

Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi cum seruus etiam sine suasionem delictum esset commissurus, quis eius malum propositum laudauerit. Quæ replicatio approbatur d.l.1. §. sed utrum. ibi: imò est. cuius uerba uide §. except. 8. Altera replicatio est: Nisi cum quis seruo suassisset, ut rem domino auferret, et ad se perferret: seruus domino id indicauerit, dominusq; seruo rem dedit ad corruptorem preferendam. Hæc replicatio approbatur in tit. de obligat. quæ ex delicto nasc. §. unde illud. quæ situm, his uerbis: Quæ situm est, cum Titius seruum Mæuij sollicitauerit, ut quasdam res domino subriperet, & ad eum perferret, & seruus id ad Mæuium protulerit: Mæuius autem, dum uult Titium in ipso delicto deprehendere, permiserit seruo quasdam res ad eum perferre: utrum furri, an serui corrupti iudicio teneatur Titius, an neutro? Et cum nobis super hac dubitatione suggestum est, & antiquorum prudentum super hoc altercationes perspeximus, 20 quibusdam neq; furti, neque serui corrupti actionem præstatis, quibusdam furti tantummodò: nos huiusmodi calliditati obuiam euntes, per nostram decisionem sancimus, non solum furti actionem, sed & serui corrupti contra eum dari. Licet enim is seruus deterior à sollicitatore minimè factus est, & ideo non concurrant regulæ quæ serui corrupti actionem introducunt: tamen consilium corruptoris ad perniciem probitatis serui introductum est, ut sit ei pœnalis actio imposita, tanquam si re ipsa fuisset seruus corruptus: ne ex huiusmodi impunitate & in alium seruum, qui facile posset corrumpi, tale facinus à quibusdam perpetraretur. Ait imp. Per nostram decisionem. Hæc decisio habetur l. si quis. 20. C. de furtis, hinc uerbis: Si quis seruo alieno suaserit aliquam rem domini subriperere, & ad se deferre, seruus autem hoc domino manifestauerit, & domino concedente 40 res eius ad iniquum huiusmodi suasionis authorem perculerit, & ipse inuentus fuerit rem detinens: quali teneatur actionis qui rem suscepit, utrumne pro occasione furti, an pro seruo, quia eum corrumpere uoluerit, ut non solum furti, sed etiam corrupti serui obligetur: ueteres dubitauerunt. Nobis itaque eorum altercationes deciditibus, placuit non solum furti actionem, sed etiam serui corrupti contra eum dare. Licet enim 50 seruus deterior minimè factus est: tamè consilium corruptoris ad perniciem probitatis serui introductum est: & quemadmodum secundum iuris regulas furtum non est commissum (quia is uidetur furtum committere, qui contra uoluntatem res eius contrahat) ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: ita & serui corrupti contra eum actio propter suum uicium non ab re

extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita, tanquam ipsa re fuisset seruus corruptus: ne ex huiusmodi impunitate & in alium seruum, qui posset corrumpi, hoc facere pertentet.

X V. Exceptio: Nisi seruus corruptus alienatus, manumissus, uel mortuus sit. Hæc exceptio reprobatur l. doli uerbum. s. §. fin. cum duab. legibus sequentibus. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Hæc actio refertur ad tempus serui corrupti uel recepti, non ad præsens. Et ideo si decesserit, uel alienatus sit, uel manumissus: nihilominus locum habebit hæc actio. nec enim extinguitur manumissione semel nata actio. Præteritæ enim utilitatis æstimatio in hoc iudicio uersatur. Nam & mali serui forsitan consequuntur libertatem, & posterior causa interdum tribuit manumissionem iustam ratione. Concordat l. dominus. 16. ff. eod. tit. his uerbis: Dominus seruum dispensatorem manumissit, postea rationes ab eo accepit: & cum de ijs non constaret, comperit apud quandam mulierem pecuniam eum consumpsisse: quærebatur, possitne agere serui corrupti cum ea muliere, cum is seruus iam liber esset? Alfenus respondit, posse: sed etiam furti de pecunijs quas seruus ad eam detulisset.

X VI. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerùm eius replicatio hæc est: Nisi ex alia maleficii specie sit actum, & de alia re. Hæc replicatio approbatur l. Neratius. 11. §. quamuis, cum lege sequente. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Quamuis rerum subtraharum nomine serui corrupti competit actio: tamen & furti agere possumus. Ope enim & consilio sollicitatoris uidentur res abesse. Nec sufficit alterutra actione egisse: quia altera alteram non minuit. Idem & in eo qui seruum recepit, & celauit, & deteriore fecit, Iulianus scribit. Sunt enim diuisa inter se maleficia furis, & eius qui deteriore seruum fecit. Hoc amplius, & conditionis nomine tenentur. Quamuis enim conditione hominem, pœnam autem furti actione consecutus sit: tamen & quod interest debet consequi actione serui corrupti: quia manet reus obligatus etiam rebus redditis.

X VII. Exceptio: Nisi unus ex duobus socijs seruum corruptentis conuentus, pœnam soluerit. Hæc exceptio approbatur l. ut tantum. 14. §. item si seruus, in fin. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 6. reg. 9.

III. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

I. Regula, De domino serui corrupti. Regulariter domino serui corrupti hæc actio datur, non alij. Cuius exceptio prima hæc est: Nisi seruus ab alio bona fide possideatur: hoc enim casu bone fidei possessori actio uidetur dannda. Sed hæc exceptio reprobatur l. 1. §. 1. ibi: qui nec ipse. ff. de seruo corrupto. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 2. Altera exceptio est: Nisi alius in seruo

in seruo corrupto usumfructum habeat: nam et huic actio proposita competit. Quæ exceptio approbatur l. si quis. 9. §. si in seruo. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 1. Tertia exceptio est: Nisi seruus corruptus alij pignori sit datus. Hæc exceptio reprobatur d. l. 14. §. pignori. ff. d. tit. his uerbis: Pignori dati nomine debitor hanc actionem habet.

II. Regula, De hærede eius cui competeat actio proposita. Huic quoq; eadem competit actio. Quæ regula approbatur l. hæc actio. 13. in prin. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Hæc actio perpetua est, non temporaria: & hæredi cæterisque successoribus competit. In hæredem autem non dabitur: quia pœnalis est. Huius regulæ exceptio uidetur esse: Nisi seruus corruptus alij legatus sit, uel alio modo è hereditate alienatus. Hæc exceptio reprobatur l. sed et. 8. ff. eod. tit. his uerbis: Et hæres eius cuius seruus corruptus est, habet hæc actionem: nec solum si manserit in hereditate seruus, sed et si exierit, forte legatus.

III. ADVERSVS QVOS actio proposita competit?

Aduersus heredem corruptentis non datur. Quæ regula approbatur uerbis d. l. 13. in prin. iâ propositis.

V. PER QVOS COMPETIT?

Etiam per procuratorem exerceri potest actio proposita. Quæ regula approbatur l. aduersus. 4. in fin. C. de furtis. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. causa 40. Concordat l. 2. C. ad l. Fauiam de plagarijs. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 6. quæst. 2. causa 1.

VI. QUID VENIAT IN actione proposita?

I. Regula: In duplum est actio. Quæ regula approbatur uerbis edicti l. 1. in prin. ff. de seruo corrupto. cuius uerba uide §. eod. cap. in prin. Concordat l. doli uerbum. s. §. hæc actio. ff. eod. tit. his uerbis: Hæc actio etiam aduersus fatentem in duplum est: quâuis Aquilia inficentem duntaxat coerceat. Concordat item l. si quis. 9. §. datur. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 3. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi uxor seruum mariti corruerit. tunc enim in simplum datur actio. Quæ exceptio approbatur l. serui. 17. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 6. Altera exceptio est: Nisi seruus seruus corrupisse dicitur: tunc enim dominus seruum noxæ dedito liberatur. Quæ exceptio approbatur d. l. 5. §. si seruus, his uerbis: Si seruus seruus fecisse dicitur, iudicium cum noxæ deditioe redditur. Tertia exceptio est: Nisi quis seruum recipit, ad fugam sollicitauerit, uel auocauerit: hic enim cum corrupto alij prætereæ seruum resituere tenetur, et duodecim solidorum summam soluere. Quæ exceptio approbatur l. mancipia. s. C. de seruis fugitiuis. cuius uerba uide §. libro 19. cap. 12. reg. 5. Quarta exceptio: Nisi actor rerum agentis corruptus dicatur, uel alius cuius iactura ad totius domus euerfionem pertinet: hoc enim casu extraordinaria est pœna. Quæ exceptio approbatur l. uult. ff. de officio præsidis, hinc uerbis: Præles cum agnoscit

de seruo corrupto, uel ancilla deuirginata, uel seruo stuprato: si actor rerum agentis corruptus esse dicatur, uel eiusmodi homo, ut non solum iactura aduersus substantiam, sed ad totius domus euerfionem pertineat: seruisimè animaduertere debet. Quinta exceptio est: Nisi cuius instinctu seruus ad infamandum dominum ad statuam confugerit: hunc enim præter propositam pœnam seuerè animaduertetur. Quæ exceptio approbatur l. in eum. s. ff. de extraord. criminib. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 7. reg. 7.

II. Regula: Ipsa res in duplo non continetur. Quæ regula approbatur l. ut tantum. 14. §. in hac. ff. de seruo corrupto, his uerbis: In hac actione extra rem duplum est. Id enim quod damni datum est, duplicatur.

III. Regula: Quanti ea res est, duplatur. Quæ regula approbatur uerbis edicti l. 1. in prin. ff. de seruo corrupto. quæ uide §. eod. cap. in prin. Concordat l. si quis. 9. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. proxime. Declaratur hæc regula d. §. fin. his uerbis: Datur hæc actio, quâti ea res erit, in duplum. Sed quæstionis est, æstimatio utrum eius duntaxat fieri debeat, quod seruus in corpore uel in animo damni senserit, hoc est, quanto uilior seruus factus sit: an uerò & cæterorum? Et Neratius ait, tanti condemnandum corruptorem, quanto seruus ob id quod corruptus sit, minoris existat. Concordat d. l. 14. §. in hac. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. prox. Item concordat d. l. 14. §. æstimatio, his uerbis: Æstimatio habetur in hac actione, quanto seruus inutilior factus sit: quod officio iudicis expedietur. Ait iuriconsultus: Quod officio iudicis expedietur. Huic concordat d. l. 14. §. in fin. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 10. replic. 1.

III. Regula: Æstimatio refertur ad tempus serui corrupti. Quæ regula approbatur l. doli uerbum. s. §. fin. cum lege sequente. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 15.

V. Regula, De omni damno, proponitur l. Neratius. 11. in prin. ibi: nam et uerba. ff. d. tit. his uerbis: Verba edicti, Quanti ea res erit: omne detrimentum recipiunt. Concordat l. in hoc. 10. ibi: quia omne. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. prox. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi damnum postea ob consuetudinem peccandi contingens. Hæc exceptio approbatur per ea quæ proponuntur §. reg. 7. except. 1.

VI. Regula, De rebus quas seruus secum abstulit, proponitur d. l. 10. his uerbis: In hoc iudicium etiam rerum æstimatio uenit, quas secum seruus abstulit: quia omne damnum duplicatur. neq; intererit, an ad eum perlatae fuerint res, an ad alium, siue etiam consumptæ sint. Etenim iustus est, eum teneri qui princeps fuerit delicti, quàm eum qui quæri ad quem res perlatae sunt. Huius regula eadem est exceptio, quæ regule proxime sequentis.

VII. Regula, De pœna quam dominus ob delictum serui

serui corrupti præstaturus est, & alijs actionibus quibus dominus alij ob seruum corruptum obligatur, proponitur. *Lut tantum. 14. §. his consequenter. ff. d. tt. his uerbis:* Et illud probatur, si seruo meo per sua feris, ut Titio furtum faciat: non solum in id teneris, quo deterior seruus effectus est: sed & in id quod Titio præstaturus sim. Item non solum si mihi damnum dederit consilio tuo, sed etiam si extraneo: eo quoque nomine mihi teneris, quod ego lege Aquilia obnoxius sim. Aut si ex conducto teneor alicui, quod ei seruum locaui, & propter te deterior factus sit: teneberis eo nomine. & si qua talia sint. Huius regule exceptio hæc est: Nisi postea seruus ob consuetudinem peccandi, aliquam actionem contraxerit, qua dominus teneatur. Hæc exceptio approbatur l. Neratius. v. in prim. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Neratius ait, postea furta facta in æstimationem non uenire, quam sententiam ueram puto. Concordat d. l. u. §. a. his uerbis: Seruo persuasi ut chirographa debitorum corumpat, uidelicet tenebor. Sed si consuetudine peccandi postea & rationes, cæteraq; similia instrumenta subtraxerit, uel interleuerit, uel deleuerit: dicendum erit, corruptorem horum nomine non teneri.

VIII. Regula: Si inutilis sit factus seruus, ut eum non expediat habere: in arbitrio domini est, utrum retento seruo damnum, quanto deterior seruus factus est, in duplum sibi præstari uelit: an restituito seruo precium eius consequi. Quæ regula approbatur d. l. 14. §. interdum. ff. eod. tt. his uerbis: Interdum si inutilis sit, ut non expediat talem seruum habere: utrum & precium cogitur dare sollicitator, & seruum dominus lucrificat: an uerò cogi debet dominus restituere seruum, & precium serui accipere? Et uerius est, electionem domino dari, siue seruum detinere cupit, & damnum quanto deterior seruus factus est, in duplum accipere: uel seruo restituito (si copiam huius rei habet) precium consequi. Quod si non habeat, precium quoq; simili modo accipere. Cedi autem sollicitatori periculo eiusdem à domino serui actionibus debet. Quod tamen de restitutione hominis dicitur, tunc locum habet, cum de uiuo homine agitur. Quid autem, si de manumisso eo agatur? nō facile apud iudicem audietur, dicēdo ideo se manumisisse, quoniam habere noluerat domi: ut & precium habeat, & liberum.

IX. Regula: Vnus ex pluribus dominis serui corrupti in solidum tenetur. Quæ regula approbatur d. l. 14. §. item si seruus, his uerbis: Si seruus communis extraneum corruerit: uidendum est, utrum cum duobus agi debeat, an & cum singulis exemplo cæterarum nozarum: Et magis est, ut unusquisq; in solidum teneatur:

altero autem soluente, alterum liberari. VII. QUANDO COMPETIT? Si uxor mariti seruum corrupti, etiam constante matrimonio competat. Quæ regula approbatur l. ut, ff. de seruo corrupto, cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 6.

VIII. QUAMDIU COMPETIT?

Perpetua est actio. Quæ regula approbatur l. hæc actio. 13. in prim. ff. d. tt. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 2.

IX. ADFINIA REMEDIA.

Regulariter ex causis §. propositis serui corrupti, non alia competit actio. Cuius regule exceptio prima hæc est: Nisi seruus corruptus furtum fecerit: hoc enim casu etiam furti actio et conditio furtiua competit aduersus corruptorem. Quæ exceptio approbatur l. Neratius. 11. §. quamuis. ff. de seruo corrupto, cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 16. Concordat l. dominus. 16. in fine. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 15. Concordant item ea quæ proposita sunt §. d. quæst. 2. except. 24. replic. 2.

Altera exceptio est: Nisi is qui seruum sollicitauit, eundem etiā occultauit: hoc enim casu etiam furti actio competit. Quæ exceptio approbatur l. aduersus. 4. C. de furtis, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quæst. 2. causa 40. Concordat l. 2. §. penult. ff. de priuatis delictis, cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 16. except. 5. distinct. 3. replic. 1. duplic. 1. item Fauie crimen, quod approbatur l. 2. C. ad l. Fauiam de plagiarijs, cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 6. quæst. 2. causa 1. Tertia exceptio est: Nisi socius seruum communem corruerit: hoc enim casu pro socio, uel communi diuidendo actio est. Quæ exceptio approbatur l. si quis. 9. in prim. ff. de seruo corrupto, his uerbis: Si quis seruum communem meum & suum corruerit: apud Iulianum lib. 1 X. Digest. quæritur, an hæc actio teneat possit? Et ait, teneri eum pro socio, si socij sint: præterea poterit & communi diuidendo teneri, ut Iulianus ait. Sed cur deterior facit Iulianus conditionem socij, si cum socio agat, quam si cum extraneo agat: nam qui cum extraneo agit, siue receperit, siue corruerit, agere potest: qui cum socio, sine alternatione, id est, si corruerit, nisi fortè non putauit Iulianus hæc cadere in socium: nemo enim suum receperit. Sed si celandi animo receperit, potest defendi eum teneri. Quarta exceptio est: Nisi quis seruum hereditarium corruerit: nam hic etiam petitione hereditatis tenetur. Quæ exceptio approbatur l. hæc actio. 13. §. fin. cum l. sequente. ff. d. tt. his uerbis: Si quis seruum hæreditariū corruerit, hæc actio tenebitur: sed & petitione hæreditatis, quasi prædo, tenebitur: ut tantum ueniat in hæreditatis petitionem, quantum in hæc actionem.

DE LIBERO HOMINE exhibendo interdictionem. Cap. X.

PRIMO: Verba huius interdictionis proponuntur l. in prim. ff. de libero homine exhibendo, hæc nimirum:

nimirum. Ait Prætor, Quem liberum hominē dolo malo retines, exhibeas.

II. RATIO huius interdictionis proponitur d. l. 1. in fine, cum lege sequente, his uerbis: Hoc interdictum proponitur tuendæ libertatis causa: uidelicet ne homines liberi retineantur à quoquā. Neq; enim multum à specie seruientiu differunt, quibus non datur facultas recedendi, quod & lex Fauia prospexit.

III. CAUSA EX QUA ACTIO PROPOSITA COMPETIT?

Si liber homo ab aliquo detinetur: ut exhibeatur, ex hoc interdictio agi potest. Quæ causa approbatur uerbis edicti paulo superius propositis. Cuius exceptio prima hæc est: Nisi is qui liberum hominem in sua potestate habet, eum retineat. Hæc exceptio approbatur l. quod & lex. 3. §. si tamen. ff. de libero homine exhib. his uerbis: Is qui in potestate habet, hoc interdictio non tenebitur: quia dolo malo non uideretur habere, qui iure suo utitur.

II. Exceptio: Nisi pater filium retineat, uel patronus libertum aut alumnium. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. si eum quis, his uerbis: Si eum quis retineat filium, quem non habet in potestate: plerumque sine dolo malo facere uidebitur, pietas enim genuina efficit sine dolo malo retinere: nisi euidentis dolus malus intercedat. Proinde est liberum suum, uel alumnium, uel noxæ deditum adhuc impuberem: idem egerit dicendum.

III. Exceptio: Nisi noxæ sibi deditum retineat. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Vel noxæ deditum, &c.

III. Exceptio: Nisi eum quē ab hostibus redemit, retinet. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 3. §. si quis eum, his uerbis: Si quis eum quē ab hostibus emit, retineat: in ea causa est, ut interdictio nō teneatur. Non enim dolo malo facit. Planè si offeratur precium, interdictum locum habet. Sed est eum remisit precio non accepto: dicendum est, interdictio locum fore, si posteaquam semel remisit, uelit retinere.

V. Exceptio: Nisi alia iusta retinendi causa sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. generaliter, his uerbis: Generaliter qui iustam causam habet hominis liberi apud se retinendi, non uidetur dolo malo facere.

VI. Exceptio: Nisi quis seruum suum putans, eum retineat. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. planè si dubitat, his uerbis: Si dubitat utrum liber an seruus sit, uel facit status controuersiam: recedendum erit ab hoc interdicto, & agenda causa libertatis. Etenim rectè placuit, tunc demū hoc interdictū locū habere, quoties quis pro certo liber est. Cæterum si quaeratur de statu, nō oportet præiudiciū fieri alienæ cognitioni. Concordat l. si quis. 4. §. Trebatius. ff. eod. tt. his uerbis: Trebatius ait, non teneri eum

qui liberum hominem pro seruo bona fide emerit, & retineat.

VII. Exceptio: Nisi reus nesciat hominem apud se esse. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 3. §. si quis nescit, his uerbis: Is qui nescit apud se esse hominē liberū, dolo malo caret: sed ubi certioratus retinet, dolo malo non caret.

VIII. Exceptio, sumpta ex genere & qualitate hominis liberi qui retinetur, reprobat d. l. 3. §. hæc uerba, his uerbis: Hæc uerba, Quem liberū: ad omnē hominem liberū pertinet, siue pubes sit, siue impubes: siue masculus, siue femina: siue plures, siue unus: siue sui iuris, siue alieni. hoc enim tantum spectamus, an liber sit.

IX. Exceptio, sumpta ex quantitate retentorū, reprobat uerbis iam propositis hisce: Siue plures, siue unus.

X. Exceptio: Nisi uolens retineatur. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 3. §. si quis uolens, his uerbis: Si quis uolentem retineat, non uidetur dolo malo retinere. Sed quid, si quidē retineat, non tamē sine calliditate circumuentū, uel seductū, uel sollicitatū, neq; bona uel probabili ratione hoc facere rectè dicitur dolo malo retinere. Huius exemplū proponitur l. si quis. 4. §. fin. ff. d. tt. cuius uerba uide §. quæst. 9. exc. 4.

XI. Exceptio: Nisi reus suū statū ignoret. Hæc exceptio reprobat d. l. 4. in prim. his uerbis: Si quis liberū hominē ignorantē suū statū retinet: si tamen dolo malo retineat, cogitur exhibere.

XII. Exceptio: Nisi reus absens sit. Reprobat hæc exceptio l. quod & lex. 3. §. penult. ff. de libero homine exhibendo, his uerbis: Hoc interdictum & in absentem esse rogandum, Labeo scribit, sed si non defendatur, in bona eius eundem ait.

XIII. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. si tamē, his uerbis: Si postea quā hoc interdictio actū est, alius hoc interdictio agere desideret: palam erit, postea alij nō facile dandū: nisi de perfidia prioris potuerit aliquid dici. Itaque causa cognita amplius quā semel interdictū hoc erit mouendū. Nā nec in publicis iudicijs permittitur amplius agi, postquā semel actū est, quā si præuaricationis fuerit dānatus prior accusator. Si tamē reus condēnatus malit litis æstimationē sufferre, quā hominē exhibere: non est iniquū, sæpius in eū interdictio experiri, uel eidē sine exceptione, uel alij. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi prior accusator fuerit præuaricatus. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Nisi de perfidia prioris potuerit aliquid dici, &c. Altera replicatio est: Nisi priore iudicio reus litis æstimationē præstitit, non hominem exhibuit. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Si tamē reus condēnatus malit litis æstimationē sufferre, &c. Tertia replicatio est: Nisi legis Fauie accusatio antea fuerit instituta. Hæc replicatio approbatur d. l. 3. in prim. his uerbis: KKKk 4. Hoc

Hoc interdictum non auferit legis Fauiae executionem. Nam & hoc interdictum agi poterit, & nihilominus accusatio legis Fauiae institui. Et uerfa uice qui egit Fauia, poterit nihilominus etiam hoc interdictum habere: praesertim cum alius interdictum, alius Fauiae actionem habere possit.

III. QVIBVS COMPETIT hoc interdictum?

Cuiuslibet uolent competit. Quae regula approbatur d.l.3. §. hoc interdictum. ff. de libero homine exhib. his uerbis: Hoc interdictum omnibus competit: nemo enim prohibendus est libertati fauere. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi suspectus sit qui agere uelit. Haec exceptio approbatur d.l.3. §. planè ex causa, his uerbis: Planè ex causa suspectae personae remouendae sunt: si forte talis persona sit, quam uerisimile sit colludere, uel calumniari. Altera exceptio est: Nisi mulier uel pupillus hoc interdicto experiri uelit. Haec exceptio ipso quidam iure subsistit, uerum eius replicatio haec est: Nisi pro cognato, parente uel adfinae suo experiri uelit. Quae replicatio approbatur d.l.3. §. sed si mulier, his uerbis: Si mulier uel pupillus hoc interdictum desiderent, pro cognato, uel parente, uel adfinae suo solliciti: dandum esse eis interdictum, dicendum est. Nam & publico iudicio reos facere possunt, dum suas fuorumque iniurias exequentur. Tertia exceptio est: Nisi plures simul experiri uelint: hoc enim casu unus à praeore est eligendus. Quae exceptio approbatur d.l.3. §. si plures, his uerbis: Si plures sunt qui experiri uolent: eligendus est à Praetore, ad quem maximè res pertinet, uel is qui idoneor est. Et est optimum, ex coniunctione, ex fide, ex dignitate auctorem hoc interdicto eligendum.

V. QUID VENIAT IN INTERDICTO PROPOSITO?

Vi homo qui retinetur, exhibeatur. Haec regula approbatur uerbis edicti §. cod. cap. in prim. propositis. Declaratur definitione uerbi Exhibere d.l.3. §. ait Praetor, his uerbis: Ait Praetor, Exhibeas. At exhibere est in publicum producere, & uidendi tangendi que hominis facultatem praebere. Proprie aut exhibere est, extra secretum habere.

VI. QVANDO COMPETIT interdictum?

I. Regula: Statim sine ulla dilatione competit, et homo exhibendus est. Quae regula approbatur l. si quis. 4. §. nullo tempore. ff. de libero hom. exhib. his uerbis: Nullo tempore dolo malo retineri homo liber debet: ad eum ut quidam putauerint, nec modicum tempus ad eum exhibendum dandum: quoniam praeteriti facti poena praestanda est.

I. Regula: Si retento moueatur status questio, prius liberalis causa agenda est. Quae regula approbatur d. l.3. §. planè si dubit. ff. eod. it. cuius uerba uide §. quae st. 3. except. 6.

VII. QVAMDIU COMPETIT? Perpetuum est interdictum. Quae regula approbatur d. l.3. §. fin. his uerbis: Hoc interdictum perpetuum est.

VIII. EVENTVS.

Hoc interdictum non fit praedictum legi Fauiae. Quae regula approbatur d. l.3. in prim. cuius uerba uide §. quae st. 3. except. 13. repl. 3.

IX. ADFINIA REMEDIA.

Regulariter, si homo liber ab aliquo retineatur, interdictum de libero homine exhibendo, non alia competit actio. Cuius regulae exceptio prima haec est: Nisi accusatio ex lege Fauiae de plagiaris. Quae exceptio approbatur d. l.3. in prim. De hac accusatione uide §. lib. 4. cap. 6. Altera exceptio est: Nisi parentes liberos sibi exhiberi desiderent. hoc enim casu interdicta de liberis exhibendis et ducendis coepunt. de quibus uide §. lib. 16. cap. 6. Tertia exceptio est: Nisi maritus uxorem sibi exhiberi desideret: hoc enim casu peculiare interdictum coepit. de quo uide §. lib. 14. cap. 7. reg. 12. Quarta exceptio est: Nisi creditor debitorem latentem sibi exhiberi desideret: hoc enim casu pro interdicto proposito in bona debitoris fit missio. Quae exceptio approbatur l. si quis. 4. §. fin. ff. de libero homine exhib. his uerbis: Creditori non competit interdictum, ut debitor exhiberetur. Nec enim debitorem latentem exhibere quisquam cogitur: sed in bona eius ex edicto Praetoris itur.

DE ABIGEIS ACTIO.

Cap. XI.

PRIMO: Genus et ratio huius actionis proponitur l. 2. ff. de abigeis, his uerbis: Abigeatus crimen publici iudicij non est, quia furtum magis est: sed quia plerumque abigei & ferro utuntur, si deprehendantur, ideo grauius puniri eorum admissum solet.

II. CAUSA HUIVS actionis.

Si pecora subtracta et abacta sint. Haec causa approbatur l. 1. §. abigei. ff. d. it. his uerbis: Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex palcis uel ex armentis subtrahunt, & quodammodo depraedantur, & abigendi studium quasi arte exercent, equos de armentis, uel oves de gregibus abducentes. Huius causae exceptio prima haec est: Nisi bouem aberrantem uel equum in solitudine relicto abegit. Haec exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Si quis bouem aberrantem, uel equos in solitudine relictos abduxerit: non est abigeus, sed potius fur. Altera exceptio est: Nisi unum aut alterum abegit. Haec exceptio approbatur l. oves. 3. in prim. ff. d. it. his uerbis: Oves pro numero abactorum aut abigendum, aut furem faciunt. Quidam decem oves gregem esse putauerunt: porcos etiam quinque uel quatuor abactos: equum, bouem uel unum abigendum crimine facere. Concordat l. aut facta. 16. §. quantitas. ff. de poenis. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 4. de reliquis circumst.

Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi equum unum aut bouem abegit. Quae replicatio approbatur uerbis tam propositis hisce: Equum, bouem, &c. Altera replicatio est: Nisi sepius unum aut alterum abegit. Haec replicatio approbatur d. l.3. §. qui sepius, his uerbis: Qui sepius abegerunt, licet et semper unum uel alterum pecus subripuerint: tamen abigei sunt. Tertia exceptio est: Nisi pecora abacta sua esse putauit. Haec exceptio approbatur l. 1. §. fin. ff. de abigeis, hisce uerbis: Qui pecora, de quorum proprietate faciebat controversiam, abegit: ut Saturninus quidem scribit, ad examinationem ciuilem remittendus est. Sed hoc ita demum probandum est, si non color abigeatus quaesitus est, sed uere putauit sua, iustis rationibus ductus.

III. QUID VENIAT IN ACTIONE PROPOSITA seu de poena abigeatus.

I. Regula, De poena gladij et operis temporarij, proponitur d. l. 1. in prim. ff. de abigeis, hisce uerbis: De abigeis puniendis ita diuus Hadrianus pro consuli Beticae rescriptit: Abigei cum durissime puniuntur, ad gladium damnari solent. Puniantur autem durissime non ubique, sed ubicunque frequentius est id genus maleficij: alioquin in opus nonnunquam temporarium dantur. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi honestiore loco nati sint abigei. Haec exceptio approbatur d. l. 1. §. quanquam, his uerbis: Quanquam Hadrianus metalli poenam, item operis, uel etiam gladij praestituerit: attamen qui honestiore loco nati sunt, non debent ad hanc poenam pertinere: sed aut relegandi erunt, aut sunt ordine mouendi. Sanè qui cum gladio abegerint, non inique beuicij obijciuntur. Altera exceptio est: Nisi porcum, capram uel ueruem abegit. Haec exceptio approbatur d. l. 1. §. sed et qui, his uerbis: Qui porcum, uel capram, uel ueruem abduxit: non tam grauius, quam qui maiora animalia abigunt, plecti debet. Tertia exceptio est: Nisi non à sylua nec grege, sed à stabulo abegit. Haec exceptio approbatur l. oves. 3. in prim. ibi: cum que, plenius. ff. de abigeis, his uerbis: Quidam putauerunt eum plenius coercendum, qui à stabulo abegerit domesticum pecus, non à sylua nec grege. Quarta exceptio est: Nisi cum gladio abegerint. Haec exceptio approbatur l. 2. §. quanquam, in fine. ff. d. it. cuius uerba uide §. ead. reg. in prim.

I. Regula, De poena eius qui abigeos recepit, proponitur d. l. 3. §. fin. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 6. act. 3. in fine.

III. ADIUNCTA.

Cum inscriptione et sine inscriptione actio haec proponitur. Quae regula approbatur l. unica. C. de abigeis, hisce uerbis: Abacti animalis accusatio non solum cum inscriptione, sed etiam sine ea obseruatione proponitur.

I. GENVS HUIVS actionis.

PRIMA regula: Furti actio non est. Quae regula approbatur l. furtim. 7. in prim. ibi: nec esse. ff. arborum furtim casarum, his uerbis: Non esse hanc furti actionem, scribit Praedius: cum & sine furto fieri possit, ut quis arbores furtim caedat.

II. Regula: Poenalis est actio. Quae regula approbatur d. l. 7. §. fin. cuius uerba uide §. quae st. 4. reg. 3.

III. SIMILE proponitur l. cadere. 5. §. eius. ff. d. it. his uerbis: Eius actionis eadem causa est, quae est legis Aquiliae.

III. CAUSA EX QVIBVS actio proposita competit?

I. Causa: Si furtim arbores alienas quis caecidit. Haec causa declaratur d. l. 7. in prim. ff. arbor. furtim casar. his uerbis: Furtim caesae arbores uidentur, quae ignorante domino, celandique eius causa caeduntur. Declaratur ite d. l. 5. in prim. ff. d. it. his uerbis: Caedere est non solum succidere, sed etiam ferire caedendi causa. Cingere est, de glabra re. Secare est, subsecuisse. Non enim poterat caecidisse intelligi, qui terra secuisset.

II. Causa: Si radicibus arbores euulsit et extirpauit. Haec causa reprobat d. l. 7. §. si quis radicibus. cuius uerba uide §. quae st. 8. except. 3.

Exceptiones primae causae.

I. Exceptio: Nisi non tota arbor, sed pars eius caesa sit. Haec exceptio reprobat d. l. 7. §. est, his uerbis: Et si non tota arbor caesa sit: re tamen agetur, quasi caesa ea.

II. Exceptio: Nisi uitis caesa sit, hedera, arundo, uel salicium. Haec exceptio reprobat l. uitem. 3. in prim. ff. d. it. his uerbis: Vitem arboris appellatione contineri, plerique ueterum exillimauerunt. Hederae quoque & arundines arbores non male dicentur, idem de salicis dicendum est.

III. Exceptio: Nisi arbor quae nondum radices egit, caesa sit. Haec exceptio approbatur d. l. 3. §. sed si quis, hisce uerbis: Si quis saligineas uirgas instituenti salicis causa defixerit, haec antequam radices egerint, succidantur aut euellantur: re tamen Pomponius scribit, non posse agi de arboribus succisis: cum nulla arbor proprie dicatur, quae radices non conceperit. Huius exceptionis replicatio prima est: Nisi arbor è seminario stirpium translata, nondum terram comprehenderit. Quae replicatio approbatur d. l. 3. §. quod si quis, hisce uerbis: Quod si quis ex seminario stirpium arborè transtulerit: eam quamuis nondum comprehenderit terram, arborem tamen uideri, Pomponius lib. XXI. ex Sabino probat. Altera replicatio est: Nisi arbor subuersa radicibus reponi possit, aut ita translata sit, ut poni possit. Haec replicatio approbatur d. l. 3. §. Labeo, his uerbis: Labeo etiam eam arborem rectè dici putat, quae sub-

uersa

ueria radicibus etiam nunc reponi potest: aut ita tran-

1111. Exceptio: Nisi arbor cuius radices desinunt ui-

V. Exceptio: Nisi arbor que adhuc tenera est, ut her-

VI. Exceptio: Nisi non clam, sed palam ceciderit, et

VII. Exceptio: Nisi serra secuit. Hec exceptio ap-

VIII. Exceptio: Nisi uicinus, in cuius agrum arbor

IX. Exceptio: Nisi actor agrum in quo arbor ca-

X. Exceptio: Nisi alia actione eiusdem delicti nomi-

III. QVIBVS COMPETIT

I. Regula, De eo qui usufructum fundi habet. Huic

cadere. s. fin. ff. arbor. furtim caesar. his uerbis: Is cui-

II. Regula, De eo qui fundum uectigalem habet. Huic

III. Regula, De hereditibus. His quoque, actio propo-

V. ADVERSVS QVOS COM-

II. Regula, De hereditibus. proponitur uerbis d. s. fin.

III. Regula, De eo cuius iussu factum est, proponitur

III. Regula, De domino serui delinquentis, propo-

VI. QVID VENIAT IN

I. Regula: In duplum hac actio datur. que regula

II. Regula, De estimatione facienda, proponitur l.

III. Regula: Si plures conueniantur, uel agant, desi-

III. Regula: Etiam criminaliter agi potest, et latro-

VII. QVAMDIU COM-

Perpetua est actio. que regula approbatur l. furtim.

Regulariter ex causa supradicta, arborum furtim

DE TIGNO IUNCTO. Cap. XIII.

PRIMO: Ratio huius actionis proponitur l. in

II. CAUSSA EX QVA DA-

Si quis tignum alienum adibus uel uineis suis iunxe-

hoc amplius & calcem, & arenam appella-

III. QVID VENIAT IN

In duplum actio datur. que regula approbatur per

III. EVENTVS.

Etiam si actione proposita actum sit, nihilominus

V. ADFINIA RE-

Si tignum alienum adibus iunctum sit: de tigno iun-

DE DAMNO IN TURBA

PRIMO: Verba edicti quo actio hac est intro-

II. DIFFERENTIAE huius interdicti et supe-

ba contracta est: uel si alius contraxit, & ipse ex turba fuit. Idcirco illud quidem edictum propter atrocitatem facti, quadrupli poena comminatur: at hoc dupli. Sed & hoc & illud intra annum tribuit experiundi facultatem: post annum in simplum competit. loquitur autem hoc edictum de damno dato, & de amisso: de raptu non. Sed superiore edicto uel bonorum raptorum agi poterit. Amissa autem dicuntur ea quae corrupta alicui relinquuntur, scilicet forte uel fracta.

III. GENVS HVIVS actionis.

In factum actio est. quae regula approbatur d.l. 4. §. haec autem, his uerbis: Haec actio in factum est.

III. CAUSSAE EX QVIBVS datur actio proposita?

I. Causa: Si dammum in turba datum sit. Haec causa approbatur uerbis edicti §. quest. 1. propositis. Concordat d.l. 4. §. hoc edictum, his uerbis: Hoc edictum de eo damno proponitur, quod quis in turba dedit. Turbam autem appellatam Labeo ait ex genere tumultus, id est; uerbum ex Graeco tractum *trábe*. Turbam autem ex quo numero admittimus? si duo rixam commiserint, utique; non accipiemus in turba id factum; quia duo turba non proprie dicuntur. Enim uero si per plures fuerint (decem puta aut quindecim homines) turba dicetur. Quid ergo, si tres aut quatuor? turba utique non erit. & rectissime Labeo inter turbam & rixam multum interesse ait, namque turbam multitudinis hominum esse turbationem & coetum: at rixam duorum.

II. Causa: Si in turba quid amissum sit, corruptum, scissum, fractum. Haec multiplex causa approbatur d.l. 4. §. loquitur. cuius uerba uide §. quest. 2.

III. Causa: Si in turba quid raptum sit. Haec causa reprobat d. §. loquitur.

III. Causa: Si quis in turba per iniuriam sit uerberatus. Haec causa reprobat d.l. 4. §. si cum seruum. cuius uerba uide §. except. 3.

EXCEPTIONES PRAEDECEDENTIVM causarum generales.

I. Exceptio: Nisi alibi quam in turba factum sit. Haec exceptio approbatur d.l. 4. §. haec autem, his uerbis: Do cere actor in turba damnum datum esse debet. Caeterum si alibi datum sit, quam in turba: cessabit haec actio. Declaratur haec exceptio definitione turbae d.l. 4. §. hoc edictum, cum sequentibus. cuius uerba uide paulo superius causa 1.

II. Exceptio: Nisi is qui damnum dedit, turbam non coegit. Haec exceptio reprobat d.l. 4. §. si quis aduenit: ibi: at hic de eo. cuius uerba uide §. quest. 2. Concordant ea quae habentur §. except. prox.

III. Exceptio: Nisi sine dolo malo eius qui damnum dedit, turba sit coacta. Haec exceptio reprobat d. §. si quis aduentu, his uerbis: Si quis aduentu suo turbam

concitauerit, uel contraxerit, uel clamore, uel facto aliquo, dum uel criminatur aliquem, uel misericordiam prouocat: si dolo malo eius datum sit damnum, etiam si non habuit consilium turbam cogendae, tenetur. uerum est enim, dolo malo eius in turba damni quid datum. neque enim exigit praetor, ut ab ipso sit turba conuocata: sed hoc, ut dolo malo alicuius in turba damnum datum sit. Concordat d.l. 4. §. si cum seruum, his uerbis: Si cum seruum meum Titius pulsaret, turba fuerit collecta, isque seruus in ea turba aliquid perdidit: cum eo qui pulsabat, agere possum: quippe cum in turba dolo malo damnum datum sit: sic tamen, si ut damnum daret, ideo coeperat cadere. Caeterum si alia causa uerberandi fuerit, cessat actio. Et si quis ipsa turbam conuocasset, ut turba coram seruum uerberaret iniuriam faciendae causa, non damnum dandi consilio: locum habet edictum. Verum est enim, eum qui per iniuriam uerberat, dolo facere: & eum qui causam praebuit damni dandi, damnum dedisse.

III. Exceptio: Nisi sine dolo malo damnum sit datum. Haec exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sic tamen, si ut damnum daret, ideo coeperat cadere. Caeterum si alia causa uerberandi fuerit, cessat actio. Huius exceptionis replicatio est: Nisi quis ideo turbam conuocauit, ut ab ea quis uerberaretur. hoc enim casu, quamuis non damnum dandi consilio conuocauit, de damno tamen dato tenetur. quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Et si quis ipse turbam conuocasset, ut turba coram seruum uerberaret, &c.

V. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

De haeredibus proponitur d.l. 4. §. fin. his uerbis: Quae de haeredibus caeterisque successoribus in uel bonorum raptorum actione diximus, & hic erunt repetita.

VI. ADVERSVS QVOS competit actio?

Regulariter aduersus eum qui damnum in turba dedit, non alium, competit actio proposita: ut patet ex uerbis edicti §. eod. cap. in prim. propositis. Cuius regulae exceptio prima haec est: Nisi dolo malo alterius alius damnum in turba dedit. hoc enim casu etiam aduersus eum cuius dolo alius damnum dedit, datur actio. quae exceptio approbatur d.l. 4. §. hoc autem, his uerbis: Hoc edicto tenetur non solum qui damnum in turba dedit: sed etiam is qui dolo malo fecit, ut in turba damni quid daretur: siue illud uenerit, siue non fuerit praesens. Dolus enim malus etiam absentis esse potest. Concordat d.l. 4. §. si cum seruum. ibi: etsi quis ipse. cuius uerba uide §. quest. 4. except. 3. Huius replicatio haec est: Nisi non fuerit praesens is qui dolo fecit, sed absens. Haec replicatio reprobat uerbis iam propositis hisce: Siue illud uenerit, siue non fuerit praesens, &c.

Contradicere

5773 Contradicere uidetur d.l. 4. §. hoc edicto, his uerbis: Hoc edicto dicendum est etiam eum teneri, qui uenit, & in turba fuit author damni dandi: si tamen & ipse inter turbam fuit, cum damnum daretur, & dolo malo fuit. nam & huius dolo malo in turba damni quid factum esse, negari non potest. Altera exceptio est: Nisi seruum damnum in turba dederit. hoc enim casu in dominum, non seruum actio uidetur danda. Sed haec exceptio reprobat d.l. 4. §. penult. his uerbis: In seruum etiam & in familiam praetor dat actionem. Tertia exceptio uidetur: Nisi is qui damnum in turba dedit, mortuus sit. hoc enim casu in heredem eius actio uidetur danda. Sed haec exceptio reprobat d.l. 4. §. fin. cuius uerba uide §. quest. proximi.

VII. QUID VENIAT IN actione proposita?

I. Regula: Intra annum in duplum, post annum in simplum competit. quae regula approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prim. propositis. Concordat d.l. 4. §. idcirco illud. cuius uerba uide §. quest. 2. Concordat item d.l. 4. §. haec autem. cuius uerba uide §. reg. prox.

II. Regula: Duplicatur quanti ea res est, uerum scilicet rei precium, & praesentis temporis sit aestimatio. quae regula approbatur d. §. haec autem, his uerbis: Haec actio in factum est, & datur in duplum quanti ea res erit: quod ad precium uerum rei refertur, & praesentis temporis sit aestimatio, & semper in duplum intra annum est.

VIII. QVAMDIU COMPETIT?

Annalis est. quae regula approbatur simul & distinguitur per ea quae proposita sunt §. quest. proximi. reg. 2. Concordat d.l. 4. §. sed & hoc. cuius uerba uide §. quest. 2.

IX. AD FINE REMEDIUM.

De raptu in turba non haec, sed uel bonorum raptorum actione agitur. quae regula approbatur d.l. 4. §. loquitur. cuius uerba uide d. quest. 2.

DE INCENDIO, RUINA, NAUFRAGIO, RATE, NAUE EXPUGNATA. AELIO. CAP. XV.

PRIMO: Verba edicti quo actio haec introducta est, proponuntur l. 1. in prim. §. de incendio, ruina, naufragio, haec: Praetor ait, In eum qui ex incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata quid rapuisse, recepit dolo malo, damnum quid in his rebus deditur: in quadruplum in anno, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit: post annum in simplum iudicium dabo. Item in seruum & familiam noxale iudicium dabo.

II. RATIO & usus huius edicti eiusque actionis proponitur d.l. 1. §. 1. his uerbis: Huius edicti utilitas euidentis est, & inuisissima seueritas: siquidem publice interest nihil rapi ex huiusmodi ca-

fibus. Et quanquam sint de his facinoribus etiam criminum executiones: attamen recte praetor fecit, qui forenses quoque actiones criminibus istis proposuit.

III. CAUSSAE EX QVIBVS actio proposita competit?

I. Causa: Si ex incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata quid raptum sit. Haec causa approbatur uerbis edicti paulo superius propositis. Declaratur d.l. 1. §. ex incendio, his uerbis: Ex incendio quem admodum accipimus? utrum ex ipso igne, an uero ex eo loco ubi incendium sit? & melius sic accipitur. Propter incendium: hoc est, propter tumultum incendij, uel propter trepidationem incendij rapti: quem admodum solemus dicere in bello admissum, quod propter causam belli admittitur. Proinde si ex adiacentibus praedijs, ubi incendium fiebat, raptum quid sit dicendum edicto locum esse: quia uerum est ex incendio rapti. Itae ruinae appellatio refertur ad illud tempus quo ruina sit: non tantum si ex his quae uenerunt, uelut quis, sed etiam si ex adiacentibus. Ait praetor: Naufragio. Huius interpretationem uide §. except. 4. Ait insuper: Rate, naue expugnata. Haec uerba declarantur l. quo naufragium. §. deinde ait §. de incendio, ruina, his uerbis: Deinde ait praetor, Rate, naue expugnata. Expugnare uidetur, qui in ipso quasi praedio & pugna aduersus nauem & ratem: aliquid rapit: siue expugnet, siue praedonibus expugnantibus rapiat. Labeo scribit, aequum fuisse, ut siue de domo, siue uilla expugnata aliquid rapiatur: huic edicto locus sit. non enim minus in mari, quam in uilla per latrunculos inquietari uel infestari possumus. Declarantur uerba proposita l. expugnata. §. si. d. t. his uerbis: Expugnatur nauis, cum spoliatur, aut mergitur, aut dissoluitur, aut pertua dicitur, aut funes eius percinduntur, aut uela conscinduntur, aut anchorae inuolantur de mari.

II. Causa: Si quis ex incendio, ruina, naufragio, &c. quid recepit dolo malo. Haec causa approbatur uerbis edicti l. 1. in prim. §. de incendio, §. eod. cap. in prim. propositis hisce: Recepit dolo malo, &c. Concordat d.l. 3. §. non tantum §. eod. t. his uerbis: Non tantum qui rapuit, uerum is quoque qui recepit, ex causis supra scriptis tenetur: quia receptatores non minus delinquant, quam aggressores. Concordat item d.l. 3. §. non solum. cuius uerba uide §. causa prox. Huius causae exceptio haec est: Nisi sine dolo malo recepit. Haec exceptio approbatur d.l. 3. §. sed enim, his uerbis: Sed additum est, Dolo malo: quia non omnis qui recepit, statim etiam deliquit, sed qui dolo malo recepit. Quid enim, si ignarus recepit: aut quid, si ob hoc recepit, ut custodiret, saluaque; faceret ei qui amiserat: utique; non debet teneri.

L. L. II

III. Causa:

111. *Causſa: Si quis ex incendio, ruina, naufragio, &c. quid abſtulit, uel amouit. Hæc cauſa approbatur d.l.3. §. non ſolum, his uerbis: Non ſolum qui rapuit, ſed & qui abſtulit uel amouit, uel damnum dedit, uel recepit, hac aſtione tenetur. Aliud autem eſſe rapi, aliud amoueri, palam eſt: ſi quidem amoueri aliquid etiam ſine ui poteſt, rapi autem ſine ui non poteſt.*

111. *Cauſſa: Si in incendio, ruina, naufragio, &c. alicui damnum datum ſit. Hæc cauſſa approbatur uerbis d. §. non ſolum, iam propoſitis hiſce: Vel damnum dedit. Concordat l. 1. in prim. ibi: damnum uel quid. ff. d. de. cuius uerba uide §. eod. cap. in prim. Huius cauſſæ exceptio hæc eſt: Niſi ſine dolo malo damnum datum ſit. Hæc exceptio approbatur, ſimul & exemplo declaratur d. l. 3. §. quod ait, his uerbis: Quod ait prætor, De damno dato: ita demum locum habet, ſi dolo malo damnum datum ſit. Nam ſi dolo malus abſit, ceſſat editum. Quemadmodum ergo procedit quod Labeo ſcribit, ſi defendendi mei cauſſa uicini ædificium orto incendio diſſipauerim, & meo nomine & familiarum iudicium in me dandum? cum enim defendendum mearum ædium cauſſa fecerim, utiq; dolo careo. Puto igitur uerum non eſſe quod Labeo ſcribit, an tamẽ lege Aquilia agi cùm hoc poſſit? & non puto agendum: nec enim iniuria hoc fecit, qui ſe tueri uoluit, cum aliàs non poſſet, & ita Celfus ſcribit.*

EXCEPTIONES PRAECEDENTIVM CAUSARUM GENERALES.

I. *Exceptio: Niſi ſine dolo malo factum eſt. Hæc exceptio approbatur uerbis d. §. quod ait, iam propoſitis. Concordat d. l. 3. §. ſed enim, cuius uerba uide §. cauſſa 2. except. 1.*

II. *Exceptio: Niſi non expugnata, ſed electa nauis rapuit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 3. §. qui electa, his uerbis: Qui electa nauis quid rapuit, hoc edito tenetur. electa, hoc eſt quod Græci aiunt ἀνελάμενος.*

III. *Exceptio: Niſi non nauis, ſed domo uel uilla expugnata, rapuit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 3. §. Labeo, cuius uerba uide §. cauſſa 1.*

III. *Exceptio: Niſi poſt incendium, ruina, naufragium, ratem, nauem expugnatam, rem iacentem ſubripuerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. ſin. cum duabus legibus ſequentibus. ff. de incendio, his uerbis: Ait prætor, Naufragio. Hic illud quaeritur, utrum ſi quis eo tempore tulerit, quo naufragium ſit: an uerò etiãſi alio tempore, hoc eſt poſt naufragium? nanq; res ex naufragio etiam hæ dicuntur, quæ in litore poſt naufragium iacent. & magis eſt, ut eo tempore & loco quo naufragium ſit uel factum eſt, ſi quis rapuerit, incidit in hoc editum uideatur. Qui autem in litore rem iacentem, poſtea quam naufragium factum eſt, abſtulit: in ea conditione eſt, ut magis fur ſit, quam hoc edito*

teneatur: quemadmodum iſ qui quod de ueniculo exciderit, tulit. nec rapere uidetur, qui in litore rem iacentem tollit. Concordat l. ſi quis. 5. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox.

V. *Exceptio: Niſi ex alio loco, quam quo incendium, ruina, naufragium, &c. ſit, res rapiatur. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propoſitis hiſce: Et loco. Concordat d. l. 5. his uerbis: Si quis ex naufragio, uel incendio, ruinae ſeruata rem, & alio loco poſitam, ſubtraxerit aut rapuerit: furti ſcilicet, aut aliàs ui bonorum raptorum iudicio tenetur: maximè ſi non intelligebat, ex naufragio uel incendio ruinae eam eſſe. iacentem quoq; rem ex naufragio, quæ fluctibus expulſa ſit, ſi quis abſtulit: plerique idem putant. Quod ita uerum eſt, ſi aliquid tempus poſt naufragium interceſſerit. alioquin ſi in ipſo naufragij tempore id acciderit: nihil intereſt, utrum ex ipſo mari quiſque rapiat, an ex naufragijs, an ex litore. De eo quoque quod ex rate, nauis expugnata raptum ſit, eandem interpretationem adhibere debemus. Huius exceptionis replicatio hæc eſt: Niſi tempore incendij, ruinae, naufragij, &c. res in uicinis locis poſita rapiatur, quæ replicatio approbatur uerbis iam propoſitis hiſce: Quod ita uerum eſt, &c. Concordat l. 1. §. ex incendio. ibi: proinde ſi ex. item §. item ruinae. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cauſſa 1.*

VI. *Exceptio: Niſi ante incendium, ruina, naufragium, &c. factum rapiatur, quæ exceptio approbatur quidem ipſo iure, uerum eius replicatio hæc eſt: Niſi in ipſa ſuſpitione incendij, ruinae, naufragij raptum ſit. Hæc replicatio approbatur l. Pedius. 4. in prim. ff. d. de. his uerbis: Pedius poſſe etiam dici, ex naufragio rapere eum, qui, cum nondum naufragium hæc, in ipſa trepidatione rapiat. Huius replicationis duplicatio hæc eſt: Niſi poſtea non ſequatur incendium, ruina, naufragium, &c. Hæc duplicatio approbatur l. 1. §. ſi ſuſpicio. ff. eod. tit. his uerbis: Si ſuſpicio fuit incendij uel ruinae, & incendium uel ruina non fuerit: uideamus, an hoc editum locum habeat? & magis eſt, ne habeat: quia neq; ex incendio, neq; ex ruina quid raptum eſt.*

VII. *Exceptio: Niſi dominus rerum eas rapuerit. Hæc exceptio approbatur l. ult. in prim. ff. de incendio, ruina, his uerbis: Licere unicuiq; naufragium ſuum impune colligere, cõ ſtat: idq; Imperator Antoninus cùm diu o patre ſuo reſcripſit.*

VIII. *Exceptio: Niſi dominus relinquendi animo res ſuas iactauerit. Hæc exceptio approbatur l. falſus. 4. 4. §. ſi iactum. ff. de furtis, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quaſt. 2. cauſſa 19. except. 2. repl. 3.*

III. QVIBVS COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

I. *Regula, De eo cui res ad ſt, proponitur l. in eum. 18. C. de furtis, cuius uerba uide §. quaſt. 6. reg. 1.*

II. *Regula, De hæredibus, proponitur l. Pedius. 4. §. ſin. ff.*

ſin. ff. de incendio, ruina, cuius uerba uide §. quaſt. prox. 111. Regula, De ſiſco, proponitur l. quo naufragij. 3. §. ſin. ff. d. de. cuius uerba uide §. quaſt. 3. reg. 3.

V. ADVERSVS QVOS COMPETIT?

De hæredibus rapientis proponitur d. l. 4. §. ſin. his uerbis: Hæ aſtiones etiam hæredibus dantur: in hæredes eatenus dandæ ſunt, quantum ad eos peruenit.

VI. QUID VENIAT IN ACTIONE PROPOSITA?

Intra annum in quadruplum, poſt annum in ſimplum competit. quæ regula approbatur uerbis editi §. eod. cap. in prim. propoſitis. Concordat d. l. 8. C. de furtis, hiſce uerbis: In eum qui ex naufragio uel incendio cepiſſe, uel in his rebus damni quid dediſſe dicitur: intra annum utilem ei cui res abeſt, quadrupli: poſt in ſimplum actionem proſitam, præter pœnam olim ſtatutam, forma editi perpetui declarat. Ait imp. Præter pœnam olim ſtatutam. De hac pœna uide §. quaſt. 8. Huius regulae exceptio hæc eſt: Niſi ſeruus de liquerit, hoc enim caſu dominus ſeruum noxae dedendo liberatur. quæ exceptio approbatur uerbis editi §. eod. cap. in prim. propoſitis hiſce: Item in ſeruum & familiam noxale iudicium dabo.

VII. QVAMDIV COMPETIT?

Annalis eſt actio. quæ regula approbatur ſimul & diſtinguitur per ea quæ propoſita ſunt §. reg. prox.

VIII. AD FINIA REMEDIA.

I. *Regula: Ex cauſſis ſupradictis actio propoſita, non alia competit. Cuius regulae exceptio hæc eſt: Niſi poſt naufragium factum rem iacentem ſubripuit. hoc enim caſu furti actio eſt, uel ui bonorum raptorum. quæ exceptio approbatur l. quo naufragium. 3. in prim. ff. de incendio, cuius uerba uide §. quaſt. 3. except. 4. Concordat l. ſi quis. 5. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quaſt. 3. except. 5. Reliquas exceptiones uide in regulis ſequentibus.*

II. *Regula, De furti actione, proponitur l. falſus. 4. 4. §. ſi iactum. ff. de furtis, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quaſt. 2. cauſſa 19. except. 2. repl. 3.*

III. *Regula, De duobus ſenatusconſultis Claudij temporibus factis, proponitur d. l. 3. §. ſin. ff. de incendio, his uerbis: Senatusconſultum Claudianis temporibus factum eſt, ut ſi quis ex naufragio clauos, uel unum ex his abſtulit, omnium rerum nomine tenetur. Item alio ſenatusconſulto cauetur: eos quorum fraude aut conſilio naufragi ſuppreſſi per uim fuiſſent, ne nauis libere periclitantibus opitulentur: legis Corneliae quæ de ſicarijs lata eſt, pœnis adficiendos. Eos autem qui quid ex miſerriſſima naufragorum fortuna rapuiſſent, lucratue fuiſſent dolo malo: in quantum edito Prætoris actio daretur, tantum & ſiſco dari debere.*

III. *Regula, De conſtitutione diui Antonini, proponitur l. Pedius. 4. §. 2. ff. eod. tit. his uerbis: Diuus Antoninus de his qui prædam ex naufragio diripiuiſſent, ita reſcripſit: Quod de naufragijs nauis & raris ſcripſiſti mihi, ed perinet, ut explores qua pœna adficiendos eos putem, qui diripiuiſſe aliqua ex illa probantur. Et facile (ut opinor) conſtitui poteſt. Nam plurimum intereſt, peritura collegerint, an quæ ſeruari poſſint, flagitioſos inuaſerint. Ideoq; ſi grauior præda ui appetita uidebitur: liberos quidem ſuſtibus caſos in triennium reſlegabitur ſi ſordidiores erunt, in opus publicum eiſdem temporis dabis. Seruos flagellis caſos in metallum damnabis. Si nõ magna pecuniae res fuerint: liberos ſuſtibus, ſeruos flagellis caſos dimittere poteris. Et omnino ut in cæteris, ita in huiusmodi cauſis ex perſonarum conditione & rerum qualitate diligenter pœnae ſunt æſtimandæ: ne quid aut durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſſa poſtulat.*

V. *Regula, De conſtitutione diui Hadriani, & alio quodam ſenatusconſulto, proponitur l. ne quid. 7. ff. d. de. his uerbis: Ne quid ex naufragijs diripiatur, uel quis extraneus interueniat colligendis eis, multifariam proſpectum eſt. Nam & diuus Hadrianus edito præcepit, ut hi qui iuxta litora maris poſſiderent, ſciant, ſi quædo nauis uel infixæ uel fractæ intra fines agrum cuiuſq; naufragia diripiant, in ipſos iudicia præſides his qui res ſuas direptas quaerant, reddituros: ut quidquid probauerint ſibi ademptum naufragio, id à poſſeſſoribus recipiant. De his autem quos diripiuiſſe probatum ſit, præſidem ut de latronibus grauem ſententiam dicere. Et quo facilius ſit probatio huius admiſſi, permiſit eis qui quid paſſos ſe huiusmodi quaerantur, adire Præſides, & apud eos teſtari, reosq; petere: ut pro modo culpæ uel uindictæ, uel ſub ſideiuſſoribus ad Præſidem remittantur. A domino quoq; poſſeſſionis, in qua id admiſſum dicatur, ſatis accipi, ne cognitioni deſit, præcipitur. Sed nec interuenire naufragijs colligendis aut militæ, aut priuarum, aut libertum, ſeruum uel Principis, placere ſibi, ait Senatus.*

VI. *Regula, De officio præſidis, proponitur l. ne piſcatores. 10. ff. d. de. his uerbis: Ne piſcatores nocte lumine oſtenſo fallant nauigantes, quaſi in portum aliquem delaturi, eoq; modo in periculum nauis & qui in eis ſunt deducant, ſibiq; execrandam prædam dent: præſidis prouinciæ religioſa conſtantia efficiatur.*

VII. *Regula, De conſtitutione Imperatoris Honorij, proponitur l. de ſubmerſis. 7. C. de naufragijs, cuius uerba uide alibi.*

VIII. *Regula, De lege Iulia de ui publica & priuata, proponitur §. lib. 4. cap. 2. quaſt. 2. cauſſa 11 & 13.*

DE HIS QUI DEIECERINT UEL EFFUDERINT ACTIO. Cap. XVI.

PRIMO: Verba edicti quo actio hæc introducta est, proponuntur l. i. in prim. ff. de his qui deiecerint uel effuderint, hæc: Prætor ait de his qui deiecerint uel effuderint: Vnde in eum locum, quo uulgò iter fiet, uel in quo consistetur, deiectum uel effusum quid erit: quantum ex ea re damnum datum factumue erit, in eum qui ibi habitauit, in duplum iudicium dabo. Si eo ictu homo liber perijisse dicetur, quinquaginta aureorum iudicium dabo. Si uiuet, noctumq; ei esse dicetur: quantum ob eam rem æquum iudici uidebitur, eum cū quo agatur condemnari, tanti iudicium dabo. Si seruus insciente domino fecisse dicetur: in iudicio adijciatur, uox a dedere liceat.

III. GENVS ET PROPRIVM huius actionis.

I. Regula: In factum actio est. quæ regula approbatur d. l. i. §. hæc in factum, cuius uerba uide j. quæst. 6. reg. 1.

II. Regula: Pœnalis actio est. quæ regula approbatur l. si uerò. §. hæc autem. ibi: nam et pœnalis. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. 5. reg. 1. excepti. 1.

III. Regula: Popularis est actio. quæ regula approbatur d. uer. nam et pœnalis.

III. Regula: Ex bono et æquo oritur, quæ regula approbatur d. §. hæc autem, in fine. cuius uerba uide j. quæst. 5. reg. 1. excepti. 2.

V. Regula: Ex quasi maleficio oritur, quæ regula approbatur l. ex maleficio. 4. §. si quocq; ff. de action. et obligat. his uerbis: Is ex cuius cœnaculo, uel proprio ipsius, uel conducto, uel in quo gratis habitabat, deiectum effusumue aliquid est, ita ut alicui noceret: quasi ex maleficio teneri uidetur. Ideo autem nõ proprie ex maleficio obligatus intelligitur: quia plerunq; ob alterius culpam tenetur, aut serui, aut liberi. Cui similis est is qui ea parte qua uulgò iter fieri solet, id positum uel suspensum habet, quod potest (si ceciderit) alicui nocere. Concordat iisdem uerbis inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nascuntur. §. item is ex.

III. CAUSSAE EX QVIBVS actio proposita competit?

I. Causa: Si in eum locum quo uulgò iter fit, uel in quo consisti solet, quid deiectum uel effusum sit, quo alicui damnum datum est, uel liber homo occisus. Hæc causa approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prim. propositis. Concordant ea quæ proposita sunt §. reg. prox.

II. Causa: Si quid suspensum decidit uel effusum est, quo alicui nocitum est. Hæc causa approbatur l. i. §. quod

cum suspend. ff. de his qui deiecerint, his uerbis: Quod cum suspenderetur decidit, deiectum uidebitur: sed & quod suspensum decidit, pro deiecto haberi, magis est. Proinde et si quid pendens effusum sit: quamuis nemo hoc effuderit, edictum tamen locum habere dicendum est. Concordat l. si uerò. §. si id quod. ff. d. tit. cuius uerba uide j. cap. prox. quæst. 6. reg. 1.

EXCEPTIONES HARVM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio: Nisi non in eum locum, quo uulgò iter fit, deiectum uel effusum sit. Hæc exceptio elicitur ex uerbis edicti §. propositis. Concordat l. i. §. parui autem. ff. d. tit. cuius uerba uide j. prox.

II. Exceptio: Nisi in priuatum, non in publicum locum deiectum uel effusum sit. Hæc exceptio reprobat d. §. parui autem, his uerbis: Parui interesse debet, utrum publicus locus sit, an uerò priuatus: dummodò per eum uulgò iter fiat, quia iter facientibus prospicitur, non publicis uijis studetur. Semper enim ea loca, per quæ uulgò iter fieri solet, eandem securitatem habere debent. Cæterum si aliquando uulgus in illa uia non commeabat, & tunc deiectum sit uel effusum, cū adhuc secreta loca essent, & modò cœpit commeari: non debet hoc edicto teneri.

III. Exceptio: Nisi de naue sit deiectum. Hæc exceptio reprobat l. hoc edictum. §. si. ff. d. tit. his uerbis: Si de naue deiectum sit, dabitur actio utilis in eum qui nauis præpositus sit.

III. Exceptio: Nisi non in ciuitate uel uico, sed extra sit deiectum. Hæc exceptio reprobat d. l. 6. in priu. his uerbis: Hoc edictum non tantum ad ciuitates & uicos, sed & ad uias, per quas uulgò iter fit, pertinet.

V. Exceptio: Nisi non sit deiectum uel effusum, nõ interdiu. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur d. l. 6. §. 1. his uerbis: Labeo ait, locum habere hoc edictum, si interdiu deiectum sit, nõ nocte. Sed quibusdam locis & nocte iter fit.

V. Exceptio: Nisi sine culpa inhabitantis deiectum uel effusum sit. Hæc exceptio reprobat l. i. §. hæc in factum. ibi: nec adijcitur. ff. de his qui deiecerint. cuius uerba uide j. quæst. 6. reg. 1. Concordant ea quæ proponuntur §. quæst. prox. reg. 5. ibi: quia plerunq;

VII. Exceptio: Nisi quis operantium uel discentium deiecerit uel effuderit. Hæc exceptio reprobat l. si uerò. §. si horrearius. ff. d. tit. his uerbis: Si horrearius aliquid deiecerit uel effuderit, aut conductor apothecæ, uel qui in hoc duntaxat conductum locum habebat, uribi opus faciat uel doceat: in factum actioni locus est, etiam si quis operantium deiecerit uel effuderit, uel discentium.

VIII. Exceptio: Nisi cum alio eiusdem delicti nomine actum sit. Hæc exceptio approbatur l. et qui. dem. §. ff. d. tit. cuius uerba uide j. quæst. 6. reg. 2.

V. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

I. Regula, De hæredibus. His quoq; actio proposita competit. quæ regula approbatur d. l. 5. §. hæc autem. ff. de his qui deiecerint, his uerbis: Hæc actio, quæ competit de effusis & deiectis, perpetua est, & hæredi competit: in hæredem uerò non datur. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi ex eo agatur, quòd liber homo perijisse dicatur. quæ exceptio approbatur d. §. hæc autem, his uerbis: Quæ autem de eo competit, quòd liber perijisse dicetur: intra annum duntaxat competit, neque in hæredem, sed nec hæredi similibusq; personis datur: nam & pœnalis est, & popularis. Dummodò sciamus, ex pluribus desiderantibus hanc actionem ei potissimum dari debere, cuius interest, uel qui ad finitatem cognationis defunctum contingit. Altera exceptio est: Nisi ex eo agatur, quòd libero homini nocitum esse dicatur. Hæc exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Sed si libero homini nocitum sit, ipsi perpetua erit hæc actio: si alius uelit experiri, annua erit. nec enim hæredibus iure hereditario competit. Quippe quod in corpore libero dani datur, iure hereditario transire ad successores non debet, quasi non sit damnum pecuniarium. nam ex bono & æquo oritur.

II. Regula: Cui libet uolenti datur hæc actio, quæ regula approbatur uerbis d. §. hæc autem, §. reg. prox. excepti. 1. propositis hisce: Et popularis. Concordant ea quæ proposita sunt §. lib. 26. cap. 12. quæst. 3. reg. 1. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi plures agere uolet. hoc enim casu unus eligendus, cuius maxime interest. quæ exceptio approbatur uerbis d. §. hæc autem, d. excepti. 1. propositis hisce: Dummodò sciamus, ex pluribus, &c. Concordant ea quæ proposita sunt d. quæst. 3. reg. 2.

VI. ADVERSVS QVOS COMPETIT actio proposita?

I. Regula, De habitatore ædium, ex quibus deiectum uel effusum est. Hic regulariter actione proposita tenetur, non alius. quæ regula approbatur uerbis edicti l. i. in prim. ff. de his qui deiecerint, §. eod. cap. in prim. propositis hisce: In eum qui ibi habitauit. Concordat d. l. i. §. hæc in factum, his uerbis: Hæc in factum actio in eum datur, qui in habitauit cū quid deieceretur uel effunderetur, non in dominum ædium. Culpam enim penes eum est. Nec adijcitur culpæ mentio uel inficiationis, ut in duplum detur actio: quamuis damni iniuriæ utrunq; exigat. Concordat item l. hoc edictum. §. §. habitator. ff. eod. tit. his uerbis: Habitator suam suorumq; culpam præstare debet. Concordat item d. l. 6. §. fin. cuius uerba uide §. quæst. 4. excepti. 3. Concordant item ea quæ proposita sunt §. quæst. 5. reg. 5. Declaratur regula proposita d. l. i. §. habitare, his uerbis: Habitare dicimus uel in suo, uel in conducto, uel gratuito. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi hospes paulisper hospitetur ibi: hic

enim non tenetur. quæ exceptio approbatur d. §. habitare, his uerbis: Hospes non tenebitur, qui ibi non habitat, sed paulisper hospitatur: sed is tenetur, qui hospitium dedit. Tantum autem interest inter habitatorem & hospitem, quantum interest inter domiciliū habentem, & peregrinantem. Altera exceptio est: Nisi liberti, clientes uel alij amici, qui apud patronum uel amicū suum gratis habitant. Hæc exceptio approbatur l. si uerò. §. 1. ff. d. tit. cuius uerba uide j. reg. 3. excepti. 3. Tertia exceptio uidetur: Nisi habitator tantum locum conductum habuit, ut ibi opus faceret, uel doceret. Hæc exceptio reprobat d. l. 5. §. si horrearius. cuius uerba uide §. quæst. 4. excepti. 7. Quarta exceptio est: Nisi habitator sit absens. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur Nouell. c. 68. §. quòd si aliter quidem. cuius uerba uide §. lib. 5. cap. 2. quæst. 1. excepti. 4. 8. Quinta exceptio uidetur: Nisi filius familiæ ibi habitauerit. hoc enim casu in patrem eius actio uidetur danda. Sed hæc exceptio reprobat l. i. §. si filiusfam. ff. de his qui deiecerint, his uerbis: Si filius familiæ cœnaculum conductum habuit, & in deiectum uel effusum quid sit: de peculio in patre non datur: quia non ex contractu uenit. in ipsum itaq; filium hæc actio competit. Concordat l. ex maleficio. 4. §. ideo si filiusfam. ff. de act. et obligat. his uerbis: Si filius familiæ seorsim a patre habitauerit, & quid ex cœnaculo eius deiectum effusumue sit, siue quid positum suspensumue habuerit, cuius casus periculosus sit: Iuliano placuit, in patrem neq; de peculio, neq; noxalem dandam esse actionem, sed cum ipso filio agendum. Concordat iisdem uerbis inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nascuntur. §. si filiusfam. Sexta exceptio uidetur: Nisi seruus ibi habitauerit. hoc enim casu in dominum eius actio uidetur danda. Sed et hæc exceptio reprobat d. l. i. §. cū seruus, his uerbis: Cum seruus habitator est, utrum noxalis actio danda sit, quia nõ est ex negotio gesto: an de peculio, quia nõ ex delicto serui uenit: neq; rectè dicitur serui noxa, cum seruus nihil nocuerit. Sed ego puto seruū impunitum esse non oportere, sed extra ordinem officio iudicis corrigendū. Concordat d. l. 4. §. ideo si filiusfam. ff. de action. et obligat. uerbis paulo superius propositis hisce: Neq; noxalem, &c.

II. Regula, De hæredibus, proponitur l. si uerò. §. hæc autem. ff. de his qui deiecerint. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1.

III. Regula, De pluribus habitantibus. Aduersus omnes competit actio proposita. quæ regula approbatur l. i. §. fin. cum tribus legibus sequentibus. ff. eod. tit. his uerbis: Si plures in cœnaculo eodem habitent, unde quid deiectum est, in quemuis hæc actio dabitur: cum sanè impossibile est scire, quis deiecerit uel effudisset. Et quidem in solidum. Sed si cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur perceptione, non litis

contestatione, præstaturi partem damni societatis iudicio vel utili actione ei qui soluit. Huius regula exceptio prima hæc est: Nisi reus conuentus solidum præstiterit, quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed si cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur, &c. Altera exceptio est: Nisi plures diuiso inter se cœnaculo habitent, hoc enim casu is solus tenetur, ex cuius parte deiectum est. quæ exceptio approbatur l. si uerò. s. in prim. ff. d. it. his uerbis: Si plures diuiso inter se cœnaculo habitent: actio in eum solum datur, qui inhabitat eam partem, unde effusum est. Concordat d. l. s. ff. interdum, his uerbis: Interdum, quo sine captione actoris fiat, oportebit Prætorum æquitate motum potius dare actionem in eum, ex cuius cubiculo uel ex hedra deiectum est, licet plures in eodem cœnaculo habitent. Quod si ex mediano cœnaculi quid deiectum sit: uerius est, omnes teneri. Tertia exceptio est: Nisi quis alijs habitationem uel hospitium præbens, ipse maximam cœnaculi partem inhabitet: hic enim solus tenebitur, quæ exceptio approbatur d. l. s. ff. i. his uerbis: Si quis gratuitas habitaciones dederit libertis & clientibus, uel suis, uel uxoris: ipsum eorū nomine teneri, Trebatius ait, quod uerum est. Idem erit dicendum, & si quis amicis suis modica hospitio la distribuierit. Nam & si quis cœnaculariã exercens, ipse maximam partem cœnaculi habeat: solus tenebitur. Sed & si quis hospitalia habeat, æquè solus tenebitur. Sed si quis cœnaculariam exercens, modicum sibi hospitium retinuerit, residuum pluribus locauerit: omnes tenebuntur qui in hoc cœnaculo habitant, unde deiectū effusum est.

VII. QUID VENIAT IN ACTIONE PROPOSITA?

I. Regula: In duplum datur actio, quæ regula approbatur uerbis editi s. eod. cap. in prim. propositis. Concordat l. i. s. hæc in factum, in fine. ff. de his qui deiecerint. cuius uerba uide s. quæst. prox. reg. i. in prim. Concordat item Inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nasc. his uerbis: De eo quod deiectū effusum est, dupli, quantum damni datum sit, constituta est actio. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi liber homo perijisse dicatur. hoc enim casu quinquaginta aureorum iudicium datur, quæ exceptio approbatur uerbis editi s. propositis hisce: Si eo ictu homo liber perijisse dicatur, quinquaginta aureorum iudicium dabo. Concordat d. l. i. ff. sed cum liber, his uerbis: Cum liber homo perijt, damni æstimatio non fit in duplum: quia in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest, sed quinquaginta aureorum condemnatio fit. Concordat Inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nasc. ff. ob hominem, his uerbis: Ob hominem liberum occisum, quinquaginta aureorum poena constituitur. Si uerò uiuat, nocitumq; ei esse dicatur: quantum ob eam rem

æquum iudici uidetur, actio datur. Iudex enim computare debet mercedes medicis præstitas, cæteraq; impendia quæ in curatione facta sunt: præterea operas quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis est factus. Altera exceptio est: Nisi libero homini nocitum esse dicatur: hoc enim casu extraordinaria poena est, quæ exceptio approbatur uerbis editi s. propositis hisce: Si uiuet, nocitumque ei esse dicatur: quantum ob eam rem æquum iudici uidebitur, eum cum quo agatur condemnari: tanti iudicium dabo. Concordat Inst. d. ff. ob hominem, uerbis iam propositis hisce: Si uerò uiuat, &c. Declaratur hæc exceptio d. l. i. s. hæc autem uerba, his uerbis: Hæc uerba, si uiuet, nocitumq; ei esse dicatur: nõ pertinent ad damna quæ in rem hominis liberi facta sunt (si forte uentimenta eius, uel quid aliud scissum corruptumue est) sed ad ea quæ in corpus eius admittuntur. Planè quanti æstimaui damnum in corpore liberi hominis præstitum, definitur l. cum liberi. 7. ff. de his qui deiecerint. de qua re uide s. lib. proxim. cap. 12. quæst. 3. reg. 10. Tertia exceptio est: Nisi seruus inhabitantis deiecit uel effudisse dicatur, hoc enim casu dominus seruuum noxæ dedendo liberatur, quæ exceptio approbatur uerbis editi s. propositis hisce: Si seruus insciente domino fecisse dicatur: in iudicio adijciam, ut noxæ dedere liceat. Quarta exceptio est: Nisi seruus cœnaculum inhabitet, hic enim officio iudicis extra ordinem corrigendus, quæ exceptio approbatur l. i. s. cum seruus, ff. d. it. cuius uerba uide s. quæst. prox. reg. 1. except. 6.

VIII. QUAMDIU COMPETIT?

I. Regula: Vnus ex pluribus inhabitantibus in solidum tenetur, quæ regula approbatur l. si uerò. s. ff. hæc aut. ff. de his qui deiecerint. cuius uerba uide s. quæst. 3. reg. 1. in prim. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi ex eo quod liber homo perijisse dicatur, agatur, hoc enim casu est annalis actio, quæ exceptio approbatur d. ff. hæc autem. ibi: quæ aut de eo, cuius uerba uide d. reg. 1. except. 1. Altera exceptio est: Nisi si ex eo agatur, quod libero homini nocitum esse dicatur, hoc enim casu alij agendi annalis est actio, ipsi aut cui nocitum est, perpetua, quæ exceptio approbatur d. s. hæc aut. ibi: sed si libero, cuius uerba uide d. reg. 1. except. 2.

IX. EVENTVS.

I. Regula: Reo condemnato, aduersus deiectorē uel effundentem actio datur ad id quod præstitit, sibi restituendum, quæ regula approbatur d. l. s. cum autem, ff. de his qui deiecerint, his uerbis: Cum legis Aquiliæ actione propter hoc quis condemnatus est: meriti ei qui ob hoc quod hospes, uel quis alius de cœnaculo deiecit, condemnatus est, in factū dandam esse Labeo ait aduersus deiectorē, quod uerū est. Planè si locauerit deiectori, etiã ex locato habebit actionem.

II. Regula:

I. Regula: Vnus ex pluribus inhabitantibus in solidum condemnatus, id quod præstitit ad socijs pro parte repetere potest, quæ regula approbatur l. perceptione. 4. ff. d. it. cuius uerba uide s. quæst. 6. reg. 3.

DE POSITIO ET SVSPEN-
SIO ACTIO. Cap. XVII.

PRIMO: Verba editi quo hæc actio introducta est, proponuntur l. si uerò. s. ff. prætor ait. ff. de his qui deiecerint, hæc scilicet: Prætor ait, Ne quis in subgrunda protecloue supra eum locū, quo uulgò iter fiet, in ue quo consistetur, id positum habeat, cuius casus nocere cui possit. Qui aduersus ea fecerit, in eum solidorum decem in factū iudicium dabo. Si seruus insciēte domino fecisse dicatur, aut estimationem dari, aut noxæ dedi iubebo.

II. RATIO huius editi eiusq; actionis proponitur d. l. s. ff. hoc editi, his uerbis: Hoc editum superioris portio est. cōsequens etenim fuit, Prætor em etiam in hunc casum prospicere: ut si quid in his partibus ædium periculosè positum esset, ne noceret.

III. GENVS HVIVS ACTIONIS. I. Regula: In factum actio est, quæ regula approbatur uerbis editi paulo superius propositis hisce: In factū iudicium dabo.

II. Regula: Popularis est actio, quæ regula approbatur d. l. s. ff. fin. cuius uerba uide s. quæst. 5.

III. Regula: Poenalis est actio, quæ regula approbatur d. s. fin.

III. I. Regula: Ex quasi maleficio oritur, quæ regula approbatur per ea quæ proposita sunt s. cap. proxim. quæst. 3. reg. 5.

III. CAUSSA EX QVA DATUR HÆC ACTIO.

Si quis in subgrunda uel proteclou supra eum locum quo uulgò iter fit, et in quo consisti solet, id positum habeat, cuius casus alicui nocere possit. Hæc causa approbatur uerbis editi s. eod. cap. in prim. propositis. Concordant ea quæ proposita sunt d. reg. 5. Huius cause prima exceptio, sumpta ex persona positum habentis, reprobatur d. l. s. ait prætor, his uerbis: Ait prætor, Ne quis in subgrunda protecloue. Hæc uerba, Ne quis: ad omnes pertinent uel inquilinos, uel dominos ædium: siue in habitent, siue non, habeant tamen aliquid in ijs locis expositum.

II. Exceptio, sumpta ex loco in quo positum est, reprobatur d. l. s. ff. supra eum locum, his uerbis: Supra eum locum, quo uulgò iter fiet, in ue quo consistetur, id positum habeat, &c. Accipere debemus Positum habeat, siue in habitatio nibus uel cœnaculis, siue etiam in horreis uel cuius alterius ædificij.

III. Exceptio: Nisi in pergula positum habuerit, nõ in subgrunda uel proteclou. Hæc exceptio approbatur d. l. s. ff. si id quod, ibi: cum pictor, cuius uerba uide s. quæst. 6. reg. 1.

III. Exceptio: Nisi nec positum, sed suspensum habuerit. Hæc exceptio approbatur d. s. ff. si id quod, ibi: et seruandum respondit.

V. Exceptio: Nisi casus eius quod positum est, nulli possit nocere. Hæc exceptio approbatur d. l. s. ff. prætor ait, his uerbis: Prætor ait, Cuius casus nocere cui possit. Ex his uerbis manifestatur, non omne quod positum est, sed quidquid sic positum est, ut nocere possit, hoc solum prospicere Prætorē, ne possit nocere. nec spectamus ut noceat, sed omnino si nocere possit, editio locus sit. Coercetur autem qui positum habuit, siue nocuit id quod positum erat, siue non nocuit.

VI. Exceptio: Nisi positum nulli nocuerit. Hæc exceptio reprobatur uerbis iam propositis hisce: Nec spectamus ut noceat.

V. QVIBVS COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

Hæreditibus quoq; competit hæc actio, quæ regula approbatur d. l. s. ff. fin. his uerbis: Ista actio popularis est, & hæreditibus similibusq; competit in hæredem aut non competit, quia poenalis est.

VI. ADVERSVS QVOS COMPETIT?

I. Regula, De eo qui posuit, et eo qui inhabitat, proponitur d. l. s. ff. si id quod, his uerbis: Si id quod positum erat, deciderit & nocuerit: in eum competit actio qui posuit, non in eum, qui habitauit: quasi hæc actio non sufficiat. Quia positum habuisse nõ utiq; uidetur qui posuit: nisi uel dominus fuit ædium, uel inhabitator. Nam cū pictor in pergula clypeum uel tabulam exposita habuisset, eaq; excidisset, & transeunt dāni quid dedisset: Seruus respondit, ad exemplum huius actionis dari oportere actionē: hanc enim non competere, palam esse, quia neq; in subgrunda, neq; in proteclou tabula fuerat posita. Idē seruandum respondit, & si amphora ex resticula suspensa decidisset, & damnum dedisset: quia & legitima & honoraria actio deficit.

II. Regula: De eo qui ab alio positum patitur, proponitur d. l. s. ff. positum habere, his uerbis: Positum habere etiam is reclē uidetur, qui ipse quidem non posuit, uerum ab alio positum patitur. Quare si seruus posuerit, dominus autē positum patitur: nõ noxali iudicio dominus, sed suo nomine tenebitur.

III. Regula, De hæreditibus. Aduersus hos actio proposita nõ competit, quæ regula approbatur d. l. s. ff. fin. cuius uerba uide s. quæst. prox.

III. I. Regula, De patre et domino eius qui positum uel suspensum habuit. Aduersus hos nõ datur actio proposita, quæ regula approbatur per ea quæ proposita sunt s. cap. prox. quæst. 6. reg. 1. except. 5. et 6.

VII. QUID VENIAT IN ACTIONE PROPOSITA?

Decem solidorum actio est, quæ regula approbatur l. l. 11. 4. uerbis

uerbis edicti §. cod. in prin. propositis. Concordat in §. de oblig. qua quasi ex delicto nasci. §. item is ex his uerbis: Deposito & suspenso pœna decem aureorum constituta est. Huius regula exceptio hæc est: Nisi seruus fecerit, dominusq; seruum noxæ dederit. que exceptio approbatur eiusdem edicti uerbis hisce: Si seruus in sciencia domino fecisse dicitur: aut æstimationem dari, aut noxæ dedit iubebatur. Huius exceptionis replicatio est: Nisi dominus à seruo positum sciens patiat. que replicatio approbatur d. l. 5. §. positum habere. cuius uerba uide §. reg. prox.

DE CRIMINE STELLIONATUS. Cap. XVIII.

I. GENVS ET PROPRIA huius actionis.

Prima regula: Neq; publicum, neq; priuatum est iudicium, que regula approbatur l. 1. §. stellionatus, his uerbis: Actio stellionatus neq; publicis iudicijs, neq; priuatis actionibus continetur. Concordat l. stellionatus. 3. ff. de extraordinarijs criminibus. his uerbis: Stellionatus uel expilatæ hæreditatis iudicia accusationem quidem habent, sed non sunt publica. Concordat item l. stell. 3. C. de crimine stell. his uerbis: Stellionatus accusatio inter crimina publica non habetur.

II. Regula: Quod in priuatis iudicijs est de dolo actio, hoc in criminibus stellionatus percutio, que regula approbatur l. stellionatus. 3. §. 1. ff. stellionatus. cuius uerba uide §. quest. prox. causa 1.

III. Regula: Non infamat. que regula approbatur l. 2. ff. cod. de iur. cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 1.

II. CAUSSAE EX QVIBVS hæc actio competit?

I. Causa: Si quid dolo factum est, deficiatq; titulus criminis, hæc actio competit. que causa approbatur d. l. 3. §. 1. ff. stellionatus, his uerbis: Stellionatum obijci posse his qui dolo quid fecerunt, sciendum est: scilicet si aliud crimen non sit quod obijciatur, quod enim in priuatis iudicijs est de dolo actio, hoc in criminibus stellionatus percutio. Vbiq; igitur titulus criminis deficit, illic stellionatum obijciemus. Concordat d. l. 3. §. et ut generaliter, his uerbis: Deficiente titulo criminis, hoc crimine locum habet, nec opus est species enumerare. Planè species huius causæ sunt causæ sequentes.

1. Causa: Si rem alij obligatam, dissimulata obligatione, alij distrauerit, permutauerit, uel in solutum dederit. Hæc causa approbatur d. l. 3. §. maxime autem, his uerbis: Maxime in his locum habet stellionatus percutio, si quis forte rem alij obligatam, dissimulata obligatione, per calliditatem alij distrauerit, uel permutauerit, uel in solutum dederit: nam hæc omnes species stellionatum continent.

II. Causa: Si rem alij obligatam, dissimulata obligatione, alij pignori dedit. Hæc causa approbatur l.

ignorantia. 4. C. de crimine stellionatus, his uerbis: Ignorantia creditoria, cui res quidem apud alios obligata, pignoris siue hypothecæ iure obligantur: non sine periculo capi consuevit. Etenim eiusmodi fraudes ad extraordinariam criminis executionem spectare, ac stellionatus commissum seuerissimè esse uindictandum, sæpe rescriptum est. Proinde siue ignorantia tuam debitor circumuenire tentauerit, seu obligatione ritè perfecta, participato fraudis consilio, per subiecta quasi anteriori personam dispendium tuum ad occultum compendium suum trahere tenter: adire suum iudicem potes, congruentè iuri ac debitæ religioni sententiam relaturum. Concordat l. si quis. 36. lib. 1. ff. de pignori. actione. cuius uerba uide §. lib. 40. cap. 10. quest. 1. causa 7.

Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi debitor oblato debito pignus reuolat. Hæc exceptio approbatur l. 1. C. d. tt. his uerbis: Improbū quidem & criminofum fateris eandem res pluribus pignorasse, dissimulando in posteriore obligatione, quod eandem alijs pignori teneretur. Verum securitati tuæ consules, si oblato omnibus debito, criminis insituen di causam peremeris. Altera exceptio est: Nisi ignorans rem alij obligatā esse, iam alij rursus obligauerit. Hæc exceptio approbatur l. tutor. 16. §. 1. ff. de pignori. actione. cuius uerba uide d. quest. 1. causa 2. Tertia exceptio est: Nisi debitor creditori indicauerit, eandem rem alij quoq; obligatā esse. Hæc exceptio approbatur l. et que non dicitur. 15. §. qui res suas. ff. de pignori. & hypoth. cuius uerba uide §. lib. 40. cap. 8. quest. 6. reg. 20. except. 2.

III. Causa: Si quis rem alienam ignorantia creditori pignori dederit. Hæc causa approbatur simul & distinguitur d. l. 16. §. 1. Concordat l. ut. ff. stellionatus. cuius uerba uide §. lib. 7. cap. 6. quest. 7. reg. 5. Concordat item l. 2. C. de crimine stellionatus, his uerbis: Si pater tuus in te donationem contulit, & cum emancipatus esses, traditionibus dominium corporum in te transtulit posteaq; creditorem sortitus, quasdam earum rerum sine uoluntate tua uelut proprias suas obstrinxeris tuum non læsit, nec tamen iniuria stellionatus crimine petetur: cum sciens alienam rem, te non consentiente uelut propria tuo nexuit creditori. Huius causæ exceptiones eadem sunt, que causæ proximè præcedentis.

V. Causa: Si creditor non numeratam pecuniā exegit, uel numeratam bis accepit. Hæc causa approbatur l. si fideiussor. 29. §. in omnibus, in fin. ff. mandati. cuius uerba uide §. lib. 45. cap. 4. quest. 6. reg. 1. except. 4.

VI. Causa: Si peterauit. Hæc causa approbatur l. ult. ff. stellionatus. cuius uerba uide §. lib. 7. cap. 6. quest. 7. reg. 5.

VII. Causa: Si quis imposturam fecit, uel collusionem in necem alterius. Hæc causa approbatur l. stellionatus. 3. §. idem si quis. ff. d. tt. his uerbis: Si quis imposturam fecerit, uel collusionem in necem alterius:

alterius stellionatus poterit postulari.

VIII. Causa: Si merces suppressit. Hæc causa approbatur d. l. 3. §. fin. his uerbis: Qui merces suppressit, specialiter hoc crimine postulari potest.

IX. Causa: Si merces suppositus, obligatas auerit uel corripit. Hæc causa approbatur d. l. 3. §. sed & si quis, hisce uerbis: Si quis merces supposuerit, uel obligatas auerterit uel corripit: æquè stellionatus reus erit.

III. APVD QVEM COMPE- tit actio proposita?

Apud Præsidentem provincie, que regula approbatur d. l. 3. in prin. his uerbis: Stellionatus accusatio ad Præsidis cognitionem spectat. Concordat l. secularij. 7. §. sunt præterea. ff. de extraordinarijs criminibus, his uerbis: Sunt crimina quæ ad executionem Præsidis pertinent: ut puta si quis instrumenta sua prodita esse dicat, nam huius rei executio Præsidi urbi à diuis fratrib. data est.

III. QVAD VENIAT? SEV de pœna stellionatus.

Pœna extraordinaria est, que regula approbatur, simul & modus pœnæ statuendæ definitur d. l. 3. §. pœna, his uerbis: Pœna stellionatus nulla legitima est, cum nec legitimum crimen sit. Solent autè ex hoc extra ordinem plecti: dummodo non debeat opus metalli hæc pœna in plebeijs egredi. In his autem qui sunt in aliquo honore positi, ad tempus relegatio, uel ab ordine motio remittenda est. Concordat l. 2. ff. cod. de iur. his uerbis: Stellionatus iudicium famosum quidem non est, sed coercionem extraordinariam habet.

V. ADFINIA RE- media.

I. Regula: Si quis rem alienam, uel alij obligatam, alij pignori obligauerit, uel alio modo creditorem in contrahendo pignore deceperit: etiam contraria pignoratitia actione tenetur, que regula approbatur per ea que proposita sunt §. lib. 40. cap. 10. quest. 1.

II. Regula: Si quis eandem rem duob. in solidum diuersis contractibus uendiderit, etiam falsi crimine tenetur, que regula approbatur l. qui duob. 21. ff. ad l. Cornel. de falsis, hisce uerbis: Qui duobus in solidum eandem rem diuersis contractibus uendiderit, pœna falsi coercentur. Et hoc diuis Hadrianus constituit.

DE VARIIS EXTRAORDINARIJS DELICTIS & CRIMINIBUS. Cap. XIX.

Prima regula: Si quis alienas sollicitauerit nuptias, & matrimonia interpellauerit, proponitur l. 1. in prin. ff. de extraordinarijs criminibus, his uerbis: Sollicitatores alienarum nuptiarum, itèq; matrimoniorum interpellatores, et si effectum sceleris potiri non possunt, propter uoluntatem perniciosa libidinis extra ordinem puniuntur.

II. Regula: Si quis aliquid fecerit, quo leues homi-

num animi superstitione numinis terreantur, proponitur l. si quis. 30. ff. de pœnis, hisce uerbis: Si quis aliquid fecerit, quo leues hominum animi superstitione numinis terreantur: diuis Marcus huiusmodi homines in insulam relegari rescripsit.

III. Regula, De circulatoribus, proponitur l. in circulatoribus. 3. ff. de extraordinarijs criminibus, his uerbis: In circulatoribus, qui serpentes circumferunt & proponunt, si cui ob eorum metum damnum datum est, pro modo admissi actio dabitur.

III. Regula, De concussione iudicio, proponitur l. 2. ff. de concussione, his uerbis: Concussionis iudicium publicum non est. Sed si ideo pecuniam accepit quis, quod d. crimine minatus sit: potest publicum iudicium esse ex Senatusconsultis, quibus pœna legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accusaonem innocentium coierint, quibus ob accusandum uel non accusandum, denunciandum uel non denunciandum testimonium pecuniam acceperint. Concordat l. 1. ff. cod. de iur. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 8. quest. 1. causa 20.

V. Regula, De scopelismo, proponitur l. secularij. 7. §. sunt quedam. ff. de extraordinarijs criminibus, his uerbis: Sunt quedam que more prouinciarum coercionem solent admittere: ut puta in prouincia Arabia scopelismum crimen appellant, cuius rei admissum tale est. Pleriq; inimicorum solent in prædium inimici scopelismum id est, lapides ponere in iudicio futuros, quod si quis eum agrum coluisset, malo letho periturus esset in iudicijs eorum qui scopelismum posuissent. Quæ res tantum terrorem habet, ut nemo ad eum agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt. Hanc rem Præsides exequi solent grauius usq; ad pœnam capitis: quia & ipsa res mortem comminatur.

VI. Regula: Si Nili aggeres rumpat, proponitur d. l. 7. §. fin. his uerbis: In Ægypto qui chomata rumpit, uel dissoluit (hi sunt aggeres, qui quidem solent aquam Niloticam continere) æquè plectitur extra ordinem: sed pro conditione sua & pro admissi mensura quidam opere publico aut metallo plectuntur. Sed & metallo quidem secundum suam dignitatem, si quis arborem sycaminon exciderit. Nam & hæc res uindicatur extra ordinem non leui pœna: idcirco quod hæc arbores colligunt aggeres Niloticos, per quos incrementa Nili dispensantur, & deminutiones æquè coercentur. Chomata etiam & diacopi qui in aggeribus sunt, plecti efficiunt eos qui id admiserint. Concordat l. unica. C. de Nili aggeribus non rumpendis, hisce uerbis: Si quis posthac per Ægyptum intra duodecimum cubitum fluminis Nili ualla fluentis de proprijs ac uetustis uisibus præter fas præterq; morem

morem antiquitatis usurpauerit: flammis eo loco consumatur, in quo uetustatis reuerentiam, & propemodum ipsius Imperij appetierit securitatem: consijs & confortibus eius deportatione constringendis, ita ut nunquam supplicandi eis, uel recipiendi ciuitatem, uel dignitatem, uel substantiam licentia tribuatur.

VII. Regula, De arboribus ex luco Daphnensi uel Persico non excidendis, nec transferendis aut uendendis, proponitur l. i. C. de cupressis & luco Daph. his uerbis: Si quis Daphnensis luci in Syria, uel Persis in Aegypto arborem coparauerit, quinque libris auri nouerit se esse multandum: non minore dispendio & illo feriendo, qui uedere arbores ausus fuerit, quas non licet emptoribus comparare. Concordat l. 2. C. eod. tit. his uerbis: Omnes iudices cuiuscunq; dignitatis sciant, posthac absq; permisso magnitudinis tuæ arborem ex Daphnensi luco Antiochenæ ciuitatis præcideni, uel quolibet modo lapsas trãferendi licentiam sibi met denegandam. Sed nec à luco uel à litore unam cupressum alijs plantatis excidere sibi licere contendat. ac ne solatio antiquitatis ei concessio priuari per omnia uideatur: pro eo quod ei cupressum excidere denegatur, unam libram auri eundem priuatis nostris largitionibus excipere decernimus: quinq; librarum auri condemnatione huius legis temeratorem plectendo.

VIII. Regula, De lusu prohibito, proponitur l. ult. C. de religiosis, hisce uerbis: Alearum usus antiqua res est, & extra opera pugnatoria concessa: uerum pro tempore prodijt in lachrymas, extranearum multa nationum suscipiens. Quidam enim ludentes, nec ludum scientes, sed numeratione tantum proprias substantias perdiderunt die noctuq; ludendo argento, apparatus lapidibus & auro: consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare Deum conantur, & instrumenta conficiunt. Cõmodis igitur subiectorum prospicientes, hac generali lege decernimus, ut nulli liceat in publicis uel priuatis domibus ludere, neq; inspicere. Et si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio: sed solum reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his qui de derunt, aut eorum hæredibus: aut his negligens, à procuratoribus uel patribus, seu defensoribus, non obstante nisi quinquaginta annorum præscriptione. Episcopis uerò locorum hoc prouidentibus, & præsidum auxilio utentibus, deinde ordinent quinque ludos: comon belon, comon diaulomolon, rhindalca, kayron & cepe rusan. Sed nec permittimus etiam ludere in his ultra unum solidum, etiam si multum di-

ues sit: ut si quem uinci contigerit, casum grauem non sustineat. Non enim bella solummodò bene ordinamus, sed & res ludicras. Sed istam interminantes pœnam transgressoribus, potestatem dando episcopis hoc inquirendi, & præsidum auxilio sedandi: prohibemus etiam ne sint equi lingnei. Et si quis ex hac occasione uincitur: hoc ipse recuperet, domibus eorum publicatis, ubi hæc reperiuntur. Si autem noluerit accipere is qui dedit: procurator noster hæc inquireat, & in opus publicum conuertat. Ex uerbis iam propositis datur actio ad repetendum id quod quis lusu perdidit. cuius exceptio prima est in certis lusus speciebus exceptis uerbis iam dictis hisce: Deinde ordinent quinque ludos: comon belon, &c. Similis exceptio continetur l. 2. cum lege sequente. ff. de aleatoribus, his uerbis: Senatusconsultum ueruit in pecuniam ludere: præterquam si quis certet disco, uel piloiaciendo, currendo, saliendo, iustando, pugnando: quod uirtutis causa fiat. In quibus rebus ex lege Titia & Cornelia etiam pœtionem facere licet. Sed ex alijs, ubi pro uirtute certamen non fit, non licet. Huius exceptionis replicatio est: Nisi ultra unum solidum ludatur. Que replicatio approbatur uerbis d. l. ult. §. propositis hisce: Sed nec permittimus etiam ludere in his ultra unum solidum, &c. Altera exceptio est: Nisi non in pecuniam, sed in ea que in conuiujs apponuntur, ludatur. Hæc exceptio approbatur l. quod in. 4. in prin. ff. de aleatoribus, his uerbis: Quod in conuiuio uel cendi causa ponitur, in eam rem familia ludere permittitur. Tertia exceptio uidetur: Nisi parens uel patronus cum filio uel liberto ludens uicerit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 4. §. fin. his uerbis: Aduersus parentes & patronos repetitio eius quod in alea lusum est, utilis ex hoc edito danda est.

QVIBVS COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

De procuratoribus, patribus & defensoribus uicij proponitur uerbis d. l. ult. §. propositis hisce: Aut his negligentibus, à procuratoribus, &c. Concordat d. l. 4. §. i. cuius uerba uide §. proximi.

De domino uicij proponitur d. §. i. his uerbis: Si seruus uel filius familiæ uictus fuerit, patris uel domino competit repetitio.

ADVERSVS QVOS COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

De domino uincens proponitur d. l. 4. §. item si seruus, his uerbis: Si seruus accipit pecuniam, dabitur in dominum de peculio actio, non noxalis: quia ex negotio gesto agitur. Sed non amplius cogendus est præstare, quam id quod ex ea re in peculio sit.

De parente & patrono uicij uide §. except. 3.

QVAMDIU COMPETIT ACTIO PROPOSITA?

Non nisi quinquaginta annorũ præscriptione submouetur. Que regula approbatur uerbis d. l. ult. §. propositis hisce: Non obstante nisi quinquaginta annorum præscriptione. Hæc de lusu prohibito. Sed et alia eius pœna statuuntur l. i. ff. de aleatorib. de quibus uide §. lib. prox. cap. 3. quest. 2. except. 3. item cap. u. except. 2. item cap. 14. except. 19. item cap. 19. quest. 1. causa 1. except. 1.

IX. REGULA, De blasphemijs & adurationib. proponitur l. ult. §. fin. C. de religiosis, hisce uerbis: Prouideant iudices, ut à blasphemijs & periurijs (quæ eorum inhibitionibus debet comprimi) omnes penitus conquiescant. Concordat Nouell. c. 77. his uerbis: Omnibus iam hominibus, qui rectè sapiunt, manifestum esse putamus, in nullam nos rem æquè omnia conferre studia, aut perinde aliquid in uotis habere, quam ut qui fidei nostræ à Domino Deo concrediti sunt, honestè uiuant, & eius beneuolentiam demereantur: præsertim cum Dei erga homines amor non interitum, sed conuersionem ac salutem uelit: & eos qui alicubi offenderunt, Deus, simulatq; eriguntur, & in uiam redeunt, suscipiat. Qua etiam de re omnes cohortamur, ut Dei timorem in animo concipiant, & eius implorent benignitatem. Et scimus quod qui Deum diligunt, quiq; eius præstolantur misericordiam, hoc agant. Quia uerò diabolica quidam instigatione detenti, grauioribus seipos luxurijs commiserunt, & huius naturæ contraria faciunt: adhortamur & hocce, ut Dei timorem & futurum iudicium in animo concipiant, & istiusmodi diabolicis & illicitis luxurijs abstineant: ne per tam impia facinora à iusta Dei ira uel urbes cum suis incolis pessum ire inueniantur. Per sanctas enim scripturas edocemur, quod ob tam impia facinora etiam urbes unà cum hominibus perierint. Insuper quia ultra prædictos quidam execrabilia etiam uerba & iuramenta de Deo proferunt, Deum prouocantes ad iracundiam: consimiliter & hos admonemus, ut tam execrabilibus uerbis, & id genus alijs uerbis abstineant. Nam si conuicia hominibus ingesta saltem inulta non relinquuntur: multò magis qui diuinum nomen conuicij incensit, dignus est qui supplicium sustineat. Propterea igitur omnes huiusmodi cohortamur, ut præfatis delictis abstineant, & Dei timorem in animum sumant, & eos qui honestè uitam transigunt, imitentur. Propter huiusmodi enim delicta & famæ & terræ motus & pestilentia oboriuntur. Atq; hoc genus hominum propterea,

ut memoratis illicitis actionibus abstineant, admonemus, ne suas ipsorum animas conijciant in interitum. Nam si post hanc nostram admonitionem ipsdem inherere delictis aliqui deprehendantur: principio quidem indignos se præbebunt Dei erga homines amore, deinde legitimas etiam sustinebunt pœnas. Dedimus etenim gloriosissimo regie urbis præfecto negocium, ut eos qui post hanc nostram admonitionem prædictis illicitis & impijs actionibus inherere non dubitauerint, & comprehendant, & ultimo submittat supplicio: ne quando ex talium peccatorum contemptu per tam impia facinora inueniatur tam ipsa hæc ciuitas, quam tota ciuilitas & respub. sustinere iniuriam. Si quidem & si post hanc nostram cohortationem aliqui tales inuenientes eos occultauerint: consimiliter & ipsi à domino Deo condemnabuntur. Sed & ipse gloriosissimus præfectus, si quos tale aliquid delinquere deprehenderit, neq; illis secundum leges nostras uindictam induxerit: principio quidem Dei iudicio obnoxius erit: deinde uerò etiam à nobis indignationem excipiet.

X. Regula, De non naturalibus luxurijs, proponitur uerbis d. c. 77. iam propositis hisce: Quia uerò diabolica quidam instigatione detenti, grauioribus seipos luxurijs commiserunt, & huius naturæ contraria faciunt, &c. Plura de hac re uide §. lib. 4. cap. 7. quest. 2. causa 19.

XI. Regula, De insantibus expositis, proponitur l. 2. C. de insantibus expositis, hisce uerbis: Vnusquisq; sobole suâ nutriet. Quod si exponenda putauerit, animaduersioni quæ constituta est, subiacebit. Sed nec dominis uel patronis repetendi aditum relinquimus, si ab ipsis expositos quodamodò ad mortem uoluntas misericordia amica collegit: nec enim dicere quis suū poterit, quæ pereuntem contempsit.

XII. Regula, De incendijs puniendis. Regulariter incendiarij ultimo supplicio afficiuntur. Que regula approbatur simul & distinguitur l. qui ædes. 9. ff. de incendio, ruina, his uerbis: Qui ædes acruum ue frumeti iuxta domum positum cõbuserit: uinctus, uerberatus igni necari iubetur: si modò sciens prudensq; id commiserit. Si uerò casu, id est negligentia: aut noxam facere iubetur, aut si minus idoneus sit, leuius castigatur. Appellatione autem quædam omnes species ædificij continentur. Concordat l. licere. 12. in fin. ff. d. tit. his uerbis: Qui data opera in ciuitate incendium fecerint: si humiliore loco sint, bestijs subijci solent. Si in aliquo gradu id fecerint: capite puniuntur, aut cercè in insulam deportantur. Concordat itè l. in prin. ff. ad l. Corn. de sicarijs. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 4. quest. 1. causa 1. Concordat itè l. si quis. 1. ff. d. tit. his uerbis: Si quis

Si quis dolo insulam meam exufferit, capitis poena plectetur quasi incendiarius. *Concordat item l. capitalium. 28. §. incendiarij. ff. de penis. cuius uerba uide §. except. prox. Concordat item l. data. u. C. qui accusare non possunt, his uerbis: Data opera partis aduersæ res uestras incendio exarsas esse adseuerantes, crimen legis Corneliæ de ficiarijs exequi potestis. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi culpa aut negligentia rei conuenit incendium sit factum: tunc enim non capite punitur, sed leuius, quæ exceptio approbatur uerbis d. l. 9. §. propositis hisce: Si uero casu, id est negligentia: aut noxam sarcire iubetur, aut si minus idoneus sit, leuius castigatur. *Concordat l. nam salutem. 3. §. cognoscit. ibi: quia plerumq; ff. de officio præfecti uigilum. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 24. quæst. 4. Concordat item d. §. incendiarij, his uerbis: Incendiarij capite puniuntur, qui ob inimicitias uel prædæ causâ incenderit intra oppidum: plerumque & uiui exuruntur. Qui uero casam aut uillam, aliquanto leuius. Nam fortuita incendia, si cum euitari possent, per negligentiam eorum apud quos orta sunt, damno uicinis fuerunt, ciuilitèr exercentur: ut qui iactura adfectus est damni, disceptet, uel modicè uindicetur. Altera exceptio est: Nisi non adificium intra oppidum, sed casa aut uilla exusta sit. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Qui uero casam aut uillam, aliquanto leuius. Tertia exceptio est: Nisi casu fortuito sine dolo uel culpa sit factum incendium. Hæc exceptio approbatur l. si fort. u. ff. de incendio, ruina, his uerbis: Si fortuito incendium factum sit, uenia indiget: nisi tam lata culpa fuit, ut lusoria aut dolo sit proxima.**

XIII. Regula, De his qui titulos prædij suis uel alienis assignant, aut uela regalia suspendunt, proponitur l. 1. C. ut nemo priuatus titulos prædij suis uel alienis, &c. his uerbis: Regiæ maiestatis est, ut nostræ rantum domus & patrimonia titulorum inscriptione legantur. Omnes igitur intelligant, publico iuri esse imputandum id cui nomen dominicum præscribitur. *Concordat l. 2. C. eod. ut, his uerbis: Ne quis uela regalia suspendere, uel titulum audeat sine præceptione iudicis cõpetentis rebus alienis imponere, quas quocunq; modo qualiscunq; persona possideat, licet non dominus, licet iniustus possessor, uel temerarius inuasor, qui possidet, doceatur. Eum autem qui hoc facere ausus fuerit, si plebeius est: ultimo subdi supplicio. Si clarissimus, uel curialis, uel miles, uel clericus: proscibendum deportandumq; non solum ciuitate Romana, sed etiam libertate priuari censemus: executorisq; huius legis omnes iudices esse oportere. Deponendi autem uel frangendi titulos, uel etiam conscindendi uela non solum eis ad quorum præiudicium tale ali-*

quid, contraq; leges committitur, sed omnibus tam liberis quam seruis, sine metu calumnie, uel accusatione criminis licentiam ministramus: decernentes, iudices eorumq; officia tricenis libris auri multari, si talem accusationem uel admittat, uel depositam scribi concedant. *Concordat item Nouell. c. 17. §. his etiam qui, his uerbis: His qui tabulas alienis prædij aut officinis in urbibus affigere, suaq; nomina inscribere ausi fuerint: uel que ad eod id factum periculosum cõstitues, ut cognoscant, quod qui talia perpetrant, suam ipsorum substantiam fisco adsignent. Si quis enim quæ soli maiestati imperatoriæ & fisco conceduntur, conetur subripere: is in suis primis rebus periculum sentiat, impositisq; rebus illius publicis titulis, statuatur alijs in exemplum continentia: qui quidem si eodem improbitatis genere impliciti fuerint, confamilibus & ipsi pœnis erunt obnoxij. *Concordat item Nouell. c. 164. cuius uerba uide §. reg. prox.**

XIII. Regula, De his qui signa rebus alienis imponunt, proponitur l. 1. C. ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signa rebus imponere, hisce uerbis: Sæpe rescriptum est, ante sententiam signa rebus quas alius tenebat, imprimi non oportere. Et ideo ea rebus aut fructibus apud te constitutis illicitè imposita, poteris ipse licitè detrahere: ut amotis his, causa quæ ex officio tibi inferretur, terminetur. *Concordat l. 2. C. eod. ut, his uerbis: Rebus quas alius detinet, imprimere signa nemini licet: etiam si suas uel obligatas sibi eas esse aliquis affirmet. Concordat item Nouell. c. 164. his uerbis: Cognouimus quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonia, sed neq; testamenta ualere sinunt, neq; item ab intestato successiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes signacula, immobilibus uero imponentes titulos: ut hac ratione ipsis illorum successio ad crescat, inque ea decentem aliquem ordinem occupent. Quoniam uero impossibile est in tanta multitudine exactè ea quæ singulatim in talibus eueniunt, perdiscere: perpulchrum nobis uisum est, si generali hac lege ad certam redigeremus formulâ. Propterea sancimus, ut uniuersi citra inuidiam & rebus iuribusq; suis perfruantur, & ad suos ista transmittant hæredes. Penitus autem nemo omnium illorum inuadet patrimonia, aut horum successores damnis implicet, aut titulos siue signacula rebus præter legum nostrarum placitum imponat. Nam & successiones ab intestato, quo quisq; uocatur ordine, confirmamus, & ultimas horum uoluntates legitime consistentes non subuertimus, &c.*

XV. Regula, De armis nemini permittendis, proponitur

ponitur Nouell. c. 17. §. penult. his uerbis: Neque armis quenquam uti permittes, qui de numero militum non sit.

XVI. Regula, De monopolij, pactis mercatorum, ne merces minoris quam inter se conuenierit, uendatur: pactisq; artificum, ne opus ab uno ceptum alijs perficiat: proponitur l. unica. C. de monopolij, hisce uerbis: Iubemus, ne quis cuiuscunq; uestis, uel piscis, uel pectinũ fortè aut echini, uel cuiuslibet alterius ad uictum, uel ad quemcunq; usum pertinentis speciei, uel cuiuslibet materię pro sua auctoritate, uel sacro iam elicitò, aut in posterum elicitò rescripto, aut pragmatica sanctione, uel sacra nostra pietatis adnotatione, monopolij audeat exercere: neque quis illicitis habitis conuentionibus coniurare aut pacisci, ut species diuersorum corporũ negotiationis non minoris, quam inter se statuerint, uenundentur. Adificiorum quoq; artifices, uel ergolabi, aliorumq; diuersorum operum professores, & balneatores penitus arcantur pacta inter se componere, ut ne quis quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat: data licentia unicuiq; ab altero inchoatum & derelictum opus per alterum sine aliquo timore dispendij implere, omniaq; huiusmodi facinora denunciandi sine ulla formidine, & sine iudicarijs sumptibus. Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis proprijs exspoliatus perpetuitate damnatur exilij. Cæterarum præterea professionum primates, si in posterum aut super taxandis rerum precijs, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint conuenientes huiusmodi se pactis constringere: quadraginta librarum auri solutione percelli deontur auri condemnatione multando, si in prohibitis monopolij & interdictis corporum pactationibus commissas fortè (si hoc euenierit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes uenialitate interdum, aut dissimulatione, uel quolibet uicio minus fuerit executum.

XVII. Regula, Si quidam improbè in alienam litem coierint, poena proponitur l. ex senat. 6. ff. ad l. ul. de u. priuata, his uerbis: Ex senatusconsulto Volusiano, qui improbè coerit in alienam litem, ut quidquid ex condemnatione in rem ipsius redactum fuerit, inter hos comunicaretur: lege Iulia de u. priuata tenentur. *Concordat l. 2. in prim. ibi: societas uel ff. ad l. Cornel. de falsis, cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 8. quæst. 1. causa 18.*

XVIII. Regula, Si quis illicitum collegium usurpauerit, poena definitur l. 2. ff. de collegijs & corporib. his uerbis: Quisquis illicitum collegium usurpauerit: ea poena tenetur, qua tenentur

hi qui hominibus armatis loca publica uel templa occupasse iudicati sunt. Quæ autem collegia licita uel illicita sint, uide §. lib. 12. cap. 6.

XIX. Regula, Si quis iudici pecuniam mutuauerit, uel precium honoris dederit, poena proponitur l. quisquis. 16. C. si certum petatur, cuius uerba uide §. lib. 39. cap. 2. quæst. 1. except. 8.

XX. Regula, Si quis à parente filium pignori acciperit, poena proponitur l. creditor. 5. ff. quæ res pignori. cuius uerba uide §. lib. 40. cap. 3. except. 34.

XXI. Regula, De purpura non uendenda, proponitur l. 1. C. quæ res uendi non possunt, his uerbis: Fucandæ atque distrahendæ purpuræ, uel in serico uel in lana, quæ blatta, uel oxyblatta atque hyacinthina dicitur, facultatem nullus possit habere priuatus. Sin autem aliquis supra dicti muricis uellus uendiderit: fortunarum se suarum, & capitis sciat subiturum esse discrimen. *Concordat l. ult. C. de uestibus holobaris. cuius uerba uide §. libro 11. cap. 10. quæst. 5. reg. 2.*

XXII. Regula, De serico à barbaris non emendo, proponitur l. 2. C. quæ res uendi non poss. his uerbis: Comparandi serici à barbaris facultatem omnibus, sicut iam præceptum est, præter comitem commerciorum, etiamnum iubemus auferri.

XXIII. Regula, De armis & alijs quibusdam rebus à mercatoribus ad barbaros non transferendis, proponitur §. lib. 4. cap. 1. quæst. 1. causa 13.

XXIV. Regula, Si palatinus à priuatis Cæsaris quid emat, poena proponitur l. ult. C. de rescrip. uend. his uerbis: Vestium auri & argenti seu mancipiorum coemendorum, si quando à priuatis nostris ea contigerit uenundari, palatini sciant sibi copiam denegatam: poena in eos amissionis precij exercenda.

XXV. Regula, Si officialis quid à subditis suis emat, poena proponitur l. non licet. 46. ff. de contrah. empt. cuius uerba cum alijs huc pertinentibus uide §. lib. 2. cap. 2. reg. 4.

XXVI. Regula, Si medicus ab ægroto emat, prohibetur l. medicus. 3. ff. de extraord. cogn. cuius uerba uide §. lib. 12. cap. 7. quæst. 3. reg. 6.

XXVII. Regula, Si quis eunuchos fecerit, uel uendiderit, punitur l. 1. C. de eunuchis, hisce uerbis: Si quis post hanc sanctionem in orbe Romano eunuchos fecerit, capite puniatur: mancipio tali, nec non etiam loco, ubi hoc commissum fuerit domino sciente & dissimulante, confiscando. *Concordat l. 2. C. eod. ut, his uerbis: Romanæ gentis homines, siue in barbaro, siue in Romano solo eunuchos factos, nullatenus quolibet modo ad dominium cuiusquam transferri iubemus: poena grauisima statuenda aduersus eos qui hæc perpetrare ausi fuerint: tabellione uidelicet, qui huiusmodi emptionis, siue cuiuslibet alterius alienationis instrumenta conscripserit,*

perit, & eo qui octauam uel aliquid uecti-
 galis causa pro his susceperit, eidem pœnæ
 subijciendo. Barbaræ autem gentis eunu-
 chos, extra loca nostro imperio subiecta fa-
 ctos, cunctis negotiatoribus, uel quibuscun-
 que alijs emendi in commercijs & uenden-
 di, ubi uoluerint, tribuimus facultatem. *Con-*
cordat item Nouell. c. 122. his uerbis: Supplicia
 quæ ab aliquot retrò principibus cõtra eos
 qui eunuchos facere audent, constituta
 sunt, omnia sanè manifesta existunt. Ex quo
 enim nonnulli rationem salutis suæ non
 habentes, ante paruum admodum tempus
 ausi sunt tam impium in se delictum ad-
 mittere: propterea & nonnulli meritas de
 se dederunt pœnas, alij post irrogata sup-
 plicia in exilium missi sunt. Verùm enim
 uerò quia ne sic quidem à tam impia actio-
 ne temperatur, sed in tantam multitudi-
 nem hoc flagitij genus excurrit, ut sæpè uen-
 merò è multis uix pauci euadant incolum-
 mes, usque adeò ut quidam ex his qui ser-
 uati fuerunt, sub nostro aspectu deposue-
 rint, è nonaginta egrè tres seruatos esse:
 quis obsecro in tantum salutis suæ contem-
 ptor existit, ut hæc dispiciat, & inulta relin-
 quat? Nam si leges nostræ eos etiã, qui
 gladium contra aliquem distringunt, sup-
 plicijs subdunt: quomodo impune conui-
 uentibus prætereire oculis possumus tot per-
 petratas cædes, & factum contra Deum pa-
 riter & leges nostras præsumptum? Inde a-
 dedò necessarium duximus, eos qui huius-
 modi facere ausint, exquisitius per hanc le-
 gem persequi. Sancimus igitur, ut qui in
 quocunq; Reipub. nostræ loco quancun-
 que personam castrare præsumunt, aut e-
 tiam præsumperint: siquidem uiri sint qui
 hoc facere præsumperint, aut etiam præsu-
 munt, idem hoc quod alijs fecerunt, & ipsi
 patiantur: & si incolumes euaserint, tam bo-
 na eorum addicantur fisco per eum qui pro
 tempore magistratû obijt gloriæ tuæ, quàm
 ipsi mittantur in gypsum, ubi locorum per
 omne uitæ suæ tempus esse debebunt. Sin
 uerò mulieres sint quæ id egerint, affician-
 tur & ipsæ supplicio, & bona earû per eum
 qui pro tempore gerit magistratum tuum,
 addicantur fisco, mittanturque in exilium:
 ut ex quo putauerint aut putant impium se
 lucrum assecuturas, ex eo supplicia simul &
 bonorum suorum remissionem sustineant.
 Porro & eos qui ad hoc mandatum dede-
 rint, obtulerintue personas, aut etiam do-
 mos uel locum aliquem ad hoc præbue-
 rint aut præbent, siue uiri sint, siue mulieres:
 eadem subire supplicia iubemus, utpote
 qui iniuste huius actionis testes facti sunt.
 Verùm ipsos castratos, tamen à uectustiori-

bus temporibus liberos esse oportebat: iu-
 bemus tamen, ut qui iam inde à decima in-
 ditione nunc ineuntis mensis per quencun-
 que in locis nostræ Reipub. castrati fue-
 rint, liberi sint, neque ullo modo aut quo-
 uis genere contractus in seruitutem retra-
 hantur: neque item instrumentum de ipsis
 uel publicum uel priuata manu conscri-
 ptum, quocunq; tandem modo aut per
 fraudem factum aut fiendum, ualeat: sed
 neque inquirendi illorum status causa cog-
 nitiones, quæ anacrises dicuntur, de istius-
 modi personis interponantur, aut interpõ-
 sitæ ualeant. Sed & omnes eos qui tali con-
 tractui in posterum ministerium præbent,
 superius traditas subire pœnas iubemus.
 Præterea si usufruentur, ut seruus propter mor-
 bum castratur: iubemus ut ille libertatem
 nanciscatur. Qui enim initio liberi erant,
 eos probabile est, cum in hoc genus mor-
 bi inciderint, sui potestatem habuisse, ut
 quod uellent sibi remedium adhiberent.
 Iubemus igitur, ut in nostra republica ca-
 strati iam inde à memorato tempore, apud
 quamcunq; personam sint, liberali causa
 adferantur manu, & liberi sint, neque un-
 quam in seruitutem trahantur. Cæterum si
 qui eorum post præsentem nostram legem
 aliquos apud se detinere castratos præsum-
 perint, damus etiam ipsis castratis licen-
 tiam, nimirum qui semel ex præsentem no-
 stra lege libertatem promeruerint, ut hic
 quidem maiestatem Imperatoriam, & san-
 ctissimum pro tempore patriarcham adeant,
 neq; non apud gloriosissimos Imperij no-
 stri proceres relationem ea de re instituant:
 in prouincijs uerò apud religiosissimos lo-
 corum episcopos, & harum præsidēs: quo
 magis prouidētia omnium nostrorum ma-
 gistratuum, & periculo obtemperantium i-
 psis cohortium (siue Constantinopoli, siue
 alibicunq; locorum nostræ reipub.) his se-
 cundum libertatem dentur uindictæ, liber-
 talque ex præsentem nostra lege ipsis largita
 conseruetur. Nam tot cædes conuiuenti-
 bus oculis accipere per causam eorum qui
 talia in nostra præsumunt repub. neququam
 sustinuerimus. Si enim barbari, simulatq;
 nostra de hoc audierunt mandata, hæc cu-
 sto dierunt: quomodo tandè permittemus,
 ut post tot retrò principum sanctiones tale
 quid denud delinquatur, & inultum relin-
 quatur in nostra republica? Quæ igitur no-
 bis placuerunt, &c.

**XXVII. Regula: Si quis non secundum auctio-
 nis formulam operas locauerit, uel merces uendiderit:
 pœna tripli punitur, Nouell. c. 122. his uerbis:** Omnis
 artifex, aut mercenarius, aut mercator, se-
 cundum auctioonis formulam operas loca-
 to, mer-

to, mercisue uendito. Nam si quid amplius
 acceperit, pœnæ tripli subiacet.

**XXIX. Regula: Si tutor, curator uel quis alius
 deposito officio, nõdum ratione reddita, cum fisco con-
 traxerit: pœna falsi tenetur. Quæ regula approbatur
 simul & distinguitur l. 1. §. tutores. ff. ad l. Cornel. de fal-
 sis, hisce uerbis:** Tutores & curatores, & hi qui
 officio deposito non restituerunt tutelam
 uel curationem, cum fisco contrahere non
 possunt. At si quis contra hanc legem præ-
 fecis æratio obrepserit: ut perinde punia-
 tur ac si falsum commisisset, diui Seuerus &
 Antoninus constituerunt. Sed ad illos hoc
 non pertinet (ut ijdem Principes rescripserunt)
 qui antequam tutelam susciperent, hoc
 gesserunt. nec enim excusationes ad-
 misisse, sed fraudes exclusisse uidentur. Ii-
 dem Principes rescripserunt, ita demum eum
 qui rationem tutelæ uel curæ nondum red-
 diderit, cum fisco contrahere non debere, si
 uiuat is cuius tutela administrata est. Nam
 si decesserit, licet nondum hæredi eius ra-
 tionē reddiderit: iure eum contrahere. Sed
 etsi iure hæreditario successerit in fiscalem
 contractû tutor uel curator, licet ante ratio-
 nem redditam: non puto pœnam locum ha-
 bere, licet adhuc uiuat is cuius tutela uel cu-
 ra administrata est. *Concordat l. tutores. 49. ff. lo-
 cati. cuius uerba uide §. lib. 43. cap. 1. quæst. 1. excepti. 9.*

**XXX. Regula: Si quis in locum alienum intulerit
 mortuum: in factum actione tenetur. Quæ regula ap-
 probatur edicto Prætoris l. 2. §. Prætor ait. ff. de religio-
 sis, hisce uerbis:** Prætor ait, siue homo mortuus,
 ossiue hominis mortui in locum purum al-
 terius, aut in sepulchrum in quo ius non fue-
 rit, illata esse dicentur: qui hoc fecit, in fa-
 ctum actione tenebitur, & pœnæ pecunia-
 riæ subijcietur. *Concordat d. l. 2. §. 1. his uerbis:* Qui
 mortuum in locum alienum intulit, uel in-
 ferre curauit: tenebitur in factum actione. **40**
Ait Prætor: In locum purum. *Quis dicitur purus
 locus, definitur d. l. 2. §. purus, his uerbis:* Purus lo-
 cus dicitur, qui neq; sacer, neq; sanctus, ne-
 que religiosus, sed ab omnibus huiusmodi
 nominibus uacare uidetur. *Ait insuper Prætor:*
*Aut in sepulchrum. Quid sepulchrum sit, defini-
 tur d. l. 2. §. sepulchrum. cuius uerba uide §. lib. 26. cap.
 2. de loco religioso, quæst. 1. reg. 1.* Huius regule exce-
 ptio prima, sumpta ex loco in quem mortuus illatus est,
 reprobatur d. l. 2. §. in locum, his uerbis: In locum al-
 terius accipere debemus, siue in agro, siue
 in ædificio. *Concordat l. ossa. 8. §. in hac. ff. eod. tit. his
 uerbis:* In hac actione loci puri appellatio &
 ad ædificium producenda est. *Concordat item
 l. is qui. 7. §. aduersus. ff. eod. tit. his uerbis:* Aduersus
 eum qui in alterius arcam lapideam, in qua
 adhuc mortuus non erit cõditus, mortuum
 intulit: utilem actionem in factum pro cõsul-
 dat: quia nõ propriè uel in sepulchrum, uel

in locum alterius intulisse dici potest. *Al-
 tera exceptio uidetur: Nisi usufructuarius loci mortuū
 eò intulerit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 2. §. sed &
 usufructuarius, his uerbis:* Et usufructuarius inferendo
 tenebitur domino proprietatis. *Tertia ex-
 ceptio uidetur: Nisi socius in locum commune mortu-
 uum intulerit. Sed & hæc exceptio reprobatur d. l. 2.
 §. an & socius, his uerbis:* An & socius teneatur, si
 ignorante socio intulerit, tractari potest: est
 tamen uerius, familiæ eriscundæ uel cõmu-
 ni diuidendo conueniri eum posse. *Quar-
 ta exceptio est: Nisi non sepultus causa intulit. Hæc
 exceptio approbatur d. l. 2. §. de ea autem, his uerbis:*
*De ea illatione Prætor sensit, quæ sepulture
 causa sit. Quinta exceptio est: Nisi reus id quod
 intulit, rursus tollat. Hæc exceptio approbatur l. is qui.
 7. in prin. ff. d. tit. de religiosis, his uerbis:* Is qui intulit
 mortuum in alienum locum, aut id tol-
 lere quod intulit, aut loci precium præstare
 cogitur per in factum actionem: quæ tam
 hæredi quàm in hæredem competit, & per-
 petua est. *Plures exceptiones uide §. lib. 26. cap. 2. de
 loco religioso, quæst. 2.*

**QVIBVS COMPETIT A-
 CTIO PROPOSITA?**

*Soli domino, non alij competit. Quæ regula appro-
 batur l. 2. §. in locum. ff. de religiosis, hisce uerbis:* In lo-
 cum alterius accipere debemus, siue in a-
 gro, siue in ædificio. Sed hic sermo domino
 dat actionē, non bonæ fidei possessori, nam
 cum dicat in locum alterius, apparet de do-
 mino eum sentire, id est eo cuius locus est.
*Huius exceptio hæc est: Nisi ei quoq; qui in eo loco u-
 sum fructum uel seruitutem habet. Hæc exceptio appro-
 batur l. ossa. 8. §. in hac. ff. d. tit. his uerbis:* Non solum
 domino hæc actio competit, uerum ei quo-
 que qui eiusdem loci habet usum fructum,
 uel aliquam seruitutem: quia ius prohiben-
 di etiam hi habent.

*Etiam hæredibus hæc actio competit. Quæ regula
 approbatur d. l. 7. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §.
 proxime, excepti. 5.*

**ADVERSVS QVOS COMPE-
 TIT ACTIO PROPOSITA?**

*De hæredibus proponitur d. l. 7. in prin.
 De eo qui curauit inferri, proponitur l. 2. §. 1. ff. d. tit.
 cuius uerba uide paulò superius ead. reg. 30. in prin.*

**QVID VENIAT IN A-
 CTIONE PROPOSITA?**

*Ut aut tollat quod intulit, aut precium loci præstet.
 Quæ regula approbatur d. l. 7. in prin.*

QVAMDIU COMPETIT?

*Perpetua est actio. Quæ regula approbatur d. l. 7.
 in prin.*

ADFINIA REMEDIA.

*Si socius fecit, familie eriscundæ uel communi di-
 uidendo actio est. Quæ regula approbatur l. 2. §. an &
 socius. ff. de religiosis. cuius uerba uide §. ead. reg. 30.
 excepti. 3. Aliud remedium proponitur j. reg. prox.*

XXI. Regula: Si quis in locum publicis usibus destinatum, mortuum intulerit, proponitur l. offa. s. f. si in locum. ff. de religiosis, hinc uerbis: Si in locum publicis usibus destinatum intulerit quis mortuum, Prætor in eum iudicium dat. Si dolo fecerit, extra ordinem erit plectendus, modica tamen coercitione: sed si sine dolo, absolendus est.

XXII. Regula: Si liber homo sciens se pro seruo uenire passus est, in factum actione tenetur. de qua uide §. lib. 42. cap. 8.

CONCLUSIO SEXTA
partis Digestorum.

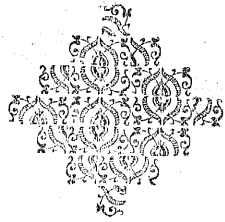
Hiactenus obligationes & actiones ex maleficijs descendentes enumeratae sunt atque descriptæ.

Quæquam & plures huiusmodi actiones enumerari possunt. Ex interdictis enim actiones competentes pleræque ex delicto aliquo causam habent: & accusationes publicæ omnes ex maleficijs descendunt. Ex contractibus quoque uenientes actiones non raro propter delictum aliquod committuntur. De quibus omnibus & singulis in superioribus Partibus suo loco tractatum est. Sunt insuper maleficiorum alia communia, alia propria certarum personarum, puta magistratum: ut ambitus crimen, repetundarum, si iudex litem suam fecerit, &c. militum: ut desertionis, emanationis delictum, &c. clericorum & monachorum: ut hæreseos crimen, accusatorum: ut calumnie, prauaricationis & tergiversationis crimina. item tutorum, curatorum, procuratorum, nautarum, & aliarum huiusmodi persona-

rum: de quibus singulis etiam supra suis locis actum est. Sunt item quædam delicta certarum rerum propria: ut sacrilegij, sepulchri uiolati, peculatus, termini moti crimen. item quæ committuntur in loca uel itinera publica: unde populares actiones oriuntur. Sed & quarundam actionum peculiaria sunt maleficia: ut iurifiurandi, periurium: fidei, hæresis: coitus, adulterium & stuprum: matrimonij, ut si quis cognatam suam in uxorem duxerit, uel tutor pupillam suam, &c. emptio & uenditionis, ut si quis liberum hominem uendiderit. Et in summa, quodcumque contra ius uel officium personarum, rerum aut actionum à legibus præscriptum committitur: siquidem pœna uel certa uel incerta à legibus addita est, delictum uel crimen est, quod uel actionem, uel accusationem, uel saltem officium magistratus inducit. Sic l. omne. 6. in princ. ff. de re militari: Omne delictum est militis, quod aliter quam disciplina communis exigit, committitur: ueluti segricicæ crimen, uel contumaciæ, uel de-sidicæ. Verum de istis omnibus in hac Sexta Parte tractare absurdum esset: proinde ex superioribus Partibus reliqua sunt petenda. Sed & in sequente Parte Septima quædam actiones proponuntur, quæ tum ex delicto descendunt, tum pœnam persequuntur: ut actio Quod metus causa, de dolo malo, in factum de calumniatoribus, &c. Quas actiones, cum ad rescindendum id quod gestum est, pertineant, & ad id quod datum est reuocandum: nolui ab integritate restitutionibus, quibus amissa iura recuperantur, separare. Sit igitur

Sextæ Digestorum Partis hic

FINIS.

XXXI. Regula: Si quis in locum publicis usibus destinatum, mortuum intulerit, proponitur l. offa. s. f. si in locum. ff. de religiosis, hinc uerbis: Si in locum publicis usibus destinatum intulerit quis mortuum, Prætor in eum iudicium dat. Si dolo fecerit, extra ordinem erit plectendus, modica tamen coercitione: sed si sine dolo, absolendus est.

XXXII. Regula: Si liber homo sciens se pro seruo uenire passus est, in factum actione tenetur. de qua uide §. lib. 42. cap. 8.

CONCLUSIO SEXTÆ
partis Digestorum.

Hactenus obligationes & actiones ex maleficijs descendentes enumeratæ sunt atque descriptæ.

Quæquam & plures huiusmodi actiones enumerari possunt. Ex interdictis enim actiones competentes pleræque ex delicto aliquo causam habent: & accusationes publicæ omnes ex maleficijs descendunt. Ex contractibus quoque uenientes actiones non raro propter delictum aliquod committuntur. De quibus omnibus & singulis in superioribus Partibus suo loco tractatum est. Sunt insuper maleficiorum alia communia, alia propria certarum personarum, puta magistratum: ut ambitus crimen, repetundarum, si iudex litem suam fecerit, &c. militum: ut desertionis, emansiois delictum, &c. clericorum & monachorum: ut hæreseos crimen, accusatorum: ut calumnie, prauaricationis & tergiversationis crimina. item tutorum, curatorum, procuratorum, nautarum, & aliarum huiusmodi persona-

rum: de quibus singulis etiam supra suis locis actum est. Sunt item quædam delicta certarum rerum propria: ut sacrilegij, sepulchri uiolati, peculatus, termini moti crimen. item quæ committuntur in loca uel itinera publica: unde populares actiones oriuntur. Sed & quarundam actionum peculiaria sunt maleficia: ut iurifiurandi, periurium: fidei, hæresis: coitus, adulterium & stuprum: matrimonij, ut si quis cognatam suam in uxorem duxerit, uel tutor pupillam suam, &c. emptionis & uenditionis, ut si quis liberum hominem uendiderit. Et in summa, quodcumque contra ius uel officium personarum, rerum aut actionum à legibus præscriptum committitur: siquidem poena uel certa uel incerta à legibus addita est, delictum uel crimen est, quod uel actionem, uel accusationem, uel saltem officium magistratus inducit. Sic l. omne. 6. in princ. ff. de re militari: Omne delictum est militis, quod aliter quam disciplina communis exigit, committitur: ueluti segricitiæ crimen, uel contumaciæ, uel de-sidæ. Verum de istis omnibus in hac Sexta Parte tractare absurdum esset: proinde ex superioribus Partibus reliqua sunt petenda. Sed & in sequente Parte Septima quædam actiones proponuntur, quæ tum ex delicto descendunt, tum poenam persequuntur: ut actio Quod metus causa, de dolo malo, in factum de calumniatoribus, &c. Quas actiones, cum ad rescindendum id quod gestum est, pertineant, & ad id quod datum est reuocandum: nolui ab integritate restitutionibus, quibus amissa iura recuperantur, separare. Sit igitur

Sextæ Digestorum Partis hic

FINIS.

